

๑๖
ส.๗/๗
๐๖
การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
(พ.ศ. 2411 - 2453)

ปริญญานิพนธ์
ของ
สลับศรี พักทวีบูลย์

ก 3 ม.ค. 2524

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ต.๒๖๖ 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 11 โทร 3921575 3915058

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้า
ปริญญากการศึกษามหาบัณฑิต
สิงหาคม 2522

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(พ.ศ. 2411 – 2453)

บทคัดย่อ

ของ

สลับศรี พัฒนวิบูลย์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

สิงหาคม 2522

บทคัดย่อ

การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยมีมาตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มสร้างอาณาจักรของชนซึ่งเข้าใจว่าอาณาจักรนั้นเจ้าเป็นปฐม ในสมัยนั้นคนไทยมีการฝึกฝนร่างกายโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการอวยยศและการสงคราม ดังนั้นการกีฬาจึงเป็นไปในรูปของการต่อสู้ป้องกันตัวทั้งวิธีที่ใช้อาวุธและวิธีมือเปล่า หนึ่งในอาวุธที่ใช้คือองศาต่อสู้ในระยะประชิดตัว ตลอดจนมีการฝึกการขี่ม้า ส่วนทางด้านนันทนาการก็เป็นเรื่องของการเล่นในงานเทศกาลสำคัญของบ้านเมือง ในสมัยก่อน ๆ มา คือ สุโขทัย อโยธยา ธนบุรีและรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การกีฬาและนันทนาการก็เป็นแนวเดียวกัน และยังได้มีการฝึกฝนที่เป็นแบบแผนทางพลศึกษา

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2411 - 2453) การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยได้รับการเอาใจใส่ส่งเสริมจากรัฐบาลให้เจริญก้าวหน้าไปมาก เนื่องจากประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากประเทศมหาอำนาจในกลุ่มยุโรปที่ต้องแสวงหาอาณานิคม รัฐบาลจึงต้องทำการปรับปรุงพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศ รัฐบาลจึงได้ทำการพัฒนาการทุกด้านทั้งทางด้านการทหาร การแพทย์ การพาณิชย์ การเกษตร การคมนาคม การศึกษา ตลอดจนการกีฬาและพลศึกษาซึ่งได้รับการเอาใจใส่มากโดยรัฐบาลได้วางจุดมุ่งหมายไว้อย่างกว้างขวาง คือ การกีฬาและพลศึกษาเพื่อการทหาร การเมือง การศึกษา โดยได้บรรจุวิชาพลศึกษาไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างพลานามัยของเยาวชนไทยให้สมบูรณ์แข็งแรง สร้างความมีระเบียบวินัย ตลอดจนปลูกฝังความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา นับว่าสมัยนั้นเป็นสมัยแห่งการวางรากฐานที่ดีทางด้านการศึกษาและพลศึกษาในประเทศไทย

ในองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ทรงโปรดการกีฬาและพลศึกษามาก พระองค์ทรงได้รับการศึกษาทางด้านการศึกษาและพลศึกษาตั้งแต่ครั้งพระองค์ยังทรงพระเยาว์ พระองค์ทรงโปรดการเล่นกีฬาทุกชนิด ทรงโปรดการออกพระกำลังอยู่เสมอ ดังนั้นพระองค์จึงทรงให้การใส่ใจพระทัยในการปฏิรูปการกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยเป็นอย่างดี โดยพระองค์จะทรงเสด็จไปเป็นองค์ประธานทอดพระเนตร และทรงพระราชทานรางวัลในการแข่งขันกีฬาอยู่เสมอ ตลอดจนทรง

เข้าร่วมในการแข่งขันกีฬาอีกด้วย ซึ่งนำความปลาบปลื้มปิติแก่พสกนิกร เป็นอย่างมาก
จึงเป็นผลให้การกีฬาและพลศึกษาในสมัยนั้นได้รับการเอาใจใส่ส่งเสริมให้เจริญ
ก้าวหน้าไปมาก

การปฏิรูปการศึกษาและพลศึกษาในสมัยนั้นได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ
หลายอย่าง เช่น สถานการณ์ทางการเมือง การทหาร การเศรษฐกิจ การคมนาคม
การศึกษา และอิทธิพลจากชาวต่างประเทศที่พำนักในประเทศไทย ได้ช่วยส่งเสริมให้
การกีฬาและพลศึกษาได้รับการปฏิรูปดำเนินไปด้วยดี อย่างไรก็ตามการปฏิรูป ก็ยัง
ต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมายเช่นกัน กล่าวคือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ
การคมนาคม ความขัดแย้งของบุคคลจากระดับผู้บริหาร จึงทำให้เกิดความขัดข้องบาง
ประการ ส่งผลให้การกีฬาและพลศึกษาในสมัยนั้นไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร

ผลจากการปฏิรูปส่งเสริมการกีฬาและพลศึกษาทำให้ประเทศไทยมีความ
ก้าวหน้าทางด้านกรทหาร การศึกษา และประชาชนให้ความสนใจในกิจกรรมทาง
ด้านนี้มาก จนกระทั่งก่อให้เกิดสมาคม และสโมสร อันเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับ
การกีฬาและพลศึกษาโดยตรงขึ้นมากมาย ทั้งให้กรุงเทพและต่างจังหวัด

นับได้ว่าการศึกษาและพลศึกษาในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นมีการวางรากฐานที่ดี จนทำให้กิจกรรมทางด้านนี้มี
ความเจริญก้าวหน้าเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ นับว่าเป็นการสร้างความสำเร็จให้
แก่ประเทศไทยอีกด้วย

Abstract

During the reign King Rama V of Ratanakosin Dynasty (B.E. 2411 - 2453) sports and physical education were duly promoted. This was due to the foreign influence especially the European countries who sought to colonise Thailand. This caused Thailand to redirect and develop a new policy to strengthen the country in all aspects such as; military, medicine, economy, transportation and education which included sports and physical education. These latter two activities were objectively used in the military as well as educational affairs. The physical education courses in the general military drills and the academy were directed toward physical fitness in the preparation for war, while the schools' programmes were directed toward physical well - being and sportmanship of the Thai youths. Thus, the basis for the studying of physical education and sport was laid down.

Needless to say that King Rama V had always been interested in the field of sports and physical education since his early days. He has further impressed during his official state visit to England.

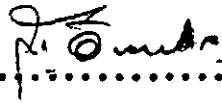
He liked what he saw and thus brought back with him and introduced to Thai people. Often times he presided over the competitions and made the presentation to all athletes.

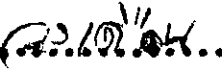
Sometimes he participated in the games himself which brought much delight to the people. This personal involvement led to the beginning of the development of physical education and sports in the kingdom.

As state earlier, the foreign influence within the country caused Thailand to redirect and develop a new policy. However, the reforms were confronted by many obstacles, such as; the economy situation within the country, inefficient transportation and disputes among high ranking officials which eventually hampered the progress of sports and physical education programmes during that reign.

However, through educational reform and the military uses of sports and physical education in the training programmes the two activities were making some progress. At the same time the military strength and the education standard were improved steadily. The fact that the Thai people were fond of these physical activities also enhanced this progress to the extent that many sport association were established in both Bangkok and the province during the reign of King Rama V. This progress can also be easily seen at the present time.

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาปัญหานี้นี้แล้ว เห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒได้

..........~~ประธาน~~

..........กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ประสบความสำเร็จ โดยผู้เขียนได้รับความกรุณาจากท่าน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐ อินทรปาณ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พลศึกษา
ประธานคณะกรรมการทำปริญญานิพนธ์ และท่านอาจารย์ วังเกื้อน นาราสัจจ กรรมการควบคุม
อีกท่านหนึ่ง ที่ไ้กรุณาเสียสละเวลาให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่ง
ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ พี่ๆ เพื่อนๆ ที่ให้กำลังใจมาโดยตลอด ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่กองจดหมายเหตุ
แห่งชาติ เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่หอพระสมุดวชิรญาณ ที่ไ้กรุณาให้คำแนะนำ
ช่วยเหลือในการค้นคว้าข้อมูล ขอขอบใจบรรดาญาติที่ช่วยตรวจสอบแก้คำผิด ผู้เขียนขอขอบคุณ
และขอขอบใจไว้ ณ ที่นี้ด้วย

อนึ่ง แรงใจที่สำคัญที่สุดของผู้เขียนคือ คุณแม่ จึงขอกราบขอบคุณประโยชน์อันพึงได้รับ
จากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แก่ท่าน และ แก่ดวงวิญญาณของคุณพ่อ ตลอดจน ครู อาจารย์ และผู้มี
พระคุณทุกท่านที่อำนวยการให้เขียนมีรากฐานชีวิตอันดี ตรานวันนี้

สลัปศรี พัดนิบลย์

สิงหาคม 2522

สารบัญ

บทที่ ๑

หน้า

1	บทนำ	1
	จุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	13
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	14
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	14
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	15
	ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า	15
	เอกสารชั้นต้น	15
	เอกสารชั้นรอง	16
	การเสนอรายงาน	16
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ	19
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	20
2	การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	25
	การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยสมัยก่อนกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (อาณาจักรน่านเจ้า)	25
	/ทางการทหารและการกีฬา	26
	ทางการนันทนาการ	26
	การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยสมัยอาณาจักรสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ. 1781 – พ.ศ. 1893)	27
	/ทางการทหาร	27
	/ทางการกีฬา	29
	ทางการนันทนาการ	31

การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี (พ.ศ. 1893 – พ.ศ. 2310).....	33
/ การทหาร.....	34
/ การกีฬา.....	35
การแข่งเรือ.....	35
การชกมวย.....	37
การลัดสัตว์.....	37
การชนช้าง.....	38
การชนไก่.....	38
กีฬาวัว.....	38
วิ่งวัว.....	39
ไต่ลวด ไม้สูง.....	39
ตะกร้อ.....	39
ยิมนาสติก.....	40
วายน้ำ.....	40
การนันทนาการ.....	40
หนังใหญ่.....	42
โขน.....	42
ละคร.....	42
รำ หรือ ระบำ.....	42
การเล่นเบ็ดโรง.....	43
ระเบ็ง โมงครุ่มและกุดาตีไม้.....	43
การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี (พ.ศ. 2310 – พ.ศ. 2325).....	43

การศึกษาและพลศึกษาในประเทศไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

(ระหว่าง ปี พ.ศ. 2325 – 2412)..... 46

กิจกรรมกีฬาและพลศึกษา..... 47

กีฬาวัว..... 48

แข่งเรือ..... 48

ขี่ม้ายิงปืน..... 49

ขี่ช้าง..... 49

การทหารในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว..... 50

การอันหมากการในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว..... 51

3 การศึกษาและพลศึกษาในประเทศไทยในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว..... 54

จุดมุ่งหมายของการศึกษาและพลศึกษาในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว..... 54

จุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษา..... 54

จุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกาย..... 55

*จุดมุ่งหมายเพื่อการทหาร..... 56

ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์..... 56

จุดมุ่งหมายเพื่อการรับเรีงและในพระราชพิธีต่าง ๆ..... 57

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาและพลศึกษา..... 67

ทรงกีฬาโครเกต..... 67

ทรงพายเรือแข่ง..... 68

การเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรและพระราชทานรางวัลในการ แข่งขันกีฬาต่าง ๆ และทอดพระเนตรการแสดง.....	70
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแข่งขันเรือและ พระราชทานรางวัล.....	70
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแสดงยิมนาสติกและ พระราชทานรางวัล.....	71
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแสดงละครม้า.....	71
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแข่งขันวูวพั่นและ พระราชทานรางวัล.....	72
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรและพระราชทานรางวัล การแข่งขันมวย.....	73
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรและพระราชทานรางวัล ผู้แสดงกระบี่กระบอง.....	75
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแข่งขันมา.....	76
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแข่งขันกรีฑา.....	77
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการคล้องช้าง.....	77
การดำเนินการจัดการแข่งขันกีฬาต่าง ๆ ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	79
การจัดการแข่งขันกรีฑา.....	79
การจัดการแข่งขันเรือ.....	81
การจัดการแข่งขันวูว.....	83
การวางรากฐานการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	84
กิจกรรมนันทนาการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า- เจ้าอยู่หัว.....	86

สโมสรและสมาคมต่าง ๆ อันเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม นันทนาการ.....	86
4 ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	89
สถานการณ์ภายในประเทศที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการกีฬาและ พลศึกษา.....	89
สถานการณ์ทางการเมือง.....	89
การพัฒนาการทางด้านการบริโภคนิยม.....	91
การพัฒนาการทางด้านการแพทย์.....	91
การพัฒนาการทางด้านการศึกษา.....	92
การพัฒนาการทางด้านการทหาร.....	93
ประวัติกีฬาพลศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า..	95
เริ่มตั้งโรงเรียน.....	95
การศึกษายุทธศาสตร์.....	95
คู่มือการศึกษายุทธศาสตร์.....	99
อิทธิพลจากการที่ประเทศไทยมีสัมพันธไมตรีกับประเทศตะวันตก..	104
บทบาททางด้านการกีฬาและการพลศึกษาของชาวตะวันตก	
ในประเทศไทย.....	104
ชาวต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศไทย.....	104
ราชกรีฑาสโมสร.....	105
โรงเรียนราชมหาวิทยาลัย.....	106
โรงเรียนคริสเตียนไฮสกูล.....	106
ฝรั่งช่อนุญาตเล่นกอล์ฟในส่วนกุศล.....	107

ชาวอังกฤษขอตั้งคัลที่ของสนามหลวง.....	107
บางกอกกันดาล.....	109
สมาคมบางกอกกอล์ฟ.....	109
ชาวต่างประเทศในประเทศไทยที่มีบทบาททางการกีฬา	
X และพลศึกษาของทหาร.....	110
ร้อยโทกิดดาเคีย.....	110
มิสเตอร์ อี คัมบลู ตาออกเกอร์.....	111
บริษัทห้างร้านชาวต่างประเทศ.....	111
ห้างโหม้สเบลนค์ แคนก ซันส์.....	111
บริษัทโยเซฟ แลง แอนก ซันส์.....	112
การกีฬาสากลที่เริ่มเล่นในประเทศไทยหลังจากที่	
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาส	
ประเทศทางยุโรป.....	113
นักเรียนไทยที่ไปศึกษาที่ยุโรปนำเข้ามาเผยแพร่.....	113
พระราชพิธีต้อนรับประมุขต่างประเทศที่เสด็จมาเยือน	
ประเทศไทย.....	115
พระราชพิธีต้อนรับ อีสรอแยล ไอ แลส ปรีนส์ อาดาลเบ็ค.....	115

5 ปัญหา อุปสรรค และผลของการจัดการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	117
อุปสรรคที่เกี่ยวกับความไม่พร้อมทางด้านการเงิน.....	117
อุปสรรคที่เกี่ยวกับการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ	
ในการจัดการกีฬาและพลศึกษา.....	121
ปัญหาในการคัดเลือกตัวบุคคล.....	122

อุปสรรคที่เกี่ยวกับความขัดแย้งของเจ้านายในสมัยนั้น.....	124
อุปสรรคเกี่ยวกับการคมนาคม.....	125
ผลที่เกิดจากการจัดการทางด้านการกีฬาและพลศึกษา.....	127
โดยตรง.....	127
ก่อให้เกิดการพัฒนาการทางการกีฬาและพลศึกษา.....	127
ก่อให้เกิดการพัฒนาการทางวินัยและความมีน้ำใจ เป็นนักกีฬา..	129
ก่อให้เกิดการพัฒนาการทางการศึกษา โรงเรียนต่าง ๆ	
ที่เกี่ยวกับการศึกษาพลศึกษา.....	129
โดยอ้อม.....	131
มีการจัดตั้งสโมสร สมาคมต่าง ๆ อันเกี่ยวกับ.....	131
กิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษา.....	131
สโมสรบันเทิงพัฒนาการ.....	131
สโมสรปี่นางกอก.....	131
คลับภูก่เกิดสโมสรและบรรเทิงสถานเมืองตรัง.....	132
สโมสร อควัน โนมิเนน.....	132
สมาคมสถานสาราญปัญญา.....	132
คลับฟุตบอลโรงเรียนวัดเบญจมบพิตร.....	133
ราชกรีฑาสโมสร หรือรอสแยด บางกอก สปรตคลับ.....	133
การกำหนดคุณสมบัติของนักเรียนที่จะส่งออกไปศึกษา	
ยังต่างประเทศโดยยึดความสำคัญของพลศึกษา.....	135
อิทธิพลของการกีฬาและพลศึกษาต่อประเพณีทั่วไปในรัชสมัย	
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	136

บทที่	หน้า
6 บทสรุป วิเคราะห์.....	138
บรรณานุกรม	143
ภาคผนวก	158

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรง เล่นเกมส์ เบ็ค เตล็ค.....	60
2 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรง เล่นเกมส์ เบ็ค เตล็ค.....	61
3 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรง เล่นเกมส์ เบ็ค เตล็ค.....	62
4 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรง เล่นเกมส์ เบ็ค เตล็ค.....	63
5 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรง เล่นเกมส์ เบ็ค เตล็ค.....	64
6 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรง เล่นเกมส์ เบ็ค เตล็ค.....	64
7 สมเด็จพระบรมราชินีทรงทอดพระเนตรการ เล่นชักกะเยะของข้าราชการบริพาร ในพระบรมมหาราชวัง.....	65
8 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรง เล่นเกมส์ เบ็ค เตล็คพร้อมกับเจ้านาย ในพระบรมมหาราชวัง.....	65
9 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรง เล่นเกมส์ เบ็ค เตล็ค.....	66
10 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรง เล่นกีฬากรีก เทกกับข้าราชการ บริพาร.....	66
11 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพายเรือแข่ง.....	68
12 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จทอดพระเนตรการแข่งขันเรือ ที่จังหวัดภาคใต้.....	69
13 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกีฬากรีก เทกกับหมู่ข้าราชการ ในพระบรมมหาราชวัง.....	69
14 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร การแข่งขันวอลเลย์บอลและพระราชนันทรางวัล.....	72
15 กีฬามวยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	73

16	การฝึกซ้อมมวยไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ..	74
17	กีฬากระป๋องในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ...	75
18	พิชิตล่องชาในสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 5) ที่เพนียดคล้องช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	78
19	การ เสนอหมากรูกีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	87
20	นักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากำลังหัดมวยและยูยิต	102
21	นักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากำลังหัดคัดคันทาประกอบ เครื่องมือ	102
22	นักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากำลังหัดพันดาบ	103
23	นักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากำลังหัดคัดคันทามือเปล่า	103
24	กีฬาชนวัวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	103
25	กีฬาตีกลิ้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	103

การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(พ.ศ. 2411 - 2453)

Sport and Physical Education in Thailand during the Reign
of King Chulalongkorn (1868 - 1910)

บทนำ

✓ การกีฬาและพลศึกษาเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก กล่าวถึงนับตั้งแต่สมัยโบราณมา มนุษย์ได้อาศัยการกีฬาและพลศึกษา เพื่อความอยู่รอดและสงgram เนื่องจากสภาพแวดล้อมสมัยนั้น มนุษย์ต้องอดกล้ำร่างกายในการหาอาหาร ต้องต่อสู้กับสัตว์ร้ายเพื่อป้องกันตัว และต่อสู้กับภัยธรรมชาติ กิจกรรมที่ทำได้แก่ ประเพณีวิ่ง กระโดด ขว้างปา วายน้ำ

✓ การกีฬาและพลศึกษาได้เจริญก้าวหน้าเพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับมา ตั้งแต่ครั้งโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ การกีฬาและพลศึกษาได้รับความสนใจ มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง เป็นคนว่า ในด้านการศึกษา ด้านการกีฬา และพลศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตบุคคลากรให้มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการและวิธีการเสริมสร้างคุณภาพทางด้านความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร ถือว่ากิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษาเป็นสื่อ² และได้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ✓

การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยซึ่งเจริญก้าวหน้าและพัฒนาเป็นลำดับ ตั้งแต่ประเทศไทยได้ก่อตั้งเป็นราชอาณาจักรมานั้น ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้ง ทั่ว ๆ ที่เป็นเรื่องสำคัญต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์มาก ตลอดจนข้อเท็จจริงในเรื่องกีฬา และพลศึกษาในประเทศไทยก็ยังมีไม่เท่าเทียมกันนักอย่างจริงจัง แม้ว่าจะมีชาวต่างชาติบันทึกและกันกว่าไว้อย่าง แตกมีเพียงส่วนน้อยมาก หลักฐานทางด้านกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย

¹ คณะอนุกรรมการรวบรวมประวัติศาสตร์สุโขทัย ประวัติศาสตร์สุโขทัยภาค 1 หน้า 50-51

² มยุรี ฤทธิบุญ อิทธิพลของการเมืองที่มีต่อการพลศึกษาและกีฬาในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2516

ของชาวต่างชาติก็ได้มาจากภายนอกแล้วเป็นภาษาไทย ซึ่งการสื่อสารทางภาษาของไทย ในอดีตยังไม่ดีพอ¹ จึงมีหลักฐานที่ไม่สมบูรณ์นักเพราะชาวต่างชาติอาจเข้าใจคลาดเคลื่อน ไปบ้าง

อย่างไรก็ตาม การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยอดีตมานั้นก็ คงจะเป็นที่สนใจของชนชาวไทยไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากการบันทึกว่าเรื่องการทหารของ ไทยในสมัยอาณาจักรน่านเจ้า ของหลวงวิจิตรวาทการตอนหนึ่งอันเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ทางด้านการกีฬาและพลศึกษาว่า "...ทั้งหญิงและชายที่อยู่ทางแม่น้ำจันทองตะวันตก มีความกล้าหาญและว่องไวในการใช้หอกดาบ ชี้น้ำก็ยกโขยงต้องไว้อาน มีความสามารถ ว่องไวในที่กันการได้เร็วมากก็ไม่ต้องสวมรองเท้า ..." ² เมื่อมาพิจารณาถึงผู้ที่ทำการศึกษากันว่าเรื่องการกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยทั้งที่เป็นชนชาวไทยและต่างชาติด้วยแล้ว นับว่ามีจำนวนน้อยมาก ดังนั้นบทบาทหรือความเคลื่อนไหวตลอดมาจนปัจจุบันนี้ที่เกี่ยวเนื่องกับการกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยที่เกิดขึ้นแล้ว หรืออาจจะเกิดขึ้นจึงยังมิได้รับการ ศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวางเท่าที่ควร

การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยที่เฝ้าพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นมาเป็นลำดับตั้งแต่ สมัยก่อนกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเรื่อยมานั้น ได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ไทย ทุกพระองค์ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมทางด้านศิลปวิทยาการ เช่น ชกมวย ตลอดจนการ ส่งเสริมเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เช่นการเต้นระบำที่เรียกว่า "รำเชง" * มีการ เล่นดนตรี ขับร้องและส่งเสริมเพื่อการศึกษาศาสนาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของชาติไทย เช่นการกระทำพิธีตรียำปวายและพิธีฉัตรตั้ง ซึ่งทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของบ้านเมือง เป็นสำคัญ และพระมหากษัตริย์จะทรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของ ชาติไทยไว้ตลอดมา เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์

¹ กรมศิลปากร จดหมายเหตุของ Sir Harry Odd, "ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุด เล่ม 5" หน้า ก.

² หลวงวิจิตรวาทการ เรื่องของชาติไทย หน้า 35 - 36

* รำเชง เป็นการเต้นรำ(ระบำ) วิธีคล้ายคลึงกับเต้นรำนิจ (นฤตย์) ในอินเดีย ผู้เต้นเป็นสตรีรุ่น ๆ ที่อยู่ในวังหลายคนแต่งตัวอย่างวิจิตรและได้รับการฝึกฝนเป็นพิเศษสำหรับการนี้

ทรงให้การสนับสนุนอย่างใกล้ชิดเรื่อยมา

✓ กรณียกิจสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 - 2453) พระองค์ได้ทรงปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาและพลศึกษาอย่างจริงจัง โดยมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างพลานามัยของประชาชนโดยทั่วไปให้สมบูรณ์แข็งแรงและให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน^{1/}

ดังจะเห็นได้จากกระแสพระราชดำริตอบสมาชิกกรีฑาสโมสร เรื่องในวิโรดส พระราชพิธีสมโภชรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคราวเสด็จกลับจากการประพาสยุโรปครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 16 มกราคม รัตนโกสินทรศก 116 (พ.ศ. 2440) ที่บริเวณสนามหน้าหอพระสมุทวชิรญาณ ว่า

"ถ้าซึ่งสถานายก (พระยาธรรมจรรยาอนุกลจนตรี) ได้กล่าวแทนสมาชิกกรีฑาสโมสรทั้งปวง ทำให้เป็นที่เกิดความยินดีแก่ตัวเราด้วยได้ทราบว่าความประพฤติของเราและพระราชินีเป็นที่พอใจแก่ท่านทั้งหลายในด้อยกว่าที่ได้กล่าวและที่ได้จัดการต้อนรับในครั้งนี้เป็นอย่างดี ถึงด้อยกว่าที่ว่า "กรีฑา" แปลว่า เล่น แต่การเล่นย่อมเป็นได้ทั้งมีกฎและมีโทษ เมื่อมีการสัสมสรเล่นในการที่เป็นประโยชน์เพื่อเป็นอุปการแก่กำลังกายและถวามรื่นเริงไม่ประกอบไปด้วยโทษ เรามีความยินดีพอใจที่จะได้อุดหนุนกรีฑาอันเป็นประโยชน์เช่นนี้ เราเข้าใจว่าความมุ่งหมายของสโมสรอันนี้ เป็นก่งเช่นเราได้กล่าวแล้วย่อมมีทั่วไปในประเทศทั้งหลายซึ่งเราไปเห็นมาแล้ว เราขอให้สโมสรอันนี้ได้ดำรงอยู่ทางความกิดอันดีตามที่ได้เริ่มไว้นั้น"

จากพระราชดำริดังกล่าวอาจวิเคราะห์ได้ว่าพระองค์ทรงเล็งเห็นประโยชน์ของการกีฬา จากที่ได้ทรงทอดพระเนตรการแข่งขันกีฬาต่าง ๆ ในการเสด็จประพาสต่างประเทศที่ได้ทรงเห็นประชาชนให้ความสนใจและเข้าร่วมในการแข่งขันกันอย่างสนุกสนาน

^{1/} Cady, John F. Southeast Asia. P. 448

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 แผ่น น.48.2 ข หมายเหตุนก
พระราชพิธี 1 - 7 เล่ม เอกสาร น.48/3 (10 มกราคม รตนโกสินทรศก 116)

ศกอาจนไ้รับผลตอบแทนใน้านผลงานายที่แข็งแรงและพระองค์ก็ทรงปรารภนาจะได้
 ปรารภานของพระองค์มีกล้านามัยที่แข็งแรง และได้รับความสนุกสนานเพิ่จิตเพิ่สนหัวหน้า
 เช่นเดียวกัน

โดยส่วนพระองค์เองแล้วยังทรงโปรดการออกกำลังกายมาก เช่น ทรง
 ครีกเกี๊ย ทรงม้า มวยปล้ำ กระบี่กระบองอยู่เสมอ แม้ว่าพระองค์จะประชวรเล็กน้อย
 ก็ไม่ทรงละเว้น จนทำให้พระสุภาพทรุ่โทรม แพทย์ประจำพระองค์ได้ดวยการตรวจ
 พระวรกายและดวยคำแนะนำตามที่ได้มีพระราชหัตถเลขาชี้แจงลงวันที่ 28, กันยายน
 พ.ศ. 2453 ว่า

"วันนี้หมอบัรน์ารายงานการตรวจปัสสาวะมาตรวจสอบอีก นอกนั้นไม่มีอะไร
 แต่ที่ฉันทพบแล้วเดี๋ยวนี้อย่างเดียวเป็นเหตุที่ฉันทควรระวัง อย่างเช่นหมอที่ยุโรป
 ได้ดักเตือน ก็อย่าแอกเซอร์ชัยให้เกินกว่าฉ้ง ถ้าพอที่จะหลีกเลี่ยงให้เล็กน้อย
 ให้หลีกเลี่ยง เพราะทางที่จะรักษาให้หายได้ไม่มี"¹

นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์บางกอกกาเลนดาร์ก็ยังได้ตีพิมพ์การกล่าวขวัญของชาว
 ต่างประเทศที่เข้ามาพำนักอาศัยในประเทศไทย สมัยนั้นเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการที่พระองค์มักจะทรงบริหารกายเพื่อสุขภาพเป็นประจำ²
 ความสนพระทัยในด้านการกีฬาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้
 อาจจะพิจารณาได้จากการศึกษาเมื่อยังทรงพระเยาว์ ซึ่งพระองค์ได้ทรงรับการอบรม
 ทั้งในด้านความรู้ การปกครอง การทหาร ภาษา กฎหมาย รวมทั้งการกีฬา มา
 อย่างดี เนื่องจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)
 ทรงจัดหาครูที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ มาดวยการสอนโดยเฉพาะ
 ทางก้านกีฬานั้น พระองค์ทรงได้รับการฝึกฝนจากพระอาจารย์ที่มีความชำนาญในแต่ละค้าน
 กล่าวคือพระองค์ได้ทรงศึกษาวิชาการกับหลวงราชภิรมย์ กรมราชบัณฑิต* ทรงได้รับฝึก

¹ ประยูร ธวัชพันธุ์ ตามรอยบาทพระพุทธรเจ้าหลวง หน้า 572

² "Siam" Bangkok Calendar. June 28, 1801, P. 3

* หลวงราชภิรมย์ กรมราชบัณฑิตในเวลาต่อมาได้เป็นพระปรียัติกรรมาชาคา

วิชายังเป็นไฟในสำนักพระยาอภัยกรเพลิง (ศรี) ทรงศึกษาวิชามวยปล้ำ กระบี่กระบอง จากหลวงพิลโยธานุโยค (รุ่ง) นอกจากนี้พระองค์ยังทรงได้รับการฝึกฝนวิชาอื่น ๆ อีกเช่น มวยไทย ชีมา ชีช้าง เป็นต้น¹

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่เพียงแต่จะโปรดการออกกำลังกาย และทรงกีฬาเท่านั้น พระองค์ยังทรงส่งเสริมและสนับสนุนให้พลกษัตริย์ของพระองค์ได้ชม การแข่งขันกีฬาทุกประเภทได้อย่างทั่วถึง พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีน้ำพระทัย อันสูงส่ง กอปรด้วยพระเมตตากรุณาแก่ปวงชนชาวไทยเป็นที่ยิ่ง เรื่องนี้จะเห็นได้จากการที่พระยาสิทธิราชฤทธิไกรกราบบังคมทูล เพื่อขอเลื่อนวันฉลองบิการแข่งขันว้าว ซึ่ง ตรงกับวันหยุดไปเป็นวันอื่นที่มีวันหยุด ทั้งนี้เนื่องจากท่านเกรงว่าประชาชนจะไปชมกัน มาก เพราะกีฬาว่าวในสมัยนั้นเป็นที่ที่ได้รับความนิยมจากประชาชนชาวไทยมาก ด้วย เหตุนี้จะทำให้เกิดการเบียดเสียด ผู้คนแน่นจนเกินไปและอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุหรือ อันตรายได้ ทั้งยังขอให้วันฉลองดังกล่าวเป็นความลับ โดยไม่เปิดเผยว่าจะมีการ แข่งขันว้าววันใดนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงรับคำกราบบังคมทูลดังกล่าวแล้วพระองค์จึงทรงมีพระราชดำรัสตอบพระยาสิทธิราชฤทธิไกรว่า

"ตามที่ท่านมีหนังสือลงวันที่ 20 เดือนนี้ เรื่องกำหนดวันที่จะเลิกว้าวพัน ขอให้ ปิดเป็นความลับ เพื่อกันการกระเบียดกระเสียสนั้น ให้เลิกวันที่ 6 พฤศจิกายน ตามเดิม ไม่ต้องปิดก็ได้"²

จะเห็นได้ว่านอกจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงโปรด การกีฬาแล้ว พระองค์ยังทรงระลึกถึงพลกษัตริย์ของพระองค์เสมอ พระเมตตากรุณาของ พระองค์ที่มีต่อประชาชนชาวไทยนี้ ช่วยให้ประชาชนได้รับความสนุกสนาน สบายใจจากการ

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.1.8 พระราชประวัติ รัชกาลที่ 5 เขียนโดย นายถวิลหาญ เอกสาร บ.1 8/1 (3 กุมภาพันธ์ 122)

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 แผ่น รด. 99 เรื่องว้าว 99/6 (11 เมษายน - 23 พฤษภาคม 125)

หมการฉลองวันปีติการแข่งขันว่าวกันอย่างทั่วถึง

นอกจากนี้แล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงมีพระ
 ปรารภว่า ทรงมองเห็นการณ์ไกลในอันที่จะส่งเสริม สนับสนุนให้กีฬาแข่งม้าเจริญ
 กว้างขวางยิ่งขึ้นไป โดยที่พระองค์ทรงส่งเสริมให้มีการผสมพันธุ์ม้า เพื่อให้ได้
 พันธุ์ม้าที่ดี มีความสมบูรณ์แข็งแรงและมีใช้ในการวิ่งแข่งขันคือขึ้นเป็นลำดับ และ
 นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระปรีชาสามารถแสดงถึงความเป็นผู้นำที่เด็ดเดี่ยว
 เข้มแข็ง และทรงมองเห็นประโยชน์ของแผ่นดินมากกว่าผลประโยชน์ของบุคคลกลุ่ม
 ใดกลุ่มหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากพระราชหัตถเลขาที่พระองค์ทรงมีถึงพระเจ้าอนงยาเชอ
 กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ ลงวันที่ ๓๐ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๐ เรื่อง
 รัฐบาลจะขอให้การอุปถัมภ์สนามแข่งม้า เพื่อให้มีให้สถานที่แห่งนี้ตกเป็นสิทธิแก่
 เอกชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ความว่า

และ ๕๒๖-๖

"ด้วยมีความประสงค์ที่จะให้การแข่งม้าเจริญขึ้น จึงขอยกที่ดินสำหรับแข่งม้าที่ปทุมวันให้เป็นสนามแข่งม้าสำหรับพระนครให้เป็นของรัฐบาลไม่อนุญาตให้เป็นสิทธิ์แก่ผู้ใด"¹

ราชกรีฑาสโมสรที่ตั้งขึ้นนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ บรรดาคณะกรรมการราชกรีฑาสโมสรต่างก็ปลื้มปิติยินดี และมีกำลังใจที่จะพยายามปรับปรุงส่งเสริมสถาบันแห่งนี้ให้เจริญก้าวหน้าเรื่อยมาจนทราบเท่าทุกวันนี้² และที่สร้างความประทับใจแก่พลนิกรคือทุกครั้งที่มีการแข่งขันกีฬาต่าง ๆ อันได้แก่ แข่งวัวแข่งม้า แข่งเรือ ยิงปืน แข่งขันกรีฑา พระองค์เต็มพระทัยและโปรดที่จะเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรและพระราชทานรางวัลอยู่เสมอ³

นอกจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยและสนับสนุนการกีฬาและพลศึกษาแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ก็ยังทรงให้ความสนใจสนับสนุนกิจกรรมทางค่านันทนาการ กล่าวคือทรงให้การสนับสนุนสโมสร "บันเทิงศึกษาการ" ซึ่งกรมหมื่นจรัสพรปฏิภาณ ผู้แทนสถานายกสโมสรบันเทิงศึกษาการ ได้กราบบังคมทูลละอองธุลีพระบาทขอให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์แก่สโมสร เพื่อเป็นกำลังใจให้สโมสรแห่งนี้มีความเจริญรุ่งเรือง คงจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ "ราชกรีฑาสโมสร"⁴ นั้น สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำรัสตอบว่า

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม น.20 กรีฑาสโมสร
เล่ม 1 เอกสาร น. 20/10 (30 กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก 120)

² คุรายละเอียดยุคเพิ่มเติมในภาคผนวก ก.

³ คุรายละเอียดยุคเพิ่มเติมในภาคผนวก ข.

⁴ คุรายละเอียดยุคเพิ่มเติมในภาคผนวก ค.

"คว่ายานมีหนังสือลงวันที่ 1 ธันวาคมขออนุญาตตั้งบันเพ็ญทักนาคาร เป็นที่รวบรวมสิ่งของต่าง ๆ และเป็นที่พักพิงเพลิน มีกำหนดเปิดวันที่ 16 เดือนนั้น และขอให้เป็นผู้บำรุงควายนั้นไ้ทราบแล้ว หม่อมฉันอนุญาตตั้งบันเพ็ญทักนาคาร และมีความยินดีรับเป็นผู้บำรุงการนี้ควายผู้หนึ่ง กับจะได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทตามประสงค์"

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระทัยการกีฬามากพระองค์จะทรงออกพระกำลังอยู่เสมอ ทรงโปรดการละเล่นที่สนุกสนานเป็นต้นว่า ทรงเล่นเกมสเบ็คเคิลล์ ทรงโปรดกีฬารายน้ำ กีฬากรีกเกตและจะทรงเสด็จพระราชดำเนินเพื่อพระสุขภาพในคอนเซ้าและคอนเ็นเป็นระยะทางไกล ๆ จะเห็นได้ว่าไม่เฉพาะแต่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้นที่ทรงโปรดการกีฬา สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถก็ทรงให้การสนับสนุนการกีฬาเช่นเดียวกัน

ในค่านเกมสการละเล่น และการแสดงต่าง ๆ อันเป็นกิจกรรมนันทนาการที่สร้างความสนุกสนานเพิลิกเพลิน เช่น การแข่งเรือ วิ่งวู้ การเล่นเกมสเบ็คเคิลล์ การแสดงละคร แสดงโขน เหล่านี้ไ้จัดให้มีขึ้นเสมอในโอกาสที่สำคัญ ๆ เช่นในพระราชพิธีโสกันต์ เป็นต้น ซึ่งการเล่นเกมสเบ็คเคิลล์มักจะเป็นเกมสที่รับเอาแบบอย่างมาจากประเทยุโรป⁴ เวนระบำปลา โดยจะสังเกตได้จากเครื่องแต่งกายตามแบบยุโรป

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม น.20 เล่ม 1/2 เรื่อง สโมสรบันเพ็ญทักนาคาร (1 ธันวาคม รัตนโกสินทรศก 116)

² พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เจ้าชีวิต หน้า 441

³ ศรีพนม สิงห์ทอง พระราชพิธีของกษัตริย์ไทย หน้า 72

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435-2507 หน้า 61

นอกจากนี้การฝึกอบรมของทหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็จำเป็นต้องใช้กิจกรรมทางด้านการกีฬาและพลศึกษาเข้ามาฝึก จึงมีการกำหนดให้ทหาร เรียนฝึกฝนกิจกรรมทางด้านการกีฬาและพลศึกษา เพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกาย ให้แก่เหล่าทหาร

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากประพาสประเทศ ยุโรป เมื่อ พ.ศ. 2440 แล้วพระองค์ได้นำเอาแบบอย่างกีฬาสากลเข้ามาเผยแพร่ใน ประเทศไทยซึ่งก็มีการเล่นกีฬาสากลอย่างแพร่หลาย ประกอบกับชาวต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศไทยในขณะนั้นต่างก็พากันเล่นกีฬาทำให้คนไทยนิยมกีฬาสากลไปด้วย² อย่างไรก็ตามกีฬาไทยก็ยังคงได้รับความนิยมและมีการเล่นกันอย่างกว้างขวางด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มให้มีการเรียนการสอนพลศึกษาใน โรงเรียน โดย จัดการส่งเสริมและให้กำเนิดกีฬา³ สำหรับนักเรียนให้บรรจุกิจกรรม ทางพลศึกษา โดยให้มีการเรียนในโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ใน พ.ศ. 2441 (รัตนโกสินทรศก 117) นอกจากนั้นพระองค์ยังได้ทรงริเริ่มให้มีการเรียน การสอนวิชา พลศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2430⁴

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชเป็นระยะเวลา 42 ปี (พ.ศ. 2411-2453) เป็นระยะเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับภาวะต่าง ๆ อาทิเช่น การล้นไหลของอารยธรรมตะวันตกที่ทำให้แทบทุกชาติในเอเชียต้องสูญเสียความเป็น

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ด.ด. หน้า 18

² ด.

³ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร การปฏิรูปการศึกษาสมัยรัชกาลที่ 5-7 ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พิมพ์ในงานแสดงนิทรรศการ เอกสารจดหมายเหตุ 9-30 มกราคม พ.ศ. 2521

⁴ สารานุกรม แพทยกุล ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หน้า 1

เอกราชและยังต้องเผชิญกับวิกฤตกาล ร.ก. 112 (พ.ศ. 2436) ¹ ซึ่งเป็นผลให้ไทยต้องสูญเสียดินแดนแก่ฝรั่งเศสมากมาย แต่ก็มีใญ่สูญเสียความเป็นเอกราช และเมื่อคำนึงถึงข้อที่ว่าพระองค์ทรงขึ้นครองราชสมบัติขณะที่พระชนมายุยังน้อย คือเพียง 15 ชันษาเท่านั้น² เหตุการต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นดังหนึ่งจะทำทนายพระปรีชาสามารถของพระองค์อยู่ตลอดเวลา แต่ทว่าพระปฏิกษณณกอร์ปกัยนำพระหทัยอันสูงส่ง พระองค์จึงได้พาประเทศชาติผ่านวิกฤตกาลเหล่านั้นมาได้เป็นอย่างดี เป็นผลที่น่าภูมิใจ และตลอดระยะเวลาดังกล่าวนั้นพระองค์ยังได้ปกครองพลานุการของพระองค์หนึ่งพอปกครองลูก³

พระบุคคลิกอันมีลักษณะของความเป็นผู้นำอย่างเด่นชัด ส่งเสริมให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้รับความนิยมจากประชาชนชาวสยามและชาวต่างประเทศ หลักฐานนี้จะเห็นได้จากการวิจารณ์พระบุคคลิกภาพของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งนางแอนนา เลียวโนเวน (Mrs. Anna Leonowon) พระอาจารย์ชาวอังกฤษที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้อาษาษาการสอนพระราชโอรส - ธิดาสมัยนั้นนางแอนนาได้วิจารณ์พระบุคคลิกภาพเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณว่า

"สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณทรงพระชนมายุ 10 พรรษา เมื่อฉันได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูอาษาษาการสอนพระองค์...สำหรับคนไทยพระองค์เป็นเด็กหนุ่มที่หน้าตาดี พระองค์หนึ่งไม่สูงหรือเกียจจนเกินไป สม่ส่วนคล้าย ยิ่งกว่านั้นพระองค์ยังมีความสุภาพน่ารักสนใจในการเรียน พระพลานามัยสมบูรณ์ แข็งแรงโปรดการเล่นกีฬา และเป็น

¹ ขจร สุขพานิช เบื้องหลังวิกฤตีกาล ร.ก. 112 รุมนุมจุฬา (2) ตุลาคม 2489 หน้า 1 - 42

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม รล.5 พระบรมราชโองาพพระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เอกสาร รล.3/9 (23 พ.ค. 112 - 11 ก.พ. 113)

³ ประยุทธ์ สิริพิพัธ์ ตามรอยบาทพระพุทเจ้าหลวง หน้า 14

เด็กที่วานอนสอนง่าย

จากพระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจของพระองค์ ตลอดจนพระบุคคลิกอันสง่างามนั้น พระองค์จึงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้รับการกล่าวขวัญถึงอยู่ตลอดเวลา จนตราเป็นเทวทูต¹ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่มักการศึกษาหรือนักศึกษาไทยไม่ค่อยจะให้ความสนใจศึกษาคุณค่าในเรื่องกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยของพระองค์อย่างละเอียดจริงจังนัก แต่กลับไปให้ความสนใจทางด้านอื่นมากกว่าเป็นต้นว่า เรื่องการปกครอง การเลิกทาส การต่างประเทศ การคมนาคม การเศรษฐกิจ และการทหาร² ซึ่งการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และการดำเนินการทางด้านการศึกษาและพลศึกษาของรัฐบาลไทยขณะนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจ น่าศึกษาเป็นอันมาก เพราะในสมัยนั้นเป็นสมัยแห่งการฟื้นฟูปฏิรูปการศึกษา และปฏิรูประบบทางพลศึกษา ทั้งยังเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญในทุก ๆ ด้าน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยของพระองค์โดยละเอียด เพื่อให้เข้าใจถึงความเป็นมาของ ความก้าวหน้าทางการกีฬาและพลศึกษาของไทยในยุคนี้ได้ดีขึ้น

การพัฒนาการปรับปรุงการกีฬาและพลศึกษาในขณะนั้นต้องประสบกับปัญหาหลายด้านเป็นต้นว่า ความไม่พร้อมทั้งด้านการเงินการขาดแคลนบุคลากร การขัดแย้งของเจ้านาย ตลอดจนปัญหาทางด้านการคมนาคม เป็นผลให้การพัฒนาปรับปรุงการกีฬาและพลศึกษาไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร แต่ด้วยความพยายามที่จะส่งเสริมอย่างจริงจังจึงได้มีการจัดตั้งสมาคมสโมสรต่าง ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งสถาบันต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นนั้นบางก็มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการกีฬา

1

Leonowen, Anna. The English Governess at the Siamese Court.

P. 238

2

สงวน เล็กสกุล งานปริทัศน์ในรัชกาลที่ 5 หน้า 14

และพลศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อมกับทั้งยังมีสมาคมสโมสรทางก้านันทนาการอีกด้วย จึง
นับว่าการพัฒนาการส่งเสริมทางค่านิยมผลทางอ้อม กล่าวคือได้มีการจัดตั้งสมาคมราชกรีฑา
สโมสร พ.ศ. 2433 มีการบรรจุหลักสูตรวิชาพลศึกษาไว้ในโรงเรียน ตลอดจนได้มีการผลิต
ครูพลศึกษาขึ้นโดยการดำเนินการของกระทรวงธรรมการ

ส่วนผลทางตรงนั้น จะเห็นว่าประชาชนทั่วไปในพระนครนิยมการกีฬากันอย่างแพร่
หลาย ซึ่งส่งผลให้ประชาชนมีพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรงและได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน
จากการจัดการแข่งขันกีฬาต่าง ๆ

การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยได้มีความเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับมา ภายหลังที่
ได้มีการฟื้นฟูและวางรากฐานที่ค้ำประกันสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เป็นต้นมา ถึงแม้ว่าจะประสบกับภาวะวิกฤติต่าง ๆ กันไปแล้ว อันเป็นอุปสรรคสำคัญ
ในการพัฒนาอยู่บ้าง แต่การดำเนินงานทางค่านิยมก็ได้หยุดชะงัก ยังคงมีการพัฒนาปรับปรุง
ให้เจริญก้าวหน้าเรื่อยมาซึ่งมีผลมาถึงปัจจุบันนี้ ดังจะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีความก้าวหน้า
ทางการกีฬาและพลศึกษาจนเป็นที่ประจักษ์ของชาวต่างประเทศทั่วโลกโดยประเทศไทยได้รับ
เชิญให้ส่งนักกีฬาเข้าแข่งขันกีฬาโอลิมปิกครั้งที่ 15 ที่กรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ เมื่อ
ปี.พ.ศ. 2495 เป็นครั้งแรก ประเทศไทยได้มีแชมป์เปี้ยนกีฬาประเภทมวยสากลอาชีพหลาย
คนซึ่งได้แก่ โน่น กิ่งเพชร (พ.ศ. 2504), ชาติชาย ใช้น้อย (พ.ศ. 2509),
เบ็กตุม ชาติวันชัย (พ.ศ. 2513), เวนิส บ.ช.ส. (พ.ศ. 2515), แสนศักดิ์ เมืองสุรินทร์
(พ.ศ. 2518) และเนตรน้อย ศ.วรสิงห์ (พ.ศ. 2521)²

¹ Cady John F. Southeast Asia p. 448

² เอกสารรวบรวมสถิติกีฬามวย เอกสารที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์ สำนักพิมพ์เคลินิวส์
ถนนสุขุมวิทซอย 10

* ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2509

ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2513

ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2521

เอกสารที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์ สำนักพิมพ์เคลวินส์ ถนนรูปเปอร์ไฮเวย์ และประเทศไทยได้รับเกียรติให้เป็นเจ้าภาพในการจัดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ถึง 3 ครั้ง

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาวิธีการดำเนินการทางด้านการกีฬา และพลศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ.

2411 - 2453

อนึ่ง การศึกษาค้นคว้าเรื่อง "การกีฬาและพลศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" นี้ ผู้เขียนตระหนักดีว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะของประชาราษฎรไทยอย่างมั่นคง ดังนั้นในการวิเคราะห์หรือเสนอข้อมูลต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ จะกระทำโดยผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบและยึดมั่นในความรู้สึกทางวิชาการ เป็นหลัก

จุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาประวัติการ เรียนพลศึกษาในโรงเรียน กิจกรรมกีฬาตลอดจนกิจกรรมนันทนาการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. เพื่อศึกษาถึงจุดมุ่งหมายของรัฐบาลในการดำเนินการปรับปรุงการพลศึกษา และการกีฬาแบบตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นผลให้เกิดการพัฒนาการทางด้านการพลศึกษาและการกีฬาในสมัยต่อ ๆ มา
3. เพื่อศึกษาค้นคว้าปัญหามูลฐานที่เป็นอุปสรรคในการปรับปรุงการกีฬา และพลศึกษาของรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
4. เพื่อศึกษาหาสาเหตุการปรับปรุงการกีฬาและพลศึกษาของรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าก่อให้เกิดประโยชน์ตอประชาชน ตลอดจนตอการกีฬาและพลศึกษาในสมัยนั้นและสมัยต่อมาอย่างไร

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. การศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของการกีฬาและพลศึกษาของไทยในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 – 2453) ยังไม่มีนักประวัติศาสตร์ หรือผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าโดยละเอียด ดังนั้นผลจากการศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้จึงมีความสำคัญในอันที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจถึงความเป็นมาของประวัติศาสตร์การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยได้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2. การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้จะทำให้ได้ข้อมูลทางด้านการกีฬาและพลศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งจะ เป็นแนวทางให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องอื่น ๆ ในยุคเดียวกันนี้ให้กระจ่างยิ่งขึ้น

3. แลการศึกษาค้นคว้าจะทำให้ทราบถึงพื้นฐานการเป็นมาของการพลศึกษาและการกีฬาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่มีต่อการกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนอิทธิพลของการกีฬาและพลศึกษาที่มีต่อมาจนตราบเหาทุกวันนี้

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ผู้เขียนจะทำการศึกษาค้นคว้าโดยละเอียดถึงสภาพของเรื่องต่อไปนี้ เช่น

1. ฐานะทางการเงิน ปัญหาการขาดแคลนบุคคลากรและปัญหาการจัดเลี้ยงของเจ้านาย

2. วิธีดำเนินการในการปรับปรุงการกีฬาและพลศึกษา ตลอดจนปัญหาอันเป็นอุปสรรคของการดำเนินงานของรัฐบาล

3. เหตุการณ์ที่ติดจากการปรับปรุงการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในระหว่างปี พ.ศ. 2411 – 2453 เท่านั้น

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ อาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

(Documentary research) หลักฐานทางประวัติศาสตร์วัตถุโบราณ รูปภาพ และเสนอ

รายงานเป็นแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า จะใช้ข้อมูลดังนี้

1. เอกสารต้นฉบับ (Primary sources) ได้แก่

1.1 เอกสารตัวเขียน (Manuscript sources)

1.1.1 พระราชพงศาวดารในรัชกาลที่ 5

1.1.2 จดหมายเหตุ

1.1.3 พระบรมราโชวาท

1.2 เอกสารที่เป็นหลักฐานต้นฉบับที่พิมพ์แล้ว (Printed Primary Sources)

1.2.1 พระราชกำหนดพระสมเด็จกระจุจกมเสนาเจ้าอยู่หัว

1.2.2 ภาพถ่ายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.2.3 ราชกิจจานุเบกษา

1.2.4 พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2 ของ

สมเด็จพระบรมราชาที่ 2

1.2.5 พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5 ของ

สมเด็จพระบรมราชาที่ 2

1.2.6 ประชุมกฎหมายประจำรัชกาล

1.2.7 จดหมายเหตุรายวันรัชกาลที่ 5

1.2.8 พระราชพิธีในรัชกาลที่ 2

1.2.9 พระราชพิธีในรัชกาลที่ 5

1.2.10 หนังสือพิมพ์กรุงเทพ เวิลด์ เรคอร์ด

1.2.11 หนังสือพิมพ์ บางกอกเรคคอร์ด (Bangkok Recorder)

1.2.12 หนังสือพิมพ์ บางกอกกาลเอนเดอร์ (Bangkok Calendar)

ของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ

- 1.2.6 ประชุมกฎหมายประจำก
- 1.2.7 จดหมายเหตุราชกิจรายวันรัชกาลที่ 5
- 1.2.8 พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2
- 1.2.9 พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5
- 1.2.10 หนังสือพิมพ์กรุงเทพ เกลียวเครือ
- 1.2.11 หนังสือพิมพ์ บางกอกเรคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder)
- 1.2.12 หนังสือพิมพ์ บางกอกกาเล็นเดอร์ (Bangkok Calender)

2. ข้อมูลที่เป็นเอกสารรอง (Secondary sources)

2.1 หนังสือที่แต่งโดยสมัยก่อนมา

- 2.1.1 ประชุมศิลาจารึก
- 2.1.2 ประชุมพงศาวดาร
- 2.1.3 หนังสือประวัติศาสตร์

2.2 วารสาร (Periodicals) ต่าง ๆ เช่น

- 2.2.1 ขาวสาร
- 2.2.2 หนังสือพิมพ์

2.3 บทความจากวิทยุกระจายเสียง

การ เสนอรายงาน

บทที่ 1 การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เป็นราชธานี

1.1 การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย สมัยก่อนกรุงสุโขทัย

1.2 การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

1.3 การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็น

ราชธานี

1.4 การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย สมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี

1.5 การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

- 2.2.1 ทรงกีฬาประเภทต่างๆ
- 2.2.2 การเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรและพระราชทานรางวัล
ในการแข่งขันกีฬา และการแสดงทาง ฯ
- 2.3 การดำเนินการจัดการแข่งขันกีฬาต่าง ๆ ในยุคนั้น
- 2.3.1 การแข่งขันกรีฑา
- 2.3.2 การแข่งเรือ
- 2.3.3 การแข่งม้า
- 2.3.4 การกอล์ฟ
- 2.3.5 การแข่งขันจักรยาน
- 2.3.6 การแสดงละคร
- 2.4 การวางรากฐานการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- 2.5 กิจกรรมนันทนาการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- 2.5.1 สโมสรและสมาคมต่าง ๆ อันเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม
นันทนาการ
- บทที่ 3 ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- 3.1 สถานการณ์ภายในประเทศที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการกีฬาและการพลศึกษา
- 3.1.1 สถานการณ์ทางการเมือง
- 3.1.2 การพัฒนาการทางการศึกษา
- 3.1.3 การพัฒนาการทางการแพทย์
- 3.1.4 การพัฒนาการทางการเศรษฐกิจ— การพาณิชย์
- 3.1.5 การพัฒนาการทางการทหาร
- 3.1.5.1 ประวัติการพลศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอม
เกล้า

3.2 อิทธิพลจากการที่ประเทศไทยมีสัมพันธไมตรีกับประเทศตะวันตก

3.2.1 บทบาททางด้านการกีฬาและการพลศึกษาของชาวตะวันตกในประเทศไทย

3.2.1.1 ชาวต่างประเทศที่ทำหน้าที่อยู่ในประเทศไทย

3.2.1.2 การกีฬาสากลที่เริ่มเล่นในประเทศไทย หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป

3.2.1.3 นักเรียนไทยที่ไปศึกษาที่ยุโรปกลับมาเผยแพร่ในประเทศไทย

3.2.1.4 พระราชพิธีต้อนรับประมุขต่างประเทศที่เสด็จเยือนประเทศไทย

บทที่ 4 ปัญหา อุปสรรค และผลของการจัดการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนศึกษาถึงวิธีการแก้ปัญหาในสมัยนั้นด้วย

4.1 อุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับความไม่พร้อมทางด้านการเงิน

4.2 อุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการกีฬาและพลศึกษา

4.3 ปัญหาและการคัดเลือกตัวบุคคล

4.4 อุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของเจ้านายในยุคนั้น

4.5 อุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคม

ผลของการจัดการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.6 ก่อให้เกิดการพัฒนาการทางการกีฬาและพลศึกษา

4.7 การพัฒนาวิสัยและความมั่นใจไปนักกีฬา

4.8 ก่อให้เกิดการพัฒนาการทางการกีฬา โรงเรียนต่าง ๆ ก่อตั้งขึ้นในการสอนวิชาพลศึกษา

ผลโดยอ้อม

4.9 มีการจัดตั้งสโมสร สมาคมต่าง ๆ อันเนื่องมาจากกิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษา

4.10 การกำหนดกฎหมายบังคับของนักเรียนที่จะงดออกไปศึกษาต่างประเทศ โดยยึดความสำคัญของพลศึกษา

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

"พลศึกษา" (Physical Education) หมายถึงกิจกรรมที่ใช้ร่างกายทุกส่วนเป็นสื่อในการศึกษาเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาตัวบุคคลทุกด้าน เช่น พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา¹

"กีฬา" (Sport) หมายถึงกิจกรรมการเล่น การออกกำลังกายอันได้แก่การแข่งขันต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าทางด้านความแข็งแรง อดทนและความสนุกสนาน ทั้งนี้รวมถึงการแข่งขันประเภททีมและการแข่งขันประเภทบุคคล²

"นันทนาการ" (Recreation) หมายถึงการแสดงออกของมนุษย์ในด้านความต้องการ ความสนใจ ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในเวลาว่าง หรือต้องการเข้าร่วมเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินที่ไม่เป็นงานอาชีพ³

"พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" (King Chulalongkorn or King Rama V) หมายถึงพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงพระนามเดิมว่า สมเด็จเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ดิศพรเทพ มหามงกุฎบุรุษรัตนราช วรวิงศวรุตพงษ์บริพัตร กิริวัฒนราชกุมาร⁴

¹ Nash, Jay B. Physical Education. P. 25

² อุทธรณ์ ปิตพยันต์ การพัฒนาการของกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย หน้า 1

³ น.ค.

⁴ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชพงศาวดาร รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 หน้า 2

"รัฐบาล" (Government) หมายถึงคณะบุคคลที่ดำเนินงานในการบริหารราชการแผ่นดิน อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและเป็นหัวหน้ารัฐบาลจึงเรียกรัฐบาลประเภทนี้ว่ารัฐบาลระบอบ "สมบูรณาญาสิทธิราช" หรือ "ราชาธิปไตยสยาม"

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ผู้เขียนได้ทำการสำรวจเอกสารและผลงานศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทาง และ เป็นการสนับสนุนการเขียนปริยฐานิพนธ์ครั้งนี้ว่าได้มีการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ที่พาดพิงถึงอยู่แล้วพอจะสรุปได้ดังนี้

มยุรี ศุภวิบูลย์² ได้กล่าวถึงพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกีฬาและพลศึกษาในงานวิจัยว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น การกีฬาและพลศึกษาได้รับการทำนุบำรุงให้กว้างขวางขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายให้การพลศึกษาเพื่อประชาชน ส่งเสริมให้มีความแข็งแรงและมีน้ำใจเป็นนักกีฬา พระองค์เองทรงให้ความสำคัญของการพลศึกษามาตลอดระยะเวลาการปกครองในรัชสมัยของพระองค์ประเทศชาติต้องการทหาร และต้องการให้ประชาชนมีสติปัญญา มีความสามารถ มีร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ เพราะทหารมีบทบาทการปกครองของไทยตลอดมา ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงริเริ่มให้มีการเรียนวิชาพลศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เมื่อปี พ.ศ. 2430 ได้โปรดให้ชาวต่างประเทศเข้ามาทำการสอน และเมื่อพระองค์เสด็จประพาสยุโรปเมื่อปี พ.ศ. 2440 พระองค์ทรงนำเอาแบบอย่างการกีฬาของประเทยุโรปเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยโดยคนแรกนำเข้ามาเล่นในเขตพระราชวังก่อน แล้วจึงค่อยแพร่หลายออกไปสู่ประชาชน และ

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 แผ่น น.20 เล่ม 1
กรีฑาสโมสร เอกสาร น.20/10 (30 กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก 120)

² มยุรี ศุภวิบูลย์ อิทธิพลของการเมืองที่มีต่อการพลศึกษาและการกีฬาในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475 – 2516 หน้า 45 – 46

พระองค์ทรงส่งเสริมกีฬาไทยด้วย ทรงตั้งสนามกีฬาที่มีการเขียนกติกา ตลอดจนการจัด
สถาบันทางการกีฬานักเรียนเพื่อแข่งขันกีฬานักเรียนขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2440 มีการแข่งขันทั้ง
นักเรียน ครู ประธาณ นับเป็นการเริ่มศตวรรษกีฬา และในปี พ.ศ. 2444 ได้จัด
ให้มีการแข่งขันฟุตบอลนักเรียนขึ้น โดยระบุกิจกรรมสำหรับครูและนักเรียนใช้ในการเล่นเพื่อ
ชักเเลอสนักให้เกิดความเมตตา 4 อย่างคือ ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา สามัคคี อดทน
ซื่อสัตย์ พระองค์ได้ทรงเล็งเห็นประโยชน์ของการกีฬาและพลศึกษาที่มีต่อการปกครองบ้านเมือง

การกีฬามหาชน¹ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การทหารในรัชสมัยพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงวิธีการฝึกหัดทหารโดยใช้กิจกรรมทางการกีฬา
และพลศึกษาเข้าไปมีบทบาท ซึ่งผลจากการฝึกหัดทหารและการศึกษาของทหาร ซึ่งเป็น
พื้นฐานมาถึงสมัยปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในด้านการปฏิรูป ทหารมีระเบียบ
วินัย มีความกล้าหาญมากขึ้นจนปัจจุบันนี้ เรื่องวินัยและความกล้าหาญนี้กลายเป็นเอกลักษณ์
ประจำกลุ่มวิชาชีพของทหารไทย เช่นเดียวกับชาติอื่น ๆ เป็นการเพิ่มเสถียรภาพของ
ประเทศชาติให้มั่นคงยิ่งขึ้น นั้นยอมรับให้เป็นที่ยอมรับได้ว่า กิจกรรมทางการกีฬาและ
พลศึกษามีบทบาทในการพัฒนานบ้านเมือง เป็นอย่างมากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัวจึงได้ทรงเล็งเห็นคุณค่าของกิจกรรมทางจำนน

อุทธรณ์ ปิตุพันธ์² ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางการพลศึกษาการกีฬาในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่
พระทัยในการส่งเสริมกีฬาไทยโดยพระองค์ทรงตั้ง "มวยหลวง"

¹ การกีฬามหาชน การปฏิรูปทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
หน้า 372

² อุทธรณ์ ปิตุพันธ์ การพัฒนาการของกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย หน้า 32

ซึ่งมวยหลวงถือเป็นตำแหน่งหรือยศในขณะนั้นด้วยมีเงินปีเบี้ยหวัดตอบแทน นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงจัดให้มีการแข่งขันหรือแสดงกิจกรรมของกีฬาไทยตามพระราชประสงค์ด้วยพระองค์เอง

พระองค์เองก็ทรงเป็นนักกระโดดกระบอง นักมวย กีฬาไทยดังกล่าว จึงเป็นที่แพร่หลายทั่วไป กีฬาสากลพระองค์ได้ทรงส่งเสริมจากการที่พระองค์ได้เสด็จประพาสยุโรป พระองค์จึงทรงนิยมกีฬาสากลทุกชนิด ทรงออกพระราชกิจจานุเบกษาวาดด้วยการส่งเสริมกีฬาทำให้ประชาชนชาวไทยนิยมกีฬาสากลแพร่หลายยิ่งขึ้น มีการจัดการแข่งขันกีฬาสากลกับชาวต่างประเทศในประเทศไทยเสมอ ในขณะเดียวกันก็มีนาย W.G. Johnson มาให้การช่วยเหลือทางวิชาการ และวางรากฐานส่งเสริมกีฬาไทยและกีฬาสากลให้กระทรวงธรรมการ ในขณะนั้นด้วย นอกจากนั้นยังมีการแข่งขันฟุตบอลกีฬา อันเป็นการแข่งขันกีฬาทหารระหว่างหน่วยทหารด้วยกัน และได้จัดคิกคอกกันมาหลายปีด้วยกัน มีการวางหลักสูตรพลศึกษา และได้ผลิตครูพลศึกษาครั้งแรกในปี พ.ศ. 2430 และกรมทหารอีก 7 แห่ง ก็รับเอาหลักสูตรเข้าไปใช้การกีฬา เริ่มแพร่หลายออกสู่ต่างจังหวัด

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกิจจานุเบกษาวาดด้วยการส่งเสริมกีฬา ประกอบกับการที่สมาคม Y.M.C.A. และราชกรีฑาสโมสรให้การสนับสนุนทั้งกีฬาไทยและกีฬาสากลจนเป็นที่นิยมของคนทั่วไปเป็นที่น่าสังเกตว่าหากผู้นำหรือผู้บริหารประเทศนิยมกีฬา ย่อมจะส่งผลให้ผู้อยู่ใต้งบบังคับบัญชาและประชาชนพากันนิยมตามไปด้วยเพราะการกีฬาเป็นเรื่องของสังคม

การเริ่มต้นทางพลศึกษาในรัชกาลที่ 5 จัดได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ในวงการพลศึกษาและการกีฬาของไทย เริ่มมีการแข่งขันกีฬาอย่างจริงจัง มีการเรียนการสอนการผลิตครูพลศึกษาโดยตรง มีสถานที่และอุปกรณ์ทางพลศึกษาได้ตามควรแก่สภาพในขณะนั้น และนับจากการพลศึกษาปัจจุบันอยู่อย่างหนึ่งคือ กิจกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 มีกิจกรรมอยู่อย่างครบถ้วนจริงจัง เฉพาะในส่วนกลางและใช้กิจกรรมน้อยประเภท แต่ก็เป็นพื้นฐานสำคัญแห่งการเริ่มต้นที่ดีในขณะนี้ เป็นผลให้นักเรียนเยาวชน และประชาชนในสมัยนั้นนิยมการกีฬาและ

ได้แพร่หลายกว้างขวางขึ้นในระยะต่อ ๆ มา

กัฏฐ อินทรปาน¹ (Nat Indrapana) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องการศึกษา และพลศึกษาของประเทศไทยใน ปี พ.ศ. 2475 - 2509 จากการศึกษาทราบดีว่าการพลศึกษา ในประเทศไทยได้เริ่มประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2440 ได้ มีการแข่งขันกรีฑาที่นักเรียนที่บริเวณทุ่งพระสุเมรุ (สนามหลวงปัจจุบัน) เพื่อเป็นการสมโภช การเสด็จกลับสู่ประเทศไทยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เสด็จประพาส ยุโรป อันเป็นผลให้มีการจัดการแข่งขันกรีฑาที่นักเรียนเรื่อยมาทุกปี และในประกาศแผนการ ศึกษาชาติ ปี 2441 ก็กำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาด้วย เพื่อเป็นการ เสริม สร้างสมรรถภาพทางกายถึงพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าความมั่นคงของชาติขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ แข็งแรงของทหาร และหลังจากที่พระองค์เสด็จประพาสยุโรป ในปี พ.ศ. 2440 พระองค์ ก็ได้ทรงนำเอาแบบอย่างของการกีฬาแบบยุโรปเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย ซึ่งระยะแรก ก็เล่นกันเฉพาะในพระบรมราชวัง ระยะต่อมาก็แพร่หลายออกไปสู่โรงเรียน โรงเรียนแรก ที่ได้รับการเผยแพร่คือโรงเรียนหลวง (Royal School) หลังจากนั้นจึงแพร่หลายออกไป สู่โรงเรียนอื่น ๆ ในกรุงเทพฯ ฯ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวนั้น ชาว ต่างประเทศก็มีบทบาทสำคัญในเรื่องการกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยมาก จนกระทั่งได้ รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งสมาคมฟุตบอลสยามในเวลาต่อมา บุคคลผู้นั้นคือ Mr. Colby การกีฬาในโรงเรียนได้มีการพัฒนาการอย่างกว้างขวาง² กีฬาที่เล่นกันมากในระยนั้น (พ.ศ. 2441) ได้แก่ ฟุตบอล มวยสากล เทนนิส รักบี้ ในขณะนั้นกีฬาทั้งหลายได้เล่นกันที่ บริเวณทุ่งพระสุเมรุ และต่อมาก็กีฬาเหล่านั้นก็ถูกนำเข้าไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ หลาย โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสวนกุหลาบ บ้านสมเด็จ วัดแก้วฟ้าล่าง และวัดเบญจมบพิตร

¹Nat Indrapana. Sport and Physical Education in Thailand
1932 - 1966 P. 66 - 72

²
Op cit. P. 92 - 93

โดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

กีฬาอื่น ๆ เช่น ยูยิตสู และยิมนาสติก ก็นำเข้ามาสอนในโรงเรียนต่าง ๆ ดังได้กล่าวแล้ว ส่วนในระบอบอุดมศึกษานั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้กระทรวงธรรมการตั้งสถานการศึกษา เพื่อให้ครูได้อบรมฝึกหัด และนำไปสอนนักเรียนสถานแห่งใหม่นี้ชื่อ "สมาคมฝึกกายบริหาร" หรือ Physical Training Association ซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2452¹ ก่อนรัชกาลของพระองค์สตรีเพศไม่มีโอกาสเรียนพลศึกษา และเมื่อมีการแข่งขันกรีฑาในปี พ.ศ. 2440 เพศหญิงจึงได้มีโอกาสเล่นกีฬากลางแจ้ง² กีฬาต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นได้แก่ วายน้ำ ขี่จักรยาน แต่ในสมัยนั้นสระวายน้ำ ยังไม่มีจึงต้องวายกันในลำคลอง ซึ่งมีมากมายในกรุงเทพฯ³

John F. Cady³ ได้กล่าวพาดพิงถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนสำหรับประชาชน ทรงประกาศเลิกทาส ยิ่งกว่านั้นพระองค์ยังได้สนพระทัยในการที่จะปรับปรุงส่งเสริมกีฬาเพื่อเสริมสร้างพลานามัยของเยาวชนไทยให้มีความแข็งแรงสมบูรณ์ และเพื่อความเพลิดเพลิน ตลอดจนเป็นการปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบในหน้าที่อีกด้วย

1

Op cit. P. 106

2

Op cit. P.77 - 82

3

Cady, F. John. Southeast Asia. P. 487 - 488.

การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยก่อนรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความเจริญรุ่งเรืองของชนชาติไทยในอดีต มีความรุ่งเรืองอย่างใหญ่หลวง และบางทีชาติไทยอาจจะเป็นชาติแรกในโลกที่มีความเจริญในขณะที่ยังมีชาติบางประเทศในตะวันตกยังเป็นชาติเถื่อนอย่างเต็มที่อยู่นั้น ชนชาติไทยได้จัดตั้งอาณาจักรปกครองกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว¹ อย่างไรก็ตามจากการค้นคว้าก็ยังหาข้อยุติไม่ได้ว่า อาณาจักรน่านเจ้าเป็นปฐมยุคของอาณาจักรไทย เพราะยังหาหลักฐานที่แน่นอนไม่ได้ แต่ก็มีหลักฐานเชื่อว่า อาณาจักรน่านเจ้าเป็นอาณาจักรในยุคต้นของไทย² ดังนั้นในที่นี้ผู้เขียนจึงจะกล่าวถึงอาณาจักรไทยในยุคต่าง ๆ โดยเริ่มด้วยอาณาจักรน่านเจ้า

1.1 การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยสมัยก่อนกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (อาณาจักรน่านเจ้า)

อาณาจักรน่านเจ้าตั้งขึ้นตั้งแต่เมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด เนื่องจากนักประวัติศาสตร์ได้กำหนดศักราชไว้ต่างกัน แต่มีผู้สันนิษฐานว่าเป็นปีใดปีหนึ่งระหว่าง พ.ศ. 1161 ถึง 1194³ ราชอาณาจักรไทยสมัยนี้ได้มีการสู้รบเพื่อความอยู่รอด เพื่อการขยายอาณาเขตและขยายอำนาจ ตลอดสมัยน่านเจ้านั้นพระมหากษัตริย์ปกครองรวมทั้งสิ้น 9 พระองค์และเป็นสมัยที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางการปกครองที่เป็นระเบียบแบบแผน กล่าวคือมีกระทรวงทบวงกรม ต่าง ๆ รวม 8 กระทรวง⁴ นอกจากนี้ยังมีการเก็บส่วนอากรซึ่งราษฎรนำมาใช้เสียภาษีแทน มีกรมอิสระ 2 กรม คือ กรมม้าและกรมวัว มีการสอบไล่ข้าราชการตามตำแหน่ง⁵ จากหลักฐานต่าง ๆ ที่พอหาได้อาจแยกกล่าวถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นกิจกรรมทางการกีฬาได้ดังนี้

¹ หลวงวิจิตรวาทการ งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย หน้า 45

² ตรี อมาตยกุล แถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี หน้า 37

³ หลวงวิจิตรวาทการ ด.ก. หน้า 59

⁴ หลวงวิจิตรวาทการ งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย หน้า 192 - 193

⁵ เกรียงศักดิ์ พิทยานะ ไทย 5 ยุค หน้า 51 - 94

* 1.1.1 ทางการทหารและการกีฬา

✓ ทางการทหารในสมัยนี้ได้ใช้กิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษามาฝึกทหาร มีการฝึกการอบรมโดยการใช้อาวุธแบบจีน เช่น ความและโล่ ผู้ชายไทยทุกคนต้องเป็นทหาร ผู้ใดมีม้าของตัวเองก็ได้เป็นทหารม้า เรื่องทหารม้าของยุคนั้นเจ้า มีตำนานกล่าวชมไว้มากว่า ชำนาญในการขี่ม้าและการใช้อาวุธบนหลังม้า มีการถือโธ่ ซึ่งท้าวหย่งหย่งแรกในการสู้รบ ตำนานยังเล่าอีกว่าในการสู้รบนั้นทหารคนใดถูกอาวุธบาดเจ็บที่ลำตัวด้านหน้าก็จะเอามารักษาพยาบาล ถ้ามืดเจ็บด้านหลังก็ประหารชีวิตเสียเลย เพราะแสดงว่าหน้าซีก¹ นอกจากนี้ยังมีการฝึกร่างกายเพื่อสร้างความแข็งแรงและความพร้อมของร่างกาย มีการฝึกการต่อสู้ป้องกันตัวโดยการใช้อาวุธที่เรียกว่า เหมงกิง² ฝึกวิ่งในที่กันดาร ฝึกขี่ม้าโดยไม่ต้องใช้鞍 ทั้งหญิงและชายที่เป็นทหารประจำแม่น้ำลำคลอง (แม่น้ำโขง) จะต้องได้รับการฝึกฝนจนเป็นผู้มีความกล้าหาญและว่องไวในการใช้ลอบหลอกเป็นอย่างมาก³

1.1.2 ทางการนันทนาการ

นอกเหนือจากการฝึกร่างกายและการใช้อาวุธแล้ว ทั้งหญิงชายในยุคนั้นก็มีโอกาสที่จะหาความสนุกสนานจากค่านันทนาการ หรือการเอนกายเกี่ยวกับทางค่านันทนาการในสมัยนี้ได้มีการ ละเล่นพนเมืองกันอย่างสนุกสนานในพิธีที่สำคัญ ๆ ของรัฐ เช่น เล่นชนควาย⁴ มีการเล่นดนตรี ซึ่งในยุคนั้นใช้เล่นด้วยกะเป๋ารูป "ผีขง"⁵ จนกระทั่ง "กูปโลซาน"^{*} กษัตริย์มองโกล⁶ ได้ยกทัพมาตีอาณาจักรอาณาจักรน่านเจ้า

¹ พระยาอนุমানราชชน เรื่องของชาติไทย หน้า 41

² เป็นอาวุธประเภทหนึ่งเรียก เกาทัณฑ์ (กิง มาเป็น กิง มาเป็น โคง คันเกาทัณฑ์ ทำด้วยคันหมอน ที่เกิดจากพื้นดินปนหิน ลำต้นจึงคดไปคดมาย้อยลงต่ำ

³ พระบริหารเทพธานี ประวัติชาติไทย หน้า 31

⁴ เกรียงศักดิ์ พิทยานะ ไทย 5 ยุค หน้า 72

⁵ หลวง นิเพทย์นิสิตรัต (คอร์ด วิลเลียม คิลฟตัน) ได้อธิบายไว้ในหนังสือชนชาติไทย ว่ายังซึ่งเป็นดนตรีทำด้วยแคง เข้าใจว่าคงเป็นน้ำเต้า มีรูสำหรับใช้นิ้วกดให้เกิดเสียงสูง ต่ำ 4 รู รูปร่างคล้ายกระบอกไม้ไผ่ เวลาเป่าปลายนิ้วพันศีรษะ

* กูปโลซานได้ปกครองประเทศจีนระหว่าง พ.ศ. 1822 - 1837 ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก อู๋ยารยธรรมตะวันออก เล่ม 3 ของเอ็ดวิน โอ โรเซอร์ และยอห์น เค แพร่แบงค์

⁶ เพชร สมิทร ประวัติอารยธรรมจีน หน้า 135 - 136

ผลจากการสงครามครั้งนั้น ทำให้อาณาจักรน่านเจ้าตกอยู่ลงไปถึงแต่บัดนั้น และเมื่อไทย
เสียอาณาจักรน่านเจ้าแก่ "กบไล่ข่าน" แม่ทัพมองโกลแล้วพวกไทยที่รักอิสระพากันแยกย้าย
หนียุทธภัยลงมาทางใต้ เมื่อมาถึงดินนาไทยได้เห็นชาวไทยกลุ่มหนึ่งตกอยู่ในอำนาจของ
ขอม ซึ่งมีพ่อขุนบางกลางหาวกับพ่อขุนผาเมืองเป็นหัวหน้า ชาวไทย ณ ที่นั้นจึงร่วมมือร่วมใจกัน
ประกาศเอกราชของชาติไทย ไม่ขึ้นแก่ขอมได้สำเร็จและได้พร้อมใจกันอัญเชิญพ่อขุน
บางกลางหาวที่เป็นแม่ทัพยกเข้าตีเมืองสุโขทัยขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า "พ่อขุนศรี-
อินทราทิตย์" (พ.ศ. 1800 - 1820)¹

1.2 อาณาจักรสุโขทัย (พ.ศ. 1781 - 1921)

อาณาจักรสุโขทัยซึ่งตั้งก่อน พ.ศ. 1800 เพราะตามหลักฐานศิลาจารึกสุโขทัย
หลักที่ 3 ว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัยได้ทรงสร้างพระธาตุนครชุม
เมื่อปีเถาะ พ.ศ. 1762 เห็นขึ้นไปถึง 38 ปี อันหาความแน่ชัดไม่ได้ว่าอาณาจักรสุโขทัย
ตั้งเมื่อปีอะไรเข้าใจว่าอาจจะอยู่ระหว่าง พ.ศ. 1750 - 1762² และยุคนี้อายุยืนยาวอยู่
ได้ 140 ปี ซึ่งตามหลักฐานจากหลักศิลาจารึก³ มีพระมหากษัตริย์ปกครองทั้งสิ้น 8 พระองค์
แต่สมัยที่กรุงสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองที่สุด ได้แก่วัยของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ รัชกาลพ่อขุน-
บานเมืองและรัชกาลของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช⁴ ความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัย
นั้นทำให้มีความเจริญก้าวหน้าทางค่านิยมของชาติต่าง ๆ พ่อจะกล่าวดังต่อไปนี้

1.2.1 ทางการทหาร

✓ การทหารในสมัยอาณาจักรสุโขทัยเป็นราชธานีนั้น ได้มีการคัดเลือกตัวบุคคลที่จะมา
เป็นทหารโดยใช้วิธีการเกณฑ์พลเมืองที่เป็นชายฉกรรจ์ทุกคน มาฝึกการสงครามเพื่อจะได้มี
กองทัพที่เข้มแข็ง ทั้งนี้เป็นการฝึกให้ร่างกายแข็งแรงฝึกการต่อสู้ป้องกันตัว⁵

¹ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย วีรประวัติของชาติไทย หน้า 32 - 39

² หลวงวิจิตรวาทการ งานคนควาเรื่องชนชาติไทย หน้า 98

³ กรมศิลปากร ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 กรุงสุโขทัย หน้า 18

⁴ เกรียงศักดิ์ พิทยานะ ไทย 5 ยุค หน้า 98

⁵ กรมศิลปากร คำอ่านศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชสุโขทัย หลักที่ 1 โดยนำ
ทองคำวรรณ หน้า 30

✓ การรบในสมัยนั้น ไทยรู้จักใช้วิธีการรบหลังช้าง ที่เรียกกันว่า "ยุทธหัตถี"
นอกเหนือไปจากการโหดทารุณและทารุณมาแล้ว พระมหากษัตริย์หรือประมุขของประเทศ
จะต้องเป็นผู้นำในการรบ (เป็นจอมทัพ) ดังนั้นการพ่ายแพ้หรือการได้รับชัยชนะจึงขึ้นอยู่กับ
พระมหากษัตริย์ หรือจอมทัพเป็นสำคัญด้วยเหตุนี้ ถ้ามียโคพระมหากษัตริย์หรือประมุข
มีความสามารถทางการทหารสูงแล้ว ไซ้แต่ประเทศชาติจะปลอดภัยจากการรุกรานจาก
ศัตรูเท่านั้นไม่ แต่ยังสามารถขยายพระราชอาณาจักรออกไปอย่างกว้างขวางอีกด้วย¹

ในรัชสมัยพญารามคำแหงมหาราช (พ.ศ. 1818 - 1860) ซึ่งเป็นพระราชโอรส
องค์ที่สามหรือองค์น้อยในพญนครีอินทราทิตย์นั้น พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถในการ
สงครามมากได้ทรงชนช้างกับขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดซึ่งเป็นศัตรูของพญนครีอินทราทิตย์
จนได้รับชัยชนะดังข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกที่ว่า

"เมื่อขุนใหญ่ไคสืบเก่าเข้าชนสามชนข้ามมาหัวขาสุนสามชนเคื่อนเข้า ไฟฟ้า
พอกุหนิณูพายพายจะแล กุบหนี กุชช้างเนกพล กุชบเข้ากอนฟัก กุชอช้างควย
ขุนสามชน คนพุงช้างขุนสามชนตัวช้อมาศเมืองแพ ขุนสามชนพายหนีพอกุจึงขึ้น
กุชอพระรามคำแหง"²

✓ จะเห็นได้ว่า ผู้ที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้น จะต้องมีการเรียนรู้ในวิชา
ศิลปศาสตร์ซึ่งประกอบไปด้วยความรู้ความถนัดต่าง ๆ เช่น กระบี่กระบอง บิด คาม ชีช้าง
ขี่ม้า เป็นต้น เหล่านี้ผู้นำประเทศพึงจะรู้และมีความรู้ทางพลศึกษาที่บังคับไว้ชัดเจนนั้น
ก็เพื่อการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญในการต่อสู้ป้องกันตัว บิดการบริหารร่างกายให้สมบูรณ์
แข็งแรง³ ตลอดจนความมีน้ำใจเป็นนักกีฬาที่จะเห็นได้จากการเล่นพละกีฬาเมืองยก
กรุงสุโขทัย ให้กับพละขบวนกลางหาว่า เนื่องจากเห็นความสามารถตลอดจนความเหมาะสม ✓

¹ ทรหวงกลาโหม ที่ระอิกวันสถาปนาทรหวงกลาโหม 8 เมษายน 2430 - 8
เมษายน 2496 หน้า 55 - 56

² กรมศิลปากร คำอ่านจารึกพญารามคำแหงมหาราชจารึกสุโขทัย หลักที่ 1 โดยฉา
ทองคำวรรณ หน้า 4

³ กรมศิลปากร สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย หน้า 185 - 186

1.2.2 การกิน

ตามศิลาจารึกได้บ่งถึงวิธีการฝึกทหารซึ่งได้เอากิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษา มาฝึก เช่น การต่อสู้ป้องกันตัวทั้งประเภทใช้อาวุธและมือเปล่า และยังฝึกการต่อสู้บนหลังช้างและหลังม้าอีกด้วย การศึกษาทางค่านิยมรับมาจากวัดและสำนักราชบัณฑิตซึ่งจะสอนวิชาสามัญโดยมีผู้อาวุโสที่ชำนาญในการต่อสู้เป็นผู้ทำการสอน¹ และในสมัยนั้นมีการคล้องช้างเพื่อมาใช้ในการสงครามด้วย² นอกจากนี้แล้วในสมัยสุโขทัยยังนิยมการเล่นวอลเลย์บอล³ ดังจะเห็นได้ในพระราชพงศาวดารเหนือ³ ได้กล่าวถึงพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัยว่า พระองค์ทรงโปรดการทรงวอลเลย์บอล ทำให้ผู้คนชาวสุโขทัยนิยมการเล่นวอลเลย์บอลและท้าวศรีจุฬาลักษณ์* ก็ได้กล่าวถึงลำดับพิธีสำหรับพระนครว่า

"ถึงเดือนยี่การพระราชพิธีบวงสรวงเทวดาถึงพระโคกนั้เลี้ยงเป็นนักขัตฤกษ์หนุ่มนางใน
ก็ได้คู่คู่ชกกว่านาง"⁴

ตลอดจนมีหลักฐานปรากฏในพงศาวดารสุโขทัยว่า

"พระร่วงนั้น คะนองนักมักเล่นเบี้ยและเล่นวอลเลย์บอล ในกาลวันหนึ่งพระองค์ทรงว่า
ควาลงชาตลอยไปถึงเมืองทอง"⁵

การล่าสัตว์ก็เป็นกีฬาอีกประเภทหนึ่งที่พระมหากษัตริย์โปรดมาก โดยจะเห็นได้จากการที่พระเจ้าเม็งรายเจ้าเมืองเวียงใหม่ ซึ่งเป็นพระสหายในพระเจ้ารามคำแหง ทรงออกไล่สัตว์กับชาวขมบริวาร และพรานป่าไค้พญามิประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การสร้างเมืองและมีฟานเผือก 2 ตัว อาศัยอยู่ในป่าไม้ย่อมถอยหนีเหมือนฟานตัวอื่น ๆ จึงได้สร้างเมืองเวียงฟานขึ้นในเวลาต่อมา⁶

¹ กรมศิลปากร ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 กรุงสุโขทัย หน้า 18

² ก.

³ พระยาภิรมย์ภักดี ทำนันทว่าวพนัน หน้า 9 - 10

* ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ เป็นธิดาของพระศรีบิโสด และเป็นสตรีที่มีความสามารถทางด้าน การเรือนและวรรณคดี มีความฉลาดจนได้รับการยกย่องให้เป็นพระสนมเอกของพระร่วงเจ้า

⁴ ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ทวรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ หน้า 105

⁵ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1 หน้า 15

⁶ กรมศิลปากร ประชุมพงศาวดารภาคที่ 14 หน้า 87

การที่ชาวไทยในสมัยสุโขทัย มีการ พลศึกษา หรือการออกกำลังกาย เนื่องจากประชาชนสนใจศิลปการ ทอดูและใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อป้องกันทรัพย์สินและป้องกัน ประเทศชาติ จึงสันนิษฐานได้ว่าในการฝึกอาวุธในยามสงบของชาวสุโขทัยน่าจะมาฝึกหัด ทำให้เกิดกีฬากระบี่กระบองขึ้นเพราะสามารถนำความรู้ความสามารถไปใช้ในการทหารหรือ การสงครามได้เนื่องจากผู้ชายไทยทุกคนต้อง เป็นทหารในยามสงคราม ฉะนั้นการฝึกก็ต้องมี อยู่สม่ำเสมอและทั่วทุกหนทุกแห่งทั้งในวัดหมู่บ้านสำนักและราชสำนัก มีการออกกำลังกาย และรักษาสุขภาพในหมู่เจ้านายเพื่อให้มีความสามารถในการ เป็นผู้นำที่จะปกครองประเทศ การเลี้ยว การแข่งเรือ การดำลัดขัง การคล้องช้าง และการทอดูในเชิงกีฬา ก็ได้ ได้รับความนิยมในหมู่คนไทยสมัยนั้นเป็นอันมาก เนื่องจากพระมหากษัตริย์มีความสนพระทัยและ ให้ความสำคัญสนทนอยุ่เสมอมา ดังจะเห็นได้จากการที่พระมหากษัตริย์ประทับในเรือพระที่นั่งใน พระราชพิธีจองเปรียง² เพื่อพ่ายแข่งในพิธีและยังทรงออกลาดลัดขัง โดยเฉพาะคล้องช้าง และทรงว้าวในบางโอกาสด้วย นอกจากนี้ยังมีพิธีอื่น ๆ อีกที่วัดขึ้นเป็นพิธีที่สำคัญโดยใช้ กิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษาประกอบในพิธีเหล่านั้น เช่น พิธีตรียัมปลาย ซึ่งได้มีการโล่ ชิงช้าโดยผู้ที่มีความแข็งแรง พิธีบุระกัญเภาที่มีการชกชกมวยทั้งกลางวันและกลางคืน และ ในพิธีเกวียนจะมีการทั้งลูกช้าง อันเป็นเกมส์การ เล่นอย่างหนึ่งของคนไทยสมัยนั้น และคน ไทยสมัยนั้นยังมีศิลปการ ทอดูป้องกันตัวแบบไทย คือการหักมวย การทอดู โดยใช้กระบี่กระบอง มีค หอก ดาบ แหสบ หลาว เพื่อการอูรอกและเพื่อเป็นการฝึกฝนทางทหารด้วย อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการฝึกหัดกันอย่างไร เข้าใจว่าคงจะมีการฝึกหัดถ่ายทอด กันเองในกลุ่มหรือในสกุลวงศ์ให้สืบทอดกันไป จะเห็นได้ว่าในสมัยนั้นพระมหากษัตริย์ทรงให้การ สนับสนุนการกีฬาโดยทรงซึ่งเป็นผลให้การกีฬาของไทยได้รับการรักษาไว้ และถ่ายทอดสืบทอด กันเรื่อยมา ✓

¹ กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ หน้า 3

² เกรียงศักดิ์ พิทยานาค ไทย 5 ยุค หน้า 187 - 192

³ ด.ก. หน้า 292

⁴ ฉำ ทองคำวรรณ คำอ่านกิลาจารึกหลักที่ 1 คำนที่ 1 บรรทัดที่ 3 - 10 หน้า 15

การหันทนาการ

1.2.3 การพัฒนารักการ

จากศิลาจารึกหลักที่ 1 ที่มีข้อความว่า

"เมื่อชนานเฒ่าขาว เหยียดเข้าไปในวัชรวิญญูก็มีการที่กลองประโคม เสียงพาด เสียงพิณ เสียงขับร้อง ใครใคร่เล่น เล่น ใครใคร่หัว หัว ใครใคร่ขับร้อง ร้อง"¹

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าชาวไทยโบราณนั้นได้มีการละเล่น ขับร้อง และรำร่ายกันอย่างสนุกสนาน และยังมีการชุมนุมกันเพื่อฉลองพิธีกรรมต่าง ๆ และเตรียมถวาย มีการแห่แหนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในวโรกาสที่มีการพอร่ายสักครั้ง เรียกว่า "ราเชนง"² การแห่แหน พระอภัยมณีและพระนารายณ์นั้น จะกองแสงออกถึงความเข้มแข็ง ความพร้อมเพรียงกาย³ ประกอบกับการละเล่นพื้นเมือง เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงอีกด้วย ในสมัยที่กรุงสุโขทัย เป็นราชธานีก็ได้มีการทอดกฐินและกฐินที่สนุกสนานที่สุดคือ กฐินที่วัดวิญญู⁴ มีขบวนแห่ ยี่เกขาว ตั้งแต่วัดวิญญูทางโน้น มาจนจดขอบทุ่งทางนี้ และกระหึ่มไปกายเสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงร้อง เสียงขับ ตางเตนหัวเราะ ร้องเพลง พอตกกลางคืนก็มีการจุดดอกไม้เพลิง เป็นที่ร่าเริง⁵ นอกจากนี้ก็มีการละเล่นที่เข้ากับจังหวะ คือมีการแสดงระบำ รำเตน ซึ่งการเต้นคล้ายกับโขน⁶ นอกจากนี้ยังมีพิธีที่ประชาชนได้รับความสนุกสนาน

¹ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ "พงศาวดารเหนือ" ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1

หน้า 165

² เกรียงศักดิ์ นิคนาคะ โข 5 ยุค หน้า 71 - 72

³ วัชรวิญญู ปัจจุบันเรียกว่าวัดตะพาน

⁴ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ล.ก. หน้า 165

⁵ เสถียร โกเศศ (นามแฝง) พันความหลัง หน้า 169

อีกอย่าง คือ พิธี "ภัทรบท" ซึ่งทำกันในเดือนสิบ ดังปรากฏในตำนานของนางนพมาศ
ว่า "ชาวสุริยวงศ์ คนศรีที่ประโลม วิชาพาหุย์ พ้อง กลอง เสนมหรสพ ระเบง ระบำ
ล้วนแต่เนารี ..." ¹ การพ้องรำในสมัยสุโขทัย นับว่าเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมอยู่ไม่ยอ
ดังเช่นในไตรภูมิพระร่วง ได้บรรยายไว้ว่า "บางเตน บางรา บางพอน ระบำ...
กันถึงวังรำจับระบำเตนเตน" ² และจารึกภูเขาสุมนภูฏาว่า "ระบำเตน เตนทุกชั้น"
สำหรับการเต้นระบำ รำพ้องนั้น จะเกิดขึ้นในงาน ตรุษสงกรานต์ ³

นอกจากพิธีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีพิธีอื่น ๆ อีกที่ชาวสุโขทัยได้มีการรื้อเรื่อง
และได้เล่นเกมสการละเล่นต่าง ๆ อีก ได้แก่ พิธีแรกนา* และพิธีอาขุส** ซึ่งมีกล่าวถึง
ในหนังสือ นางนพมาศ ⁴

จากหลักฐานดังกล่าวแสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ของราชอาณาจักร
สยาม ประมาณครึ่งมีความสุขทั่วหน้า ดังข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ที่ว่า

"...เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ ในไพร่
มีช้าง เพื่อนฝูงวัวไปค้า ช้างไปขาย ไกรจักษ์ไครคำช้างค้า ไกรจักษ์ไครคำ
ม้าค้า ไกรจักษ์ไครคำเงินคำทองคำ ไพร่ฟ้าหน้าใส ..." ⁵

ภัทรบท คือ พิธีถือน้ำพิพัฒน์

¹ กรมศิลปากร นางนพมาศ หน้า 141 - 142

² กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ล.ก. หน้า 167

³ กรมศิลปากร คำบรรยายสมมติโบราณคดีสมัยสุโขทัย โดย นายมนตรี ตราโบ
หน้า 37

* พิธีแรกนา จะมีชาวง้าง เสนมหรสพ ระเบง ระบำ โหม่งครุฑ มหะเบน โต้วค
ลอคบวง รำแพน

** พิธีอาขุส เป็นพิธีทางศาสนา มีขึ้นในเดือน 11 จะมีประชาชนพาบุตรหลาน ลงเรือ
เป็นพวกเป็นเหล่า คอยดูการแข่งเรือพระที่นั่งเอกชัย

⁴ กรมศิลปากร นางนพมาศ หน้า 120 - 144

⁵ คำ ทองคำวรรณ ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 หน้า 7

จะเห็นได้ว่าพระราชชนกไกรวงษ์ภิวัตน์ในรัชกาลต่าง ๆ ได้รับความสนุนสนับสนุนเป็นระยะ ๆ ใจแต่จะมีแต่สงครามเท่านั้น ครั้นถึงรัชกาลของพระมหาธรรมราชาลิไท พระเจ้าอู่ทองก็สร้าง เมืองอยุธยา (พ.ศ. 1890) ไม่ขึ้นแก่พระมหาธรรมราชาลิไท แห่งกรุงสุโขทัย

พระเจ้าอู่ทองก็หัวเมืองฝ่ายใต้ซึ่งแต่เมืองศรีเมืองมาทั้งหมด และมีกำลังมากขึ้นจนสามารถตีเมืองนครหลวง (นครธม) อันเป็นราชธานีของขอมได้ พระเจ้าธรรมราชาลิไท เห็นจะเอากรุงศรีอยุธยาไว้ในอำนาจไม่ได้ จึงไต่ขอนเป็นไมตรีอย่างยาวนานที่เมืองหนองบัวลำภูหรืออยุธยาและเป็นไมตรีปรองคองกันมาเพียงตลอดรัชกาลพระเจ้าธรรมราชาลิไทเท่านั้น หลังจากนั้นกรุงสุโขทัยก็ลดลง เป็นประเทศราชขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยาแต่นั้นมา (พ.ศ. 1967) และกรุงศรีอยุธยาก็ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นเมืองหลวงของไทยต่อมา¹

1.3 การศึกษาและพลศึกษาในประเทศไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี (พ.ศ. 1893 - 2310)

ในระยะเวลา 417 ปี ที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนี้ มีพระมหากษัตริย์ปกครองทั้งสิ้น 34 พระองค์² ระยะเวลา³นี้เป็นช่วงที่ไทยต้องทำศึกสงครามบ้าง สงบบ้าง โดยทำสงครามถึง 24 ครั้ง ถึงนี้การศึกษาและพลศึกษาในสมัยนี้จึงมุ่งเพื่อสร้างกำลังที่เข้มแข็ง เพราะจะต้องประสบกับภาวะสงครามตลอดเวลาทั้งภายในและภายนอกประเทศทั้งคราวแล้ว ประมุขกษัตริย์ในยุคกรุงศรีอยุธยาก็ สืบเชื้อพระมารามาธิปัตย์⁴ 1 หรือพระเจ้าอู่ทอง (พ.ศ. 1893 - 1913)⁴ กิจการต่าง ๆ ที่จัดไว้เป็นกิจารมทางการศึกษาในสมัยอยุธยา มีดังนี้

¹ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชพงศาวดารภาคที่ 16 ฉบับหอสมุดแห่งชาติ หน้า 272

² กระจายละเอียดในภาคผนวก

³ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 2 หน้า 807 ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ภาคผนวก จ.

⁴ เกรียงศักดิ์ พิทยานุรักษ์ ไทย 5 มุข หน้า 20

1.3.4 การทหาร

✓ การทหารในสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชดำริให้มีการเกณฑ์ชาย
ฉกรรจ์ (18 - 60 ปี) ทุกคน เข้าเป็นทหารซึ่งเป็นการฝึกหัดเบื้องต้นของทหาร โดยรับ
เอาแบบฝึกมาจากยุโรป ดังปรากฏในจดหมายเหตุ ฟอรันัง ว่า
"... ไม่ถึงสิบวันทหารเหล่านั้นก็เลียนแบบ ถายแบบได้เรียบร้อยดี เข้าแถว แยกแถว
ยืนยามและเปลี่ยนยามได้คล่องแคล่วเหมือนทหารฝรั่งเศส ..." ¹ มีการฝึกหัดใช้อาวุธ
พื้นเมือง ซึ่งได้แก่ มีด คาน หอก แหวน หลาว ธนู หน้าไม้ ขอบ ง้าว ² ในรัชกาล
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เระองค์ทรงเป็นนักรบ และนักกีฬาที่เข้มแข็งและสามารถที่สุด ³
เมื่อยังทรงพระเยาว์ พระองค์ทรงชนะมังสามเกียด ในการชนไก่ พระองค์ทรง
เคยนำทหารกล้าตายเป็นค่ายหลวงพระเวาหงสาวดี จนถูกพันตกลงมา ทรงนำหน้าทหารที่เมือง
คัง นำกองทัพไปชิงพระยาจันทน์บุตร ทรงกระทำกรณียุทธหัตถ์กับพระมหาอุปราชฯ จนสิ้นพระชนม์
วาระนั้นเอง พระองค์ทำศึกสงครามที่ใช้กำลังคนน้อย ต่อสู้คนมากได้ โดยเอาพระองค์
ออกนำหน้าพลเข้าประจันบาน ไม่ยอมให้ข้าศึกมีโอกาสดำคืบถอย พระองค์ทรงเอา
พระทัยใฝ่ศึกษาแบบอย่างวิชาการทหารมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงศึกษาตำราพิชัย
สงคราม ⁴ อาวุธที่ใช้ฝึกหัดต่อสู้ป้องกันตัวได้แก่ กระบี่ กระบอง เขน คัมแพนแสน
เสโด โคมร ธนูศร และยังมีการฝึกหัดมวยไทย กองทัพจะจัดออกเป็นกองเป็นเหล่า
ฝึกหัดซึ่งข้าง มาและยังมีกองทัพเรือ เช่นในพิชัยเฉลิมฉลองอัญเชิญพระเอกาทศรถขึ้นเสวย
ราช ⁵ นั้นปรากฏข้อความ ดังนี้ ✓

¹ พินาน แจมจรัส (นามแฝง) สงครามในประวัติศาสตร์ไทย หน้า 686

² กระทรวงกลาโหม ที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงกลาโหม 8 เมษายน 2430 - 8 เมษายน 2496 หน้า 55 - 56

³ ม.จ.ประวังสิถ ประวัติศาสตร์การปกครองของไทย หน้า 274 - 276

⁴ เกรียงกักดิ์ พิณากะ ไทย 5 ยุค หน้า 312 - 338

⁵ พัน จันทานุมาศ และคณะ ๗ ศกศ. หน้า 309

“พระคชาธาร พญาครุฑสาร ราชกเชนทรสถิตซ้ายขวา และพระพิชัยพาตะ มงคล โคยศักดิ์ พลธำรง พลม้า พรเชน คัง แพนแสน เสโด ไคมร ฐนุสรทั้งปวง แห่ห้อมเป็นบริวารเสร็จสรรพ”

นอกจากนี้แล้วการฝึกซ้อมของกองทัพเรือในสมัยนั้นก็ได้อะท่าอย่างจริงจัง ดังที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาว่า “... หมื่นราชเสนาหาในราชการ ชี้เรือคน ละลำ พลพายมีกำลังตราครุฑมือ”

1.3.2 การกีฬา

ในสมัยนี้มีกีฬาต่าง ๆ และมีการฝึกหัดร่างกาย ก็เพื่อความพร้อมในการ ทำสงคราม อย่างไรก็ตามการกีฬาในสมัยนี้ก็สืบทอดมาตั้งแต่ยุคก่อน ๆ และกระทำกันในพิธี ต่าง ๆ ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 – 2225) บ้านเมืองมี ความเจริญรุ่งเรือง และมีความร่มเย็นเป็นสุขตลอดรัชกาล การกีฬาจึงได้รับการส่งเสริม อย่างมาก ประเภทของการกีฬาและพลศึกษา ที่ได้รับความนิยมในสมัยนี้ได้แก่

1.3.2.1 การแข่งเรือ มีการเสด็จทางชลมารคด้วยขบวน เรือหลวงที่สวยงามยิ่ง มีการแข่งเรือในพิธีเสด็จหาย 2 ลำ คือ เรือสมรรถชัยและ เรือไครสรมุข ซึ่งเป็นเรือหลวงที่ได้รับการตกแต่งอย่างสวยงาม เพื่อใช้ในพิธีสำคัญ ๆ

¹ กรมศิลปากร พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา หน้า 29

² สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 จกหมายเหตุดาตแบร์ (เล่ม 2)

นอกจากนี้ยังมีการแข่งขันเรือระหว่างขุนนางด้วยกันตลอดจนเหล่าทหาร โดยให้พายจาก
บางปะอินไปจนถึงกรุงศรีอยุธยาทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแข่งขันพายเรืออย่าง
สนุกสนานด้วย ก็จะเห็นได้จากข้อความว่า

"จามรทั้งปวงจึงเอาพระกรรพพาหอันรจนาประดิษฐานพระพิฆเนศมออกตั้งหน้าลาน
และให้พระราชครูทั้งสี่กระทำการพระราชพิธีอาถรรุ์ จึงให้ตั้งเรือแห่ เรือเทียบเรือต้น
และเรือแข่งทั้งปวงตามกระบวน ครั้นเรือต้นและเรือคู่แข่งทั้งปวง ถวายบังคมแล้ว
และพายขึ้นไปยังโดยทำเนียบเทียบกุกักที่จะวาง เรือนั้นโสภณจึงยกธงอาถรรุ์ขึ้นให้พระที่นั่ง
ให้เป็นสำคัญกันสองขั้ววาง เรือต้นก็สามารถชัยไกรสรमुख พายแข่งกันมาเป็นอาทิแล้ว
ก็วาง เรือคู่แข่งทั้งปวงแข่งกันลงมาโดยอันคัม ครั้นแข่งเรือทั้งปวงเสร็จแล้วจึงเลี้ยงลูกขุน
และประสาพระราชนางรางวัลแก่ผู้ชนะทั้งปวง"

และกีฬาแข่งเรือนี้ก็มีการกล่าวถึงดังจะเห็นได้จากข้อความในจดหมายเหตุฝรั่งในเมืองไทย
ซึ่งชาวตะวันตกได้กล่าวถึงประเพณีแข่งเรือในสมัยนั้นว่า

"การแข่งเรือ ชาวสยามถือว่าเป็นการที่มากกว่าการไต่อาวัก ชาวสยามเลือกเรือ
ยาว 2 ลำ เท่ากันทุกสิ่งทุกอย่างพอที่จะเปรียบเทียบเคียงกันได้...
ผู้คนที่อยู่บนเรือช่วยกันโห่ร้อง กองลั่นทุกซึกเขยื้อนกายตัว เอาใจช่วยเหะเหะ
แทบจะเหนื่อยไม่น้อยกว่าพวกพลพาย ที่จำอยู่ในเรือแข่งนั้นซ้ำไป" และ
"ฝีพาย พายเรือพร้อม ๆ กัน ร้องเพลงหรือขานยาวอย่างใดอย่างหนึ่งเป็น
เสียงเหะเหะอีกทีก็แะพายจ้วงแขนได้จังหวะกันดูน่าเห็นใจน้อย ออกเรือแรง
เข้มแข็งมาก แดกพายไต่กาย ๆ และสง่างามมาก"

¹ พัน จันทนุนาก และคนอื่น ๆ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา หน้า 234-334

² พินาน แจมจรัส (นามแฝง) อนุมจกหมายเหตุฝรั่งในเมืองไทย หน้า 238

³ ส.ก. หน้า 197

1.3.2.2 การชกมวย ใบสมัยนี้มีการชกมวยปล้ำและมวยไทยซึ่งจัดเป็นที่สาธารณะ จึงมีผู้คนนิยมฝึกกันมากเพื่อหาเงินค่าและรับจ้างชกมวย ไทยมีศิลปะในการต่อสู้รอบตัว คือ ถอย เตะ ศอก เข่า เป็นนักมวยของชาติโดยแท้ คนไทยแต่เดิมเป็นนักมวยทุกคนเช่นเดียวกับการเป็นทหาร ถอดจันการเป็นขุนนาง นอกจากนี้ใบสมัยสมเด็จพระเจ้าเสือก็หาชกมวยก็ได้รับความนิยมมาก เนื่องจากพระเจ้าเสือเองก็โปรดชกมวยพระองค์เป็นชาวเมืองไปชกมวยที่เมืองวิเศษไชยชาญ และสามารถชกชนะนักมวยจาก 3 คน และราชโอรสของพระองค์ทั้ง 2 นั้นยังฝึกให้สามารถในการชกมวยและมวยปล้ำประชาชนจึงนิยมไปชกมวย

1.3.2.3 การล่าสัตว์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดการล่าสัตว์ในยามว่าง และโปรดการคล้องช้างอย่างมาก ในสมัยสมเด็จพระเจ้าเสือก็โปรดการเสด็จเรือพระที่นั่ง เพื่อดูทรงเบ็ดเสมอ ทั้งนิยมการเสด็จประพาสล่าสัตว์และคล้องช้างเพื่อนำมาใช้ในการสงครามอีกด้วย จากจดหมายเหตุรายวันการเกิดทางสู่ประเทศสยามของบาทหลวง เกอ ชัวซีย์ ชาวฝรั่งเศสได้กล่าวถึงการคล้องช้างไว้ว่า

"เมื่อเข้าไปเราได้ไปชมการคล้องช้าง นับว่าเป็นเกียรติของพระราชาโดยแท้" สมเด็จพระนารายณ์มิใช่แต่จะทรงโปรดการล่าและคล้องสัตว์เท่านั้น แต่ทรงโปรดชกมวย ทรงพอพระราชหฤทัยในการเสด็จประพาสล่า ทรงจับช้างเถื่อนเป็นประจำ จึงได้มีคำฉันท์กล่อมช้าง และตำราขี่ช้างตั้งแต่รัชสมัยของพระองค์สืบมา ดังที่ปรากฏใน

1 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงราชูปถัมภ์ จดหมายเหตุสดุดี เล่ม 2 หน้า 404 - 431

2 พระบริหารเทพธานี พงศาวดารชาติไทย หน้า 542

3 ก. หน้า 665

4 ประยูร พิณนาคะ สมเด็จพระเจ้าเสือ หน้า 53 - 54

5 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงราชูปถัมภ์ น.ก.

6 ประยูร พิณนาคะ น.ก.

7 บาทหลวง เกอ ชัวซีย์ จดหมายเหตุรายวันการเกิดทางไปสู่ประเทศสยาม แปลโดยสันต์ พ. โกมลบุตร หน้า 515

โคลงเฉลิมพระเกียรติพระเริ่มโสดโลกอวตารถึงกัณฑ์

เสร็จเสด็จกลดาวคาน

คงคอบ

ชลธูเลวอุก

เหลาซา

กยสารมันสมสตอน

กรบีศ

รพหรงเคียงข้าง

จวกรองเปิงรมย์

✓ 1.3.2.4 การขนช้าง มงซีเออร์ เคอ ลาตูแมร์

โคลงกล่าวถึงวิธีการขนช้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่าให้ช้าง 2 เชือก ผูกขอเท้า
หลังควายเชือกที่แข็งแรงและควายที่หมอมความเชื่องประจำ คอยบังคับเมื่อไปควายช้าง 2 เชือกเข้า
รบนัน 5 - 6 พักแควเป็นอันจบ

✓ 1.3.2.5 ขนไก่ กีฬาวานเป็นกีฬาที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยนาน

เจ้าและได้รับความนิยมในสมัยอยุธยาด้วยโดยจะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งที่ มงซีเออร์
เคอ ลาตูแมร์ เขียนไว้ว่า

"ชาวสยามรักการขนไก่ ตัวที่แกว่งกล้าเดาะขบอย่างยิ่งยวดนั้นมักไม่ไวตัวที่ใหญ่
ที่สุด แต่กรรมคามากเป็นกวีที่หาผู้คิดที่สุด คือตัวที่มีเคียวคมแข็งที่สุด"²

✓ 1.3.2.6 กีฬาวาว การเล่นวาวในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้

รับสืบทอดมาจากสมัยสุโขทัย จะเล่นกันในเดือนอ้าย โดยจะมีพิธีชักวาวเรียกกลในพระราช
พิธีคติม³ กีฬาวาวได้รับความนิยมจากประชาชนชาวไทยมาก จนกระทั่งสมเด็จพระรามาธิบดี
โกทรงตั้งกฎเกณฑ์บรรดา ในกฎเกณฑ์มีข้อห้ามมิให้ผู้ใดเล่นวาวข้ามพระราชวัง และใน
จดหมายเหตุของ มงซีเออร์ เคอ ลาตูแมร์ กล่าวว่า "การเล่นวาวในเมืองไทยเป็น
กีฬาที่สนุกสนาน" และยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า "วาวของพระมหากษัตริย์สยาม"

¹ วนิด อนุโณ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช หน้า 16

² ก. หน้า 200

³ หลวงประเสริฐอักษร กำไลขาวกรุงเก่า หน้า 268

⁴ พระยาภิรมย์ภักดี ตำนานวาวพัน หน้า 10

(หมายถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราช) ขึ้นขึ้นปลดปล่อยบนฟ้าในเวลาราตรีทุก ๆ คืน คลอดฤดูหนาว 2 เดือน และขุนนางบางท่านก็ได้รับพระราชทานคำรัสให้คอยปลุกกันถือสาย ป่านไว้

1.3.2.7 วิ่งวัว วิ่งวัว เป็นกีฬาที่เล่นกันในงานมหรหรร

การฉลองวัดจะมีการปักหลักหมายเขตยาว 500 วา กว้าง 2 วา ค้วยเสาสี่ต้น ปักไว้มุม ละต้นเป็นเขต และวัวที่จะวิ่งแข่งกันจะวิ่งรอบหลักเขตนี้ วัวที่จะวิ่งแข่งกับเขา นั้น จะต้องเลี้ยงดูและฝึกหัดมาไว้ตั้งแต่ย่อม ๆ และเลือกเอาโคที่รูปร่างดี มีใจจับพลัดเอามาวิ่ง เล่นได้เรื่อย ๆ และแพนที่จะใช้โคก็ใช้กระบือวิ่งแข่งกันบ้างก็มีเหมือนกัน

1.3.2.8 ไต่สวน ไต่สวน การไต่สวนจะมีคนไปนั่งซัก

สมาธิบนเส้นสวนเตนร่าห้าทาง ๆ ตลอดสวนที่ซึ่งไว้ บาง หรือไม่ว่าจะมีคนเป็นขึ้นไปตาม ลำไผ่ที่ทอดกัน 3 ลำ และที่ปลายลำที่ 3 จะมีห่วงติดอยู่คนที่ขึ้นก็จะขึ้นไปถึงปลายลำที่ 3 จะจับหวงแสดงท่าผาดโผน หกคะเมน ดหวง ไป-กลับ หรือเตนร่าไปก็ได้ ซึ่งกีฬาไต่ สวนไต่สวนนั้นได้รับคำชมเชยจากชาวต่างประเทศว่าดีมากในพระราชสำนักสยามจะมีเล่นกัน เมื่อมีการมหรสพสมโภช พระมหากษัตริย์

1.3.2.9 กีฬาตะกร้อ กีฬาตะกร้อในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

มหาราชนั้นคนไทยนิยมเล่นตะกร้อเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและออกกำลังกายในยามว่าง ค้วยการโยนค้วยมือและเตะค้วยเท้าไว้เล่นกันในงานเทศกาลและปรากฏว่าในสมัยกรุงศรี-อยุธยา นั้นทางราชการได้จัดสำนตะกร้อขนาดใหญ่ติดกับหว่ายแล้วให้นักโทษในทางเตะ

¹ กรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ ล.ค. หน้า 208 - 209

² กรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ จดหมายเหตุพอรัง หน้า 211 - 213

³ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ ชุมนุมจดหมายเหตุฝรั่งในเมืองไทย โดย พินาน แจ่มจรัด (นามแฝง) หน้า 229

⁴ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ จดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม 1 หน้า 191

⁵ ทองคี่ สันแก้ว วารสารสมาคมกีฬาไทย หน้า 22 - 25

1.3.2.10 จินนาสติก พระยาพิชัยดาบหักเคยเรียนวิชากายบริหารและการแสดงกายกรรมประเภทหอยโหนด คีลังกา โดยได้เข้าร่วมในคณะของชาวจีนที่เข้ามาแสดงในครั้งนั้น ทั้งยังได้ฝึกวิชามวยจีนจนชำนาญอีกด้วย¹

1.3.2.11 กีฬาวายน้ำ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีพระราชกฤษฎีกา เพื่อตัดสินคดี มาตรการหนึ่งว่า "ถ้าโจทก์จำเลยจะถึงพิสูจน์แก้กันมี 7 ประการ ประการหนึ่งให้ลงตะกั่วหนึ่ง สาลหนึ่ง ลุยเพลิงควยกันหนึ่งค้ำน้ำควยกันหนึ่ง วายขามปากแข่งกันหนึ่ง"³ แสดงให้เห็นว่าในสมัยนี้มีกีฬาวายน้ำควยและโค้วไช้ เป็นเครื่องพิสูจน์ในการตัดสินความ

1.3.3 การันทนาการ

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้น ประชาชนมีอะไรจะเบรียนแสดงคราเมเท่านั้นโอกาสที่จะได้พักผ่อนหย่อนใจหาความสนุกสนานบรรเทาความทุกข์มีอยู่มาก ดังปรากฏในร้อยกรองที่พรรณนาถึงความสุขสนนของชาวไทยสมัยนั้นว่า

อยุธยาถาวร เปรมปรีย์	ทุกข์ภัยไม่มี	สนุกมิแค้นเมืองสวรรค์
เครื่องเล่นโหนดละคร	หุ่นประชัน	เข็ดขูกลางวันควยเครื่องวิจิตรแต่งกาย
ราตรีร่ำมีเพลิงพราย	หนึ่งงามลวดลาย	กระหนกระหนาบภาพหาญ
เป็นที่ประราชนันทน	ทอดทัศนาการ	สำราญสำรวลปรีชา ²

พื้ต่าง ๆ ในงานเทศกาลที่มีในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้นก็ได้รับการสืบทอดมาจากสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเช่นพื้สัสมัพจณฉินพื้ซึ่ง เป็นพื้ในเคื่อน 4 ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 ว่า "เวลาสร้งน้ำเช้าและกลางวันเสร็จแล้วมีการเลี้ยงลูกขุน เวลาบ่ายมีการมหรสพโม่ครุ่ม กุลาตีไม้ เล่นแพน.." ³ และในกฎมณเฑียรบาลยังได้กล่าวถึงพื้แข่ง เรือที่สนุกสนานว่า "เคื่อน 11 การอาบยุพพื้

¹ เอกซเรย์ (นามแฝง) ชีวประวัติบรรพชนวันนำของไทย หน้า 225 - 235

² ประยุทธ์ สิริพิพันธ์ ราชสำนักไทย หน้า 63 - 65

³ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์ 12 เคื่อน หน้า 125

มีหมิงครุ่ม ซ้ายขวา ระบำนโหรทีก อินเเกรีคนตรี"¹ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวประกอบดนตรีที่สร้างความเพลิดเพลินในพิธีอุปสมบทพระสงฆ์ จะมีการบรรเลงดนตรีอย่างไพเราะและยังมีการ เต้นระบำอีกด้วย² ในงานพิธีแห่ทัพก็ยังมีการกิจกรรมทางค่านันทนาการในพิธีด้วยทั้งนี้เพื่อให้ ญาติพี่น้องคองโกกเกร้าเสียใจจนเกินไป กิจกรรมดังกล่าวนั้นก็ไ้แก่ โขนและระบำ ซึ่งจะเล่นพร้อม ๆ กัน หลังจากที่พระสงฆ์ได้สวดจบแล้ว³

ในรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งท้ายสระมีการฉลองสมโภชวัดมเหยงคณ์ก็โปรดเกล้าฯ ให้มีการแสดง โขน และรำด้วยนอกจากนี้ในรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ก็ยังมีการ แสดงโขน และรำ บริเวณที่มีประชาชนไปชุมนุมกันจำนวนมาก ๆ เว้น บริเวณทุ่งนางฟ้า⁴

นับว่า โขน และละคร เต้นระบำรำฟ้อนในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้นมีการแสดงกันเสมอ ๆ และได้รับความนิยมจากประชาชนมากในสมัยนั้น

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้มีการร้องว่า ประกอบดนตรีเครื่องดนตรีที่เล่นกันในสมัยนั้นได้แก่ ซอ ปี่ กลอง ช้อง ซึ่งการเล่นดนตรีของชาวไทยไม่มีใคร เป็นผู้กำกับวงให้สัญญาณบอกจังหวะแต่เล่นได้ไพเราะเป็นที่ประหลาดใจแก่ชาวฝรั่งเศษยิ่งนัก การเล่นของชาวสยามอีกชนิดหนึ่งในยุคนั้น คือ จั้ว (ฝรั่งเศษเรียกละครเจ๊ก) จั้วในสมัยนั้นได้รับความนิยมใจทั้งที่ไม่เข้าใจ นอกจากนั้นก็มีหุ่นที่ใช้เชิดเล่น

¹ ก. หนา 630 - 639

² พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ (เล่ม 1)

³ ล.ก. หนา 229

⁴ พัน จันทานุมมาศ และคนอื่น ๆ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา หนา 449-456

⁵ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ จดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม 1

ในเรื่องเป็นราว¹ กิจกรรมนี้พบว่าการสมัยอยุธยาได้รับความสนใจอย่างมากในสมัยนั้น
ไคแก

1.3.3.1 หนังใหญ่ เป็นมหรสพที่ขึ้นหน้าขึ้นตาอย่างหนึ่งของ
ชาวไทย หนังใหญ่นี้มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ตัวหนังนั้นใช้แผ่นหนังวัวฉลุ สลักลวดลาย
วิจิตรงดงามเป็นรูปตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ มีคนพากษ์และคนชัก คนพากษ์จะต้องรอบ
รู้และ เป็นกวีในตัวด้วย²

1.3.3.2 โขน ศิลปแห่งการเล่นโขน มาจากการเล่น
"รำนาคคึกคักบรพ" หรือ "การเล่นคึกคักบรพ"³

1.3.3.3 ละคอน ละคอนในสมัยกรุงศรีอยุธยา คงมีแต่
ละคอนรำ 3 ประเภทคือ

1. ละคอนชาตรี มีแหล่งกำเนิดในจังหวัดนครราชสีมา
เป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ของชาวภาคใต้

2. ละคอนนอก แรกเดิมคงมาจากการละเล่นพื้นเมือง
ของชาวบ้านรำและร้องแก่กัน และเล่นกันเฉพาะผู้ชาย

3. ละคอนใน เป็นศิลปะการรำรำที่มีพิสดาร ท่ารำ
ที่เข้มขรยงงดงามและเป็นศิลปะที่ต้องพยายามรักษาแบบแผนและจารีตประเพณีไว้ผู้แสดง เป็น
หญิงทั้งหมด⁴

1.3.3.4 รำ หรือ ระบำ ความจริง คนไทยเรานั้น
มีนิสัย เป็นนักรำนักรำกันมาแต่เบื่องโบราณ มีการแต่งกายที่วิจิตรงดงาม มีการพ่อนรำ
ชายหญิง เป็นคู่ ๆ กัน

¹ อ.ก. หน้า 201 - 203

² สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ รวมปรากฏการณ์อยุธยา 200 ปี หน้า 52 - 60

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ประชุมบทละคร

ที่หอสมุดวังหน้า หน้า 1 - 3

⁴ สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ รวมปรากฏการณ์อยุธยา 200 ปี หน้า 3

1.3.3.5 การเล่นเบิกโรง หรือเรียกอีกอย่างว่าประเลง

เป็นระบำเบิกโรงของระลอกไทยชนิดหนึ่งที่มีมาแต่โบราณ การรำประเลงประกอบด้วยประเพณีการใช้เพลงหน้าพาทย์วางดนตรีก่อนจะมีการ เล่นละคอนหรือโขน

1.3.3.6 ระเบ็ง โหมงครมและกลาตีไม้ มีการละเล่นของ

หลวงบางอย่างครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึงไว้ในกฎมณเฑียรบาลว่าจัดให้เล่นเนื่องในงานพระราชพิธี เบาะพัก พระราชพิธีเผด็จศึก และพระราชพิธีลดแจตร การละเล่นเหล่านี้ในเวลาค่อยมาทางราชการจัดให้มีการเล่นเฉพาะเนื่องในงานฉลองที่สำคัญ งานพระราชพิธีโสกันต์ และงานสมโภชร่างเผือก การละเล่นทั้งสามอย่างนี้ผู้เล่นจะแต่งกายคล้ายคลึงกัน มีผู้เล่นหลายคน

กิจกรรมการละเล่นต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นนับเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางนันทนาการ ทั้งนี้รวมทั้งเกมส์กีฬาต่าง ๆ ที่ได้อีกมาแล้วในหมวดกีฬา สมัยกรุงศรีอยุธยาคือ กีฬาชนไก่ ชักวาว แข่งเรือ จมร่าง วิ่งวัว ไกลดไม้สูง นอกจากนี้ยังมีการขับเสภาอีกด้วย¹

1.4 การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยสมัยกรุงธนบุรี

สมัยกรุงธนบุรี เป็นราชธานีที่พระเจ้ากรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310 – 2325)² ทรงเล็งพระราชวาทะความทราบเกล้าเนื่องจากพระองค์ต้องเผชิญกับสงครามตลอดเวลา 15 ปีที่พระองค์ครองราชย์ จนกระทั่งไม่มีเวลาที่จะมาสนพระทัยต่อกิจการบ้านเมือง ซึ่งสงครามในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้นพระองค์ต้องทำสงครามถึง 10 ครั้ง³ ด้วยกัน อย่างไรก็ตามนอกจากการที่พระเจ้ากรุงธนบุรีจะเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถ

¹ สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ รวมปกเกล้าจากขุนสร้อยอยุธยา 200 ปี หน้า 4 – 60

² กรมศิลปากร ประชุมพงศาวดารภาคที่ 6 ฉบับหอสมุดแห่งชาติ หน้า 376 – 377

³ ภูรายละเอียดยเพิ่มเติมจาก กรมศิลปากร ไทยรบพม่า หน้า 91

ทางการทหาร เป็นอย่างมากแล้ว พระองค์ยังได้พระทัยบำรุงทางค่านคิดปะก้านันทนทางการ
สำหรับพระนคร เช่น ทรงบำรุงการละคอน ทั้งละคอนในและละคอนนอก โดยพระองค์
ทรงเห็นว่า เป็นเกียรติยศสำหรับพระนคร

ตั้งแต่พระเจ้ากรุงธนบุรีขึ้นครองราชพระองค์ได้มีโอกาสรบพุ่งเสมอ ดังนั้น
จึงต้องมีการฝึกซ้อมทหารในกองทัพอยู่เนือง ๆ เพื่อเป็นการเตรียมพร้อม ทหารของพระเจ้า
กรุงธนบุรีปยุทวิชัย และชำนาญกระบวนยุทธ์ยิ่งกว่ากองทัพอื่น ๆ ทั้งการฝึกซ้อมของทหาร
ทุกเหล่าทัพจะรวมถึงกองทัพเรือด้วย ก็จะเห็นได้จากข้อความต่อไปนี้

"สงครามครั้งที่ 3 (ตีเมืองสวรรคโลก) เมื่อปี 2315 พระเจ้าตากทรงพระคำริ
เห็นว่าโอกาสที่จะตีเมืองนครศรีธรรมราชนั้นอยู่ในฤดูฝน มีเวลาพอที่จะทำการสงคราม
ทางเมืองนครศรีธรรมราชให้เสร็จทันฤดูแล้งที่กำหนดว่าจะเสด็จไปตีกรุงกัมพูชา จึง
เสด็จโดยกระบวนเรือออกจากกรุงธนบุรี"³

การฝึกซ้อมด้วยการใช้อาวุธป้องกันตัวในระยะประชิด เช่น มีด ดาบ
หอก กระบี่ และการฝึกซ้อมการชกมวย⁴ ซึ่งเป็นที่ประหลาดใจว่าในสมัยกรุงธนบุรีมีมวย
หญิงด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไปโดยย่อพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งนายสวนมหาดเล็กเป็น
ผู้แต่งเพื่อสดุดีพระเกียรติคุณ และพระปรีชาสามารถของพระเจ้ากรุงธนบุรีไว้ โดยกิจกรรม
ที่พบในโคลงนั้นเป็นกิจกรรมที่มีการฝึกซ้อมเพื่อขึ้นสงครามในสมัยนั้น

¹ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงราชูปถัมภ์ ไทยรบพม่า หน้า 51

² กรมศิลปากร ประชุมพงศาวดารภาคที่ 6 ฉบับหอสมุดแห่งชาติ หน้า 369

³ กรมศิลปากร คำให้การขุนหลวงหาวัดและพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ
อักษรนิติ หน้า 391

⁴ กรมศิลปากร คำให้การขุนหลวงหาวัดและพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ
อักษรนิติ หน้า 381

เส'โลค'ค'อ'โล'ห'เส'ยว
 พล'คาบ'สอง'ม'ือ'เถ'ก'ิง
 คาง'ม'ือ'ฤ'ห'ธี'ร'าง'ร'ิง
 โท'ม'ฟ'าก'กา'ส'ตรา'ฐ'

คาบ'กั'ง'ค'ิง'โค'ค'ค'ัน
 แ'ข'ก'ระ'บี'ก'ำ'ห'ง'แ'ง
 ก'ระ'บี'ค'อ'ก'ระ'บี'แ'ท'ง
 ห'วน'ค'อ'ห'วน'ค'น'เ'ก'เ'

พล'ง'าว'ก'ว'ค'ง'าว'ง'ำ
 พ'ล'ิก'แ'ล'ค'ว'น'ค'าม
 หน'ม'ค'บ'อง'ค'อ'ก'บ'อง'ค'าม
 เ'ล'ล'ก'ค'อ'เ'ล'ล'ก'น'ี'ม'

ส'อง'ม'ือ'พล'ห'อก'ห'ง'ำ
 ห'อก'ห'น'ิง'บ'ัง'อา'ก'ม'เ'น
 ห'อก'ค'ค'ล'ะ'ค'ู'เ'ก'ณ'ต'
 กู'ก'ฤ'ช'ฤ'ห'ิ'ป'อง'ป'อง

ป'ระ'ล'อง'เจ'ิง
 ค'อ'ล'ู'
 ส'ู'ร'ย'ิง' ช'ย'ัน'แ'เอ
 ฅ'ล'ค'เ'ล'แ'บ'เ'น'เ'ล'ล'ม'

จ'บัน'ร'าง'
 แ'ง'เ'ล'ล'น'
 พ'ัน'ฟ'าก'ก'ัน'น'า
 ค'อ'ล'ู'ช'ย'ัน'

ง'อน'ง'ำ
 พ'ร'ัน'ไ'ส'
 ข'บ'ว'น'ไ'ล' ก'ัน'น'า
 ค'อ'ม' ก'ล'าง'ส'น'าม

ห'อก'เ'น
 จ'อ'จ'อง'
 ก'ะ'ก'ก'ัน'น'า
 บ'ัด'เ'ล'ล'น'ห'ล'าย'ก'ล'

สุดสิ้นอาวุธสิ้น	ขบวนถือ
มวยหมักจัดจตุรมือ	หมักหมั่น
มวยหญิงยิ่งหญิงดา	ชายเปรียบ เสมอแฮ
เกียนคาคูกุณทัน	แปลกเบื่อง ขบวนสาย
มวยเกียกตอเคี้ยว	ตุ้มรั้น
เหมือนเตากับกบกัด	เก่งงาน
ฟังเห็นฟังอุบัก	บังเกิดมีแฮ
สันฤทธิแรงโรยกร้าน	ชอบหน้าคาหมอง ¹

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ เป็นการต่อสู้ป้องกันตัว ซึ่งได้แก่ โสฬศาคาบ กัง กระบี่กระบอง ทวน ง้าว หอก กฤษ และการชกมวยซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมทางพลศึกษาที่ให้คุณค่าต่อความแข็งแรงสมบูรณ์ คล่องแคล่ว นับว่าในสมัยนี้มีการส่งเสริมทั้งทางด้านกีฬา พลศึกษาและนันทนาการพอสมควร

1.5 การกีฬาและพลศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ระหว่างปี พ.ศ. 2325 - 2412)

กิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษาก่อนการนันทนาการในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนับว่าตกต่ำไปยิ่งกว่าสมัยกรุงศรีอยุธยาเนื่องจากอยู่ในระยะของการฟื้นฟูประเทศ² และต้องทำศึกสงครามอยู่เสมอถึง 10 ครั้ง* อย่างไรก็ตามในสมัยนี้ก็ได้ละเลยกิจกรรมทางด้านการกีฬา พลศึกษา หรือกิจกรรมทางค่านันทนาการเสียทีเดียว เพราะยังปรากฏว่ามีการศึกษาถ่ายทอดฝึกฝนกันอยู่บ้างดังจะกล่าวได้คือ

¹ ประยูร สิริพิพัฒน์ ราชสำนักไทย หน้า 278 - 280

² บุทธิรงค์ ปิณฑันต์ การพัฒนาการของการพลศึกษาในประเทศไทย หน้า 17

* ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ไทยรบพม่า

1.5.1 กิจกรรมกีฬาและพลศึกษา

ในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2412) นั้น มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการต่อสู้ป้องกันตัว ซึ่งได้แก่ กระบี่กระบอง มวย คาม มวยไทย กังซ้อความตอนหนึ่งในบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เรื่องอิเหนา¹

เมื่อนั้น	ท้าวหนันหยาบรีเปรมเกษมสันต์
เห็นอิเหนาเข้ามาบังคมคลี	จึงปราถนารับไปปล้นทันที
ไคยยินเฆาะระปือลือว่า	เจ้านั้นร่าชาญการกระบี่
หาทางทำนองคลองดี	วันนี้จึงตีไ้หน่าดู ¹
	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

และอีกข้อความตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสนใจในการกีฬาของประชาชนและความสามารถในการชกมวย คือ

บัดนั้น	กุมวยลุกขึ้นขมิ้มมัน
ทอเฝ้าสาวหมัดพัดกัน	ตั้งมันตาเขม้นคอยรับ
ชนนอกหลอกหลอนดวงใจให้โล	ว่องไวไค้ตีที่เท้ากลับ
ยังไม่ทันถึงยกฟกบวมยับ	กคเหี่ยวเฉียวจับไม่รับแพ ²
	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เนื่องจากการสงครามในสมัยนั้นต้องใช้ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว เหล่านี้ในการต่อสู้ประชิดตัว³

¹ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อิเหนา หน้า 75

² ล.ค. หน้า 61 – 62

³ นาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา วิชากระบี่กระบอง หน้า 61 – 62

1.5.1.1 กีฬาวัว ในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น ประชาชนจะ
ไปเล่นวัวกันบริเวณสนามหลวงดังจะเห็นได้จากประกาศในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งประกาศ
เมื่อวันจันทร์ เดือน 5 ขึ้น 2 ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก จุลศักราช 1217 มีใจความว่า
"ราษฎรที่เป็นนักเลงวัว เอาวัวขึ้นให้เล่นแถวหน้าของสนาม แดงที่ว่างเปล่า
ไม่ห้ามปรามคอกให้เล่นเด็ก แดงอย่าให้สายไปจนวัวไปถูกเกี่ยวของพระมหา
ปราสาทพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ขอฟ้าใบระกา พระมหามณเฑียรพระที่นั่งในพระ
บรมมหาราชวัง แลขอฟ้า ใบระกา วัควาอารามให้หักพังยับเยิน สับไป จะ
เอาตัวเจ้าของวัวเป็นโทษตามสั่ง"¹

ทั้งนี้เนื่องจากการเล่นวัวที่ท้องสนามหลวงไม่มี
ความปลอดภัยพอ เพราะสายไปจนเกิดไปเกี่ยวของพระมหาปราสาทราชวังเข้า

1.5.1.2 การแข่งเรือ การแข่งเรือมีทั้งภายนอกและภายใน
ราชสำนักมีการแข่งในประเพณีหลวง และประเพณีราษฎรในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงมีพระราชบัญญัติในการจัดเก็บภาษีอากร ว่า "การแข่งเรือ
หนึ่ง วัวหนึ่ง วัวหนึ่ง วัวหนึ่ง วัวหนึ่ง วัวหนึ่ง วัวหนึ่ง วัวหนึ่ง วัวหนึ่ง วัวหนึ่ง วัวหนึ่ง
แขวงก่อนจึงเล่นได้"² การแข่งเรือของชาวชนบทในสมัยนั้นก็จัดให้มีขึ้นในเทศกาลต่าง ๆ
เป็นประจำทุกปี และได้จัดอยู่หลายแห่งด้วยกัน คือ ที่อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ที่อำเภอ
เมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี และยังมีที่จังหวัดปัตตานี นครสวรรค์ อุตรดิตถ์

¹ เทพธู ทับทอง กรุงเทพในอดีต หน้า 38 - 39

² สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 ตำนานเครื่องมโหรีพิพากย์ หน้า 18

อำเภพระประแดงจังหวัดสมุทรสาคร เรือที่ไ้แข่งขันเพื่อความสนุกสนาน เพื่อความสามัคคี เพื่อสร้างประสบการณ์ ตลอดจนเพื่อชัยชนะด้วย ในการแข่งเรือที่พระประแดงและที่สมุทรสาคร นั้นนอกจากจะแข่งเรือพายแล้วยังมีเรือแจว เรือยนต์ เรือเครื่อง และเรือเร็วด้วย นอกจากนี้ในพิธีลอยพระประทีปก็มีการแข่งเรือด้วย สมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวพระมหากษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งที่ใกล้ชิดกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเป็นนักกีฬาเก่งอีกพระองค์หนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงโปรดการล่าสัตว์ และกีฬาสากลอื่น ๆ ซึ่งชาวต่างประเทศนิยมเล่นในขณะนั้น จึงทำให้บุคคลชั้นสูงในพระราชสำนักนิยมกีฬาสากลด้วย นอกจากนี้สมเด็จพระปิ่นเกล้ายังโปรดการแข่งขันเรือพาย และทรงม้ามากที่สุด³

1.5.1.3 กีฬาขี่ม้ายังป็น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีชาวตะวันตกเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีทางการทูตและการค้าเป็นจำนวนมาก เช่น ชาวอังกฤษ และชาวฝรั่งเศส เป็นต้น⁴ เป็นเหตุให้อารยธรรมตะวันตกได้เริ่มแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย⁵ แม้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็ทรงฝึกหัดขี่ม้ายิงปืน⁶ และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าก็ทรงฝึกหัดขี่ม้า ยิงปืน อย่างฝรั่ง แต่ยังไม่ทรงละเอียดที่จะฝึกฝนกีฬาไทยควบคู่ไปด้วย กล่าวคือพระองค์ได้ทรงฝึกหัดกระบวนของตามแบบไทยเดิมอีกด้วย⁷

1.5.1.4 การขี่ช้าง การขึ้นขี่ช้างเป็นกีฬาที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดปรานมาก อันเป็นส่วนที่ได้รับการเปรียบเทียบกับ

¹ ล.ค. หน้า 19

² สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชานุภาพ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา หน้า 356

³ Abbot low Moffat Mongkut The King of Siam P. 65

⁴ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เจ้าชีวิต หน้า 347

⁵ รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยโดยย่อ หน้า 27

⁶ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เจ้าชีวิต หน้า 350

⁷ ก.

พระองค์มีส่วนคล้ายกับสมเด็จพระนเรศวร และสมเด็จพระนารายณ์ พระองค์ทรงโปรด การขี่ช้างและทรงมีความรู้ในการขับช้าง ดังนั้นพระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระราชโอรส และพระราชนัดดาทรงศึกษาวิชาคชศาสตร์

1.5.2 การทหารในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ | ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุฬจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นราชธานีนี้ บุคคลที่จะต้องเป็นทหาร ก็ยังคงใช้วิธีการคัดเลือกชายฉกรรจ์ตามเดิมที่ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ก็จะทรงเสด็จออกบังคับบัญชากอง ทิพนในสงครามครั้งสำคัญ ๆ ด้วยพระองค์เอง พระองค์ทรงเป็นแม่ทัพที่สามารถตั้งแต่วัยสมัย พระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงแต่งตั้งให้พระองค์เสด็จไปราชการทัพแทน พระเจ้ากรุงธนบุรีเสมอ ๆ ฉะนั้นการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงมีประสิทธิภาพมากถึงปรากฏในพระราชพงศาวดารที่ได้กล่าวถึงการสงครามครั้งสำคัญ ๆ เช่น สงครามเก้าทัพ ซึ่งเป็นสงครามที่พม่าพยายามรุกรานด้วยกำลังพลที่เหนือกว่ามากมาย แต่พระองค์ก็ยังทรงสามารถป้องกันรักษาเอกราชของชาติไทยไว้ได้²

การฝึกทหารในสมัยนั้น มีการฝึกหัดระเบียบ และยุทธวิธีตาม แบบตะวันตกกล่าวคือการฝึกหัดก็เป็นการฝึกหัดเบื้องต้น มีระเบียบแถว แปรแถว และท่าทาง การถืออาวุธ เป็นหน้าที่ของไพร่พลที่จะต้องรับผิดชอบ ฝึกฝนเอง ให้มีความสามารถในการ

¹ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เจ้าชีวิต หน้า 160

² กระทรวงกลาโหม ที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงกลาโหม 8 เมษายน 2430 - 8 เมษายน 2496 หน้า 55

ป้องกันตนเอง และการใช้อาวุธมือของตนได้ ผู้ใดมีใจรักทางทหารก็อาจเข้าศึกษาตาม
สำนักดาบที่มีชื่อเสียง ซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัว ✓

1.5.3 การนันทนาการ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กิจกรรมทางนันทนาการในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ มักจะเป็น
การดนตรี ฟ้อนรำ ละคอน และเกมส์กีฬาที่ให้ความเพลิดเพลินได้แก่ การแข่งเรือ วัว
เป็นแพ การเถาหรดนตรี การฟ้อนรำในสมัยนั้นส่วนใหญ่ที่เอาแบบอย่างมาจากอินเดียคือคำบรพ
ซึ่งครูไทยได้จัดการดัดแปลงให้เป็นวิธีฟ้อนรำแบบไทยแล้ว² พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัยทรงโปรดการฟ้อนรำอย่างโบราณของไทยเป็นอันมากทั้งโขนและละคอน พระองค์ทรง
ปรับปรุงจังหวะและท่ารำต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง และจากความสนพระทัยของพระองค์เอง
เราจึงมีศิลปะการฟ้อนรำ ในระดับสูง พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าควรที่จะจัดจังหวะและท่ารำให้
เหมาะสมกับบทร้องในบทละคอนนับตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเสื่อมแล้ว การฟ้อนรำแบบคำบรพ
ของไทยก็ได้ฟื้นฟูขึ้นใหม่ถึงระดับสูงอีกครั้งหนึ่ง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัย³ ท่ารำต่าง ๆ ในบทละคอนไทยได้มีการฝึกหัดวิธีรำประกวดแข่งขันเพื่อการฟื้นฟู
ปรับปรุงที่คัมภีร์ฐาน และได้เป็นแบบอย่างของละคอนรำมาจนตราบนทุกวันนี้⁴

¹ ด.ค. หน้า 56

² พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ด.ค. หน้า 170

³ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เจ้าชีวิต หน้า 261 – 262

⁴ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2
เล่ม 2 หน้า 51

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนั้น นอกจากพระองค์
จะทรงพระปรีชาสามารถทางกวีนิพนธ์แล้ว พระองค์ยังทรงเป็นนักดนตรีและสามารถ
ประพันธ์บทเพลงได้อย่างไพเราะอีกด้วย¹ กึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัวนั้น (พ.ศ. 2411) เจ้าเมือง สิงคโปร์ คือ เซอร์ แฮรี ออค (Sir Harry
Ooc) ได้กล่าวถึงการละคอนของไทยไว้ก่อนหนึ่งว่า

"... เมื่อทรงแนะนำให้รู้จักกับผู้หญิงกับฝ่ายใด ก็มีพระราชทานเลี้ยง น้ำชา กาแฟ
และขนมหวาน กลับออกมายังท้องพระโรงซึ่งมีการเล่นระบำ"² ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงเคร่งครัดในพระศาสนาอย่างมากจึงไม่โปรดการละเอน
ต่าง ๆ เช่น โขน ไม่เพียงแต่จะไม่ทอดพระเนตร โขน ละคอน แม้การขับร้องเพลง ก็ค
ด สี ตี เป่า พระองค์ก็ไม่ทรงยอมฟังอย่างใดเลย อย่างไรก็ตามการนาฏศิลป์ก็ยังรุ่งเรือง
เป็นอย่างมากในรัชกาลของพระองค์ เนื่องจากมีพระบรมวงศานุวงศ์ และบรรดาขุนนางผู้ใหญ่
ที่จัดตั้งคณะละคอนขึ้นเป็นของตนเอง และจัดประกวดแข่งขันซึ่งกันและกัน³ เช่นพระบาทสมเด็จพระ
ปิ่นเกล้า พระองค์ได้ทรงรวบรวมยุคนมาหักปีพ่าย และเล่นประชันวงกัน⁴ นอกจากนี้
แล้ว การแข่งเรือในพระราชพิธีเดือน 12 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ประชาชนได้รับความเพลิดเพลินมากในสมัยนั้นก็จะเห็นได้จากข้อความว่า "ถึงฤดูเดือน 11
เดือน 12 เส็จทรงอวยพระประทีป ที่พระตำหนักแพ เกรืองเล่นม้าไม่มีเรือเห เรือ
จำวอก แ่งเป็นพม่าเลี้ยงลิง พวกจำวอกเล็ก ๆ เป็นลิงตีกระบี่กระบองสองลำ เรือละคอน
บันโยจำวอกลำ 1"⁵

¹ อายุมงคล โสณกุล "เนื่องในโอกาสครบรอบ 200 ปี ของรัชกาลที่ 2" เดอะเนชั่น
19 กุมภาพันธ์ 2521 หน้า 7

² กรมศิลปากร ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติเล่ม 5 หน้า 556

³ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เจ้าชีวิต หน้า 296

⁴ สมเด็จพระยาบรมราชานุวัตร สาส์นสมเด็จเล่ม 2 หน้า 121

⁵ สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา หน้า 288

การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการฝึกฝนสร้างความแข็งแรงให้แก่ตนเอง เพื่อจะได้เข้ารับราชการทหารรับใช้ประเทศชาติในยามสงคราม กิจกรรมกีฬาที่ฝึกฝนกันในระยะนี้ได้แก่ การต่อสู้ป้องกันตัวที่คงใช้อาวุธในระยะประชิดตัว และการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยท่ามือเปล่าเช่น มวย กีฬาอื่น ๆ นอกจากนั้นก็ได้แก่ วัว แข่งเรือ ตะกร้อ ชนไก่ ชนช้าง และล่าสัตว์ เป็นต้น

ส่วนกิจกรรมทางค่านันทนาการของไทยตั้งแต่สมัยอดีตนั้น เราได้มีการร้องเพลง เต้นระบำ ประกอบดนตรี ซึ่งดนตรีในสมัยนั้นยังมีน้อยชิ้น และมีการพัฒนาการเรื่อยมาด้วยการคิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีเพิ่มขึ้น และจัดทำให้เป็นแบบเป็นแผนมีการเล่นละคอนเป็นเรื่องเป็นราว ซึ่งเรียกว่า โขน ละคอน และพระมหา กษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ทรงสนับสนุนการละคอนของไทยให้เจริญก้าวหน้าเรื่อยมา จะเห็นได้ว่า กิจกรรมทางค่านันทนาการกีฬาและพลศึกษา ของไทยในอดีตยังไม่มีระเบียบแบบแผน ที่แน่นอน และยังไม่ได้เป็นพลศึกษาที่สมบูรณ์ ดังเช่นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะการฝึกฝนทางค่านนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการสงครามเท่านั้น ส่วน กิจกรรมทางค่านันทนาการก็จะมีขึ้นเฉพาะในพระราชพิธีสำคัญ ๆ และในเทศกาลต่าง ๆ ที่สำคัญเท่านั้น ประชาชนจะหาความเพลิดเพลินได้ในเวลาดังกล่าวนั้นเท่านั้น

การศึกษาและพลศึกษาในประเทศไทยในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(พ.ศ. 2411 - 2453)

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้นเป็นรัชสมัยแห่งการปฏิรูปพื้นฐานทางการศึกษาและพลศึกษา โดยมีการจัดการส่งเสริม และให้ กำเนิดการศึกษา¹ สำหรับนักเรียนชั้นในประเทศไทย มีการริเริ่มและพัฒนาลดจนมีการฟื้นฟู การกีฬาต่าง ๆ ทำให้การศึกษาและพลศึกษาเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ก่อนที่ เราจะศึกษาถึงการจัดการดำเนินการทางด้านการศึกษาและพลศึกษาในสมัยนี้ เราควรจะได้ศึกษาถึงจุด มุ่งหมายของการจัดการว่ามีการดำเนินการ เพื่อจุดประสงค์ใด

2.1 จุดมุ่งหมายของการศึกษาและพลศึกษาในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว

การวางจุดมุ่งหมายของการศึกษาและพลศึกษาในสมัยนั้น จึงได้มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย ที่แน่นอน แต่จากการวิเคราะห์ตามหลักฐานแล้วอาจจำแนกได้ 4 ประการคือ เพื่อการศึกษา เพื่อส่งเสริมสมรรถภาพร่างกาย เพื่อการทหาร เพื่อการรับใช้ในโอกาสสำคัญ

2.1.1 จุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษา การที่กระทรวงธรรมการ ได้กำหนดแผนการศึกษาชาติ ปี พ.ศ. 2441 (27 ก.ย. 117) ว่าด้วยโครงแผนการศึกษาในกรุงสยาม ของกรม ศึกษาธิการ ภาค 1 หมวด 1 ว่าโรงเรียนประถมศึกษาไทยเบื้องต้น ถึงเบื้องต้น อายุตั้งแต่ 13 - 17 ปี จะต้องเรียนวิชาบังคับร่างกาย (Physical)² ตลอดจนประกาศของกระทรวง - ธรรมการ ลงวันที่ 21 กรกฎาคม ร.ศ. 121 ว่าด้วยการขยายความรู้ให้กว้างขวางนั้น มีการ

¹ กรมศิลปากร การปฏิรูปการศึกษาสมัยรัชกาลที่ 5 - 7 (ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475) หน้า 12

* กระทรวงศึกษาธิการปัจจุบัน

² กจช. กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ปี 5/1 น. 49 - 4/5 เรื่องสัณนิเทศแผนการเล่าเรียน (27 ก.ย. 117)

เรียนวิชากายบริหาร จึงจะถือว่าบุคคลผู้นั้นได้ประกาศนียบัตรผ่านประโยค 1 ได้¹

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงศึกษาธิการได้ริเริ่มกิจการอื่น ๆ ขึ้นใหม่ คือ พลศึกษา การลูกเสือและการอนุชาชาด การพลศึกษา มีกำเนิดมาจากการแสดงกรีฑาของนักเรียนและครูใน พ.ศ. 2440 ในป็นั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากการเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก กระทรวงธรรมการได้จัดให้ครูและนักเรียนแสดงการกรีฑาถวายทอดพระเนตรที่ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2440 และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาการแข่งขันกรีฑาก็ได้จัดเป็นประจำปี มีเว้นอยู่ 2 ปี คือ ปี พ.ศ. 2445 - 2446 เนื่องจากไทยถูกคุกคามจากฝรั่งเศสอย่างรุนแรงถึงกับเสียดินแดน ต่อมา ใน พ.ศ. 2477 กรมศึกษาธิการได้จัดการแข่งขันกรีฑาอีกและจัดประจำ ต่อมา โรงเรียนต่าง ๆ ในสมัยนั้นก็หันมาพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะทางการกรีฑาและพลศึกษามาก ดังจะเห็นได้จากโรงเรียนหลายแห่ง ขออนุญาตจัดตั้งสนามกีฬาตลอดจนห้องยิมนาสติก เช่น โรงเรียนวัดนวลนรจิต โรงเรียนวัดประทุมคงคาและโรงเรียนดัดจริต เป็นต้น

นับว่าการกีฬาและพลศึกษาในสมัยนั้นได้ดำเนินการสู่จุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาตาบสภาพ ในสมัยนั้นมากพอสมควร เพราะนอกจากจะได้บรรลุเอากิจกรรมทางการพลศึกษาเข้าไว้ในหลักสูตรการศึกษาให้เยาวชนได้ศึกษาในโรงเรียนแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ นอกโรงเรียนอีก เช่น การแข่งขันกรีฑาอันได้ดำเนินการแข่งขันเป็นประจำทุกปีเรื่อยมา ตลอดจนความสนใจอย่างจริงจังในการเรียนการสอนในโรงเรียนและมีการพัฒนาการทั้งทางด้านอุปกรณ์และกิจกรรมที่ฝึกสอน

✓ 2. 1. 2. จุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกายและพัฒนาอวามิโนวัจนิกกีฬา นโยบายดังกล่าวเป็นจุดมุ่งหมายที่รัฐบาลในสมัยนั้นส่งเสริมเป็นพิเศษดังปรากฏในประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ปี ร.ศ. 121 ได้เน้นหนักจุดมุ่งหมายในเรื่องนี้ว่า "... กายบริหารที่จะต้องจัดให้มีเรียนนั้น เป็นการฝึกหัดให้เป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง ว่องไว.. " โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่จะเป็นทหาร จะต้องฝึกฝนร่างกายทุกส่วน ให้มีสมรรถภาพทั้งทางกาย

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ หน้า 120

²ประยูร สิริพันธ์ ตามรอยบาทพระบาทเจ้าหลวง หน้า 148-150

³กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2495-2507 หน้า 304

⁴โปรดุรายละเอียดในภาคผนวก ข. ช. ๓.

⁵พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ หน้า 120

ความคล่องแคล่ว ว่องไว ความแข็งแรง ออทน ไม่เหน็ดเหนื่อย ให้ร่างกายมี
ประสิทธิภาพดีกว่าบุคคลธรรมดาอีกด้วย นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เองก็ยังทรงให้การสนับสนุน ก็จะทำให้เห็นว่าพระองค์มีพระราชดำริสตอบสมาชิกกรีทา
ส์ไมสร์ มีข้อความตอนหนึ่งว่า "... เมื่อมีการสโบริ่งขึ้นในการที่เป็นประโยชน์เพื่อเป็น
อุปการแก่การกาถึงกาย และ ความรื่นเร้งไม่ประกอบไปด้วยโทษ ..." ²

✕2.1.3 จุดมุ่งหมายเพื่ออาหาร การฝึกฝนของทหาร เพื่อให้ทหารมี
สมรรถภาพทางร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ก็นำกิจกรรมทางด้านการกีฬาและพลศึกษาไปใช้
ในการฝึกหัด และการศึกษาของทหาร ในสมัยนั้นได้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี เนื่องจาก
ปรากฏว่าทหารมีสมรรถภาพทางด้านร่างกายก็ มีความแข็งแรง คล่องแคล่ว ออทน
ทหารมีระเบียบวินัย มีความกล้าหาญ จนปัจจุบันนี้ เรื่องวินัยและความกล้าหาญกลายเป็น
เอกลักษณ์ของวิชาชีพทหารของไทย เช่นเดียวกับชาติอื่น ๆ ทางยุโรป เป็นผลให้ประเทศชาติ
มีเสถียรภาพทางการเมืองมั่นคงขึ้น ³ และผู้ที่จะเป็นทหารได้ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการตรวจ
จากแพทย์ว่ามีกำลังกายสมบูรณ์ เป็นผู้ซึ่งไม่มีอาการขัดแกร่ราชการทหาร ⁴ ในหมู่ของทหาร
ก็ได้อำนาจให้มีการแข่งขันกีฬาอยู่เสมอ เช่น มีการแข่งเรือ แข่งขันยิงปืน และยิงเป้า
และมีการแข่งขันในกรีฑาอยู่เสมอ

2.1.3.1 ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์

ในสมัยนั้นมีการคัดเลือกตัวบุคคล ที่จะมาเป็นทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ที่คอยติดตาม

¹ ภาวดี มหาจันทร์ การปฏิรูปการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
หน้า 372

² กรมศิลปากร พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ พ.ศ.
2417 - 2453 หน้า 126

³ ภาวดี มหาจันทร์ ล.ค. หน้า 375 - 378

⁴ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ก.13 เลขที่ 1/106
เรื่องนักเรียนนายดาบ (11 เม.ย. - 17 พ.ค. 127)

⁵ โปรดดู รายละเอียดในภาคผนวก ญ.

พระเจ้าอยู่หัวอย่างใกล้ชิด โดยบุคคลนั้นจะต้องมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง กายาล้ำสัน และจะต้องมีฝีมือในการชกมวย เพื่อจะได้ป้องกันอันตราย เมื่อเวลาพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปในที่ไกล ๆ หรือเวลาเสด็จไปดบแปลงพระองค์ไปในที่ที่ไม่ควรใช้ป้องกันตัวด้วยอาวุธ หรือป้องกันอันตรายอันไม่พอที่จะทวงถึงใจอาวุธ ตำแหน่งนี้มีหน้าที่เป็นเวรประจำการ เป็นกำลังของพระเจ้าแผ่นดิน จึงมิให้ผู้ใดบังคับบัญชาได้¹

จึงปรากฏว่าชายฉกรรจ์ สมัยนั้นต่างก็ฝึกฝนร่างกายของตนเป็นอันดี เพื่อที่จะได้รับคัดเลือกในตำแหน่งดังกล่าว

จะเห็นได้ว่า นอกจากจะมีการฝึกฝนของเหล่าทหารในสถาบันการศึกษาของทหารโดยตรงแล้ว บรรดาชายฉกรรจ์ที่มีความประสงค์จะได้เป็นทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ก็ได้อีกฝึกฝน สร้างสมรรถภาพทางกายในแก่ตนเอง เป็นจำนวนมาก ✓

2.1.4 จุดมุ่งหมาย เพื่อการรื่นเริง และในพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ

กิจกรรมทางการกีฬาและนันทนาการที่จัดให้มีขึ้น เพื่อการรื่นเริงมีทั้งกีฬา เกมส ตลอดจนกิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมการกีฬาที่มักจัดเพื่อการรื่นเริง หรือในโอกาสพิเศษ ได้แก่ มวย กระบี่ กระบอง ฟันดาบ ดังที่ปรากฏในกฎหมายเหตุพระราชกิจรายวันที่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบันทึกไว้เนื่องในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพ เจ้าฟ้าชาย แฉางคณิพัทธวงศ์ ว่า ในพิธีนี้จะมีการทาบญี่ แล้วมีการชกมวย 1 คู่ ที่กระบี่กระบอง 1 คู่ หลังจากการยกศพขึ้นที่แล้ว บริเวณพลพลาธิการมีการแสดง กิจกรรมทางการกีฬาอีก คือ มีดาบสองมือ มวย 2 คู่ ในครั้งนั้นเจ้าชาวต่างประเทศร่วมชมการแสดงอยู่ด้วย และให้ความสนใจมาก²

กีฬาแข่งม้าก็เป็นกีฬาอีกประเภทหนึ่งที่จัดให้มีขึ้น เพื่อการแข่งขันที่เน้นหนักทางด้านความสนุกสนานรื่นเริง ดังที่ปรากฏในข้อบังคับของหนังสือสัญญาเช่าที่หลวงทาสนามแข่งม้า

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศึกษากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ผนวก รล. เลขที่ 3/6 เรื่อง สร้างป้อม และพระราชดำรัส เรื่องแก้ไขการปกครอง 24 - 25 เม.ย. 126

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาคที่ 1
หน้า 17 - 19

ข้อ 5 กล่าวว่

"ผู้เข้า จะใช้ที่คิยรายนี้ได้แก่เฉพาะสำหรับเป็นที่แข่งม้าเทศ ม้าไทย ประชุมการ
อวดม้าต่าง ๆ แล ประชุมการแข่งขันต่าง ๆ ที่เ็นการของแรงมีมืออวดกันเท่านั้น
ไม่ยอมให้ไปประโยชน์อันใดอันหนึ่ง นอกจากความสนุกสนานรื่นเริงของมหาชน ใน
การแข่งแรง ดังมีข้อนี้แล"¹

และในคราวที่เจ้าชาย อาคาลเบกแห่งกรุงปรัสเซีย เสด็จประพาสกรุงสยาม เมื่อ
วันที่ 27 พฤศจิกายน ร.ก. 116 ถึงวันที่ 6 ธันวาคม ร.ศ. 116 นั้น การจัดพิธี
ต้อนรับ ก็นำเอากิจกรรมทางการกีฬา ถวายทอดพระเนตร เช่น ตะกร้อ แข่งม้า แล
การแข่งเรือ²

ส่วนกิจกรรมนันทนาการอื่น ๆ ในสมัยนั้นที่เ็นการแสดงทางค่านมหรสพ ก็ได้แก่
จ้ว หนัง ละคอน ราวระดาง ราวโคม และราวทวนดอกไม้ นอกจากนั้นยังมีการแห่สิงโต
ด้วย นับว่าการแสดงการละเล่น ตลอดจนการพ้อนรำของไทย ในสมัยนั้นได้รับการส่งเสริม
สนับสนุนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการแสดงละคอน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสนพระทัยในนาฏศิลป์มาก พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ บทระบำ และบทละคอน และได้
นำมาเล่นด้วย³ การละเล่นเหล่านี้ นอกจากจะเล่นในเทศกาลที่สำคัญ ๆ แล ยังไว้เล่นใน
งานต้อนรับแขกเมืองอีกด้วย

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศึกษาธิการ เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ข. 20 เล่ม 1/11
เรื่องรื้อแยะบางกอกสปอร์ตคลับ (Royal Bangkok Sports Club) ซอกังสนามแข่งม้า
(22 ปี.ร. 119 - 6 พ.ย. 127)

² กองจดหมายเหตุ กรมศึกษาธิการ เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ข. 20 เล่ม 2/26
เรื่อง หมายเหตุแห่งการละเล่นพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ (22 เม.ย. 116 - 25 ก.พ. 128)

³ ทวยหาญ ขนนา เรื่องความยอพระเกียรติสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
หน้า 164 - 165

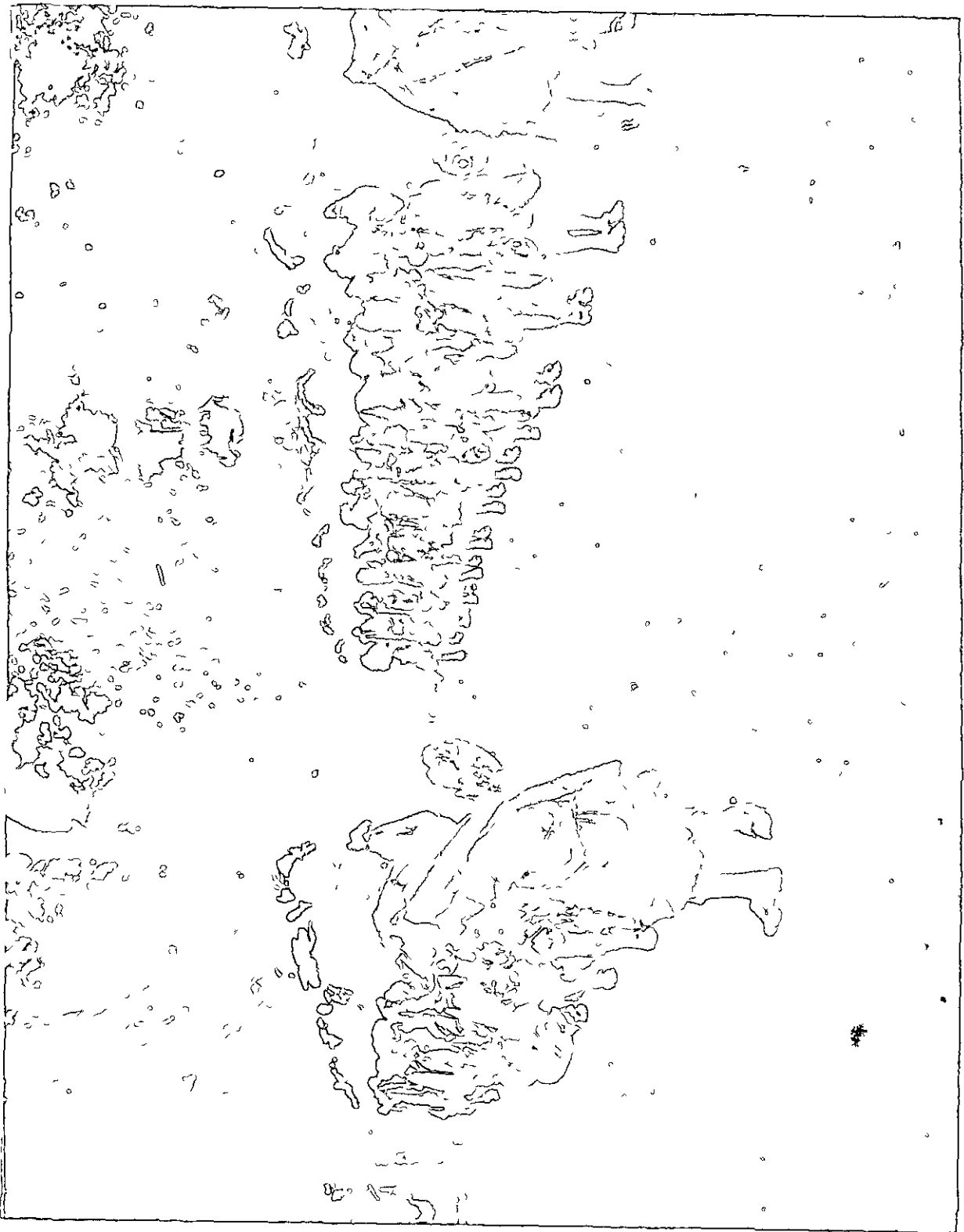
ส่วนเกมสการเล่น ที่จักให้มีขึ้นในโอกาสพิเศษ เช่น เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันมงคล ที่กรุงศรีอยุธยา พระองค์ได้ประทับทอดพระเนตรการแสดง โกลาต วิ่งวัวคน แข่งระแทะ¹

นับว่าการกีฬาและพลศึกษาในสมัยนั้น มีจุดมุ่งหมายที่กว้างขวางมาก และรัฐบาลก็ให้การสนับสนุนให้เจริญก้าวหน้าเป็นอย่างดี

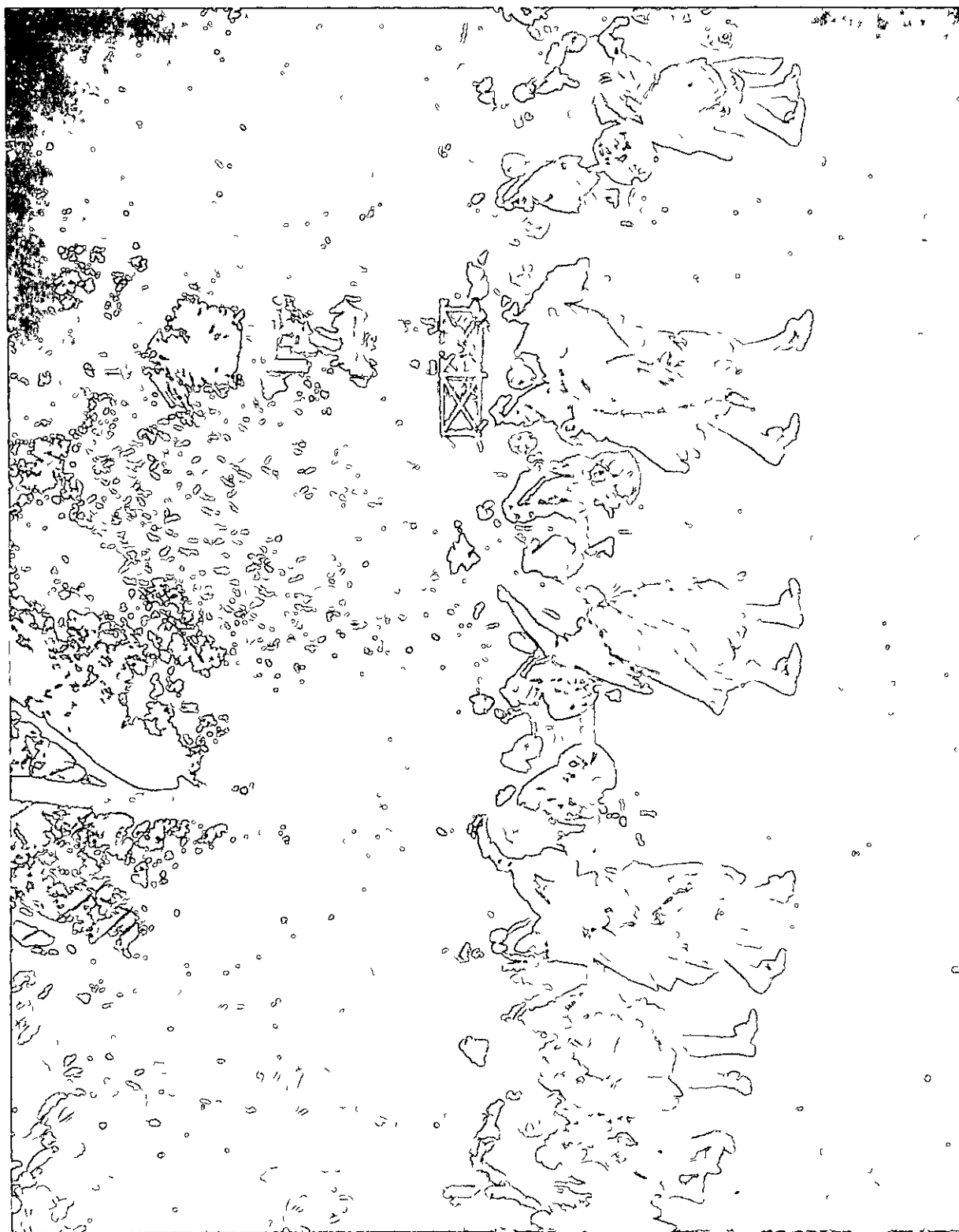
พระบรมฉายาภรณ์ที่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี ทรงเ็นเกมส์โบ๊คเตล็ค กับบรรดาพระญาติวงศ์ ในบริเวณพระบรมมหาราชวัง ดังที่แสดงในภาพประกอบ นับว่าเป็นการเล่น ซึ่งเป็นกิจกรรมทางค่านันทนาการอีกอย่างหนึ่งคล้ายเหมือนกัน

จุดมุ่งหมายของรัฐบาลในการดำเนินการปรับปรุงการกีฬาและพลศึกษาตามแบบตะวันตกของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในส่วนที่ก่อให้เกิดการพัฒนาการทางด้านการกีฬาและพลศึกษา นับว่าเป็นยุคแห่งการกีฬาโดยแท้ ทั้งนี้รวมทั้งกีฬาไทย และกีฬาสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกีฬาสากล ดังจะเห็นได้ว่า กีฬาต่าง ๆ ที่เป็นที่ยิยมในสมัยต่อมาอันได้แก่ มวยสากล ยูโด รักบี้ ฟุตบอล ซิมา เทนนิสได้เริ่มเล่นกันมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงอาจนับได้ว่าความริเริ่มและการดำเนินการ เพื่อพัฒนาปรับปรุงการกีฬาและพลศึกษาในสมัยนั้นมีผลมาถึงสมัยต่อ ๆ มา

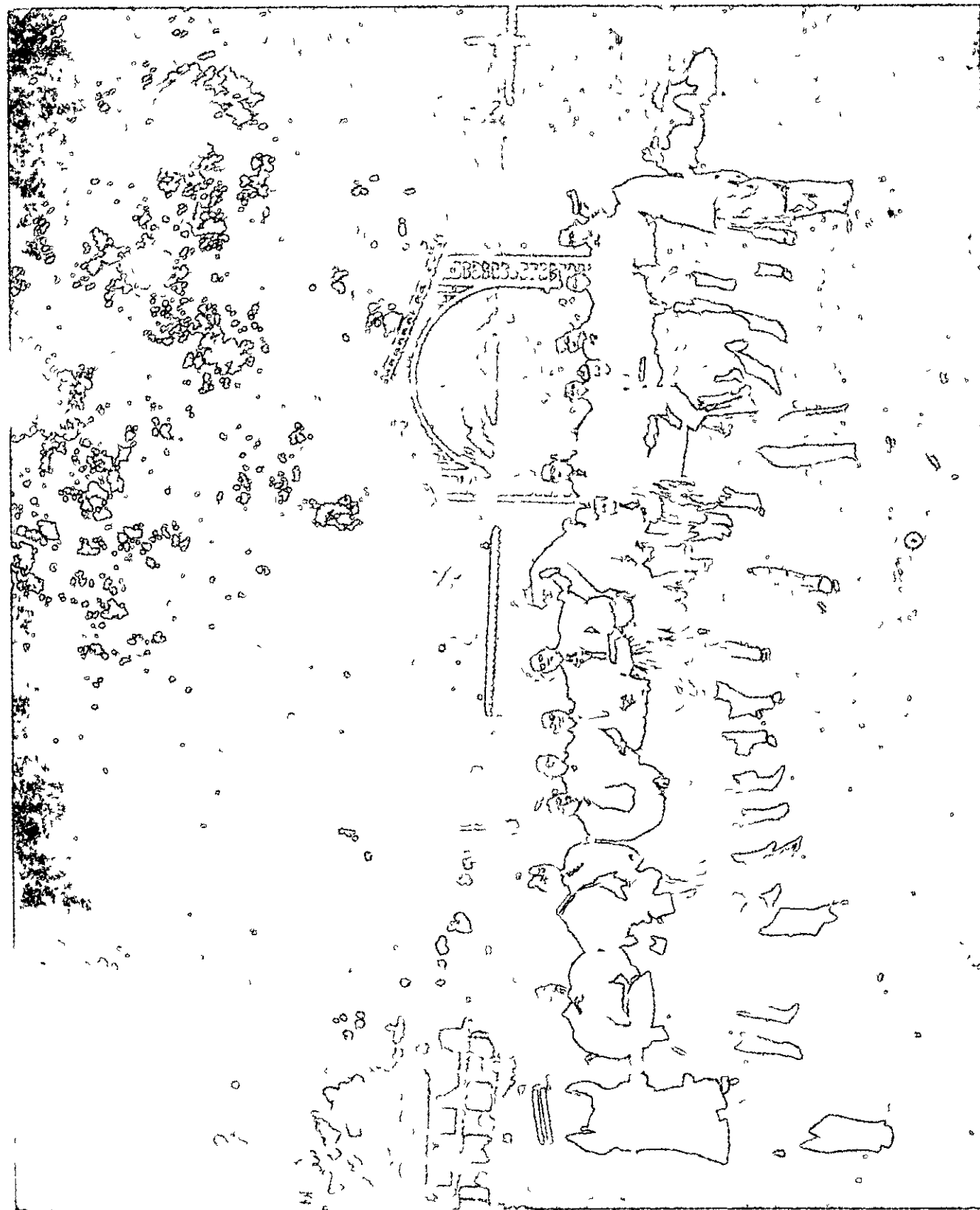
"พระราชกรณียกิจพระพุทธเจ้าหลวง" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 24 ตอน 992
ลงวันที่ 5 เมษายน 2417

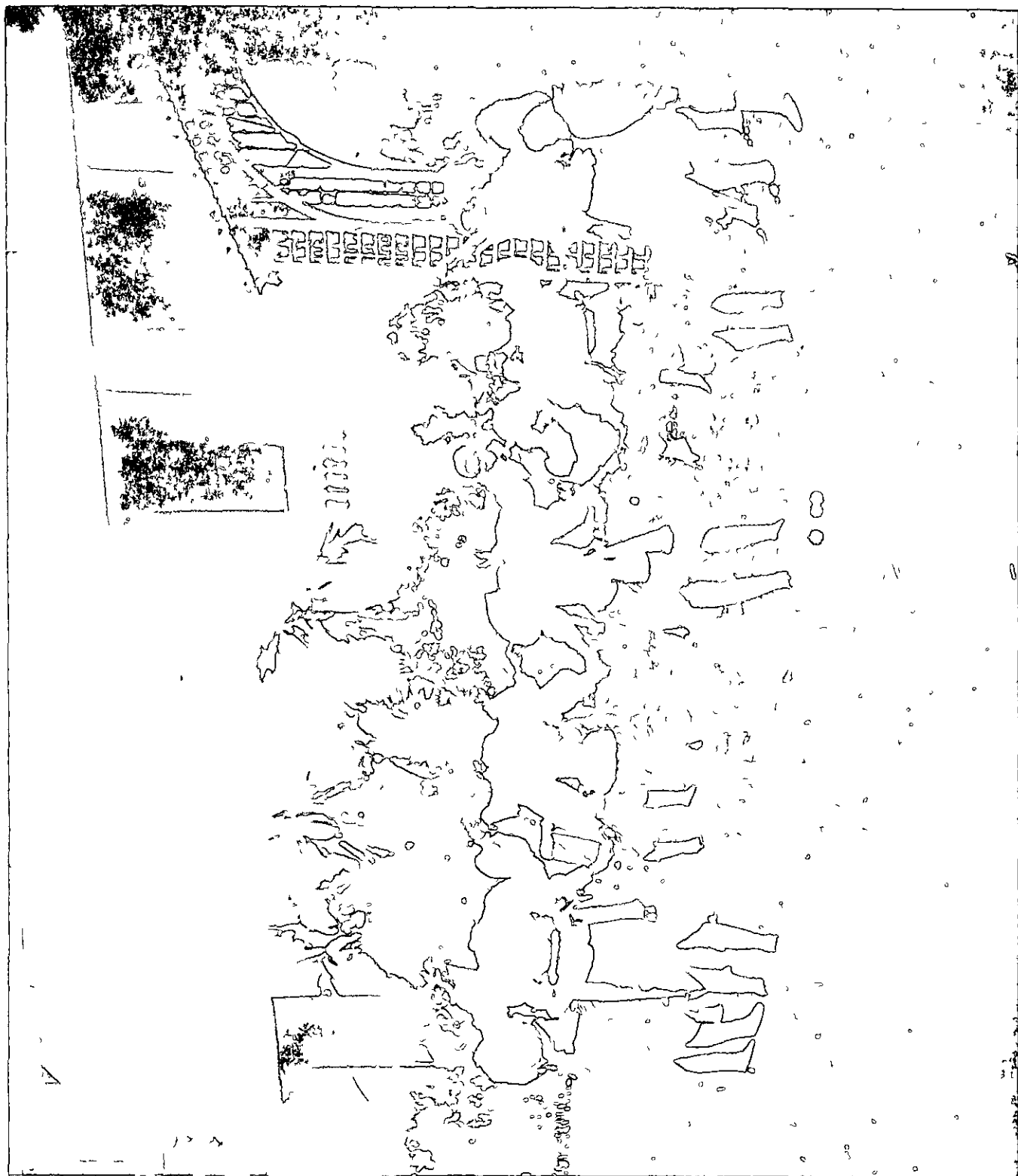
ภาพประกอบ 1 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรงเล่นเกมส์เบ็ดเตล็ด

ภาพประกอบ 2 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีทรงเล่นเกมสเป็คเตด

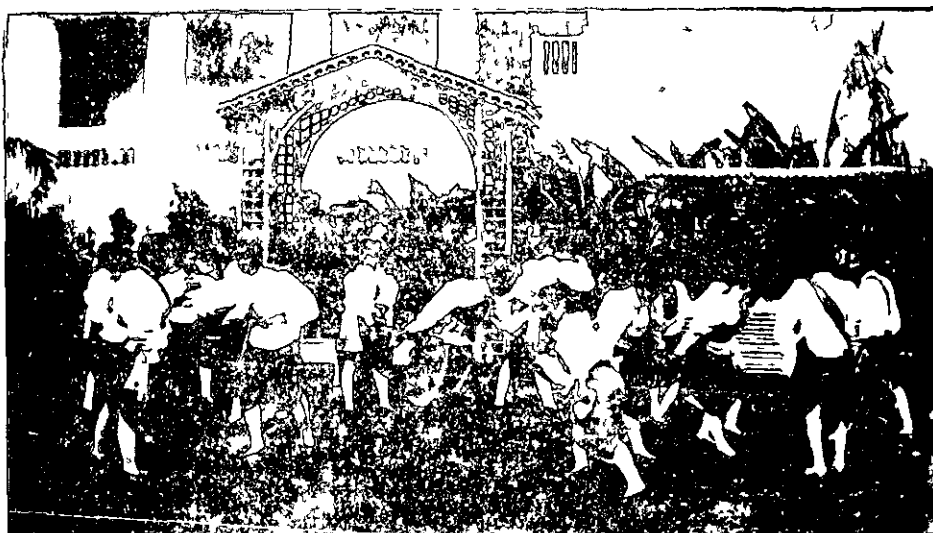
ภาพประกอบ 3 แผนที่วัดศรีนิเวศ ภาพวาดโครงสร้างแบบไม้เกตุ

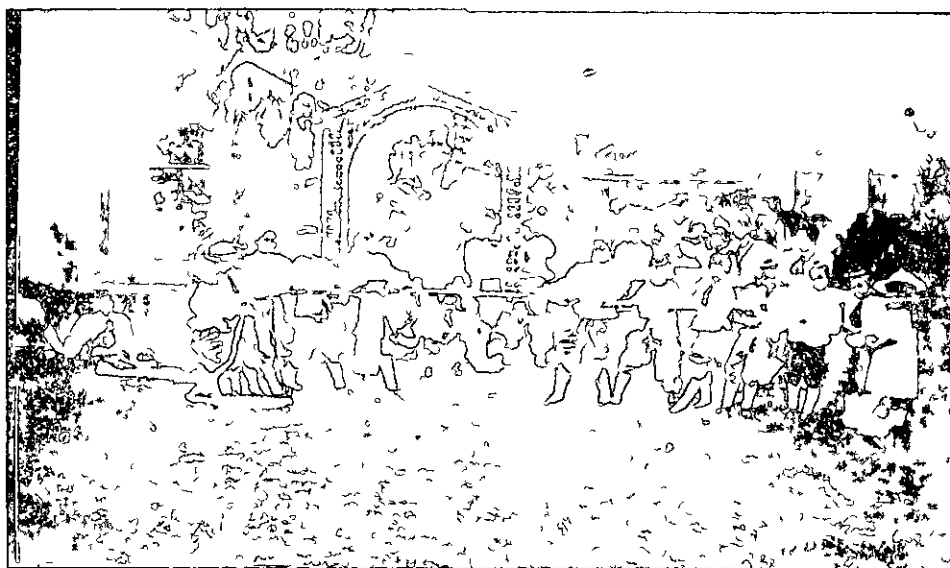
ภาพประกอบ 4 สมเด็จพระนางเจ้าบรมราชินีทรง เณรเมสไนต์เตอร์

ภาพประกอบ 5 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เล่นเกมส์เบ็ดเตล็ด

ภาพประกอบ 6 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เล่นเกมส์เบ็ดเตล็ด

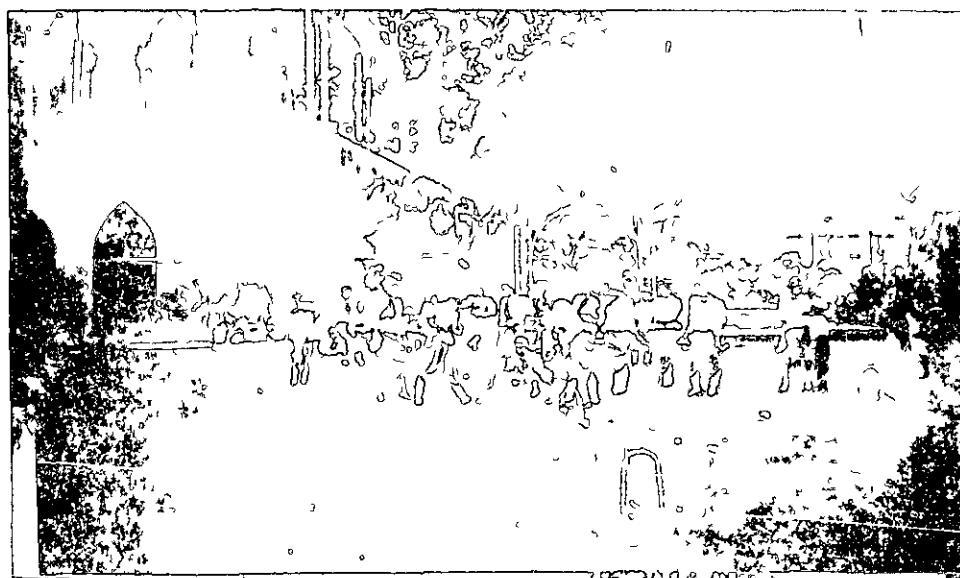
ภาพประกอบที่ 7 สมเด็จพระบรมราชินีทรงทอดพระเนตรการเล่นชักคะเยอของ
ชาวราชบุรีพารในพระบรมมหาราชวัง

ภาพประกอบที่ 8 สมเด็จพระบรมราชินีทรงเล่นเกมสื่็คเบ็คเติ้ลพร้อมกับเจ้านาย
ในพระบรมมหาราชวัง

ภาพประกอบที่ 9 สมเด็จพระบรมราชินีทรงร่วมเล่นเกมส์ เบ็คเค็ตส์กับข้าราชการ
ในพระบรมมหาราชวัง

ภาพประกอบที่ 10 สมเด็จพระบรมราชินีทรงเล่นกีฬาคีฬาเกต (โครเกต)
กับข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง

2.2 พระราชกรณียกิจ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในส่วนที่เกี่ยวกับการ กีฬาและพลศึกษา

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพระเยาว์ นั้น สมเด็จพระบรมชนกนาถ(พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4) ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้าชายจุลจอมเกล้าฯ ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีทุกสาขา ทั้งทางวิชาการและฝึกฝนภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะในด้านการ พระองค์ทรงศึกษาวิชา มวย กระบี่ กระบอง ง้าว ยิงปืน¹ พระองค์ทรงโปรดการออกกำลังกาย เป็นพิเศษ² พระบุคลิกลักษณะของพระองค์จึงส่งงามสมศักดิ์ส่วน มีลักษณะผู้นำตั้งแต่ยังทรง พระเยาว์ เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์ก็ได้ทรงละเล่นที่จะเล่นกีฬา พระองค์ทรงรวมเล่น กีฬา ทรงให้การสนับสนุนส่งเสริม กิจกรรมทางคานนี้เสมอมา จึงทำให้การกีฬา และ พลศึกษาของไทยที่ได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ามาจนบัดนี้

พระราชกรณียกิจของพระองค์ในส่วนที่เกี่ยวกับการกีฬา และพลศึกษาโดยตรงนั้น ก็คือการที่พระองค์ทรงกีฬาประเภทต่าง ๆ มากมายด้วยพระองค์เอง เป็นเหตุให้เสกนิกร ของพระองค์ทรงรวมเล่น ก็ได้แก่ มวย กระบี่ กระบอง ยิงปืนโครเกต⁴ แข่งเรือ⁵

2.2.1 ทรงกีฬาโครเกตสำหรับโครเกตนั้น พระองค์ทรงโปรดมาก ดังที่ หม่อมเจ้าจงจิตรวราชม ดิศักดิ์ ได้ทรงเล่าเรื่องเกี่ยวกับโครเกตไว้

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.1 8/1 พระราชประวัติ รัชกาลที่ 5 เขียนโดยนายกุหลาบ 3 กุมภาพันธ์ 122

² "Siem" Bangkok Calendar, June 23, 1891, p.3

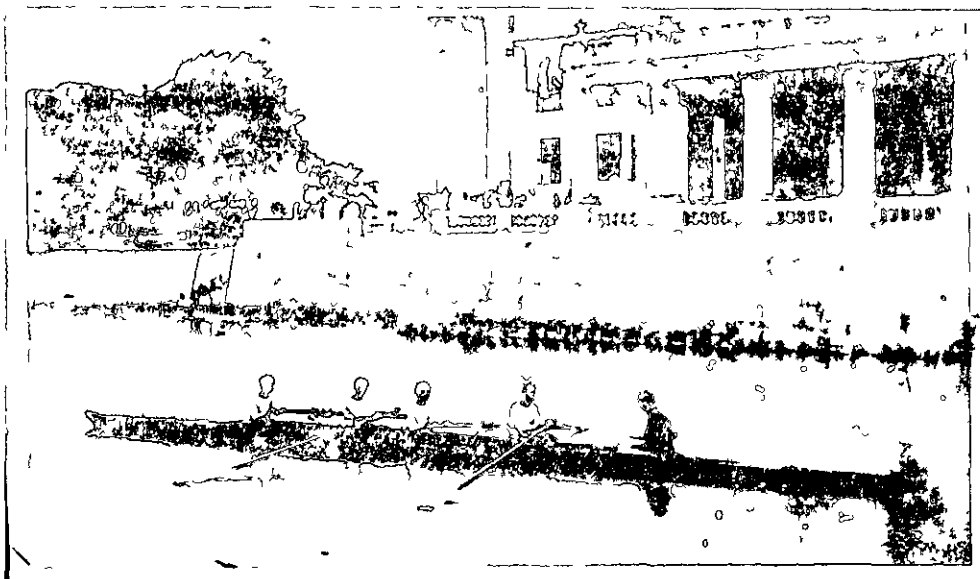
³ Anne Leonowen The English Governor at the Siamese Court p. 238

⁴ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.1 8/1 พระราชประวัติ รัชกาลที่ 5 เขียนโดยนายกุหลาบ 3 กุมภาพันธ์ 122

⁵ ส. พยานน้อย เกร็ดโบราณคดี ชุดที่ 1 หน้า 320

... ในระหว่างที่เสด็จประทับบางปะอินคราวนี้ก็มีการเล่นสนุกเช่น เคยทรง
เป็นท่นว่า ในตอนเย็นนั้นมักโปรดทรง เล่น โคร เกตกับเจ้านายฝ่ายใน ตั้งแต่
ราวบ่าย 5 โมง บริเวณที่เล่น คือสนามหลวง ทางจะไปพระที่นั่ง เวหาส บางวัน
กว้าจะเสด็จขึ้นถึง 2 นาฬิกา (2 ทุ่ม ชูเขียน) ก็เคยตามหวังโคร เกตต้องคิดเขียน
ใหม่แต่เห็นแสงสว่างอยู่ตลอดเวลาที่ทรง เล่น พระนางเจ้าพระราชเทวีทรง เป็น
กัปตันขางหนึ่ง เจ้านายพระองค์ไหนที่อยู่ข้างพระเจ้ายูหัว ถาทรงที่เก่งก็มัก
จะไคคำชมว่าเป็นทหาร เสือไค ระหว่างทรง เล่นก็โปรดเสวยพระกระยาหาร
คุดกที่นั่น¹

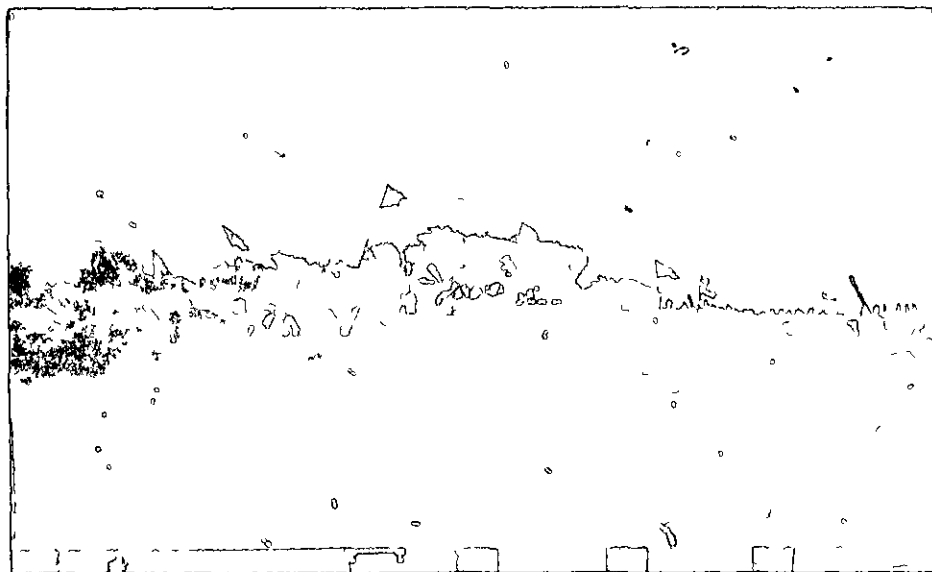
2.2.2 ทรงพายเรือแข่ง เมื่อครั้งพระองค์เสด็จประทับแรมที่พระราชวัง
บางปะอิน พระองค์ทรงโปรดให้เจ้านายขี่ตามเสด็จแข่ง เรือพาย เสมอ พระองค์ทรง เป็น
กรรมการตัดสิน และบางครั้งพระองค์จะทรง ลงพายแข่งร่วมกับบรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
ที่ตาม เสด็จจึงจะเห็นไคจากพระบรมฉายาลักษณ์

ภาพประกอบที่ 11

¹ ส. พลายน้อย (นามแฝง) เกร็ดโบราณคดีชุดที่ 1 หน้า 320

ที่มา :- กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

ภาพประกอบ 12 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จทอดพระเนตร
การแข่งขันเรือที่จังหวัดภาคใต้

ภาพประกอบ 13 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงที่ระชากริกเก็ด
(โครเก็ด) กับหมู่ข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง

2.3 การเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรและพระราชทานรางวัลในการแข่งขันกีฬาประเภทต่าง ๆ และทอดพระเนตรการแสดง

2.3.1 เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแข่งขันและพระราชทานรางวัลการแข่งขันเรือ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดการประทับแรมที่พระราชวังบางปะอิน และทุกครั้งที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินก็จะมีการจัดแข่งเรือพายถวายทอดพระเนตร เช่นใน ปี ร.ก. 115 ได้มีหนังสือที่แสดงว่ามีการแข่งในฉบับหนึ่งว่า

"แจ้งความมายัง { พระยาเทเวศร์วงษ์วิวัฒน์
พระอภัยมณี

ด้วยโปรดเกล้า ฯ ให้แจ้งความว่าทรงพระราชปรารภว่าเมื่อวันเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแข่งขันมาว่า การเสด็จพระราชดำเนินบางปะอินเพื่อย่นจะโปรดเกล้าฯ ให้มีการแข่งเรือ กรมมหาดเล็กและกรมตำรวจ และโปรดเกล้าฯ ให้ทำถ้วยเงินสำหรับพระราชทานรางวัลแก่กรมที่ชนะด้วย บัดนี้ถอยนั้นมาถึงแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้สอบถามมาว่า ได้เตรียมชักซ้อมกันฤาไม่ ถ้ายังไม่ชักซ้อมก็ให้เร่งชักซ้อมให้ทันกำหนดแข่งในวันเพ็ญ 15 ธันวาคม นี้"¹

การแข่งขันเรือได้จัดให้มีขึ้นเป็นประจำทุกปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับแรมที่พระราชวังบางปะอิน ดังที่พระยาดุสิตธำภูไชย กรมพระตำรวจมีหนังสือแจ้งความถึงพระยานครราชสีมา ฉบับหนึ่งว่า

"ด้วยพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีการแข่งเรือ กรมมหาดเล็กกับกรมตำรวจที่พระราชวังบางปะอิน เหมือนอย่างที่เคยมา ฝ่ายกรมมหาดเล็กโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาเทเวศร์วงษ์วิวัฒน์เป็นหัวหน้า พระยาเทเวศร์ให้กราบบังคมทูล ขอให้เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดีช่วยโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตรา

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ว 99 (1-13) เล่ม 1/7
เรื่องรายงานการแข่งขันเรือ (9 ธ.ค. 115 - 8 พ.ย. 118)

แล้วก็จะจัดการประการใด แลแจ้งให้เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดีทราบด้วย ใน
การที่จะเลือกเรือดำโค เป็นของยูโค โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยา
เธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เป็นพระขรรค์ แลโปรดเกล้า ฯ ทรงตั้งสมเด็จพระ
เจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมพระยาพิทักษ์วงษ์วรเดช พระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าระพีพัฒน์ภักดี เป็น
บุตรจวกราแลตั้งสืบในการที่จะแข่งเรือกัน¹

2.3.2 เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแสดงยิมนาสติกและพระราชนันทนารังวัล

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเห็น ปรากฏว่าได้มีการ
ยิมนาสติก ก็จะได้เห็นได้จากจดหมายเหตุราชกิจรายวันตอนหนึ่งว่า

"เวลาบ่ายของวันเสาร์ ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 6 ปีมะโรง โทศก 1242 (จ.ศ.)
เสด็จลงไปประทับในแท่นที่ถ้ำพระที่นั่งกำแพงรัตนกษัตริย์นคร แยกเขต
ยิมนาสติก แล้วพระราชทานรางวัล 200 บาท เวลา 5 โมงเย็น เสด็จขึ้น"²

2.3.3 เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร การแสดงละครม้า ละครม้าเป็น
กิจกรรมทางก้านันทนาการอีกอย่างหนึ่งในสมัยนั้น ชาวต่างประเทศได้จัดแสดงถวาย
ทอดพระเนตร ดังมีข้อความตอนหนึ่งว่า "ได้มีหนังสือของฝรั่ง ขออนุญาตเล่นละครม้าถวาย
ทอดพระเนตร"³

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด 2. 99(1-13) เล่มที่
5/1054 เรื่องรายงานแข่งเรือ 30 ตุลาคม รัตนโกสินทรศก 118

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จดหมายเหตุราชกิจรายวันภาค 9 หน้า 128

³ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด 2 ที่ 6/1
ชาวต่างประเทศจะแสดงกลุ่ชาจากต่าง ๆ ถวายพระเนตร 13 ธ.ค. 128

2.3.4 เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร แข่งว้าวพนันและพระราชทานรางวัล

กึ่งว้าวในปลายรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เป็นที่นิยมมากขึ้นในหมู่ของเจ้านายและข้าราชการ ตลอดจนพสกนิกรประชาชน ถึงขนาดมีการแข่งขันชิงถ้วยทองคำพระราชทาน¹

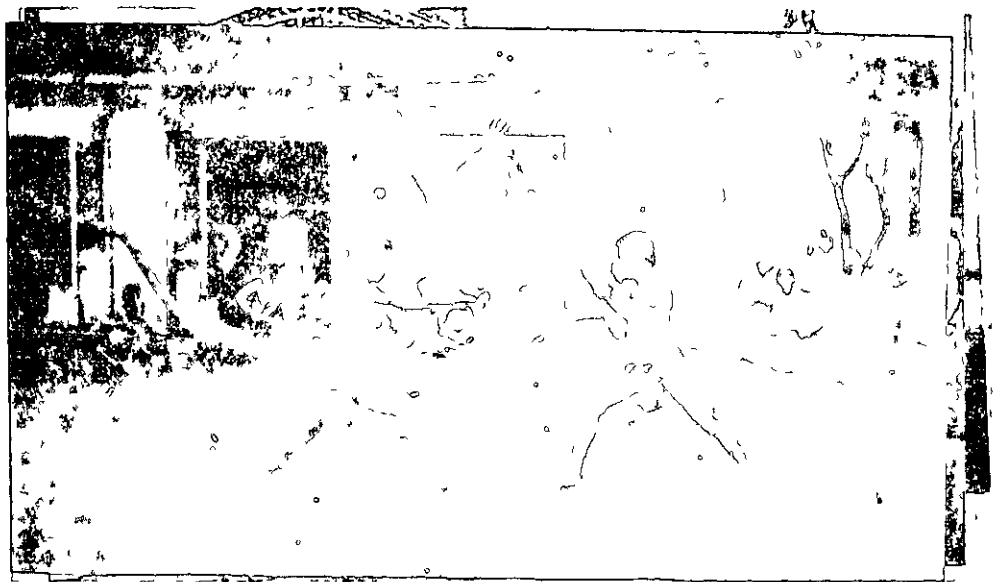

ภาพประกอบ 14 เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแข่งขันว้าวพนันและพระราชทานรางวัล

¹ เทพธู ทัฬหะอง กรุงศรีอยุธยา หน้า 38 - 39

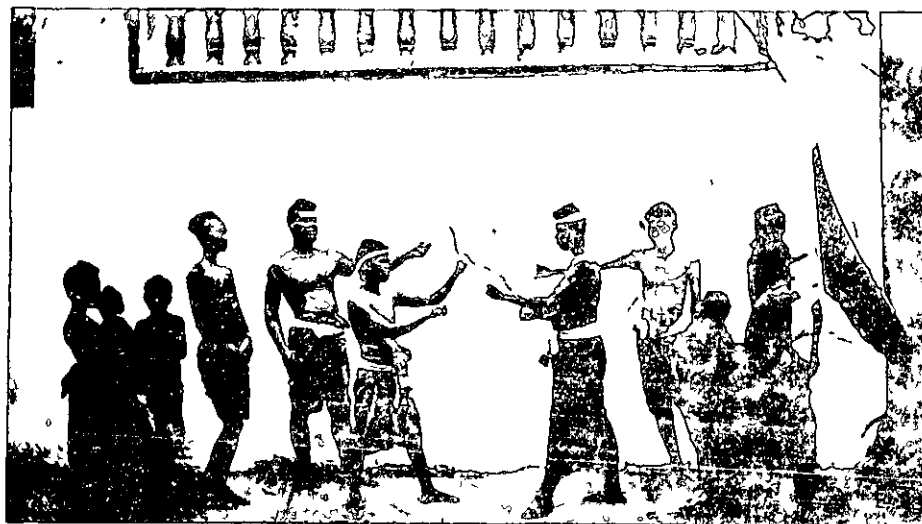
2.3.5 เสด็จพระราชทานเงินทอดพระเนตร และพระราชทานรางวัลการแข่งขันมวย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ กีฬามวยเป็นที่ได้รับความนิยมมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็เคยทรงฝึกวิชามวยมาแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ พระองค์ทรงโปรดทอดพระเนตรและพระราชทานรางวัลแก่ผู้แข่งขันมวย¹

ภาพประกอบ 15 กีฬามวยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹ นาค เกศจักริณ อยุธยา กระบกระบอง หน้า 8

ภาพประกอบที่ 16 การฝึกซ้อมมวยไทยในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.3.6 สัตว์พระราชาในทอพระเนตร และพระราชทานรางวัล ผู้แสดงกระบี่กระบอง

การฉลองงานในเทศกาลต่าง ๆ เช่น ในงานสมโภช งานบวช มักจะมีการแสดง การต่อสู้ด้วยการใช้ดาบกระบี่กระบอง ขลุ่ยโหม่ง เป็นต้น กระบี่กระบองจึงเป็นที่รู้จักกัน กันมากมายในกรุงเทพฯ มีทั้งอาชีพในการแสดง การต่อสู้ด้วยกระบี่กระบองหลายครั้ง หลาย หน และทั้งโดยโดยไม่ทองเสียค่าตอบแทนเลย สมัยนั้นประชาชนนิยมชมชอบกันมากที่สุด จึง ทำให้กระบี่กระบองมีคุณค่าขึ้น มีหลายคนด้วยกัน¹

ภาพประกอบ 17 การแสดงกระบี่กระบองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.3.7 เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแข่งขัน

การแข่งขันได้จัดขึ้นครั้งแรกโดยสืบเนื่องมาจากเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินกลับจากประพาสยุโรป ข้าราชการทุกกระทรวงทบวงกรมต่างก็พร้อมใจกันจัดให้มีงานฉลองนอมเกล้า ฯ ถวาย เพื่อแสดงการจงรักภักดีต่าง ๆ ณ วโรกาสที่ชาวสยามสำนึก โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ทรงเป็นประธาน เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดี บุตรชายคนโตของเจ้าพระยามหินทร ฯ เจ้าหมื่นศรีสรลักษณ์ (เพง บุณนาค) นักเรียนอังกฤษ บุตรชายคนโตของเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ หลวงจำนงค์ (พระยาพิพัฒน์โกษา) และเจ้าคุณประสิทธิ์ทัญญาบาล เมื่อตอนเช้าหลวงสุนทรโกษา ประชุมลงความเห็นให้จัดการแข่งม้ากายทอดพระเนตร โดยให้สนามหลวงเป็นสนามแข่งม้าชั่วคราว

ปรากฏว่าการห้ามแบบฝรั่ง ครั้งแรกของ เมืองไทย เป็นที่พอพระราชหฤทัยเป็นอันมาก

* ชาวสยามสำนึก คือสยามเจ้าชายข้าราชการและผู้ที่เคยไปศึกษา หรือเคยเดินทางไปต่างประเทศมาแล้ว

เพ็ญ ทัตทอง กรุงเทพระบอคิด หน้า 39

* การที่พระยาประสิทธิ์ทัญญาบาลได้ทรงเขียนบรรยายถึงการแข่งม้าแบบฝรั่งครั้งแรกที่สนามหลวง ความว่า สนามหลวงเมื่อสมัยนั้นมีเขตที่เพียงครึ่งเดียวของสมัยนี้ เพราะอีกครึ่งหนึ่งยังเป็นวังหน้าอยู่ ดังนั้นจึงมีระยะแข่งเพียง 30 เส้น (6 เหว่รลอง) เท่านั้น โดยที่ทั้งคนและม้าจะอยู่ทางวงเดียว การแข่งครั้งนั้นแบ่งเป็น 6 เที้ยว เที้ยวละ 6 ตัว ส่วนม้าที่แข็งแรงก็เข้ามาออกต่าง ๆ ที่ให้เทียมรถวิ่งตามถนนนั่นเอง สำหรับผู้ขี่ (จอกกั) ก็ใช้กะเชิยรถม้าตนเอง กว่งน้ำหนักให้ได้ 7 สะโตน การวิ่งก็ขอยืมเครื่องจากโรงสีซึ่งชาว แก่นเนื่องจากการกวงน้ำหนักสมัยนั้นยังไม่มีน้ำหนักใช้ จึงต้องใช้มืออยู่กับเท้าขวาม้าภาคเอวคนขี่

ส่วนการพนันขันต่อ ก็มี การเปิดให้แทงโตมือ ปรากฏว่าพอม้าชนะทีหนึ่งหรือที่สอง อริฐมักจะหลุดจากเอวคนขี่ กรรมการจึงปรับให้แพ้ แต่ประชาชนนักการพนันก็ให้รองแสดงความไม่พอใจ

ด้วยเหตุนี้ พอเที่ยวต่อไปจึงไม่มีการขึงน้ำหนักคนขี่เอาเป็นว่า ถ้าตัวม้ามาถึงหลักชนะก่อนก็นับเป็นที่หนึ่ง

2.3.8 เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร การแข่งขันกรีฑา

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับจากประพาสยุโรปนั้น กรมยุทธนาธิการทหารบก กระทรวงนครบาล ได้จัดให้มีการแข่งขันในกรีฑาเพื่อถวายความจงรักภักดี ดังปรากฏในหลักฐาน ข้อความว่า

"ด้วยกรมยุทธนาธิการ ซึ่งยังสืบมาว่าในการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จพระราชดำเนินกลับจากประพาสยุโรปครั้งนี้ กรมยุทธนาธิการได้จัดการกรีฑา
ทหารบก ณ หอง สนามหลวง ..."

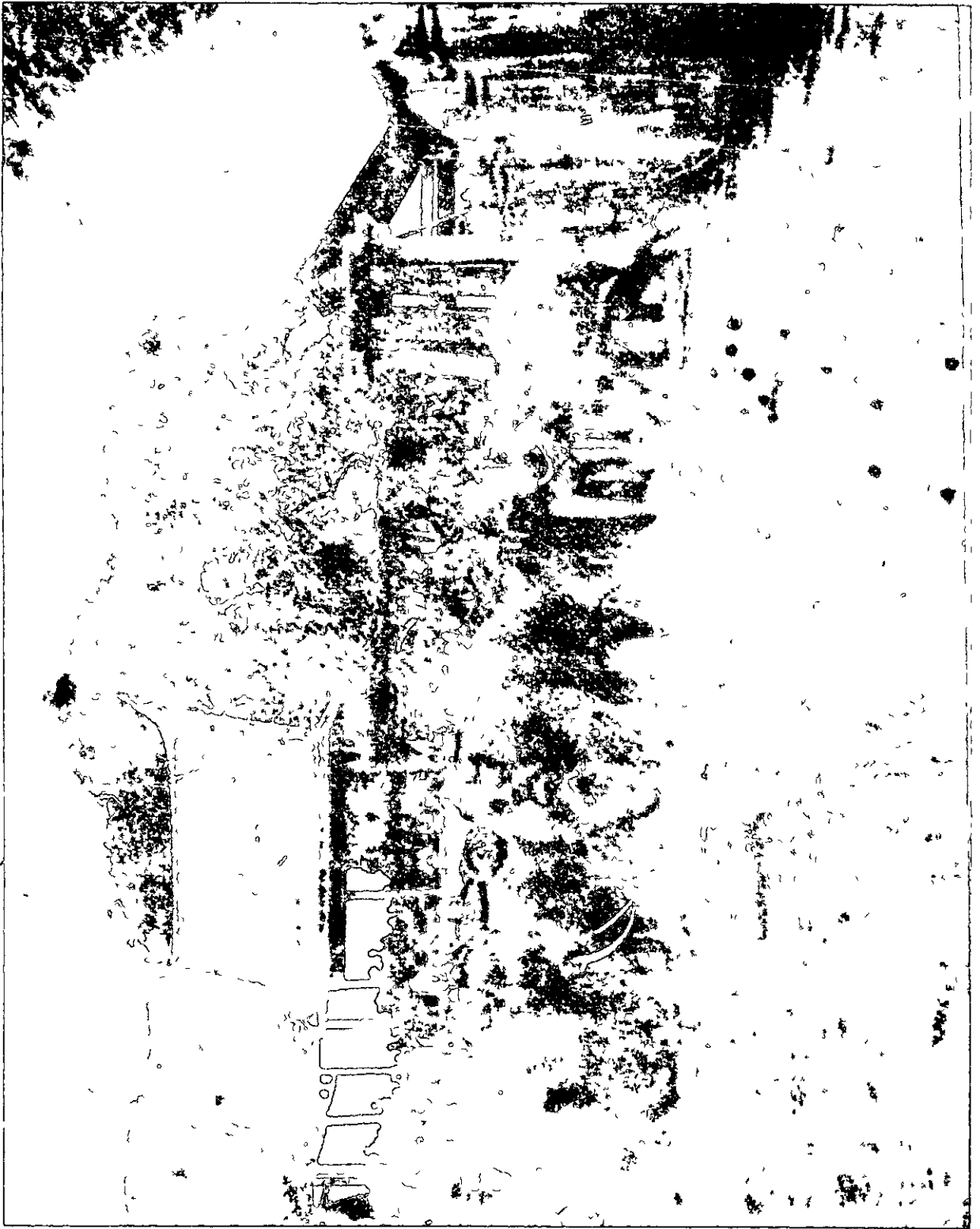
2.3.9 เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร การคล้องช้าง

ที่พำนักคล้องช้างของไทย มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี² ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ความว่าเป็นไปการใช้ช้างกลัดคนน้อยลง ที่พำนักคล้องช้างจึงไม่ได้รับความนิยม อย่างไรก็ตามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พำนักคล้องช้างก็ได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีก โดยที่พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการแสดงการคล้องช้างในโอกาสที่พระองค์เสด็จแปรพระราชฐานที่พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา³

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ร. 5/1 หมวด น.49/79
เรื่องขอให้ส่งกรมกองตระเวน กองห้ามปรามพระสงฆ์ สามเณร ขอให้เข้าไปเบียดเสียดกับ
ผู้คน ในระยะทางเสด็จกลับ และกรมยุทธนาธิการให้กองตระเวน ไปรักษาการกรีฑาทหารบกที่
หองสนามหลวงถวาย (4 - 13 พ.ย. 126)

² ประยูร จิตนาถะ สมเด็จพระเจ้าเสือ หน้า 53 - 54

³ "พระราชกรณียกิจพระพุทธเจ้าหลวง" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 24 ตอน 992
ลงวันที่ 5 เมษายน 2417

ภาพประกอบที่ 18 พิธีคล้องช้างในสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 5) ที่เพนียดคล้องช้าง
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.4 การดำเนินการจัดการแข่งขันกีฬาต่าง ๆ ในยุคนั้น

2.4.1 การจัดการแข่งขันกรีฑา การจัดการแข่งขันกรีฑาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นการจัดการครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2439 (รัตนโกสินทร์ศก 115) ก่อนที่พระองค์จะเสด็จประพาสยุโรป และเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับสู่พระนคร กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาปัจจุบัน) ได้จัดให้ครู และนักเรียนแสดงการกรีฑาถวายทอดพระเบรที่ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2440¹

ในปี 2450 กรมยุทธเวาธิการก็ได้จัดการกรีฑาของทหารบก ณ ท้องสนามหลวง ในโอกาสที่พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินกลับจากประพาสยุโรป ครึ่งปี ได้จัดขึ้นที่บริเวณท้องสนามหลวง เป็นเวลา 4 วัน²

การดำเนินการจัดการแข่งขันในครั้งนั้นยังไม่มีกฎกติกาที่เป็นระเบียบแน่นอน จะมีก็เพียงการจักเอาหน้าทีให้ปฏิบัติงานเป็นแบบ ๆ เท่านั้น ยังมีเจ้าหน้าที่แบ่งตามแผนกต่าง ๆ ไปด้วย

เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ

พนักงานรับรองในพลับพลา พระเจ้าลูกยาเธอ
พระองค์เจ้าระพีพัฒนศักดิ์ พระยานรฤทธิราชหิต

¹ กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 หน้า 304

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น. 49 (45 - 89)/79 เรื่อง ขวัญสงกรมกองตะเวรคอยห้ามปรามพระสงฆ์สามเณร อย่าให้เข้าไปเบียดเสียดกับผู้คนในระหว่างเสด็จกลับ แลกรมยุทธเวาขอใ้กองตะเวรไปรักษาการกรีฑาทหารบกที่ท้องสนามหลวงถวาย (4 - 13 พ.ย. 126)

พนักงานรับรองข้าราชการ

พระยามหามุนี

พระยาอินทร เทพ

หม่อมอุคมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์

หม่อมเจ้าปิยภักดิ์

นายเจิม ศรีสรักษ์

พนักงานรับรองคนต่างประเทศ

พระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าวิเศษไชยชาญ

หม่อมเจ้าพรหม

นายราชาดิศานุหาร

พนักงานตรวจการขึ้นต่อ

พระยาสิทธิราชเคหะไชย

พระยาอินทราธิบดีสิทธิราชรอง เมือง

เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดิ์

เจ้าหมื่นศรีสรักษ์

พระศรีณรงค์วิไชย

พระอัมรินทร์ราช

หลวงจางดิศกุล

พนักงานตรวจสถานที่

พระยาวร เกษศักดิ์

พนักงานตรวจสนาม

พระเสถียร ฐานกิจ

พนักงานวัดกระเปียบกนด

หลวงอนุรักษกิจ

พนักงานจัดการรับประทาน

พระนครนารถภักดี

พระบริบูรณ์โกษากร

นายแถม พินิจจักรภักดิ์¹

จะเห็นได้ว่าการจัดการของชนกษัตริย์ในสมัยนั้นยังไม่มีวิธีการซับซ้อน ไม่มีกฎระเบียบที่แน่นอนในส่วนที่เกี่ยวกับการแข่งขัน แต่จะคำนึงถึงด้านอื่น เช่น เจ้าหน้าที่จะ สภาที่ และอุปกรณ์ ที่เป็นส่วนเสริมในงานดูวงศ์สำเร็จเท่านั้น

2.4.2 การจัดการแข่งขันเรือ

กีฬาประเภทนี้เป็นที่โปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่นเดียวกับ พระราชองค์เคยประทับเรือพายแข่ง เมื่อครั้งเสด็จแปรพระราชฐานที่พระราชวังบางปะอิน ดังนั้นกีฬาแข่งเรือจึงเป็นที่นิยมในสมัยนั้น เช่นเดียวกับกีฬาประเภทอื่น ดังจะเห็นได้จากการจัดการแข่งขันระหว่างกรมมหาดเล็กกับกรมตำรวจ การแข่งขันในครั้งนั้น วัดแข่งทั้งหมด 14 กระบวน³ กฎกติกาที่ยังไม่มีกฎเกณฑ์เพียงแต่ใคร เข้าเส้นชัยก่อนนั้นชนะ และการแข่งขันในปีรัตนโกสินทรศกที่ 118 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประทับทอดพระเนตร เป็นองค์ประธาน และพระราชทานรางวัลแก่ผู้เข้ารวมแข่งขัน

จำนวนเงินและ ชื่อเรือผู้ที่จะได้โปรดเกล้าพระราชทานรางวัล แข่งเรือ พระราชวังบางปะอิน วันพฤหัสบดีที่ 8 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก 118 คือ

กรมอาสาจาม	เงิน	16	บาท
กรมไวกะ	เงิน	8	บาท
เรือนมรุชา	เงิน	8	บาท

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.20 เลขที่ (1-32)1 เรื่องกรีฑาสโมสร (9 มี.ค. 115 – 2 พ.ค. 117)

² โปรดดูรายละเอียดในหน้า 17

³ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ว.99 ที่ (1 – 13) เล่ม 1/7 เรื่องรายงานแข่งเรือ (9 ธ.ค. 115 – 8 พ.ย. 118)

เรือราษฎร	เงิน	16	บาท
กรมปากน้ำ	เงิน	20	บาท
แปลกรม	เงิน	10	บาท
บุตรหมื่นกรุงเทพ	เงิน	12	บาท
บุตรหมื่นยะเมือง	เงิน	6	บาท
นักเรียนนายเรือ	เงิน	20	บาท
นักเรียนนายร้อย	เงิน	10	บาท
นายเรือ	เงิน	20	บาท
นายร้อยทหารเรือ	เงิน	10	บาท
อำเภอเสนากลาง	เงิน	16	บาท
อำเภออุทัยใหญ่	เงิน	8	บาท
อำเภอเสนาน้อย	เงิน	16	บาท
อำเภออุทัยน้อย	เงิน	8	บาท
อำเภอเสนากลางที่ 2	เงิน	10	บาท
อำเภอเสนาน้อยที่ 2	เงิน	20	บาท
ผู้รักบากรุงเก่า	เงิน	10	บาท
อำเภอเสนาใหญ่	เงิน	20	บาท
อำเภอเสนาใน	เงิน	16	บาท
อำเภอนครน้อย	เงิน	18	บาท
อำเภอนครใน	เงิน	12	บาท
อำเภอนครกลาง	เงิน	6	บาท
วังบูรพาภิรมย์	เงิน	12	บาท
วังกรมพระพิทักษ์	เงิน	6	บาท
กรมมหาดเล็ก	เงิน	240	บาท
กรมพระตำรวจ	เงิน	100	บาท

¹ กจช. กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หนวด ๖.๙๙ เลขที่ (1 - 13)/7 เรื่อง
รายงานแข่งเรือ (9 จ.ก. 115 - 8 พ.ย. 118)

การจัดการแข่งขันเรือพายจะมีขึ้นทุกปี และทุกครั้งที่แข่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเสด็จไปประทับเป็นองค์ประธาน และพระราชทานรางวัลแก่นักกีฬาเสมอ

2.4.3 การจัดการแข่งขันวาว

กีฬาที่ได้รับความนิยมมากที่สุดใ้สมัยนั้น คือวาว เพราะประชาชนเล่นวาวกันมาก จนกระทั่งได้รับความเสียหายถึงที่ประกาศของกระทรวงนครบาลฉบับหนึ่งว่า

"ก่ายกระทรวงวังมีหมายคำเป็นกระแสน้ำพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ มายังกระทรวงนครบาลว่า มีผู้กล่าววาวในที่ใกล้พระบรมมหาราชวัง สายป่าน พาดข้ามไปถูกยอดระฆังมหาปราสาท แลที่ต่าง ๆ บางทีวาวตกลงในพระบรมมหาราชวัง เป็นการไม่สมควร ถ้าไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดกล่าววาวในที่ใกล้พระบรมมหาราชวัง มีสายป่านพาดข้ามพระบรมมหาราชวังเป็นอันขาด ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดละเมิดประกาศนี้ ให้กรมกองตระเวนจับผู้กระทำผิดนี้ สั่งศาลให้พิจารณาพิพากษาโทษต่อไป"

ประกาศมา ณ วันที่ 8 เมษายน รัตนโกสินทร์ 117¹ และกีฬาว่าวก็เป็นกีฬาประเภทเดียวที่มีการวางกติกาที่แน่นอน² เพราะเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมมาก การแข่งขันที่ขึ้นนั้นเป็นการแข่งขัน เพื่อสมโภช การแต่งตั้งกรมสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าเยาวมาลย์มณฑล และเป็นการแข่งขันวาว 2 ประเภท คือว่าวจุฬา และว่าวปักเป้า ผู้ชนะจะได้รับพระราชทานรางวัลจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว³

¹ กองจดหมายเหตุ กรมคดีปกครอง เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด บ.2 เลขที่ 2/(36 ประกาศเรื่องขั้ววาว ร.ก.117 (8 เม.ย. 117)

² กองจดหมายเหตุ กรมคดีปกครอง เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด รด.94/29 กติกาเล่นว่าวที่สวนกุหลาบในการตั้งกรมสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าเยาวมาลย์มณฑล (10 - 12 พฤษภาคม ร.ก. 124)

³ โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ง

การที่ กีฬาวาว เป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมของประชาชนมาก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีการตั้งกติกาการแข่งขันเป็นที่แน่นอนขึ้น¹ ทั้งนี้ กีฬาวาวก็มีการเล่นแพร่หลายมาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังปรากฏในหนังสือสนับน้า

"กีฬาวาวในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นกีฬาที่นิยมเล่นทั้งชายและหญิง ทุก $\frac{1}{2}$ ในส่วนของท้องฟ้าในเมืองหลวงจะเห็นว่าเล่นอยู่เกือบไปหมด"²

อย่างไรก็ตามใบเสนาที่เข้ามาเป็นเพียง เสน่ห์เท่านั้นไม่มีการแข่งขันที่เอาจริงเอาจัง เนื่องจากยังไม่มี การเขียนกติกาการแข่งขันที่แน่นอนจะแข่งขันตามกฎเกณฑ์ในรัชกาลที่ 5 เท่านั้น

2.5 การวางรากฐานการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การวางรากฐานทางด้านการศึกษาและพลศึกษา เริ่มมีขึ้นในโรงเรียนอันดับแรก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ยังไม่ถือเป็นรากฐานที่ดี เพราะยังขาดหลักเกณฑ์ที่ดี เพียงแต่กำหนดให้นักเรียนปฏิบัติตามระเบียบของทางโรงเรียนเท่านั้นเอง ดังจะเห็นได้จากเอกสารของกรมศึกษาธิการฉบับหนึ่ง กำหนดแบบแผนสำหรับเด็กในโรงเรียนดังนี้

"ย่ำรุ่ง ขึ้นนอน อาบน้ำ แต่งตัว เล่น กีฬาในสวน ในสนาม....

บ่าย 5 โมงครึ่ง ให้เล่นในสนาม....."³

แต่การเล่นของเด็กก็เล่นตามความพอใจเท่าที่เวลาจะกำหนดให้ คือ 6.00 น. 7.00 น. และ 17.00 – 18.00 น. นับว่าเป็นการวางรากฐานอย่างหนึ่ง แม้จะไม่มีหลักเกณฑ์นัก

¹ โปรคุณรายละเอียดยานนาวก ๗

² Anna Leonowen The English Government at the Siamese Court p.267

³ กจข. กรมศึกษาธิการ เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ๗.1 เกม 3 (19 – 41)/24

เรื่องเบ็ดเสร็จกิจการกรมศึกษาธิการ ร.ศ.109(2433) 4 มี.ก. 110

และหลังจากนั้นอีกประมาณ 4 ปีก็เริ่มรับเอาการศึกษาทางด้านศาสดาเข้ามาทำให้เด็กเรียน
ได้เรียนโดยที่ในสมัยนั้นเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ดำรงตำแหน่ง เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ
ถึงข้อความตอนหนึ่งของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการศึกษา ในปี ร.ศ. 113 - 115 ว่า

"ว่าด้วยการศึกษาในชั้นพวกสเปเชียล วิชาศึกษาฝ่ายร่างกาย (วิชาเด็กศึกษา
ปัจจุบัน = ผู้เขียน) กำหนดว่า ถ้าเป็นไปได้แล้ว ทุกรุ่นโรงเรียนจะให้มีการฝึกหัดตัว
เรียกว่า ฮีปแอสติก (ยิมนาสติก = ผู้เขียน) และนักเรียนก็จะได้รู้หาทางฝึกหัดตัว
ของเขาเองในการฮีปแอสติก... นอกจากการสำคัญเหล่านี้แล้ว จะมีการละเล่น
ต่าง ๆ สำหรับเป็นการจำเป็นอย่างที่สุดที่จะมีสเน่ห์หัดให้หัดอันหนึ่งอยู่ใกล้
โรงเรียน คือ สเน่ห์เทนนิส และจะมีสเน่ห์อีกหลายตัวตามมาภายหลัง"¹

✓ จากนี้ก็มีมีการตั้งโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าขึ้น คลังสูตรการเรียนที่บังคับเรียน
จะเน้นหนักทางด้านพลศึกษา ทั้งกิจกรรมที่ใช้อาวุธ และมือเปล่าทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้าง
ความแข็งแรงในตัวบุคคลแก่ผู้ที่จะเป็นทหาร

และในปีต่อ ๆ มา โรงเรียนแห่งนี้มีบทบาททางด้านการศึกษา และพลศึกษา โดย
ที่มีการจัดการแข่งขันเสมอ ๆ ทุกปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2440 นั้นเป็นการแข่งขัน
ครั้งสำคัญ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชดำเนินกลับจาก
ประพาสยุโรป นักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ ก็เข้าร่วมการแข่งขันด้วย³ นับว่าเป็นการวาง
รากฐานทางการศึกษาและพลศึกษาเป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นการเผยแพร่กิจกรรมทางค่านี้อีก
อีกด้วย ซึ่งในการแข่งขันปีแรก มีการแข่งขันกันท่าอย่างเดียว ในปีต่อ ๆ มา ก็เพิ่มกีฬา

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ก.1 เลขที่ 1/20 เรื่อง
เจ้าพระยาภาสกร และ บันทึกเสด็จทรงบรรพการ (11 เม.ย. 113 - 10 ต.ค. 115)

² พลตรีสาราณ แพทย์กุล ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หน้า 9

³ กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 หน้า 304

ฟุตบอล มวย ยิวยิตสู เนื่องจากในช่วงนี้มีการเผยแพร่โดยนักเรียนไทยที่ไปศึกษาต่างประเทศ ยุโรป การแข่งขันกีฬาระหว่างนักเรียนในสมัยนั้นถือเป็นประเพณีเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ นับว่าการกีฬาและพลศึกษาได้มีการวางรากฐานมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา จะเห็นว่าโรงเรียนต่าง ๆ ได้ตื่นตัวในกิจกรรมด้านนี้ โดยที่มีโรงเรียนหลายแห่งขออนุญาต สร้างโรงยิม ขุดทำสนาม ตลอดจนขอจัดตั้งอุปกรณ์การกีฬา เช่น โรงเรียนวัดปทุมคงคา² โรงเรียนวัดเวฬุวนารัตน์³ โรงเรียนเทพศิรินทร์⁴ เป็นต้น

2.6 กิจกรรมนันทนาการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.6.1 สโมสรและสมาคมต่าง ๆ อันเป็นสถานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนันทนาการ

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป พระองค์ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในครั้งนี้เอง กรมหมื่นจรัสพรปฏิภาณ ได้กราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี ขอจัดตั้งสถานแห่งหนึ่ง เพื่อให้ประชาชนได้ไปร่วมกันแสดงกิจกรรมรื่นเริง หากความเพิกเฉลใจ และไปชมสิ่งของอันเป็นวัตถุโบราณที่ทางสโมสรจะเก็บรวบรวมไว้ให้ประชาชนเข้าไปชมหาความรู้ สโมสรแห่งนี้ ชื่อ "บรรรเพ็งทัศนาคาร"⁵ และยังประโยชน์ในสามัคคีธรรม กับ เป็นทางแนะนำงานในค่าน้ำตดกรรม พาณิษกรรม ทั้งยังจะได้รับผลประโยชน์ตามความถึกและมีอื่กด้วย

¹
ก.

²
กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด กธ.50 เลขที่ 10/5
เรื่องขอมโรงเรียนวัดปทุมคงคาและปราบพันสนามหญ้า (3 ส.ก. 2350 - 20 ส.ก. 2451)

³
กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ศธ.50 เลขที่ 6/6
เรื่องพลเสนาณรงค์ขออนุญาตเงินไปก่อสร้างโรงเรียนฝึกหัดกายกรรมวัดนวลนรดิศ
(15 ต.ค. 2444)

⁴
กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด กธ.50 เลขที่ 5 เล่ม 1/7
เรื่องขอมแซมเครื่องยมนาสดิกของโรงเรียนประณมศึกษาเทพศิรินทร์ (16 ม.ก. 2446)

⁵
กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.20 เล่ม 1/2
สโมสรบรรรเพ็งทัศนา (1 จ.ค. 116 - 12 จ.ค. 116)

ในปีต่อมาคือ ปีรัตนโกสินทร์ศกที่ 118 ข้าราชการและพ่อค้าในเมืองภูเก็ต ขอทั้ง
 สโมสร์ เพื่อให้ประชาชนได้ไปศึกษาหาความรู้การอ่านหนังสือ และเพื่อให้เป็นที่นั่งเล่น
 หาความเพลิดเพลินใจ ทั้งยังเป็นที่พักประชุมสำหรับการรื่นเริง มีการเล่นต่าง ๆ เช่น หมากรุก
 เป็นต้น เว้นไว้แต่เล่นการพนัน สโมสร์แห่งนี้ชื่อ "คลับภูเก็ตสโมสร์"¹

ภาพประกอบ 19 การเล่นหมากรุกในสมัย ร.5

¹ กจช. กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.20 เล่ม 1/7
 เรื่องข้าราชการและพ่อค้าในเมืองภูเก็ตขอทั้งสโมสร์ คลับภูเก็ตสโมสร์ (2 ส.ค.118-8 ส.ค.120)

ชาวต่างชาติที่พำนักอยู่ในประเทศไทยก็ขอตั้งสโมสรที่มีจุดประสงค์ในด้านความ
รื่นเริงด้วย เช่น สโมสรของชาวแขก ชื่อ "สโมสรอัควันโมมิเนน"¹ และอีกแห่งหนึ่ง
คือ "คารุลโมฮาบาคลับ"² ซึ่งสโมสรแห่งนี้ได้วางจุดมุ่งหมายของคลับ ดังนี้

"ความประสงค์ที่จะตั้งคลับขึ้นก็เพื่อประโยชน์ จะแสดงความสามัคคี แลความ
รื่นเริงในระหว่างพวกแขกมลายู ซึ่งเป็นคนในบังคับอังกฤษ สำนักรับอยู่ในพระ
ราชอาณาเขตสยามเพื่อมีการละเล่น คือ คริกเกต ฟุตบอล มีห้องอ่านหนังสือ
เพื่อแสดงความเห็น และมีการ Lecture ต่าง ๆ "

และในรัตนโกสินทรศกที่ 120 สโมสรที่สร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์เช่นเดียวกันนี้ ก็เกิดขึ้นที่จังหวัด
ตรังอีก ชื่อ "บันเพิงสถาน"³

จะเห็นได้ว่าไม่เพียงแต่ทางด้านการกีฬาและพลศึกษาเท่านั้น ที่ได้รับการส่งเสริม
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจกรรมทางค่านันทนาการ ก็ได้รับ
การส่งเสริมเช่นเดียวกัน เพราะแม้ในต่างจังหวัดก็ยังกระตือรือร้นในการที่จะส่งเสริม
กิจกรรมทางค่านนี้ และได้จัดตั้งสโมสรขึ้นในส่วนภูมิภาคดังกล่าวแล้ว

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.20 เลขที่ 8
เรื่องอับราฮิมอัคดกานี ขอตั้งสโมสรอัควันโมมิเนนที่ ตำบลถนนสีลม (5 ม.ก. 119 - 6
มิ.ย. 120)

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.20 เล่มที่ 1/9
เรื่องแขกในบังคับอังกฤษที่ตั้งสโมสร ชื่อคารุลโมฮาบาคลับ ตำบลนาวังกรมหมื่นมร
ขอเปลี่ยนเป็นชื่อ อารุนามาร และไปตั้งสโมสรอยู่ที่หลังโรงสีกลไฟทางมาทิว ร.ศ.119,
120, 128 (12 มี.ก. 119 - 24 ส.ค. 124)

³ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น. 20 เล่ม 1/12
เรื่อง ข้าราชการในเมืองตรังขอตั้งสโมสร ชื่อบันเพิงสถาน ในเมืองตรัง ร.ศ. 120
(11 ก.ย. 120 - 13 ก.ย. 120)

ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการศึกษา
และพลศึกษาในรัชสมัยพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การปฏิรูปการศึกษาและพลศึกษามีผลอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างที่สำคัญได้แก่ สถานการณ์ภายในประเทศ เช่น เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ความเติบโตทางด้านการเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านการศึกษา การพัฒนาการทางการทหาร อิทธิพลของชาวตะวันตกที่มีบทบาทต่อการปฏิรูปการศึกษา และพลศึกษา ยังผลให้การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยมีการพัฒนาการขึ้นมาก โดยก่อให้เกิดสมาคม สโมสร ที่เกี่ยวข้องกับการกีฬาและพลศึกษาโดยตรง นับว่าปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้การปฏิรูปการศึกษาและพลศึกษามุ่งบรรลุเป้าหมาย ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดของแต่ละปัจจัยคือ

3.1 สถานการณ์ภายในประเทศที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการศึกษาและพลศึกษา
การศึกษาและพลศึกษาจะพัฒนาการได้ดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับ
สถานการณ์ภายในประเทศพอจะแยกเป็นหัวข้อดังนี้

3.1.1 สถานการณ์ทางการเมือง

การเมืองของสยามภายหลังการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2411 นั้น เป็นเวลาที่เจ้าพระยาภาณุวงศ์ศรีสุริยวงศ์ ขุนนางกลุ่มสกุลขุนนางเป็นผู้มีอำนาจและ เป็นผู้นำของเสนาบดีและขุนนาง¹ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเสวยราชสมบัติในพระองค์ทรงมีพระชนมายุเพียง 15 ชันษา

¹ วิทยวัฒน์ สมุทวนิชและพิศศิยา กวีวัฒนสุต เอกสารการเมืองการปกครองของไทย

และจะต้องมีผู้สำเร็จราชการแผ่นดินจึงเป็นที่หนักแน่นต่อความมั่นคงของราชบัลลังก์มาก¹
 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นอำนาจของตระกูล "บุณาค"
 ได้มีอยู่ทั่วไปในการบริหารระดับสูง โดยที่ตัวสมเด็จพระยามบรมมหาราชวังเองเป็นผู้
 สำเร็จราชการแทนพระองค์² จึงทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่มีอำนาจ
 เต็มที่ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ พระเจ้าน้องยาเธอ
 และพระญาติวงศ์ของพระองค์เข้าไปมีบทบาทในการบริหารประเทศระดับสูง เพื่อเป็นการ
 สร้างฐานอำนาจให้กับพระองค์เอง และในขณะเดียวกัน พระองค์ก็ทรงมีพระราชดำริตั้งที่
 ประึกษาในพระองค์ (Privy counsellor) โดยเอาแบบอย่างมาจากอังกฤษ แต่พระองค์
 ก็นำมาดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับการบริหารราชการของไทย³

การตั้งที่ปรึกษาในพระองค์ และการที่พระองค์ทรงตั้งเอาพระบรมวงศานุวงศ์เข้า
 ไปมีบทบาทในการปกครองประเทศนี้ ก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ เช่น ประชุมปรึกษา
 เรื่องการเลืกหาส การจัดเก็บภาษีอากร การดำเนินการจัดการศึกษา⁴

¹ ธีรวิจิ สุธงษิสงคราม สมเด็จพระยามมหาศรีสุริยวงค์มหาบุรุษ หน้า 450

² รัชอนันต์ สมุทวนิช และ ชิตติยา กรรณสูต ด.ก. หน้า 14

³ ชาญชัย รัตนวิบูลย์ บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า
 อยู่หัว หน้า 10

⁴ รัชอนันต์ สมุทวนิช และ ชิตติยา กรรณสูต เอกสารการเมืองการปกครองของไทย
 หน้า 16

อนึ่งในรัชสมัยของพระองค์ ประเทศไทยขณะนั้นกำลังถูกคุกคามจากลัทธิล่าอาณานิคมของอังกฤษ และฝรั่งเศสอยู่¹ พระองค์จึงทรงเล็งเห็นความสำคัญของความเจริญของประเทศชาติให้เจริญทัดเทียมกับนานาประเทศ เพื่อจะรักษาเอกราชไว้ให้ได้ พระองค์จึงทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องรับเร่งทำนุบำรุงบ้านเมืองในด้านการศึกษาปกครองนั้น ได้มีการปฏิรูปครั้งใหญ่ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งได้แก่

3.1.2 การพัฒนาการทางด้านการเศรษฐกิจ และทางการพาณิชย์ ทางด้านการเศรษฐกิจ การพาณิชย์ พระองค์ทรงจัดการปรับปรุงการจัดเก็บภาษีอากรจากประชาชนให้น้อยลงแต่รัฐมีรายได้เพิ่มขึ้น ทรงโปรดให้ตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ยอมรับรวบรวมพระราชทรัพย์ที่เก็บได้ และโปรดเกล้าฯ ควบคุมคนลงโทษผู้ที่หลีกเลี่ยงภาษีอากรอย่างหนัก ทรงติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ ทั้งในแถบเอเชีย และตะวันตกปรากฏว่าการเงินของรัฐดีขึ้น²

3.1.3 การพัฒนาการทางการแพทย์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีพวกมิชชันนารีอเมริกันที่เป็นแพทย์เข้ามาในเมืองไทยมาก ปฏิบัติงานทั้งทางหัวเมืองและในกรุงเทพฯ ในปี 2425 หมอสเตอร์จ (Dr. Sterge) ได้ตั้งสถานรักษาคนเจ็บป่วยตามแบบโรงพยาบาลจริง ๆ ขึ้น นับว่าเป็นโรงพยาบาลโรงแรกที่เกิดขึ้นในเมืองไทย³ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดพระราชทานเงินบำรุงการแพทย์และพระราชทานที่ดินสำหรับตั้งโรงพยาบาลหลายแห่ง จากนั้นการแพทย์ได้ขยายไปถึงจังหวัดภูเก็ต แพร่ น่าน เชียงราย พิษณุโลก นครศรีธรรมราช ตรัง

¹ Ouaritch Wales DVARAVATT The Earliest Kingdom of Siam p. 12

² Ibid p. 40

³ จดหมายเหตุ เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด กค. 1 เล่มที่ 38 เรื่องราชการ
ประเทศ (18 มกราคม 126)

เป็นลำดับ¹ ในปี พ.ศ. 2432 หมอเจมส์ แมคแคน (James Mocan) ได้ไปประจำที่จังหวัดเชียงใหม่ ทำการรักษานั่วยเป็นโรคเรื้อนและได้ตั้งโรงพยาบาลโรคเรื้อนขึ้นในปี พ.ศ. 2451 ที่เกาะกลางลำน้ำปิงนับเป็นโรงพยาบาลโรคเรื้อนแห่งแรกในเมืองไทย²

ส่วนทางด้านการรักษาไทย สมเด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่าเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้จัดให้มีการประชุมหมอมิชชันนารีขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2446 นับเป็นครั้งแรกที่มีการประชุมนายแพทย์อเมริกันเกี่ยวกับงานสาธารณสุขของเมืองไทย³ นับว่าการแพทย์ของไทยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศที่เจริญแล้ว

3.1.4 ทางด้านการศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า พระองค์จึงทรงมีพระบรมราโบายให้รัฐจัดการปฏิรูปการศึกษา มีการร่างโครงการพระบรมราชโองการเรื่องตั้งโรงเรียนในกรุงและหัวเมือง การศึกษาได้ขยายตัวในลักษณะที่มีโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น ทั้งโรงเรียนวิชาชั้นสูง เช่นโรงเรียนสอนวิชาแพทย์ โรงเรียนเซนต์ยอแซฟ ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อเตรียมสำหรับการศึกษา ตลอดจนมีการส่งเสริมการศึกษาต่อต่างประเทศด้วยทุนของรัฐบาล นอกจากนี้ก็มีการส่งเสริมโรงเรียนฝึกอาชีพ และทรงขยายงานด้านนี้ออกไปอย่างกว้างขวางทั้งในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และประชาชน การปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยของพระองค์ จึงเป็นต้นเค้าแห่งการวางรากฐานการจัดการศึกษาที่เป็นแบบแผนในสมัยต่อ ๆ มา⁴

¹ ประยูร จินทิวัฒน์ ตามรอยบาทพระพุทธรูปเจ้าหลวง หน้า 84

² กรมศิลปากร เอกสารรัฐบาลที่ 5 หมวด 5 ที่ 5/8 การสาธารณสุข
12 เม.ย. 21 พ.ย. ร.ศ. 129

³ ประยูร จินทิวัฒน์ อ.ศ. หน้า 85

⁴ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารนิทรรศการ ปฏิรูปการศึกษามัยรัชกาลที่ 5 - 7 หน้า 5 - 7

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ อยู่ในภาวะคับขันเกือบตลอดรัชสมัย เช่น วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112, เชื้อพระวงศ์กลุ่มหนึ่งกราบบังคมทูลเป็นลายลักษณ์อักษรจะทำการปฏิวัติรัฐประหารไทยจนถึงกับไทยต้องเสียดินแดน¹ พระองค์ทรงหวังให้พระปรีชาญาณอันสูงส่งในการพิจารณาตัดสินพระทัยดำเนินพระราชภารกิจ เพื่อรักษาความสงบและสร้างความเป็นปึกแผ่นภายในประเทศตลอดจนรักษาความปลอดภัยของประเทศให้พ้นจากการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตก พระองค์ทรงตระหนักดีว่าความอยู่รอดของประเทศจะมีขึ้นได้ จะต้องมีการปรับปรุงระบบการปกครอง การแพทย์ การพาณิชย์ การศึกษา ตลอดจนการกีฬาและพลศึกษาโดยเฉพาะประการหลังนี้พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่มากโดยที่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการที่พระองค์โปรด ๆ ให้ทุนไปศึกษาต่างประเทศนั้น ต่างก็กลับมามีบทบาทในการบริหารราชการแผ่นดินทุกพระองค์ ซึ่งการออกไปศึกษาต่างประเทศนี้ได้รับเอาอารยธรรม ตลอดจนการเล่นกีฬาตามแบบของตะวันตก เข้ามาเล่นกันในเมืองไทย ซึ่งเล่นในพระราชสำนักในระยะแรก และต่อมาจึงค่อยแพร่หลายออกไปสู่ประชาชน และได้รับความนิยมในหมู่คนไทยมาก²

ส่วนการศึกษาในโรงเรียนนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้การกีฬาและพลศึกษาได้มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น เนื่องจากนักเรียนต้องเรียนวิชาพลศึกษาคู่* ซึ่งสมัยนั้นยังเรียกว่า

¹ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงกับกระทรวงมหาดไทย หน้า 59

² อุทธรณ์ ปิตพยันต์ การพัฒนาการของกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย หน้า 40

* วิชาพลศึกษาในสมัยนั้น ยังไม่เรียกว่าวิชาพลศึกษาเป็นทางการ อย่างไรก็ตามชื่อนี้ยังมีการเริ่มใช้กันมาแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เพราะจากหลักฐานที่กระทรวงธรรมการมีหนังสือแจ้งไปยัง มิสเตอร์ แมคคัลลว อาจารย์ใหญ่โรงเรียนคริสเตียนไฮสคูล เรื่องการช่วยในการกีฬาให้นักเรียนกรมศึกษาธิการจดหมายลงวันที่ 11 มกราคม ร.ศ. 128 มีข้อความตอนหนึ่งว่า การกีฬาให้นักเรียนเป็นการประจำปีของกรมศึกษาธิการ ซึ่งจัดขึ้นเพื่อบำรุงวิชาอันเรียกว่า พลศึกษานั้น ส่วนหนึ่ง

"วิชาฝึกชกมวย" หรือ Drill¹ กิจกรรมทางพลศึกษาที่เรียนในสมัยนั้นได้แก่ กรีฑา
ฟุตบอล ยิมนาสติก²

3.1.5 การพัฒนาการทางการทหาร บัญชีภายในที่สำคัญยิ่งในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับความเป็นเอกภาพของชาติ
(National Unity)³ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงและเอกราชของชาติโดย
ตรง การพิจารณาว่าขณะนั้นประเทศไทยมีเอกภาพ มีความมั่นคงเพียงใด อาจประเมินได้
จากสถานการณ์ของพระมหากษัตริย์ และกำลังทางทหาร ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงปรับปรุง
ส่งเสริมทางด้านทหารให้มีประสิทธิภาพ โดยพระองค์มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้ตั้งโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า⁴ จากการตั้งโรงเรียนนี้เองส่งผลให้การกีฬาและ
พลศึกษาเจริญก้าวหน้าขึ้นมาก เพราะวิชาที่ฝึกสอนจะเน้นหนักทางด้านพลศึกษา เพราะผู้ที่
เป็นทหาร เป็นกำลังสำคัญของชาติจะต้องเป็นผู้ที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ฝึกฝนให้เป็นผู้ที่
เข้มแข็ง อดทน การศึกษาคำราชาศัพท์สงคราม ก็ต้องเกี่ยวข้องกับวิชาพลศึกษาด้วย และการ
เรียนการสอนก็นำเอาแบบอย่างการฝึกมาจากยุโรป นับว่าเป็นก้าวใหม่ของกิจการทหารของ
ไทย และเป็นอีกก้าวหนึ่งของความก้าวหน้าทางด้านพลศึกษาและการกีฬาในประเทศไทยด้วย
เนื่องจากนักเรียนในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้านี้มีบทบาทมากในการพัฒนาการทาง
การกีฬา ทั้งทางตรงและทางอ้อมจึงจะได้กล่าวถึงประวัติการพลศึกษาในโรงเรียนนายร้อย
พระจุลจอมเกล้าต่อไป

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น. 49 เลขที่ 4/5
เรื่องสัณนิษฐานการเล่าเรียน 27 กันยายน ร.ศ. 117

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ศ.1/3 เรื่อง โรงเรียน
และการศึกษา (4 มี.ค. 2427)

³ จักรกฤษณ์ นรนิติติกุลการ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงกับกระทรวง
มหาดไทย หน้า 59

⁴ สารานุกรม แพทย์กุล ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หน้า 9

3.1.5.1 ประวัติการพลศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

3.1.5.1.1 เริ่มตั้งโรงเรียน

เมื่อ พ.ศ. 2430 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปิยมหาราช รัชกาลที่ 5 ได้สถาปนาโรงเรียนนายร้อยทหารบก ชื่อว่า "โรงเรียนสอนวิชาการทหาร" ขึ้นก่อกรมยุทธนาธิการ โดยมี พ.อ.วอล เกอร์ เป็นผู้บังคับการโรงเรียน¹ ซึ่งนายพันเอกผู้นี้เคยเป็นนายทหารในกองทัพบกอังกฤษ ประจำประเทศอินเดีย²

3.1.5.1.2 การศึกษา

การศึกษอบรมของนักเรียนนายร้อยทหารบกนี้ ไม่ทำการฝึกและศึกษาเฉพาะวิชาทหารเท่านั้น จะต้องมีการฝึกพลศึกษาคด้วย เนื่องด้วยความแข็งแรงของร่างกายและไหวพริบในการต่อสู้ในระยะประชิดเป็นสิ่งจำเป็นของทหารทั้งในยามปกติและยามสงคราม นักเรียนนายร้อยจึงต้องทำการฝึกวิชาพลศึกษาหลายประเภทเพื่อให้มีความรู้พอที่จะช่วยเหลือตัวเอง และทำการฝึกสอนเบื้องต้นให้แก่ผู้อื่นได้พอสมควร ความมุ่งหมายในการฝึกพลศึกษานั้นต้องการให้มีความสมรรถภาพร่างกายแข็งแรง เป็นประการสำคัญต่อจากนั้นไปก็เป็นการหาความชำนาญ³ การฝึกพลศึกษานี้นอกจากเป็นการเพิ่มพูนสมรรถภาพแก่นักเรียนนายร้อยแล้วยังมีการส่งเสริมให้นักเรียนนายร้อยได้ไปแข่งขันกีฬาประเภทต่าง ๆ ภายนอกบริเวณด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้มีน้ำใจเป็นนักกีฬาที่แท้จริงและให้ได้มีการเข้าสังคมช่วยการ เล่นกีฬา

¹ สรรายู แพทย์กุล ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หน้า พ. 31

² ก หน้า 7

³ ก หน้า 321

สำหรับหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกพลศึกษาได้อาศัยหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยสหรัฐอเมริกา แต่ได้ดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพสภาพอากาศของประเทศไทย¹

การฝึกพลศึกษา ในการฝึกอันเป็นกิจวัตรในสมัยเริ่มตั้งโรงเรียนนี้ ทำการฝึกควบคู่กันไปกับวิชาการ เริ่มเวลาเช้าตั้งแต่ 05.30 ถึง 07.00 น. นักเรียนทุก ๆ นายจะต้องได้รับการฝึกวิ่งทวนรอบโรงเรียนอย่างน้อย 10 – 30 นาที แล้วจึงแยกย้ายทำการฝึกวิชาการ เช่น หักแถว หักปืน ปืนใหญ่ แผนที่ร่าง ฯลฯ และคัดสรรแล้วทำการบริหารท่ามือเปล่า และเวลาต่อมาอีกโรงเรียนนายร้อยทหารบก ได้ทำการฝึกพลศึกษาเพิ่มเติมขึ้นอีก 3 วิชาคือ 1. พันดาบ 2. วายน้ำ และ 3. ยิมนาสติก² ในระยะนี้เองจึงโปรดเกล้าให้บรรจุนักเรียนผู้มีความรู้ความชำนาญในการพลศึกษาเป็นอย่างดี วิชาที่ทนายผู้ฝึกที่สุด คือ การพันดาบ และ ยิมนาสติก ฉะนั้นในสมัยนั้น ทางกรจึงบรรจุให้ ร.ท. คึกคาเคีย เป็นผู้ฝึกคัดสรร วิชาพันดาบสากล ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่าดาบทหารม้าและสอนวิชายิมนาสติก ซึ่งมีโรงฝึก มีเครื่องมือ เช่น เชือกไต่หรือโหน บันไดโหน ราวเดี่ยว ราวคู่ ราว ม้าหมอน³

สรุปแล้วระยะตั้งแต่ พ.ศ. 2430 ถึง 2437 การพลศึกษาของ ร.ร.ทหารบก ตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งมีร้อยโท คึกคาเคีย เป็นผู้ฝึกสอน ได้บรรจุวิชาหัตถการกรม (พลศึกษา) ไว้ในหลักสูตร ในวิชาทั้งหมด 12 วิชา การฝึกหัตถการกรมมีการนำแถววิ่ง คัดสรรท่ามือเปล่า วายน้ำ พันดาบสากล (ดาบทหารม้า) และยิมนาสติก⁴

¹ ฎ หน้า 321

² ฎ หน้า พ. 33

³ ฎ หน้า 321

⁴ น.ค.

ตั้งแต่ พ.ศ. 2437 การฝึกพลศึกษาของ ร.ร.นายร้อยทหารบกได้เจริญเป็นลำดับมา และเมื่อวันที่ 18 เม.ย. 2437 ร.ร.นายร้อยทหารบก ได้บรรจุ จสต.หิโน พลนิเทศในตำแหน่งผู้ฝึกหัดคัตตุน ทานผู้นั้นได้ว่าเป็นผู้มีคุณูปการทางพลศึกษาโดยตรงและนับได้ว่าเป็นคนไทยคนแรกของ ร.ร.นายร้อยทหารบก ทานได้วางรากฐานการพลศึกษา ตลอดจนวิชากายกรรม หรือคัตตุนหรือวิชาพลศึกษาให้มีความสำคัญยิ่งขึ้น จ.ส.ต.หิโน พลนิเทศ ได้รับการศึกษาจากประเทศอังกฤษด้วยความสนใจพลศึกษา จึงได้เข้ารับการการศึกษาที่โรงเรียน "เซอร์ เรอานติกุลแลเรนเด" ประเทศอังกฤษ มีความชำนาญในวิชามิมาสติก วิชาพันดาสากล และต่อมาได้รับยศและบรรดาศักดิ์ ครั้นสุดท้ายเป็นร้อยเอกขุนเจนกระบวน หัก การฝึกสอนของ ร.อ.ขุนเจนกระบวนหัก ต้องทำการสอนมิวิชามิมาสติก และพันดา

ในสมัยนั้นประเทศต่าง ๆ นิยมกิจการทหารของเยอรมัน ประเทศไทยได้ส่งนักเรียนนายร้อยทหารบกไปเรียนต่างประเทศ (เยอรมัน) ครั้งแรก 2 นาย คือ ในปี 2442 นนร.มจ.มงคลประวัติ สวัสดิกุล (กรมพระสมมติ อมรพันธุ์) และ นนร.เพชร บุญรัตนพันธุ์² (พลตรีพระยารามจุรังค์) การฝึกพลศึกษาก็ได้เปลี่ยนมาดำเนินการตามแบบอย่างทหาร เยอรมัน เนื่องจากมีนักเรียนนายร้อยมากขึ้น ต่อมาปี 2447 โรงเรียนนายร้อยทหารบกได้บรรจุ ส.ท.น้อย ยอดกำลัง (ร.ท.ขุนรณยุทธภักดิ์) สังักดกรมทหารมหาดเล็ก ดำรงตำแหน่งครูฝึกหัดกายกรรม และสาครกรรม โดยให้เป็นผู้ช่วย ร.อ.ขุนเจนกระบวนหัก

เนื่องจากจำนวนนักเรียนมากขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้สร้างโรงเรียนขึ้นใหม่อีกหลังหนึ่งที่ริมถนนราชดำเนินนอก คือ สถานที่ตั้ง ร.ร.จปร.ปัจจุบัน และได้สร้างโรงฝึกคัตตุนขึ้นอีก ตลอดจนติดตั้งเครื่องอุปกรณ์การฝึกพลศึกษา สร้างสระว่ายน้ำ

¹
ด. หน้า พ. 34

²
ด. หน้า พ. 37

ในปี พ.ศ. 2449 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ พ.อ.พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิษณุโลกประชานารถ (จอมพลสมเด็จพระเชษฐาธิราชเจ้าฟ้ากรมขุนพิษณุโลกประชานารถ) ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยทหารบก มีการขยายการศึกษาให้สูงขึ้น วิชาฝึกหัดกายกรรมหรือพลศึกษาก็นับสูงขึ้นตาม

เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2449 การฝึกหัดกายกรรมหรือพลศึกษาได้มีการฝึกหัดคัดจนประกอบขึ้นเป็นคัลป์* คัดจนประกอบอาวุธจนประกอบเป็น ประกอบไม้พลอง และประกอบธง การฝึกหัดได้ฝึกหัดกันอย่างจริงจังและเข้มแข็ง เพื่อไว้แสดงในงานของโรงเรียน

การฝึกหัดกายกรรมหรือพลศึกษามานานสนามหญ้า มีการฝึกวิ่งหรือกรีฑา (ปรชเภท) เช่น วิ่งระยะทาง 50 ม. 100 ม. 200 ม. วิ่งข้ามระยะไกลและใกล้แล้วแต่วัยของนักเรียนนายร้อย กรีฑา (ลาน) เช่น กระโดดสูง กระโดดไกล นอกจากนี้ยังมีการฝึกเล่นเกมสเป็คเติ้ล เกมสฟันเมือง และยูทอกรีฑา

ในยุคนั้น นักเรียนนายร้อยมีเป็นจำนวนมาก การฝึกสอนพลศึกษาได้ขยายกว้างออกไปตั้งแต่การฝึกหัดกายกรรมหรือพลศึกษานี้หนักไปทางยิมนาสติกและฟันดาบ เครื่องมือมีน้อย ไม่พอกับจำนวน เนรมิตประกอบกับต้องการให้ เนรมิตได้รับความเพลิดเพลิน จึงได้แยกออกฝึกในสนามหญ้า กีฬาที่แยกออกฝึกใหม่นี้ มีทั้งของไทยและของต่างประเทศ เช่น วิ่งชิงธง ไล่เสาน้ำมัน แยกลูกมะพร้าว ชิงธง แยกหวงชิงธง มวยทะเล บิดตาชกมวย ฝึกจับลิง ตีไก่ เขยอมนั้ วิ่งสนเข็ม วิ่งซ่อนมะนาว วิ่งสวมกระสอบ วิ่งสามขา วิ่งจุดเทียน และนอกจากกีฬาพื้นเมืองดังกล่าวแล้ว มีแข่งขันชักคะเย่อ วิ่งเปี้ยว และฝึกกีฬาเบ็คเติ้ลล์ชาวยุโรป เช่น แข่งตะขาบ และแข่งคนและอื่น ๆ ที่เป็นการแข่งกันเป็นหมู่เป็นส่วนมาก

* อินเคียนคัลป์ ทำด้วยไม้แกน กลึงเป็นรูปร่างคล้ายไม้ตีฟริก ยาวประมาณ 85 ซม. ใช้สำหรับฝึกหัดทั้งหมู่ แปรแถว เช่น คัดจนทำมือเปล่า มือถืออินเคียนคัลป์ข้างละมือแล้วแกว่งควายท่าต่าง ๆ และทำตามควายกันหมด

ในปี 2450 โรงเรียนนายร้อยทหารบกได้แยกการสอนวิชาพลศึกษาออกหลายแขนง เช่น มีแบบฝึกหัดคัดคน ยิมนาสติก หรือกายกรรม พันดาบ การคัดคน ประกอบอาวุธ กีฬา เบ็ดเตล็ด แต่ในสมัยนั้นมักเรียกการฝึกเหล่านี้ว่า การซ้อมกำลังขึ้นหน้าแขนงนั้น ๆ เช่น การคัดคนประกอบอาวุธ เรียกว่า การซ้อมกำลังด้วยอาวุธ ยิมนาสติก ก็เรียก การซ้อมกำลังกาย

นอกจากการฝึกกีฬาต่าง ๆ ตามตารางสอนแล้วยังมีการฝึกยุทธกีฬา ยุทธกีฬานี้ เป็นการแสดงและแข่งขันกีฬาอันเกี่ยวกับทหารหน่วยต่าง ๆ โดยมากเป็นการแข่งขันกีฬา อย่างง่าย ๆ ซึ่งหน่วยต่าง ๆ รู้จักก็ทั่วไป และแข่งขันเกี่ยวกับกิจการทหารโดยตรง ซึ่ง นร.ทหารบกในสมัยนั้นได้ทำชื่อเสียงในการแข่งขันและการแสดงไว้มานานมาก ยุทธกีฬาจัด ว่าเป็นงานมโหฬารอันหนึ่งของทหารในสมัยนั้น กระทรวงกลาโหมได้วางระเบียบชื่อว่า "ข้อบังคับยุทธกีฬา ร.ก. 126 ตรงกับ พ.ศ. 2450" เพื่อส่งไปยังหน่วยต่าง ๆ ก่อนการ แข่งขัน และในปีเดียวกันนี้กระทรวงกลาโหมได้เปิดให้มียุทธกีฬาขึ้นที่ท้องสนามหลวงขึ้น จัด เป็นงานมโหฬารมาก พร้อมทั้งเชิญแขกผู้มีเกียรติตลอดจนคณะทูตานุทูตต่าง ๆ มาร่วมการแสดง¹

3.1.5.1.3 สุจิตร์การแสดงยุทธกีฬาปี 2450

สุจิตร์การแสดงได้พิมพ์ออกเป็นภาษาไทยและอังกฤษ สุจิตร์ครั้งนั้นออกไว้ดังนี้ วันที่ 20 พฤศจิกายน ร.ศ. 126 (พ.ศ. 2450) เริ่มเวลา 15.00 น.

มี	1	ขี้มั่ววิ่ง เปี้ยว
	2	ปล้ำบนหลังม้า
	3	คนวิ่ง เปี้ยว
	4	ทหารม้าประจัญบาน
	5	คิง เชือก (ชักคะเย่อ)

¹ ก. หน้า พ. 39

วันที่ 21 พฤศจิกายน ร.ศ. 126 เริ่มเวลา 15.00 น. มี

- 1 ชี้นำวิ่งเปี้ยว
- 2 วิ่งแข่งทางไกล
- 3 ปล้ำบนหลังม้า
- 4 คนวิ่งเปี้ยว
- 5 ไต่ไม้ (ไต่เสาน้ำมันชิงธง)
- 6 วิ่งผูกติดกัน (วิ่ง 3 ขา)
- 7 แข่งมาทางกันดาร
- 8 วิ่งกระโดดข้ามรั้ว
- 9 ทหารม้าประจัญบาน
- 10 วิ่งแข่งทางกันดาร
- 11 ค้างเขือก

วันที่ 22 พฤศจิกายน ร.ศ. 126 เริ่มเวลา 15.00 น.

- มี 1 ทหารราบพักแรม
- 2 ข้อมกำลัง (การแสดงยิมนาสติก)
- 3 ทหารม้าพักแรม
- 4 สำแดงวิชาทหารช่าง
- 5 สำแดงวิชาทหารปืนใหญ่
- 6 ทหารปืนค่าย
- 7 ข้อมรบกองผสม

เสร็จแล้วพระราชทานรางวัล¹

จะเห็นว่า การแข่งขันกีฬาที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการฝึกจากโรงเรียนนายร้อยทหารบกแทบทั้งสิ้น เป็นที่น่าสังเกตได้ว่า วิชาฝึกพลศึกษาแขนงใด ที่ได้ทำการฝึกสอนใน

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ก.13 ที่ 1/100

โรงเรียนนายร้อยทหารบกในสมัยนั้นแล้ว ต่อมาอีกไม่ช้าทางกรมตำรวจทหารบกมักก็พิมพ์ออกเป็นเล่ม เพื่อแจกจ่ายไปยังกรมกองทหารหน่วยต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะนักเรียนนายร้อยทหารบกชั้นสูงที่สำเร็จจากโรงเรียนนี้ออกไปเป็นนายทหารหน่วยต่าง ๆ มีหน้าที่ต้องฝึกสอนพลศึกษาหรือหัดกายกรรมให้แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

ในปี ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ความต้องการทางทหาร เกี่ยวกับการพลศึกษาได้เกิดขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับการยุทธการสมัยนั้น ทางราชการทหารจึงได้จัดให้มีการฝึกหัดข้ามสิ่งกีดขวางต่าง ๆ อันมีส่วนคล้ายคลึงกับยุทธภูมิข้ามรั้วไม้ทึบ การฝึกต่าง ๆ ถือว่าเป็นกีฬาอย่างหนึ่งของทหาร เรียกว่าคัคคนสนาม ในสมัยนั้นการฝึกเช่นนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

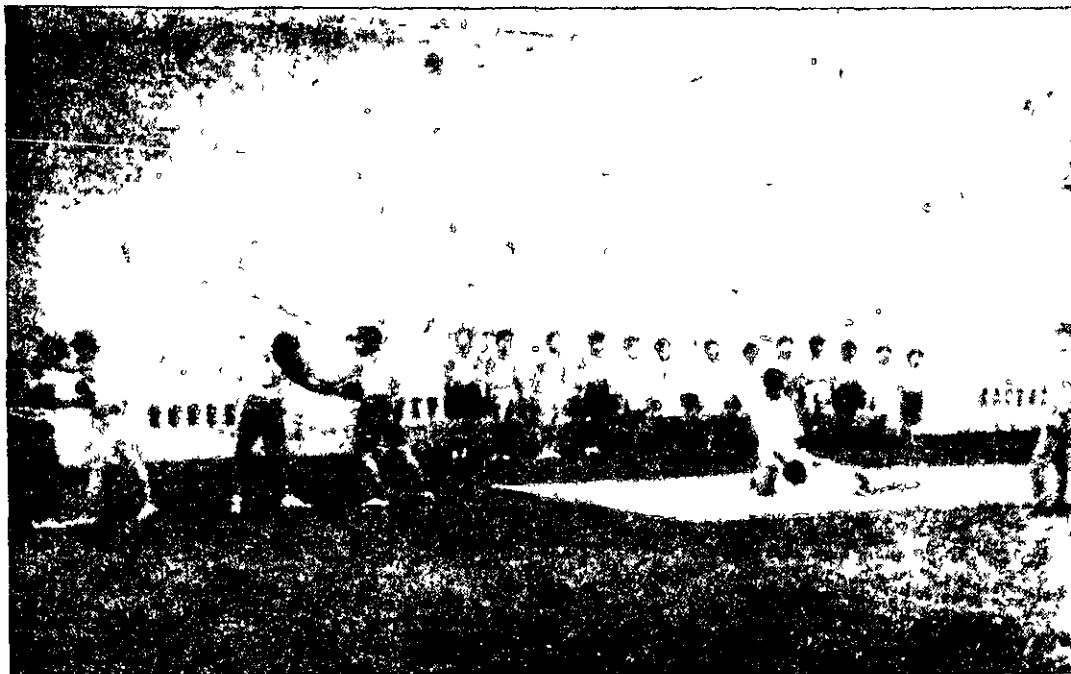
ในปี 2451 นี้ โรงเรียนนายเรือ ขอกฐและขอแบบโรงฝึกคัคคนเพิ่มจากรัฐบาล นับว่าโรงเรียนนายร้อยทหารบกเป็นสถาบันการศึกษาที่ได้บรรจุการสอนพลศึกษาไว้ในหลักสูตร เป็นแห่งแรกของวงการศึกษาแห่งประเทศไทย และการพลศึกษาของโรงเรียนนายร้อยทหารบกในขณะนั้นเจริญก้าวหน้าขึ้นมาเป็นลำดับ¹

ต่อมาในปี พ.ศ. 2453 กระทรวงธรรมการได้เริ่มจัดให้มีการสอนวิชาพลศึกษาแก่ครูที่สนใจในวิชาพลศึกษาขึ้นภายในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบเวลาเย็น ส่วนมากเป็นการสอนเกี่ยวกับยิมนาสติก จะเห็นได้ว่าการฝึกหัดกายกรรมหรือการฝึกพลศึกษาของนักเรียนนายร้อยทหารบกในสมัยนั้น มีสมรรถภาพเข้มแข็งและน่าเชื่อถือเกี่ยวกับคัคคนสู่โรงเรียนนายร้อยทหารบกเป็นอันมาก²

จากการศึกษาประวัติการพลศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ตั้งแต่เริ่มตั้งมานั้นนับว่า การพลศึกษาได้มีการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ นับว่าสถาบันทหารแห่งนี้เป็นสถาบันที่สำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้กิจการทางด้านพลศึกษาของประเทศไทยวิวัฒนาการ เจริญก้าวหน้ามาก โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

¹ สารานุกรม แพทย์กุล ด.ค. หน้า พ. 41

² ก. หน้า 43

ภาพประกอบที่ 20 นักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ฝึกทักมวย
และบิวยิคุส

ภาพประกอบที่ 21 นักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ฝึกหัดคัดคน
ทำประกอบกับเครื่องมือ

ภาพประกอบที่ 22 นักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ฝึกหักฟันดาบ

ภาพประกอบที่ 23 นักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ฝึกหักคักศรท่ามือเปล่า

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงเรียนนายร้อยทหารบกมีบทบาททางด้านการกีฬาและพลศึกษาของประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงนับได้ว่า การพลศึกษาและการกีฬาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิรูปการกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย

3.2 อิทธิพลจากการที่ประเทศไทยมีสัมพันธไมตรีกับประเทศตะวันตก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นประเทศไทยได้มีการติดต่อกับประเทศทางตะวันตกมีความสัมพันธ์กันมากตั้งแต่ชาวตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ลัทธิศาสนา โดยพวกมิชชันนารี รัฐบาลไทยก็ส่งคนออกไปศึกษาวิชาการแขนงต่าง ๆ ยังประเทศตะวันตกได้เข้ามาทำการติดต่อค้าขาย ตลอดจนมีความสัมพันธ์กันทางด้านการทูต จากการติดต่ออย่างใกล้ชิดนี้เองทำให้มีการเผยแพร่อารยธรรมของตะวันตกเข้าสู่ประเทศไทยทุกด้าน ในที่นี้จะขอล่าวถึงเฉพาะบทบาทของชาวตะวันตกในด้านการกีฬาและพลศึกษาเท่านั้น

3.2.1 บทบาททางด้านการกีฬาและการพลศึกษาของชาวตะวันตกในประเทศไทย การกีฬาและพลศึกษาของไทยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีการนำเอาแบบอย่างของตะวันตกมาเล่นกันอย่างแพร่หลาย เช่น ฟุตบอล รักบี้ เทนนิส แบดมินตัน แข่งม้า จักรยาน กรีฑา ยิมนาสติก ฟันดาบ เป็นต้น กีฬาเหล่านี้คนไทยนิยมเล่นกันอย่างแพร่หลาย โดยมีชาวต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการเล่น

3.2.1.1 ชาวต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศไทย

บทบาทของชาวต่างประเทศโดยเฉพาะชาวตะวันตกที่อยู่ในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นมีบทบาทในการส่งเสริมการกีฬาและพลศึกษามาก เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เข้ามาปฏิบัติงานในหน่วยงานต่าง ๆ และส่วนใหญ่นำในการเล่น

¹ Anna Leonowens The English Governess at The Siamese Court

3.2.1.1.2 โรงเรียนราชวิทยาลัย

(King's College)

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปนั้นพระองค์ก็มีพระราชดำริตั้งโรงเรียนราชวิทยาลัย หรือ King's College ขึ้นและโปรดเกล้าฯ ให้ชาวต่างประเทศที่สมัยนั้นเรียกฝรั่ง (Farangs) เข้าทำการสอนการกีฬาในโรงเรียนแห่งนี้¹

ดังนั้นในปี ค.ศ.1900 จึงมีคณะครูที่มาทำการสอนในโรงเรียนราชวิทยาลัย ได้แก่ นายฟิลิปส์ (Messrs. Phillips) นายฮอลโลว์เวย์ (Halloway) และ นายสเปน (Span) ทั้ง 3 คนนี้มาร่วมกับครูที่สอนรักบี้ ฟุตบอลและชกเกอร์ตามลำดับ และทั้ง 3 คนก็เคยได้รับเลือกสามารถตามประเภทกีฬาที่ตนถนัดจากมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด มาแล้วทั้งสิ้น² โดยที่มือนายโคลบี้ (Mr. Colby) สอนอยู่และต่อมานายโคลบี้ (Mr. Colby) ก็ได้รับการยกย่องแต่งตั้งให้เป็น "บิดาแห่งสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย" ในเวลาต่อมา³ กีฬาต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นในระยะแรกจะเล่นกันในบริเวณทุ่งพระสุเมรุ (สนามหลวงปัจจุบัน) และในเวลาต่อมาก็ได้นำเข้าสอนในโรงเรียนสวนกุหลาบ, บ้านสมเด็จ, วัดแก้วฟ้าล่าง และวัดเบญจมบพิตร⁴

3.2.1.1.3 โรงเรียนคริสเตียน

¹The Royal Bangkok Sport Club, Diamond Jubilee September 6, 1901 - 1961 p. 7

²Ibid.

³Nat Indrapana Sport and Physical Education In Thailand 1932 - 1966 p. 90

⁴Ministry of Public Instruction. Report on the Work of The Education Departonent p. 23

ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทในการกีฬาอีกคนหนึ่งคือ นายแมคลัวร์ (Mr.W.G. Mc Clure) ตอนนั้นดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนคริสเตียน¹ โดยที่ท่านผู้นี้จะให้การสนับสนุนและส่งเสริมการกีฬาและพลศึกษาในระดับโรงเรียนเป็นอย่างดีทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือให้การสนับสนุนการกีฬาและพลศึกษาในโรงเรียนคริสเตียนเอง และทุกครั้งที่มีการแข่งขันกีฬานักเรียนที่สนามหลวง Mr. Mc Clure ก็ส่งเงินมาช่วยทุกครั้งเพราะท่านได้เล็งเห็นความสำคัญของการกีฬาในแง่สร้างสรรค์ และความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา สร้างคนให้มีคุณค่าแก่งสังคมและแก่ตนเอง² นับว่าท่านผู้นี้มีส่วนช่วยส่งเสริมการกีฬาและพลศึกษาเป็นอย่างมาก

3.2.1.1.4 ฟรังซอญญาตเลนกอล์ฟในสวน

กุสตี

ชาวต่างประเทศอีกคนหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยส่งเสริมการกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย ท่านผู้นี้คือ Mr.Norwau Preuteer ซึ่งได้มีหนังสือถึงพระองค์เจ้าพิทยลาภ ขออนุญาตเล่นกอล์ฟที่สวนกุสตี³ นับว่าท่านก็เป็นชาวต่างประเทศอีกคนหนึ่งที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมให้การกีฬาและพลศึกษาของไทยเจริญก้าวหน้าอีกท่านหนึ่ง เหมือนกัน

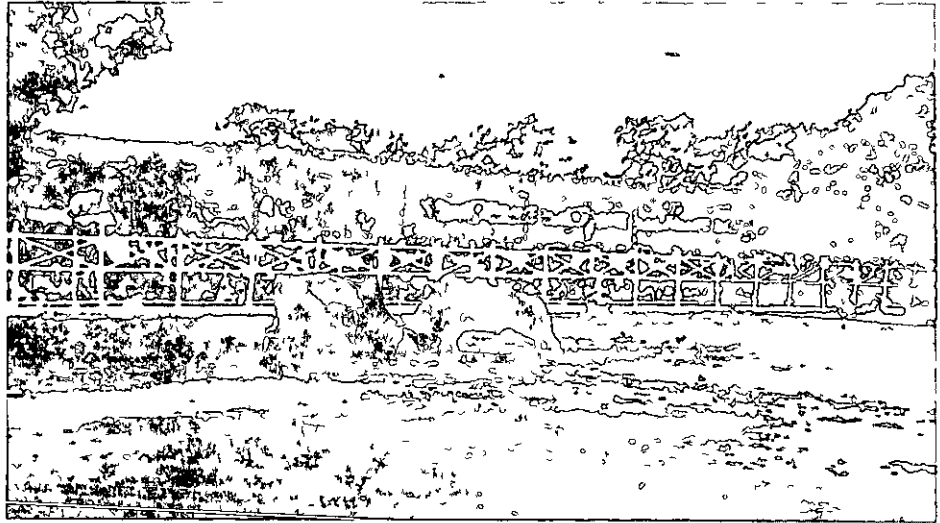
3.2.1.1.5 ชาวอังกฤษขออนุญาตตีคัสตีทอง

สนามหลวง

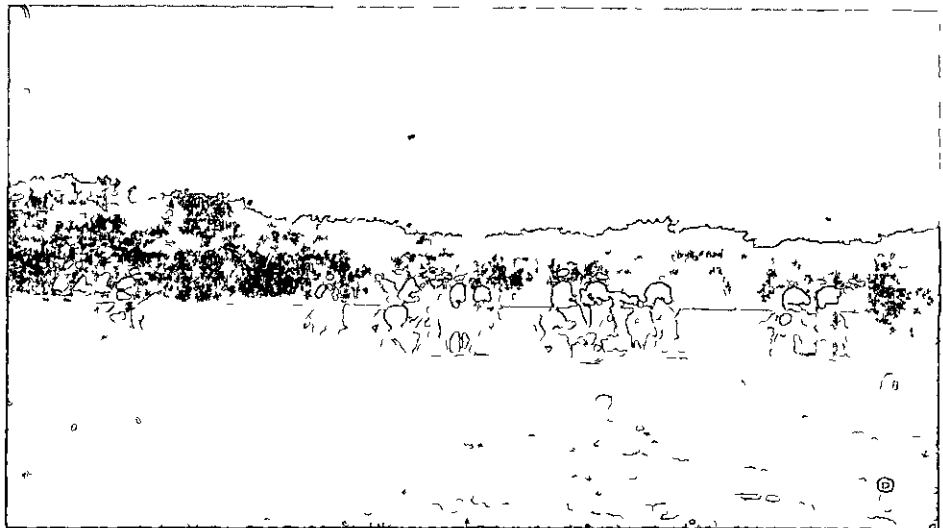
¹ ทองจกหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด 50 เล่ม 2/42 เรื่อง มิสเตอร์ แมคลัวร์ Mr.W.G.Mc.Clure อาจารย์ใหญ่โรงเรียนคริสเตียนออกเงินช่วยในการกีฬา (8 - 22 ม.ก. 2452)

² ก.

³ ทองจกหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ต. เลขที่ 7/13 เรื่อง นอโรปรีเตอร์ขอเล่นกอล์ฟในสวนกุสตี (11 มี.ค. 120)

ภาพประกอบที่ 24 กีฬามวยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพประกอบที่ 25 กีฬาตีคี่ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ตามที่ Mr. Ralph Paget ชาวอังกฤษมีหนังสือถึงกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ ขออนุญาตตีคลี (เลนโปโล) ที่ทองสนามหลวง¹ ซึ่งกีฬาประเภทนี้เป็นกีฬาใหม่สำหรับประเทศไทย หลังจากที่ได้มีการเล่นที่กรุงเทพแล้วก็ได้มีการนำออกไปเล่นยังต่างจังหวัด เช่นที่เชียงใหม่

3.2.1.1.6 บางกอกกันคัลบี้

(Bangkok Gun Club)

บางกอกกันคัลบี้หรือสโมสรยิงปืนโดยมีนายเอ. เจ. เอ. จาร์ดิน (Mr. A. J. A. Jardin) เป็นประธาน นายจาร์ดิน เป็นชาวต่างประเทศอีกผู้หนึ่งที่นำเอากีฬายิงปืนเข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว² และกีฬาประเภทนี้ก็ได้รับความนิยมจากชาวไทยมาก และยังคงได้รับความนิยมมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ โดยที่กีฬายิงปืนได้เป็นกีฬาอีกประเภทหนึ่งที่แข่งขันกันทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3.2.1.1.7 สยามกอล์ฟกอล์ฟ

(The Bangkok Golf Club)

กอล์ฟ เป็นกีฬาที่ชาวตะวันตกได้นำเข้ามาเล่นในประเทศไทยเป็นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี 2438 (ค.ศ. 1895)³

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ค. เลขที่ 18/63 เล่มที่ 5/59 - 89 เรื่อง มิสเตอร์ปาณิขขออนุญาตตีคลีที่ทองสนามหลวง (17 เม.ย. 124 - 19 เม.ย. 124)

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.20 เลขที่ 1/3 เรื่อง บางกอกกันคัลบี้ (Bangkok Gun Club) 9 ม.ค. 116 - 10 มิ.ย. 117)

³ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด สม.2 เลขที่ 55/13 เรื่อง สยามกอล์ฟกอล์ฟ (จดหมายเกี่ยวกับ The Bangkok Golf Club)

กลุ่มบุคคลที่เข้ามาเผยแพร่ได้แก่ Mr. M. de Bunsen, C.B. Captain, Messers. Murray Campbell, Mitchelson, N.H. Johnson, D.G. Anderson, and G.G. Greig. บุคคลเหล่านี้ได้รับการคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการบริหารงานของสมาคมบางกอกกอล์ฟในประเทศไทย ก็ กอล์ฟเป็นที่ที่นิยมเล่นกันในหมู่นักการระดับสูง เนื่องจากเป็นที่ที่เล่นเปลื้อง เพราะอุปกรณ์ที่ใช้เล่นแต่ละอันมีราคาแพงมากและยังต้องใช้สถานที่ที่ต้องบำรุงรักษา แต่ก็ยังเป็นที่ยอดนิยมมากโดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ที่กอล์ฟมีสภาพสตรีไลบ และมีการแข่งขันระหว่างสตรีด้วยกันอีกด้วย นับว่าเป็นกีฬาที่น่าสนใจของชาวไทยไม่น้อยและเป็นวิวัฒนาการใหม่ในวงการกีฬาที่ชาวต่างชาตินำมาเผยแพร่

3.2.1.1.8 ชาวต่างประเทศในประเทศไทย

ปัญหาทางการกีฬาและพลศึกษาของทหาร

3.2.1.1.8.1 พันเอก

วอลเกอร์ เข้ามาในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า² ท่านผู้นี้ให้การส่งเสริมการกีฬาและพลศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็นอย่างดีเพราะท่านผู้นี้เห็นความสำคัญของวิชาพลศึกษาว่ามีความจำเป็นต่อนักเรียนนายร้อยทหารบกเนื่องจากความแข็งแรงของร่างกายและไหวพริบในการต่อสู้ทั้งในยามสงครามและยามปกติ³

3.2.1.1.8.2 ร้อยโท

คิดดาเคีย เป็นนายทหารม้าชาติอิตาลีเคยมีความรู้ความชำนาญในการฟันดาบ และยิงนาสติก ท่านผู้นี้ทำการสอนวิชาพลศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก (รร.จปร.) ตั้งแต่ พ.ศ. 2430 - 2437 และท่านเป็นผู้บรรจุวิชาหัตถการกรรม (พลศึกษา) ไว้ในหลักสูตรของ

¹ The Royal Bangkok Sport Club Diamond Jubilee September 6, 1901 - 1961 p. 7

² สารานุกรมแพทยกุล ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หน้า พ. 31

³ ก. หน้า 321

1
เว็บ อนุ าลา

3.2.1.1.8.4.2 บริษัท

โยเซฟ แลง แอนด์ ซัน (Joseph Lang & Sons Lt.) เป็นบริษัทจำหน่ายอุปกรณ์การ
 เล่นกีฬา โดยบริษัทนี้ได้นำปิ่น ชื่นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเจ้า
 2
 ฟารวเวอร์ราวุธ

จะเห็นได้ว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประเทศไทย
 มีความสัมพันธ์กับชาวต่างประเทศโดยเฉพาะชาวยุโรป อเมริกา นอกจากนั้นยังมีชาวอินเดีย³
 ด้วย บุคคลเหล่านี้ ต่างก็เข้ามาในประเทศไทยโดยมีจุดมุ่งหมายต่างกัน เว็บ เข้ามารับ
 ราชการในหน้าที่ต่าง ๆ กัน และในหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาทำการเผยแพร่ศาสนา เข้ามา
 เพื่อการค้าขาย นอกจากนี้แล้วบรรดาชาวต่างชาติเหล่านี้ยังมีบทบาททางด้านการส่งเสริม
 สนับสนุนการกีฬาและพลศึกษาเป็นอย่างมาก นับว่าความเจริญก้าวหน้าทางด้านการศึกษาและ
 พลศึกษาของประเทศไทยได้มีการวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยได้รับความสนับสนุนจากชาว
 ต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวตะวันตกเป็นอันมาก

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ม.8.3 เล่ม 1
 (1 - 16) / 22 ห้างโหมสแบสันด์ (บริษัทชาวต่างประเทศ) 31 ต.ค. 129

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ม.8.3 เล่ม 1/54
บริษัทชาวต่างประเทศ บริษัทโยเซฟแลง แอนด์ ซัน จำกัด 12 ส.ค. 129

³ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น. เลขที่ 20/8 เรื่อง
อับราฮัม อับดุลกาณี ขอดตั้งสโมสรอควันโมมิเนน ที่ตำบลถนนสีลม 5 ม.ค. 110 -

6 มี.ย. 120

3.2.1.1.9 การกีฬาสากลที่เริ่ม

เล่นในประเทศไทยหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป

กีฬาสากลที่เริ่มเล่นในประเทศไทยหลังจากการ เสด็จประพาสยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1897 (พ.ศ. 2440) พระองค์ได้นำเอาแบบอย่างการกีฬาของตะวันตกเข้ามาเล่นในประเทศไทย เป็นครั้งแรก กีฬาที่กล่าวนั้นได้แก่

- ก. โกรเกต (Croquet)
- ข. แบดมินตัน (Badminton)
- ค. ลอนเทนนิส (Lawn Tennis)
- ง. ฟุตบอล (Football)
- จ. รักบี้ (Rugby)
- ฉ. มวยสากล (International Boxing)²

ในระยะแรกที่หาดัง ๆ เหล่านี้จะเล่นกันเฉพาะบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ และเล่นภายในพระบรมมหาราชวังเท่านั้น ต่อจากนั้นก็เผยแพร่สู่โรงเรียนแต่ก็ยังเป็นโรงเรียนของหมู่พระราชวงศ์ โดยครูชาวต่างประเทศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าให้มาทำการสอนพวกลูก ๆ พระบรมวงศานุวงศ์ในวัง และต่อไปยังโรงเรียนอื่น ๆ ในเมืองหลวง และในเวลาต่อมาก็ออกสู่ประชาชนทั่วไป³

3.2.1.1.10 นักเรียนไทยที่ไปศึกษาที่ยุโรป

นำมาเผยแพร่

ก. นักเรียนไทยคนแรกที่เป็นผู้มีคุณูปการทางพลศึกษาโดยตรงและนับว่าเป็นคนแรกของ ร.ร.นายร้อยทหารบกที่ได้นำรากฐานทางพลศึกษาให้มีความสำคัญ บุคคล

¹ Nat Indrapana, Sport Physical Education In Thailand 1932 - 1966 p. 23

² Kong Visudharom, "Sport", in Olympic Committee of Thailand. p. 24

³ Nat Indrapana Sport Physical Education In Thailand 1932 - 1966 p. 24

ผู้นั้นคือจาสิบสตรี หยีน พลนิเทก¹ ต่อมาได้รับยกและบรรดาก็ก็เป็นขุนเจนอนกระบวนหัก
ทวนเคยได้เข้ารับการฝึกเขาที่โรงเรียน "เซอร์เรกานติกุล แกรนเล" ที่ประเทศอังกฤษ

ข. นักเรียนนายร้อยทหารบกอีก 2 นายที่รัฐบาลในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งไปศึกษาวิชาทหารและฝึกทางพลศึกษา ที่ประเทศเยอรมัน
เมื่อปี 2442 คือ นนร.มจ.มณฑลประวัติ สวัสดิกุล (กรมพระสมมติ) และ นนร.
เพ็ชร บุญรัตนพันธ์ (พลตรีพระยารามจตุรงค์) ทั้งสองท่านนี้เมื่อกลับมาก็ได้บรรจุเข้า
รับราชการโดยสอนวิชาพลศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบก ทำให้การฝึกพลศึกษาของ
ทหารในสมัยนั้นเปลี่ยนมาดำเนินการตามแบบอย่างทหาร เยอรมัน²

ค. พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชสมัย
พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้ส่งราชโอรสออกไปศึกษาวิชาต่าง ๆ ณ ประเทศทาง
ยุโรปและอเมริกา ทั้งหมด 19 พระองค์³ โดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาจักรวรินทร์ ได้ทรง
ไปศึกษาวิชาพลเรือนที่มหาวิทยาลัย Oxford และทรงศึกษาวิชาทหารบกที่โรงเรียน
แอนด์เบิร์ด ในประเทศอังกฤษ⁴ สมเด็จพระเจ้าฟ้าราชบพิตรสุโขทัย ได้เสด็จไปทรงศึกษา
ในประเทศอังกฤษในปี 2434 แล้วไปทรงศึกษาวิชาทหารบกในประเทศเยอรมัน สมเด็จพระ
เจ้าฟ้าราชอภัยวงศ์เคสราชุ ทรงศึกษาวิชาทหารในประเทศอังกฤษ สมเด็จพระเจ้าฟ้าราช
มหิตลอลุยกะเดช ทรงไปศึกษาวิชาทหารเรือในประเทศอังกฤษ และเยอรมัน และศึกษาวิชา
แพทย์ที่ประเทศอเมริกา

¹ สำราญ แพทยกุล ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หน้า พ. 34

² ก. หน้า พ. 34 - 34

³ กองจกหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ค.18 เล่มที่ 5/59 - 83
เรื่อง อังกฤษ 19 มี.ย. 112

⁴ ประยูร ลิทธิพันธ์ ตามรอยบาทพระพ่อเจ้าหลวง หน้า 379

สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธราชกุมาร ทรงไปศึกษาวิชาการที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ประเทศ
อังกฤษ และสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธราชกุมาร ก็ได้ไปศึกษาวิชาการที่ประเทศ
อังกฤษ และพระราชโอรสพระองค์อื่น ๆ ก็ได้ทรงไปศึกษาวิชาต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่
จะศึกษาวิชาการในประเทศอังกฤษ ด้วยเหตุนี้การกีฬาและพลศึกษาที่เป็นแบบอย่างของ
ต่างประเทศของยุโรปและอเมริกาที่นำเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยจะเล่นอยู่ในหมู่
ข้าราชการบริพารในเขตพระบรมมหาราชวังจนแล้วจึงค่อย ๆ แพร่หลายออกสู่ประชาชนในระยะ
เวลาต่อมา

3.2.1.1.11 พระราชพิธีต้อนรับประมุขทาง

ประเทศที่เสด็จเยือนประเทศไทย

เนื่องมาจากการจัดพิธีต้อนรับราชอาคันตุกะนั้นได้นำเอากิจกรรมทางการกีฬากลาย
มาเป็นการต้อนรับทุกครั้งจึงนับได้ว่า การที่ประเทศไทยได้มีสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศทาง
ตะวันตก และประมุขของประเทศต่าง ๆ นั้นเสด็จเยือนประเทศไทย ประเทศไทยได้จัดพิธี
ถวายการต้อนรับนั้นเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ช่วยให้ประชาชนชาวไทยได้เห็นความสำคัญและ
เห็นคุณค่าของการกีฬาและพลศึกษาซึ่งช่วยส่งเสริมให้การปฏิรูปการกีฬาและพลศึกษามีผลยิ่งขึ้น

3.2.1.1.11.1 พระราชพิธี

ต้อนรับ ฮิสรอยแอลโดเนส ปรินซ์ อาคาลเบ็ค (His Royal Highness Prince
Adalbird) เมื่อปี พ.ศ. 2447 เจ้าชายอาคาลเบ็คแห่งกรุงรัสเซียเสด็จเยือน
ประเทศไทยตั้งแต่ปลายเดือนพฤศจิกายน ถึงกลางเดือนธันวาคม ตามบันทึกหมายเหตุ
การพระราชพิธีกำหนดรับเสด็จ จะเห็นว่าพิธีการที่จัดขึ้นได้นำเอากิจกรรมทางการกีฬาและ
พลศึกษาถวายการต้อนรับหลายอย่างเช่น ตะกร้อ แข่งม้า เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากบันทึกดังนี้

¹
ก. หน้า 393

² "เจ้าชายอาคาลเบ็คเยือนประเทศไทย" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 13 ตอน 878
ลงวันที่ 29 ก.พ. 128

กำหนดวันในการรับเสด็จ อีสรอแยลไอแนส ปรินซ์ อาคาลเบ็ค แห่งกรุงปรัสเซีย
รัตนโกสินทรศก 123

วันอาทิตย์ที่ 27 พฤศจิกายน เวลาเช้า เจ้าปรัสเซียจะเสด็จเข้ามาทอ
พระเนตรวัดพระศรีรัตนศาสดารามเวลาบ่าย 1 โมงจะได้โปรดเกล้าฯ ให้เชิญเสด็จเจ้า
กับทั้งผู้ติดตามเสด็จไปเสวยกลางวันอยู่ที่พระที่นั่งวิมานเมฆสวนดุสิต เสร็จแล้วจะได้ทอดพระเนตร
ตะกร้อ พายเรือใบ และเครื่องเล่นต่าง ๆ เสร็จคำที่วังสราญรมย์

...

วันอังคารที่ 6 ธันวาคม เวลาบ่าย 2 โมง นายพลโทสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต จะเสด็จมารับเจ้าแคว่งสราญรมย์ขึ้นรถที่หนึ่งไปทอด
พระเนตรแข่งม้าที่สนามม้า จนเวลาบ่าย 5 โมง เสร็จนำรถที่นั้นแล้วจะได้เสด็จแต่สนามม้า
ไปสู่วังสราญรมย์ไฟปากน้ำ...

จากการศึกษาสภาพของ เมืองไทยในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว จะเห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นสถานการทางการเมือง การพัฒนาการทางการศึกษา
การพัฒนาการทางการแพทย์ การพัฒนาการทางการเกษตร การพาณิชย์ และการพัฒนาการ
ทางการทหาร โดยมีพระราชดำริจัดตั้งโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และแม้กระทั่งการ
ที่ประเทศไทยสมัยนั้นมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ปัจจุบันเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนสำคัญที่ช่วย
สนับสนุนให้การกีฬาและพลศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้รับการปฏิรูปฟื้นฟูและพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศที่เจริญแล้ว อันเป็นอีกทาง
หนึ่งที่จะสร้างเอกภาพ (Unity) ให้แก่ประเทศชาติในอันที่จะรักษาเสถียรภาพความเป็น
เอกราชของชาติไว้ได้

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 น.48.2/26 หมายเหตุการ
และพระราชพิธีต่าง ๆ (22 เมษายน 116 – 25 กุมภาพันธ์ 128)

ปัญหา อุปสรรค และผลของการจัดการศึกษาและพลศึกษา
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการศึกษาถึงวิธีการดำเนินการจัดการทางด้านการกีฬาและพลศึกษา ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาโดยละเอียดแล้ว จะพบว่า มีปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลส่งเสริมให้เกิดการจัดการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยของพระองค์มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศต่าง ๆ ที่เจริญ ตามความเป็นจริงแล้วการพัฒนาการทางกายนี้ของประเทศไทยควรจะก้าวหน้ามากกว่านี้ แต่เนื่องจากการปฏิรูปทางด้านการกีฬาและพลศึกษาของไทยต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคหลายด้าน เช่น ปัญหาทางด้านการเงิน ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ปัญหาความขัดแย้งของเจ้านาย ตลอดจนปัญหาทางการความไม่สะดวกของการคมนาคมในประเทศและต่างประเทศ ในสมัยนี้จึงเป็นผลให้การพัฒนาการกีฬาและพลศึกษาไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ดังจะได้ศึกษาถึงรายละเอียดของปัญหาและอุปสรรคของการจัดการกีฬาและพลศึกษา ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.1 อุปสรรคที่เกี่ยวกับความไม่พร้อมทางด้านการเงิน

ไม่เฉพาะแต่การกีฬาและพลศึกษาเท่านั้น การศึกษาทั่วไป ก็มีความเจริญก้าวหน้าไม่เท่าเทียม เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากกระทรวงธรรมการ ซึ่งเป็หน่วยงานของรัฐ มีหน้าที่ในการบริหารประเทศทางด้านการกีฬา รายงานว่ามีอุปสรรคทางด้านการเงิน¹

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ก.1 เล่ม 3/24 เรื่อง เบิกเสด็จการศึกษา 4 มี.ค. 110

อุปสรรคทางการเงินนับเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานของรัฐ โดยเฉพาะกระทรวงธรรมการที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานทางด้านการศึกษา เรื่องนี้ เจ้าพระยาภาสกรวงษ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เป็นผู้สำรวจการดำเนินงานและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ อันเป็นอุปสรรคสำคัญแล้วนำขึ้นกราบบังคมทูลพระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ จึงดำรงตำแหน่งราชเลขานุการ เมื่อวันที่ 21 เดือน มิถุนายน ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2411) โดยสรุปใจความได้ดังนี้

การประชุมปรึกษาเรื่องงบประมาณของแผ่นดิน งบประมาณของกระทรวงธรรมการที่เสนอขึ้นไปในอดีตคงมาก ทหารทั้งโรงเรียนวัดต่าง ๆ ต้องล้มเลิกไปหลายแห่งเนื่องจากไม่มีเงินอุดหนุนเพียงพอ แม้กระทั่งโรงเรียนราษฎร์ (สมัยนั้นเรียกโรงเรียนเรขยัติกุล) ที่ทางกระทรวงธรรมการพยายามจะจัดตั้งขึ้นให้มาก เนื่องจากโรงเรียนดังกล่าวได้ช่วยสอนกลายการของกระทรวงในด้านการจัดการศึกษาและยังส่งเสริมให้การศึกษาระดับชาติมีความเจริญก้าวหน้าได้เร็วอีกด้วย โดยรัฐจะให้เงินอุดหนุนแก่โรงเรียนราษฎร์ เหล่านี้โรงเรียนละ 10 บาทต่อเดือน ปรากฏว่าได้มีกมมาขอจดทะเบียนเพื่อจัดตั้งขึ้นเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่ครั้งมีการประชุมเกี่ยวกับงบประมาณ โดยมีพระเจ้าอนงยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ทรงเป็นองค์ประธาน ทรงลงความเห็นว่าวิธีที่ช่วยอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ เดือนละ 10 บาท ที่ถือปฏิบัติกันมานานแล้วนั้น ไม่การจะได้การอุดหนุนมากนัก เนื่องจากงบประมาณของกรมศึกษาธิการมีรายจ่ายมากกว่ารายรับทุกปี จึงได้ตั้งงบประมาณที่เคยให้ปีละ 120 บาท เหลือเพียงปีละ 60 บาท ตลอดจนงบประมาณที่จะดำเนินงานขยายโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ซึ่งกระทรวงธรรมการมีนโยบายที่จะรับนักเรียนเพิ่มขึ้นนั้นก็ถูกตัดงบประมาณจนไม่สามารถดำเนินงานตามนโยบายให้กว้างขวางออกไปได้

อนึ่ง กระทรวงธรรมการได้มีนโยบายที่จะส่งเสริมการศึกษาให้เจริญก้าวหน้า โดยจัดตั้ง "วิทยาสถาน" เพื่อให้เป็นที่ศึกษาหาความรู้สำหรับประชาชนในปี ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) และจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษภาคค่ำ ซึ่งค่าเงินงานได้ยอดคัมภีระสมการแล้วนั้น ก็ต้องมีอันล้มเลิกไป เพราะไม่มีงบประมาณที่จะอุดหนุน และแม้กระทั่งชาวฝรั่ง คือ มิสเตอร์ เอ็ดวิน แมกฟาลแลนด์ (Mr. Edwin Mc faland) ที่จะแปล และแต่งตำราให้

แก่กรมศึกษาธิการก็ให้ออกจากราชการเสีย เพราะกรมศึกษาธิการไม่สามารถที่จะจ่ายเงิน
เดือนให้ได้ เนื่องจากกรมศึกษาธิการถูกตัดงบประมาณมากที่สุด¹ นับว่ากระทรวง
ธรรมการ ต้องประสบปัญหาเรื่องงบประมาณอย่างมาก

นอกจากนี้แล้วในเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2435 ได้มีการประชุมนานาชาติประเทศ
ว่าด้วยการศึกษาระดับสูง ที่กรุงบรัสเซล ประเทศเบลเยียม ประเทศไทยก็ได้รับเชิญให้
ไปเข้าร่วมประชุมด้วย โดย มองซิเออร์ เอ แฟร์ (Monsieur A. Frere) ราชทูต
เบลเยียม มีหนังสือกราบทูลไปยังพระเจ้าอนงยาเออ กรมหลวงเทเวศร์วัชรปรีชา
เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศสมัยนั้น ขอให้ประเทศไทยส่งผู้แทนไปประชุม เพื่อจะ
ได้นำปัญหามาแก้ไขปรับปรุงระบบการศึกษาในเมืองไทย แต่เมื่อเรื่องนี้นำเข้าที่ประชุมก็เห็น
ว่าเป็นการสิ้นเปลืองพระราชทรัพย์มาก ประเทศไทยจึงตอบปฏิเสธไปยังราชทูตเบลเยียม²
ทั้งที่เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญต่อประเทศชาติโดยตรง แต่เนื่องจากประเทศไทยมีงบประมาณน้อย
ไม่พอที่จะพัฒนาประเทศทางด้านอื่นอยู่แล้ว ดังนั้นจึงตอบปฏิเสธไป

อุปสรรคเรื่องเงินในการจัดการศึกษาทั่ว ๆ ไปในต่างจังหวัดยังมีสภาพที่เรื้อรัง
เนื่องจากครูที่สอนอยู่ตามโรงเรียนต่างจังหวัดได้เงินเดือนจากการเรียกรับราชการใน
จังหวัดนั้น ๆ และประชาชนผู้มีจิตศรัทธาช่วยบริจาคแก่โรงเรียน³ มาเป็นเงินเดือน

ปัญหาทางด้านการเงินเป็นอุปสรรคสำคัญในการที่จะพัฒนาทางการศึกษา
โดยเฉพาะการกีฬาและพลศึกษา เรื่องนี้จะเห็นได้จากหนังสือของ Monsieur A. Frere
ราชทูตเบลเยียมกราบทูลไปยังพระเจ้าอนงยาเออ กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ราชเลขาธิการ เรื่อง
เชิญรัฐบาลสยามให้ส่งผู้แทนไปประชุมนานาชาติประเทศ ครั้งที่ 3 ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญทางการ

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ศ.1/35 เรื่องเบ็ดเตล็ด
การศึกษา 19 - 23 ร.ศ. 110 - 117' เดม 2

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ค.73 เรื่องประชุมว่าด้วย
การศึกษาชั้นสูงและชั้นประถม (23 เม.ย. 129 - 30 ก.ค. 129)

³ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.49/1 เรื่องการศึกษา

กีฬาและพลศึกษาโดยตรง คือเรื่องที่จะประชุมว่าด้วยการศึกษากายบริหารของเด็กหนุ่ม
แต่รัฐบาลไทยก็ตอบปฏิเสธไปอีก¹ เนื่องจากงบประมาณแผ่นดินที่จะนำมาใช้จ่ายในการ
พัฒนาประเทศทางด้านนี้ยังไม่เพียงพอ และรัฐบาลจำเป็นต้องนำไปใช้จ่ายในการบริหาร
ทางด้านการแพทย์ การเกษตร และการคมนาคมในประเทศไทยอย่างรีบด่วนกล่น นับว่า
ปัญหาการเงินเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการทางการกีฬาและพลศึกษามากทำให้การกีฬา
และพลศึกษาในประเทศไทยไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตามทางกรุงบรัสเซล ก็ไม่ละความพยายามคงจะเห็นได้ว่าในเดือน
พฤษภาคม ปีเดียวกันนั้นทางประเทศเบลเยียมก็ได้จัดประชุมทางวิชาการทางการแพทย์ และ
การศึกษากายบริหารวิชาพิเศษชั้นสูง ขึ้นอีกแต่เนื่องจากประเทศไทยประสบปัญหาทางการเงิน
อย่างหนัก จึงไม่อาจรับค่าเชิญได้² อย่างไรก็ตามทางรัฐบาลไทยได้ขอให้เขาส่งรายงาน
การประชุมมาให้ทราบเท่านั้น นับว่าเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง มิฉะนั้นแล้วการพลศึกษา
ของไทยในสมัยนั้นอาจจะเจริญก้าวหน้ามากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้

รัฐบาลในสมัยนี้ได้ดำเนินนโยบายทางการเงินโดยการเก็บภาษีอากรจากราษฎร
แต่การดำเนินงานมีความบกพร่องมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมี
พระราชดำริแก้ไขโดยไม่ปล่อยให้เป็นไปในอำนาจของบุคคล มีวิธีรับและจ่ายเป็นหลักฐานมั่นคง
โปรดเกล้าให้เลิกภาษีภายในบางอย่าง อันเป็นความลำบากแก่ราษฎร ทรงยกเลิกบ่อนเบี้ย
และเลิกภาษีผูกขาด ทรงจำกัดเงินที่ใช้ในราชการส่วนพระองค์ นอกจากนั้นยังทรง
จัดระเบียบการคลัง โดยทรงจัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2416³ ทำให้การเงิน

^{*} ปรากฏราชกิจจานุเบกษากระทรวง ก.

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ค.75 เรื่องประชุมว่าด้วยการ
ศึกษากายบริหารของเด็กหนุ่ม (14 พ.ค.129 - 6 ก.ค.129)

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.10 เล่ม 6/55 - 81 เรื่อง
ประชุมว่าด้วยการศึกษากายบริหารของเด็กหนุ่ม (1 มิ.ย.129)

³ วุฒิชัย มูลศิลป์ นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 62

ของแผ่นดินพอกพูนทวีขึ้นเป็นลำดับ และเงินงบประมาณเหล่านี้ได้นำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้มากขึ้น ทั้งนี้รวมทั้งการส่งเสริมทางด้านการกีฬาและพลศึกษาด้วย แต่อย่างไรก็ตามหน่วยงานย่อยเหล่านี้ก็ควรช่วยตัวเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ทำการเรียไรจากประชาชน เป็นต้น ซึ่งก็เหมาะสมตามสภาพบ้านเมืองในสมัยนั้น นับเป็นวิธีแก้ปัญหาทางการเงินอีกอย่างหนึ่งที่ประสบผลสำเร็จพอสมควร

4.2 อุปสรรคที่เกี่ยวกับการขาดแคลนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการกีฬาและพลศึกษา

การที่จะฟื้นฟูหรือปรับปรุงงานสิ่งสำคัญที่จะให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายได้ก็จะต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น รัฐบาลยังต้องประสบปัญหาในการบริหารแผนกในคำอุปสรรคเกี่ยวกับการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถโดยเฉพาะสมัยที่เจ้าพระยาภาสกรวงษ์ (พร บุนนาค) ดำตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ท่านได้ปรารภถึงอุปสรรคของการดำเนินงานบริหารงานของกระทรวงว่า "กระทรวงธรรมการมีอุปสรรคมากในตัวบุคคลผู้เชี่ยวชาญมาดำเนินงาน¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การศึกษาไม่บริบูรณ์ เพราะขาดครูที่มีความรู้ความสามารถตามหลักวิชา อันเป็นอุปสรรคสำคัญ² แม้ว่าจะเป็นการส่งเสริมด้านการศึกษาของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศที่เจริญแล้ว ประเทศไทยก็ยังไม่สามารถที่จะทำได้ ดังเช่นที่การประชุมว่าด้วยการศึกษานานาชาติที่กรุงปารีส ประเทศไทยก็ได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมเพื่อผลประโยชน์อันดีแก่ประเทศชาตินั้น ประเทศไทยจึงต้องปฏิเสธไป ดังข้อความบางตอนว่า

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ศ.1 เบ็ดเสร็จกิจการ
ร.ก. 110 - 117

² "การปฏิรูปการศึกษารัชกาลที่ 5 - 7 (ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2475) กรมศิลปากร 30 ม.ก. 2521

"ท่านราชทูตได้ส่งใบเชิญของสถานายกแห่งสถานทูตของครูชายและหญิงมาให้
รัฐบาลสยามเข้าร่วมในการประชุม ว่าด้วยการศึกษาระดับประถม ที่กรุงปารีส ...
กระทรวงธรรมการมีความเสียสละที่จะเลือกสรรข้าหลวงอันเหมาะสมส่งออกไปเข้าร่วมประชุม
อันเป็นประโยชน์และเป็นผลอันดีนั้นไม่ได้ ..."

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่แน่นอนที่ว่า การจัดการทางด้านการกีฬาและพลศึกษาใน
ประเทศไทยยังขาดบุคคลที่มีความรู้ความสามารถโดยตรง เพราะกิจการทางด้านนี้ประเทศไทย
ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น และยังอยู่ในวงแคบเฉพาะในหมู่ข้าราชการบริพาร เท่านั้น จึงทำให้การกีฬา
และพลศึกษาไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร นับว่าการขาดบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเป็น
อุปสรรคสำคัญในการจัดดำเนินการพัฒนาปรับปรุงการกีฬาและพลศึกษา

4.2.1 ปัญหาในการคัดเลือกตัวบุคคล

แม้ว่าประเทศไทยยังขาดบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการจัดการดำเนินการ
ทางด้านการกีฬาและพลศึกษาก็ตามแต่ ก็ยังต้องมีความรอบคอบในการคัดเลือกตัวบุคคล
มิใช่จะเห็นแก่ปริมาณเพื่อชดเชยปัญหาดังที่กล่าวแล้วด้วย เหตุนี้จึงจะเป็นการทำให้การปฏิรูป
การกีฬาและพลศึกษามีปัญหาและอุปสรรคมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการขอสมัคร เป็นครูกาย
บริหารของหม่อมราชวงศ์จิตร แต่คุณสมบัติยังไม่เป็นที่พอใจของคุรุหลวง บำเหน็จวรญาณ
นายตรวจแขวงของกรมศึกษาธิการ จึงระงับการรับหม่อมราชวงศ์จิตร เข้าทำงาน²
ดังจะเห็นได้จากหนังสือฉบับหนึ่งข้อความว่า

".... ด้วยเรื่องหม่อมราชวงศ์จิตร ยื่นหนังสือขอสมัคร เป็นครูกายบริหารนั้น
ได้หารือพร้อมด้วยนายตรวจแขวงมัธยมแล้ว เห็นว่า หม่อมราชวงศ์จิตร ก็พึงไล่ได้เป็น

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.10 เล่ม 24/3250
เรื่อง การประชุมในต่างประเทศ (19 กรกฎาคม ร.ศ. 129)

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ข.50.16 เล่ม
1/84 เรื่อง หม่อมราชวงศ์จิตรนักเรียนมัธยมสวนกุหลาบขอสมัคร เป็นครูกายบริหาร
(21 - 26 ต. 5.2477)

นายหมู่ ส่วนทางและความชำนาญที่จะเป็นครูนั้นจะยังไม่พอ ให้ขุนประสาธน์มองคไว่ก่อน¹

จะเห็นว่าแม้จะมีความรู้ตามแขนงที่ถ่องการแต่บุคคลิกทางและความชำนาญยังไม่เป็นที่พอใจ ก็ยังไม่ได้รับการพิจารณา จึงตามเหตุผลแล้วควรจะให้หม่อมราชวงศ์จิตรไค่ปฏิบัติราชการไปพลางก่อน เพราะเรายังขาดแคลนบุคคลากรในทางด้านนี้มาก แต่เพื่อควรมีคุณภาพที่ดีจึงทำให้มีเงื่อนไขในการคัดเลือกตัวบุคคลเข้าปฏิบัติงาน นับว่าเป็นอุปสรรคสำคัญในการที่จะปรับปรุง พัฒนาการทางด้านการกีฬาและพลศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามควร

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ประเทศไทยต้องประสบปัญหาในเรื่องการขาดแคลนบุคคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในระยะแรก ๆ ฉะนั้นจึงมีการว่าจ้างชาวต่างประเทศ เข้ามารับราชการเป็นจำนวนมาก โดยจ้างเข้ามาในรูปแบบของ "ที่ปรึกษาราชการ" และเป็นวิธีแก้ปัญหที่บรรลุเป้าหมายพอสมควร² เนื่องจากกลุ่มบุคคลเหล่านี้ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ในด้านการบริหารราชการแผ่นดิน และสามารถให้คำปรึกษาแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และเป็นที่พอพระราชมหุทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นอันมาก

4.3 อุปสรรคที่เกี่ยวกับความขัดแย้งของเจ้านายในยุคนั้น

ความสามัคคีพร้อมใจกันดำเนินงานให้กิจการตามยอมจะบรรลุผลตามเป้าหมายได้ก็ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าการขัดแย้งไม่ปรองดองกันของข้าราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้การปฏิรูป พัฒนาการทางด้านการกีฬาและพลศึกษาไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร เรื่องนี้จะเห็นได้จากพระราชหัตถ์เลขาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงปรารภกับสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าหม่อมมาลากรมพระบำราบปรปักษ์ เรื่องหนังสือฟ้องร้องของราษฎรตอฎกณ พ้องร้องว่ามีผู้ร้ายปล้นฆ่าตกทาง

¹ กองจดหมายเหตุน กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.50.16 ที่ 5693 เรื่อง หม่อมราชวงศ์จิตร นักเรียนมัธยมสวนกุหลาบ ขอสมัครเป็นกรกายบริหาร (26 เดือน ตุลาคม ร.ศ. 123)

² ชาญชัย รัตนวิบูลย์ บทบาทของอภิรัฐมนตรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 9

กระทรวงต่าง ๆ ก็ไม่มีใครรับรู้ไม่เป็นพระองค์ทรงปรารภว่า ไม่เคยเป็นเช่นนี้มาก่อนและข้อความตอนหนึ่งพระองค์ทรงปรารภกับเจ้าฟ้ามหามาลาว่า

"... ราชการถ้าจะยังหันหลังหากันอยู่เหมือนเช่นทุกวันนี้ ไม่มีเวลาประชุมทำพร้อมกันอย่าง เชนทาบหามาแตกกองไคแล้ว เห็นว่าคงจะ เกิดการใหญ่สักครั้งหนึ่ง เป็นแน่แท้..."¹

ปัญหาความขัดแย้งของเจ้านายในยุคนั้นเป็นสิ่งสร้างความวิตกให้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นอันมาก และความขัดแย้งแตกแยกในวงราชการ ความเอาใจเอาเปรียบแก่งแย่งกันมีอยู่ในทุกหน่วยงาน และแม่ทัพก็กลายเป็นผู้นำของเมืองต่าง ๆ ตามหัวเมืองคั้งที่เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบารามปรบักับ ไคกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องนี้ว่า

"... ข้อหนึ่งเจ้าเมืองกรมการ เมือง เคียวกันวิวาทกันไม่ปรองคองแตกแยกกันเป็นสองพวกสามพวกก็มีบ้าง ทั้งนี้เป็นความรคเรียวเคียดรอนในบ้านเมืองทั้งปวงอยู่เสมอ ..." ²

เมื่อเกิดปัญหาการขัดแย้งขึ้นเช่นนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระปรีชาญาณอันสุขุม แก้ปัญหาได้อย่างละมุนละม่อม โดยอาศัยที่ปรึกษาส่วนพระองค์ (Privy Counsellor) ประชุมร่วมกันตกลงทำความเข้าใจกันด้วยวิธีประณีตระนอมทุกกรั้ง จึงนับได้ว่าที่ปรึกษาส่วนพระองค์มีบทบาทมากในการพัฒนาประเทศ ³

4.4 อุปสรรคเกี่ยวกับการคมนาคม

สิ่งหนึ่งที่จะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าของชาติโลกนี้ได้จากความสะดวกของการคมนาคม ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสาร การเดินทางติดต่อกันภายในประเทศและ

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด บ.1 ที่ 2/72 พระราชหัตถ์เลขา ร. 5 (2 ¹⁰ 6 คำ ปีชวด 1240)

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด บ.1 2/8 พระราชหัตถ์ ⁹ (1 ⁹ 1 คำ 1245)

³ ชาอุทัย รัตนวิบูลย์ บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 21

ภายนอกประเทศ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การพัฒนาการทางด้านการคมนาคมยังไม่เจริญก้าวหน้าคืบพอ จึงทำให้มีผลกระทบกระเทือนถึงการพัฒนาการทางด้านอื่นไปด้วย โดยเฉพาะทางด้านการศึกษา เรื่องนี้จะเห็นได้จากการที่บรรดาครูผู้ฝรั่งเศสได้มีหนังสือทูลมายังพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ราชเลขาธุการ เพื่อเชิญแทนประเทศไทยไปประชุมนานาชาติที่กรุงปารีส เมื่อเดือนกรกฎาคม ปี 2453 แต่ไทยก็ตอบปฏิเสธไป เนื่องจากจวนเจียนประชุมกัน ออกระยะทางก็ไปมาไม่สะดวกเกรงว่าจะไม่ทันการ¹ จึงเป็นที่มาเสียดยโอกาสอันดีไม่เช่นนั้นประเทศไทยเราคงจะได้แนวความคิดใหม่ ๆ จากการประชุมมาปรับปรุงแก้ไขการศึกษาของเราให้ดีขึ้นทัดเทียมกับต่างประเทศได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม การคมนาคมภายในประเทศไทยเองก็ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญในการพัฒนาการทางการศึกษา ดังเช่นเมื่อจะมีการประชุมครูอาจารย์ทั่วประเทศ เพื่อปรึกษาหารือปัญหาในการดำเนินการทางการศึกษา ก็ต้องผัดวันอยู่เสมอ และทำได้บ่อยครั้งในแต่ละปี² จึงนับว่าการคมนาคมเป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปการศึกษาและรวมไปถึงการกีฬาและพลศึกษาด้วย ทำให้การพัฒนาการทางด้านนี้ต้องชะงักงัน ไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร จะมีการเผยแพร่ก็แต่ในเมืองหลวงเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพระบรมมหาราชวัง เนื่องจากจะมีการเล่นกีฬาต่าง ๆ ภายในหมู่ข้าราชการซึ่งเป็นคนกลุ่มส่วนน้อย จึงนับว่าเป็นการเผยแพร่ที่มีคิวิ³ เพราะการปฏิรูประบฐานควรจะมาจากบุคคลกลุ่มใหญ่ก่อนแล้วจึงพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปสู่คนชั้นสูง ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ค.10 เล่มที่ 138/2486 เรื่อง การทางประเทศ (28 ก.ก. ร.ศ. 129)

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.1/29 เจ้าพระยาภาส ๗ แลเบ็คเค็ชธรรมการ (11 เม.ย. 113 - 10 ต.ค. 115)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพัฒนาการทางด้านการคมนาคมในเวลานั้นจะมีการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น แต่ก็ยังไม่ได้อำนวยความสะดวกการเท่าที่ควร ทำให้มีผลกระทบกระเทือนต่อการพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ อาทิ การดำเนินการปกครองประเทศ การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านการศึกษาตลอดจนการพัฒนาการทางด้านการกีฬาและพลศึกษาด้วย

4.5 ผลของการจัดการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การดำเนินการพัฒนาการทางด้านการกีฬาและพลศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ประเทศไทยรับเอาแบบอย่างการกีฬาและพลศึกษาของตะวันตกมาเล่นกันมาก ในขณะเดียวกันพระองค์ก็ได้ละเลยการกีฬานั้นเป็นแบบดั้งเดิมของไทย พระองค์ทรงสนพระทัยที่จะฟื้นฟู ค้ำจุนรักษาสิ่งที่เป็แบบเก่าแก่ของไทยไว้มิให้เสื่อมคลาย เช่น การแข่งวาว การกลองช้าง ตะกร้อ ในขณะที่การพัฒนาการทางด้านการกีฬาและพลศึกษากำลังจะเจริญก้าวหน้าตามแบบอย่างตะวันตก ซึ่งเป็นการช่วยส่งเสริมให้มีการพัฒนาการทางการศึกษาด้วย การกีฬาและพลศึกษาเริ่มมีบทบาทในหลักสูตรในโรงเรียน เมื่อกระทรวงธรรมการได้กำหนดให้โรงเรียนต่าง ๆ เรียนวิชาพลศึกษาด้วย และใน พ.ศ. 2475 จึงได้มีการบังคับให้เรียนในโรงเรียน² นับว่าเป็นผลจากการพัฒนาการทางด้านนี้โดยตรง นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนไทยมีน้ำใจนักกีฬา³ สร้างความมีระเบียบวินัย และความสามัคคีในชาติ นับว่าการส่งเสริมทางด้านการกีฬาและพลศึกษาได้ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม

¹ เกอูล ยืนยงธนนท์ "การพัฒนาการคมนาคมทางบกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทภาคที่ 1 มศว. หน้า 1 - 3

² Nat Indrapana Sport & Physical Education in Thailand 1932 - 1966 p. 155

³ Cady John F. Southeast Asia P. 488

4.5.1 ผลโดยตรง

4.5.1.1 ก่อให้เกิดการพัฒนาการทางการกีฬาและพลศึกษา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้น เป็น "ยุคแห่งการฟื้นฟูการกีฬาและพลศึกษา"¹ เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสนใจอย่างจริงจัง มีการเล่นกีฬาและแข่งขันกันอย่างแพร่หลาย มีการแข่งขันกีฬาประชาชน นับว่าเป็นการเริ่มศตวรรษกีฬา²

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น กีฬาที่เป็นแบบอย่างของตะวันตกได้เริ่มแพร่หลายเข้าสู่ประเทศไทยมาก เช่น มวย คริกเก็ต รักบี้ ฟุตบอล แบดมินตัน กอล์ฟ เทนนิส ฯลฯ โดยตอนแรกจะเล่นกันในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ แล้วจึงแพร่หลายออกสู่ประชาชน ด้วยเหตุนี้เป็นการส่งเสริมให้คนไทยได้รู้จักกีฬาตามแบบอย่างตะวันตกและได้เล่นกันมากขึ้น ๆ มีการจัดการแข่งขันเป็นครั้งคราว ทำให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศทางด้านการกีฬา

ในสมัยต่อ ๆ มา ประเทศไทยได้เป็นที่ประจักษ์แก่ประเทศทั่วโลกว่า เราได้มีวิวัฒนาการทางการกีฬาและพลศึกษา โดยที่เราได้มีนักกีฬาเข้าแข่งขันในกีฬาระหว่างชาติ เช่น กีฬาแหลมทอง กีฬาเอเชียนเกมส์ และกีฬาโอลิมปิก³ และประเทศไทยยังได้รับเกียรติให้เป็นเจ้าภาพในการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ถึง 3 ครั้ง เหล่านี้เป็นผลจากการพัฒนาการอย่างจริงจังในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹ อุดรธรณ์ ปิตพพันธ์ "การพัฒนาการของการพลศึกษาในประเทศไทย" หน้า 182 ค.

² Nat Indrapana Sport and Physical Education in Thailand
1952 - 1966 P. 92

³ กอง วิสุทธารมย์ "กีฬา" คณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทย หน้า 24

นอกจากการที่เราได้นักกีฬาเข้าร่วมแข่งขันระหว่างชาติ และได้รับเกียรติให้เป็นเจ้าภาพในการแข่งขันกีฬาระหว่างชาติดังกล่าวแล้ว ความเคลื่อนไหวของการพลศึกษาได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้เจริญก้าวหน้าไปมาก โดยประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศตามเงื่อนไขข้อตกลงระหว่างประเทศ¹ ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากประเทศสหรัฐอเมริกา เยอรมันตะวันตก และประเทศญี่ปุ่น² ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยในการวางแผนการดำเนินการพลศึกษาของประเทศไทย เช่น มาช่วยสร้างหลักสูตรการเรียนในวิทยาลัยพลศึกษาให้ใหม่ มาช่วยปรับปรุงหลักสูตร มาช่วยฝึกกีฬา ตลอดจนแนะนำวางแผนการพลศึกษาในประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยเองเป็นประเทศเล็ก ๆ แต่ความเจริญก้าวหน้าทางการกีฬาและพลศึกษาเป็นที่ประจักษ์แก่ทั่วโลกว่าเราได้มีวิวัฒนาการทางด้านนี้ทัดเทียมกับอารยประเทศ

¹ พิพิธพร แก้วมุกดา ประวัติพลศึกษา หน้า 52

² Darley, Charles. "Physical Education in Thailand," Physical Around The World, p. 72

4.5.1.2 ก่อให้เกิดการพัฒนาวินัยและความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นประโยชน์ของการกีฬา และพลศึกษาเป็นอย่างมากในแง่ของการปกครองบ้านเมือง¹ โดยพระองค์ทรงตระหนักว่า บ้านเมืองจะสงบร่มเย็นเพราะประชาชนมีระเบียบวินัย มีน้ำใจนักกีฬา ทั้งในปี 2444 การแข่งขันฟุตบอลนักเรียน ได้ระบุดุติธรรมขึ้นเพื่อชักจูงให้เกิดคุณความดี 4 อย่าง คือ ความมีน้ำใจนักกีฬา ความสามัคคี ความอาสหาญ และซันติ² นอกจากนี้แล้วในหมู่ทหารใต้ ผลจากการฝึกทางพลศึกษาและการกีฬา เพื่อพัฒนาให้เกิดความมีระเบียบวินัย มีสติปัญญา สุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง อันเป็นกำลังสำคัญช่วยให้ชาติไทยมีความเป็นเอกภาพ (Nationality Unit)³

4.5.1.3 ก่อให้เกิดการพัฒนาการทางการศึกษา โรงเรียนต่าง ๆ ตื่นตัวในการสอนวิชาพลศึกษา

กิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษาเข้าไปมีบทบาทในการศึกษารั้งแรกในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระองค์ทรงโปรดฯ ให้ตั้งโรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า และในโรงเรียนนี้เองได้นำเอากิจกรรมทางค่านนี้เข้าไปสอนให้แก่แก่นักเรียน นายร้อยทหารบก⁴ เพราะมีความจำเป็นโดยตรงต่อวิชาชีพทหาร ที่จะ เป็นกำลังสำคัญในการ ป้องกันประเทศชาติให้รอดพ้นจากการรุกรานของสงคราม เนื่องจากขณะนั้นประเทศไทยต้อง ประสบกับภาวะสงครามในวิกฤตกาล ร.ศ. 112 กับประเทศฝรั่งเศส⁵

¹ มยุรี ศุภวิบูลย์ อิทธิพลของการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการพลศึกษาและการกีฬาในประเทศไทย ในระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2510 หน้า 5

² องค์การส่งเสริมกีฬาแห่งประเทศไทย ทะเบียนสมาคมกีฬาสสมัครเล่นแห่งประเทศไทย หน้า 12

³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชิตติยา กรรณสูต ล.ก. หน้า 108

⁴ สารานุกรมไทย ล.ก. หน้า 30

⁵ ขจร สุขพานิช ล.ก. หน้า 1 - 42

นอกจากจะกำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงเรียนทั่ว ๆ ไปที่มีการเรียนวิชาทั่วไป ก็เรียนวิชาพลศึกษาเช่นเดียวกัน โดยในขณะนั้นยังเรียกวิชานี้ว่า "วิชาศึกษาฝ่ายข้างกาย หรือ Drill"¹ ดังจะเห็นได้จากการที่โรงเรียนต่าง ๆ ขออนุมัติงบประมาณทางการศึกษาเพื่อสร้างสนามกีฬา และสร้างโรงฝึกกายกรรมในโรงเรียนของตนเองหลายโรงเรียน เช่น โรงเรียนวัดอนงค์ราม² โรงเรียนสตรีวิทยา³ เป็นต้น

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ศ.1/29 เรื่องเจ้าพระยาภาส ๗ และเบ็ดเตล็ดธรรมเนียมการ (11 เม.ย. 113 - 10 ต.ค. 115)

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.50 เล่ม 10/729 เรื่องสร้างโรงเรียนฝึกหัดกายกรรมวัดอนงค์การาม (19 ส.ค. - 4 ม.ค. 2444)

³ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.50 เล่ม 15/1 เรื่องทำคัมเบลล์หัดกายกรรมสำหรับโรงเรียนสตรีวิทยา (19 - 23 ม.ค. 2443)

4.5.2 ผลโดยอ้อม

นอกจากจะได้รับผลโดยตรงแล้ว หลังจากประเทศไทยได้มีการพัฒนาการทางด้านการกีฬาและพลศึกษานั้น ผลทางอ้อมที่เราได้รับคือ ได้มีการจัดตั้ง สโมสร และสมาคมที่เป็นสำนักงานในการบริหาร หรือดำเนินการทางด้านนี้ สมาคม หรือสโมสรดังกล่าว มีทั้งที่จัดตั้งขึ้นในสมัยนั้น และในสมัยต่อ ๆ มาอีกมากมาย

4.5.2.1 การจัดตั้งสโมสร สมาคมต่าง ๆ อันเกี่ยวกับกิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษา

กิจกรรมทางนันทนาการ อันเป็นส่วนหนึ่งของพลศึกษาได้เริ่มมีความสำคัญในเวลานั้นด้วย ถึงกับได้มีการจัดตั้งเป็นสโมสรขึ้นหลายแห่ง อาทิ

4.5.2.1.1 สโมสรบรรเทิงทัศนาคาร¹ จุดมุ่งหมายของการจัดตั้งสโมสรแห่งนี้เพื่อเป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป และเงินทองทองแดงที่มีตราแผ่นดิน ตราเครื่องหมาย กับทั้งเครื่อง ถ้วย ชาม เครื่องกิดา และอื่น ๆ ที่เป็นของโบราณ ฝีมือช่างเก่า ๆ โดยเปิดให้สมาชิกเข้าชมเพื่อเป็นความรู้ และความเพลิดเพลิน และเป็นที่ชุมนุมในโอกาสสำคัญตามกรณีที่ทางสโมสรจะจัดให้มีขึ้น อันเป็นการสร้างความรื่นเริงและสามัคคีในหมู่สมาชิก

4.5.2.1.2 สโมสรปืนบางกอก (Bangkok Gun Club) สโมสรแห่งนี้มีริเริ่มขออนุญาตก่อตั้งขึ้นเป็นชาวยุโรปชื่อ Mr. Armstrong J. M. Jardin มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่สำหรับฝึกซ้อมยิงปืน และเป็นที่สำหรับแข่งขันยิงปืนด้วย²

¹ กองจกหมายเหตุ กรมกิตปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.2 เล่ม 1/2
เรื่องสโมสรบรรเทิงทัศนาคาร (1 จ.ค. 116 - 12 จ.ค. 110)

² กองจกหมายเหตุ กรมกิตปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.2 เล่ม 1/3 บางกอกกันคลับ (Bangkok Gun Club) ขออนุญาตปลูกสร้างศาลาที่ตำบลสะพานมริมนามแขวงมาเก่า
(9 ม.ค. 116 - 10 มี.ย. 117)

4.5.2.1.3 กลัฏฐเกตุสโมสร และบันเพิงสถานเมืองตรัง เป็นสโมสร ที่ตั้งขึ้นโดยจุดมุ่งหมายในทางค่านันทนาการ เช่นเดียวกับสโมสรมันเพิงทัศนุการ แต่เป็น สโมสรที่ตั้งขึ้นในส่วนภูมิภาคคือที่ จังหวัดภูเก็ต ชื่อ กลัฏฐเกตุสโมสร¹ และที่จังหวัดตรัง ชื่อ บันเพิงสถานเมืองตรัง²

4.5.2.1.4 สโมสรอควันโมมิเนน³ และสโมสรอรุนอามาร⁴ สโมสร ทั้ง 2 แห่งนี้เป็นสโมสรของชาวมาลายู ขออนุญาตตั้งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเหมือนกัน คือ เพื่อแสดง ความสามัคคีและความรื่นเริงในระหว่างพวกแขกมลายูและเพื่อการเดินกีฬา เช่น คริกเกต ฟุตบอล และอ่านหนังสือเพื่อความเพลิดเพลิน และมีห้องเล่นเกมสตาจ ๆ เช่น หมากรูก โดย มีกฎบังคับว่าห้ามเล่นการพนัน นับว่าเป็นสโมสรที่ช่วยส่งเสริมทางการกีฬาและพลศึกษาอย่าง คือกักควย

4.5.2.1.5 สมาคมสถานสำราญ ปัญญา

สมาคมแห่งนี้ คนไทยเป็นคณริเริ่มจัดตั้งขึ้นคือ ชุมภูมิพิทยาการภัก โดยท่านได้ วางจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งสมาคมนี้เพื่อเป็นที่พักผ่อนและประชุมวิสาสะในเรื่องต่าง ๆ เป็นที่อ่านหนังสือ หนังสือพิมพ์ และเป็นที่สำหรับเล่นการรื่นเริง เช่น หมากรูกไทย ปิงปอง ยิงปืน บิลเลียด ยิงเป้า แต่ห้ามมิให้เล่นการพนันใด ๆ ซึ่งเป็นที่พักผ่อน หาความรู้ และเป็น ที่ออกกำลังกายของชาวพระนครในเวลานั้นได้เป็นอย่างดี⁵

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.20 เล่ม 1/7 ข้าราชการ และพ่อค้าในเมืองภูเก็ตขอตั้งสโมสรกลัฏฐเกตุสโมสร (2 ส.ก. 110 - 8 ส.ก. 120)

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.2 เล่ม 1/12 ข้าราชการ ในเมืองตรังขอตั้งสโมสรชื่อบันเพิงสถานในเมืองตรัง ร.ก. 120 (11 ก.ย.120 - 13 ก.ย. 120)

³ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น.20/8 เรื่องขอตั้งสโมสร อควันโมมิเนน (5 ม.ค.119 - 6 มี.ย. 128)

⁴ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น. เล่ม 1/9 เรื่องขอตั้ง สโมสรอรุนอามาร (12 มี.ค.119 - 24 ส.ก. 124)

⁵ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด น. เล่ม 1/22 เรื่องขอ ตั้งสมาคม "สถานสำราญปัญญา" (3 ต.ก. - 19 ก.ย. 126)

4.5.2.1.6 กลับฟุตบอลโรงเรียนวัดเบญจมบพิตร

แสดงให้เห็นชัดว่า การกีฬาแบบตะวันตกก็ได้รับความนิยมในประเทศไทยอย่างแพร่หลาย โดยจะเห็นได้จากการตั้งกลับฟุตบอลขึ้นในระดับโรงเรียน ซึ่งขุนประศาสน์อักษรการได้มีหนังสือไปยังคุณหลวงบำเหน็จวรญาณายตรวแขวง เพื่อขออนุญาตตั้งกลับฟุตบอล บริเวณสนามว้าวสวนกุหลาบ เพื่อเป็นที่ให้นักเรียนได้มีสนามเล่นฟุตบอลที่ถูกตามกติกาสากล เป็นการชี้ให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางด้านการกีฬาและพลศึกษาในระดับโรงเรียน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อนึ่งในการตั้งกลับฟุตบอลนี้ คงจะเพียงพอให้มีที่เล่นอย่างดี มีเสาประตูที่ได้มาตรฐานสำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดเบญจมบพิตร เท่านั้น อย่างไรก็ตาม การเล่นระหว่างนักเรียนด้วยกันจะต้องมีครูคอยควบคุมดูแลทุกครั้ง

4.5.2.1.7 ราชกรีฑาสโมสร หรือ รอยัลบางกอก สปอร์ตคลับ

(The Royal Bangkok Sports Club)

ในปีพุทธศักราช 2433 Mr. Franklin Hurst ชาวอังกฤษที่พำนักอยู่ในประเทศไทย ได้มีหนังสือกราบทูลไปยังพระเจ้าอนงยาเธอ กรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ-เสนาบดีว่าการต่างประเทศ เพื่อขออนุญาตตั้งสนามกีฬาในกรุงเทพฯ เพื่อใช้แข่งม้า เล่นยิมนาสติก แข่งรถจักรยาน เทนนิส โปโล และเพื่อเล่นกีฬาอื่น ๆ ในหมู่ชาวต่างประเทศด้วยกัน โดยมีสัญญาเช่า 15 ปี ซึ่งสนามดังกล่าวนี้ Mr. Hurst ได้เลือกเอาบริเวณทุ่งสระประทุม ซึ่งเป็นที่สวนพระมหากษัตริย์ และเรื่องนี้พระเจ้าอนงยาเธอได้ทำขึ้นกราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้ทำสัญญาเช่าที่ดังกล่าวนี้ระหว่างพระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงนครบาล ผู้แทนพระองค์กับ Mr. Franklin Hurst สัญญานี้ได้ทำขึ้นเมื่อวันที่

1 กันยายน พ.ศ. 2435

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ หมวด ศธ.5 เลขที่ 9/13 เรื่องตั้งกลับฟุตบอลโรงเรียนวัดเบญจมบพิตร (21 - 24 พฤศจิกายน 2442)

ต่อมาเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2444 ได้มีการทำสัญญาตกลงกันใหม่ ระหว่าง เสนาบดี
กระทรวงการต่างประเทศ กับคณะกรรมการราชกรีฑาสโมสร ซึ่งมี Mr. A.E. Orloftsky
เป็นประธาน โดยมีสัญญาเช่า 50 ปี¹ จุดมุ่งหมายในการเช่าเหมือนกับที่ทำไว้แล้วในสัญญา
ฉบับแรก²

ส่วนกีฬาที่เล่นกันในสนามแห่งนี้ได้แก่ ฟุตบอล รักบี้ ฮอกกี้ กรีกเก็ต เทนนิส กอล์ฟ
ว้าว แบดมินตัน จักรยาน และยิมนาสติก บรรดาสตรีชาววังก็พลอยได้รับความสนุกสนานจากกีฬา
ต่าง ๆ นี้ด้วย³ นับว่าราชกรีฑาสโมสร เป็นสนามกีฬาที่มีความสำคัญมากแห่งหนึ่งในสมัยนั้น ที่นำ
ความเจริญก้าวหน้าทางด้านการกีฬา มาสู่ประเทศไทยมาก และได้มีการพัฒนาการมาจนกระทั่ง
ปัจจุบันนี้

ผลจากการพัฒนาการทางด้านการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศไทยหลายด้านในสมัยนั้นและสมัยต่อมา
สมาคมหรือสโมสรต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับรัชสมัยของพระองค์นั้น ได้แก่ สโมสร
ราชทูต⁴ บริเวณางเลิ้ง ซึ่งใช้เป็นที่พักผ่อนของข้าราชบริพารมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

นอกจากสโมสรดังกล่าวแล้ว ยังได้จัดตั้งสโมสรกอล์ฟ⁵ ซึ่งแยกตัวออกมาจาก
สปอร์ตคลับ เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับกีฬาประเภทกอล์ฟโดยเฉพาะ
เนื่องจากประชาชนให้ความสนใจกีฬาประเภทนี้มาก

¹The Royal Bangkok Sport Club Daimond Jubilee September 6
1901 - 1961 p. 6

²The Royal Bangkok Sport Club Daimond Jubilee September 6
1901 - 1961 p. 9

³Ibid. P. 3

⁴ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 หมวด สป.2 เลขที่ 30/2
สมาคมสโมสรต่าง ๆ

⁵ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 หมวด สป.2 เลขที่ 40/4
เรื่อง สโมสรกอล์ฟ (16 เม.ย. 143)

สโมสรรีกแห่งหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าให้จัดตั้งขึ้น ชื่อ "สโมสรราชเสวก"¹ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสมานสามัคคีธรรมในหมู่ข้าราชการบริพารกิจกรรมภายในสโมสรรีกนี้ ได้จัดให้มีห้องสมุดและมีหนังสือที่เป็นประโยชน์ไว้ให้สมาชิกอ่าน กับเครื่องเล่นที่เป็นการออกกำลังกาย และพลัดเปลี่ยนใจ ที่ได้จัดให้มีขึ้นแล้ว คือ เทนนิส แบดมินตัน ปิงปอง บิลเลียด หมากรุก และสกา เป็นต้น

4.5.2.1.2 การกำหนดคุณสมบัติของนักเรียนที่จะส่งออกไปศึกษาต่างประเทศ โดยยึดความสำคัญของพลศึกษา

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลในสมัยนั้นได้ตระหนักถึงความสำคัญของการกีฬาและพลศึกษาในแง่ของการพัฒนาประเทศ ถึงกับได้กำหนดคุณสมบัติของนักเรียนไทยที่จะส่งออกไปศึกษาต่างประเทศ เพื่อจะได้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพดี ดังจะเห็นได้จาก เอกสารของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดคุณสมบัติของนักเรียนตอนหนึ่งว่า

"... กระทรวงนี้รู้สึกว่าเป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่ง ในการที่จะส่งนักเรียนไปศึกษาในประเศยุโรป ควรที่จะให้นักเรียนนั้นมีความสามารถที่จะให้ความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมาเป็นประโยชน์แก่การการบ้านเมืองแลเพื่อนร่วมชาติกัน เมื่อกลับเข้ามาจึงควรมีพละสมบัติ คือ กำลัง ความบริบูรณ์ของร่างกายของกุลบุตรผู้นั้น ..."²

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 หมวด สป.2 เลขที่ 40/2
เรื่องสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ สมาคม - สโมสรรีกต่าง ๆ (4 กันยายน 2467)

² กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ศ. เลขที่ 2/4
เรื่องกำหนดแบบแผนการศึกษาในประเทศอังกฤษและคุณสมบัติของนักเรียน

4.6 อิทธิพลของการกีฬาและพลศึกษาต่อประชาชนทั่วไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ไม่เพียงแต่นักเรียนหรือทหาร เท่านั้นที่หันตัวต่อกิจกรรมทางกายและการกีฬาและพลศึกษา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่บรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคดังได้กล่าวมาแล้ว กิจกรรมกีฬาและพลศึกษาแทบทุกประเภทเป็นที่นิยมของประชาชนชาวไทยทั่วไป ทั้งที่เป็นกีฬาไทย และกีฬาสากล เช่น กระบี่กระบอง มวยไทย มวยสากล ฟุตบอล รักบี้ เทนนิส จักรยาน กอล์ฟ แข่งเรือ ตะกร้อ และกีฬาวัว เนื่องจากทุกครั้งที่มีการจัดการแข่งกีฬาประชาชนจะมาชมการแข่งขันจำนวนมากจนเบียดเสียดกันจนเจ้าหน้าที่จัดการแข่งขันต้องจำกัดกำลังคอยกันประชาชนให้ออกจากบริเวณแข่งขัน เรื่องนี้จะเห็นได้จากที่เจ้าพระยาสิทธิราชฤทธิไกร กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องขอเลื่อนวันปิดการแข่งขันวัว และขอให้วันดังกล่าวไม่เป็นที่เปิดเผยเพราะเกรงว่าประชาชนจะเบียดเสียดคึกเฝียจนเป็นที่ขัดข้องต่อการปฏิบัติงาน¹

นอกจากกิจกรรมทางกีฬาโดยตรงแล้ว กิจกรรมทางค่านันทนาการก็เป็นที่สนใจของประชาชนมาก ดังจะเห็นได้จากการรวบรวมสมาชิกจัดตั้ง สมาคม – สโมสรต่าง ๆ ขึ้นมากมายดังได้กล่าวมาแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ประชาชนทั่วไปนิยมการเล่นกีฬา ทั้งกีฬาไทยและกีฬาสากลกันมาก แม้จะเป็นช่วงปลายรัชกาลของพระองค์ แต่การปรับปรุง ส่งเสริมอย่างจริงจังของพระองค์ทำให้ประชาชนต่างพากันนิยม และมีส่วนในการกีฬาและพลศึกษาไปด้วย อันเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปรักการ เล่นกีฬา มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง และมีน้ำใจเป็นนักกีฬา อันจะเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบต่อไป

นับว่าการปรับปรุงการกีฬาและพลศึกษาของรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นมีผลต่อประชาชน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมาก โดยจะเห็นได้

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด รด. เลขที่ 99/20 เรื่อง
วัว (15 เม.ย. – 23 พ.ค. 125)

จากประชาชนนิยมเล่นกีฬามากขึ้น การกีฬาและพลศึกษาภายในประเทศก็ได้รับการพัฒนา
มากขึ้น กล่าวคือมีการเล่นกีฬาสากลเพิ่มขึ้น มีการจัดการแข่งขันเป็นระยะ ๆ มีการบรรจุวิชา
พลศึกษาเข้าไว้ในหลักสูตรการเรียนในโรงเรียน ตลอดจนมีการก่อตั้งสมาคม สโมสร อันเป็น
สถาบันที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษามากขึ้น การพลศึกษาและการกีฬาที่ได้รับการ
พัฒนาดังกล่าวนี้ ได้สนับสนุนส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมากในสมัยปัจจุบัน

บทสรุป

การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย สมัยก่อนรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการเรื่อยมาตั้งแต่สมัยก่อนกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ. 1194 - 1781) จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - 2411) การฝึกฝนทางด้านการกีฬาและพลศึกษา ในสมัยนั้นมีจุดมุ่งหมายที่เหมือนกัน คือ ประชาชนทั่วไปจะฝึกฝนร่างกายเพื่อความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย ในอันที่จะเข้ารับราชการทหารเพื่อรับใช้ประเทศชาติในยามสงครามและเพื่อการอยู่รอด กิจกรรมที่ฝึกฝนได้แก่ การฝึกการขี่ม้า ฝึกการต่อสู้ด้วยมือเปล่า เช่น มวยไทย และการฝึกการต่อสู้ด้วยอาวุธที่ค่อนข้างประชิดตัว อาวุธดังกล่าวนี้ ได้แก่ มีด หอก คาน โล่ กระบี่ กระบอง จึงเห็นได้ว่าคนไทยในสมัยก่อน มีทักษะ และมีความชำนาญในการใช้อาวุธดังกล่าวนี้มาก ส่วนความแตกต่างของการฝึกฝนในแต่ละสมัย มีการพัฒนาการขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยต่อ ๆ มา มีการพัฒนาการให้เป็นระเบียบแบบแผนขึ้นกว่าเดิม เช่น มีการฝึกระเบียบแถวของทหาร สร้างวินัยในกองทัพ เนื่องจากประเทศไทยเริ่มมีการติดต่อกับชาวต่างชาติในภาคพื้นยุโรป ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา จึงรับเอาแบบอย่างของยุโรปมาใช้มากขึ้น เช่น ฝึกหัดทหารขี่ม้า ยิงปืน ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการฝึกฝนทหารด้วยการรับเอาแบบแผนอย่างตะวันตกเข้ามา แต่พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ก็มีได้ทรงละเลยที่จะฝึกฝนการใช้อาวุธตามแบบไทยเดิม การกีฬาที่เป็นกีฬาโดยตรงของไทยในสมัยอดีตเรื่อยมาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 1161 - 2411) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น มักจะเกิดกีฬาที่ดัดแปลงมาจากการฝึกฝนเหล่านั้นมาแข่งขันชิงชนะเลิศกัน ในเวลาว่างจากศึกสงคราม กีฬาดังกล่าวนั้นได้แก่ ขกมวย แข่งขัน กระบี่ กระบอง ฟันดาบ การดำสัตว์ และการคล้องช้าง เป็นต้น ส่วนการกีฬาที่นอกเหนือจากกีฬาดังกล่าวก็เป็นกีฬาที่สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินและแข่งขันกัน เช่น กีฬาว่าว แข่งเรือ ขนไก่ ตะกร้อ เป็นต้น

ส่วนกิจกรรมทางค่านันทนาการ ก็มีการละเล่นพื้นเมืองในเทศกาลที่สำคัญของบ้านเมือง มีการเล่นรำ มีการเล่นดนตรี และมีการแข่งเน่ร้องเพลงเข้ากับเสียงดนตรี

อย่างไรเพราะในสมัยต่อมา นอกจากนี้ยังมีการเล่นเกมสกีสนุกสนาน เฟลิกเฟลิน เซ็น แซงเรโอ วังวัว เป็นต้น อย่างไรก็ตามการฝึกฝนที่เป็นแบบเป็นแผนของพลศึกษาโดยตรง ยังไม่มีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยต้องประสบปัญหาจากการแสวงหาอาณานิคมของชาติมหาอำนาจจากประเทศแถบยุโรป เป็นเหตุให้ประเทศไทยต้องปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย ให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศ ในการปรับปรุงประเทศในสมัยนั้น ได้ทำการปรับปรุงด้านต่าง ๆ หลายด้าน เช่น การทหาร การคมนาคม การแพทย์ การพาณิชย์ การไปรษณีย์ การศึกษา ตลอดจนการส่งเสริมทางด้านการศึกษาและพลศึกษา ซึ่งการจัดดำเนินการทางด้านการศึกษาและพลศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น นับว่าเป็นการวางรากฐานที่ดีทางด้านการศึกษาและพลศึกษา เพราะได้รับการเอาใจใส่ส่งเสริมอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดการกีฬาทุกชนิด จึงส่งผลให้การกีฬาและพลศึกษาในสมัยนั้นรุ่งเรือง เป็นที่แพร่หลายในหมู่เจ้านาย และประชาชนทั่วไป จนกระทั่งได้บรรจุเอาวิชาพลศึกษาเข้าไว้ในหลักสูตร เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษา และฝึกฝนในโรงเรียน

การฝึกฝนทางด้านการศึกษาและพลศึกษาในสมัยนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาโดยตรง โดยบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน แต่ก็ยังไม่ได้บังคับให้เรียนทุกระดับ เพื่อให้เยาวชนไทยมีสมรรถภาพทางร่างกาย สมบูรณ์แข็งแรง โรงเรียนต่าง ๆ ในสมัยนั้นก็เริ่มต้นตัวในการสนับสนุนกิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษากันอย่างแพร่หลาย และมีการส่งนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันกีฬาค่าย นอกจากนี้จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาโดยตรงแล้ว ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อประสิทธิภาพเพื่อประสิทธิภาพทางด้านอาหาร ในอันที่จะทำให้ประเทศชาติมีเสถียรภาพทางอาหาร เมืองนั้นงมมัน โดยที่ทหารทุกคนมีหน้าที่รักษามันเมือง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทหารจะต้องมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีพลานามัยดี ดังนั้นการทหารจึงได้นำเอากิจกรรมทางด้านการศึกษาและพลศึกษาไปใช้ฝึกฝนร่างกายกันอย่างจริงจัง

จุดมุ่งหมายของการกีฬาและพลศึกษาอีกประการหนึ่ง ก็เพื่อการรณรงค์ในการพระราชพิธีที่สำคัญ ๆ โดยใช้กิจกรรมทางด้านนันทนาการ เช่นการแข่งขันเกมส์ การเต้นรำ

เพื่อความเพลิดเพลินในโอกาสต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าในสมัยนั้น การกีฬาและพลศึกษามีจุดมุ่งหมายที่กว้างขวางพอสมควร นับว่ารัฐบาลได้เอาใจใส่สนับสนุนเป็นอย่างดี อันเป็นผลให้การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศที่เจริญแล้ว โดยเฉพาะประเทศแถบตะวันตก

อย่างไรก็ตามการกีฬาและพลศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นมาได้ก็ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ หลายอย่างเพื่อการปรับปรุงซึ่งปัจจัยเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการกีฬาและพลศึกษามาก ปัจจัยดังกล่าวนี้ได้แก่ สถานการณ์ทางการเมือง การทหาร ซึ่งก็นับว่าทหารมีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงส่งเสริมการกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยที่ทหารจะต้องฝึกฝนร่างกายอยู่เสมอ และยังจัดแข่งขันกีฬาระหว่างทหารด้วยกัน แข่งระหว่างทหารกับตำรวจและยังเปิดการแข่งขันกีฬาทั่วไป โดยให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมแข่งขันด้วย ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2440 อันเป็นการจัดเพื่อฉลองการเสด็จนิวัตพระนครของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระองค์เสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก มีโรงเรียนต่าง ๆ ให้การสนับสนุนส่งนักกีฬาและส่งเงินเข้าร่วมในการจัดการแข่งขันครั้งนั้นมากมาย นับว่าเป็นการวางรากฐานที่อีกส่วนหนึ่งด้วย นอกจากนั้นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ก็มีอิทธิพลต่อการจัดการดำเนินการทางด้านกีฬาและพลศึกษามาก เพราะต้องอาศัยงบประมาณแผ่นดินด้วย ซึ่งก็นับว่ามีอุปสรรคพอสมควร เพราะเศรษฐกิจของแผ่นดินระยะนั้นยังไม่ดีพอที่จะจัดสรรไปพัฒนาประเทศให้เพียงพอทุกด้าน ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการกีฬา ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นรัชสมัยที่มีการวางรากฐานที่ดีทางด้านการศึกษา และในสมัยนี้เองที่ได้มีการบรรจุเอาวิชาพลศึกษาเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน และเรียนกันอย่างมีแบบมีแผน วิชาพลศึกษาจึงเริ่มมีมาตั้งแต่บัดนั้น นับว่าประเทศไทยมีการปูพื้นฐานทางด้านกีฬาที่ถูกต้อง เป็นครั้งแรก จึงมีการพัฒนาการให้เจริญก้าวหน้าอย่างมีหลักเกณฑ์เรื่อยมา

การศึกษาทางการทหารที่ใช้กิจกรรมทางกีฬาและพลศึกษาเป็นหลักในการฝึกฝนและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็โปรดเกล้าให้ตั้งโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าขึ้น อันเป็นสถาบันที่ผลิตข้าราชการทหาร และที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้านี้เอง

มีการเรียนการฝึกฝนกิจกรรมทางด้านการกีฬาและพลศึกษาโดยตรง ด้วยแบบการฝึกที่ทันสมัย มีหลักสูตร การเรียนเป็นแบบแผนที่แน่นอน นอกจากปัจจัยดังกล่าวนี้แล้ว อิทธิพลที่ได้รับจากการที่ชาวต่างชาติที่พำนักอยู่ในประเทศไทยก็มีส่วนช่วยส่งเสริมให้การกีฬาและพลศึกษาเจริญก้าวหน้ามากด้วย โดยที่บุคคลเหล่านี้ได้นำเอาแบบอย่างของการกีฬาตะวันตกเข้ามาเผยแพร่แก่ประชาชนชาวไทย และยังได้เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมและสโมสร อันเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการกีฬาและพลศึกษา โดยตรงขึ้นมากมาย อนึ่งนักเรียนไทยที่รัฐบาลไทยส่งออกไปศึกษายังต่างประเทศ ก็มีส่วให้การกีฬาและพลศึกษาของไทยก้าวหน้าไปมาก และการจัดพิธีต้อนรับแขกเมืองที่มาเยือนประเทศไทย รัฐบาลไทยยังได้ใช้กิจกรรมทางการกีฬาและพลศึกษาหลายอย่างให้การต้อนรับ จึงนับว่าปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการปรับปรุงส่งเสริมการกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้ามากในสมัยนั้น

พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันเกี่ยวกับทางด้านการกีฬาและพลศึกษาโดยตรง ก็ช่วยส่งเสริมให้การกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้ามาก กล่าวคือ ในส่วนพระองค์เอง เมื่อยังทรงพระเยาว์ พระราชบิดาได้ทรงปลูกฝังให้พระองค์รักการกีฬาโดยโปรดเกล้าให้ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกทรงศึกษาวิชามวยไทย มวยสากล กระบี่กระบอง ยิงปืน และพระองค์เองก็ทรงโปรดการออกกำลังกายเป็นพิเศษด้วย แม้ขณะที่พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์แล้ว พระองค์ก็ยังทรงไม่ประหยัที่จะส่งเสริมอย่างจริงจัง พระองค์ทรงรวมในกีฬาหลายประเภท เช่น มวย ยิงปืน กระบี่กระบอง โครเกต์ แข่งเรือ เป็นต้น สร้างความประทับใจให้แก่ประชาชนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้พระองค์ยังทรงให้การส่งเสริมทางอ้อมโดยที่พระองค์ได้เสด็จไปเป็นองค์ประธาน ทอดพระเนตรและพระราชทานรางวัลแก่นักกีฬาอยู่เสมอ เป็นที่ปลานปลื้มแก่พสกนิกร เป็นยิ่งนัก อันพระราชกรณียกิจของพระองค์ในค่านี้นี้ยังผลให้ประชาชนนิยมการกีฬากันอย่างแพร่หลาย

หลังจากที่รัฐบาลได้ทำการปฏิรูป ส่งเสริมการกีฬาและพลศึกษาอย่างจริงจังแล้ว ทำให้ประเทศไทยได้รับการยอมรับจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยที่เมื่อมีการประชุมอบรมทางด้านการกีฬาและพลศึกษาในประเทศต่าง ๆ ประเทศไทยก็ได้รับเชิญให้เข้าร่วม

อยู่เสมอ นอกจากเป็นที่ยอมรับแล้ว เยาวชนไทยก็ได้รับการปลูกฝังให้มีวินัยที่สื่อนำใจเป็น
นักกีฬา และจากการบรรจุวิชาพลศึกษาเข้าไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน
นี้เองทำให้การศึกษาของไทยเจริญก้าวหน้าใกล้เคียงกับต่างประเทศมากขึ้น ประการสุดท้าย
หลังจากที่ได้มีการปรับปรุง ปฏิรูปแล้ว (พ.ศ.2440) เราได้มีสโมสร และสมาคมต่าง ๆ
ที่เกี่ยวข้องกับการกีฬาและพลศึกษาอย่างมากมาย อันเป็นการกระตุ้นให้คนไทย นิยมการเล่น
กีฬา ช่วยส่งผลให้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง มีน้ำใจเป็นนักกีฬา อันจะนำไปสู่การเป็น
พลเมืองที่มีคุณภาพ สร้างชาติให้เจริญก้าวหน้าสืบต่อไป อย่างไรก็ตามกว่าที่เราจะมีการ
พัฒนาให้เป็นที่ยอมรับของชาวต่างชาติทั่วโลก มีสถาบันทางด้านการกีฬาและพลศึกษาเกิดขึ้น
อย่างมากมาย ก็ต้องประสบกับปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ มากมายเช่นเดียวกัน เป็นต้นว่า
ปัญหาทางด้านการบริหาร ปัญหาการขาดแคลนบุคลากร ที่มีความรู้ ความสามารถ ปัญหาการ
ขัดแย้งของบุคลากรระดับหัวหน้า ตลอดจนปัญหาทางด้านการคมนาคม นับว่าเป็นอุปสรรค
สำคัญที่ขัดขวางการดำเนินการมิให้เจริญก้าวหน้า บรรลุจุดหมายเท่าที่ควร แต่ด้วยความ
ตั้งใจจริง เราก็สามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านั้นมาได้เป็นอย่างดีพอใจ จึงเห็นว่าในรัชสมัย
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เป็นการเริ่มศัตวรรษการกีฬาและพลศึกษา
อย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่าการศึกษาและพลศึกษาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอดีต จนกระทั่งถึงรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นยังไม่เป็นแบบแผนที่แน่นอน มีการฝึกฝนเพื่อการสงคราม
และเพื่อการออกกำลังกาย เล่นที่สนุกสนานเพลิดเพลินก็มักจะคัดแปลงจากกิจกรรมธรรมชาติ
ในชีวิตประจำวัน ยังไม่มีการพัฒนาการอย่างเป็นกิจลักษณะ เครื่องดนตรี การขับร้อง และการ
เล่นก็เป็นแบบง่าย ๆ แม้ว่าสมัยต่อ ๆ มาจะมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น แต่ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการ
วางรากฐานที่ดี ในระยะต่อมาได้มีการติดต่อกับต่างประเทศทางตะวันตก ก็รับเอาการเล่นแบบ
ตะวันตกเข้ามาบ้าง แต่ก็ยังไม่แพร่หลาย เพราะขาดการเอาใจใส่เท่าที่ควร จนกระทั่งถึง
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการพัฒนากันอย่างจริงจัง ทำให้การ
กีฬาและพลศึกษาในสมัยนี้เจริญก้าวหน้ามาก จนเป็นที่ยอมรับของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จึงนับ
ว่าสมัยนี้มีการวางรากฐานทางด้านการกีฬาและพลศึกษาเป็นอย่างดี ทำให้มีการพัฒนาให้เจริญ
ก้าวหน้าอย่างมีหลักเกณฑ์ในสมัยต่อ ๆ มาจนกระทั่งปัจจุบัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

1 เอกสารต้นฉบับ

1.1 เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

จดหมายเหตุ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 น.48/1 - 7

หมายกำหนดพระราชพิธี เล่มที่ 3 (10 มกราคม ร.ศ.116)

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.1/8 เล่มที่ 8/1 พระราชประวัติรัชกาล
ที่ 5 เขียนโดยนายถนอม 3 ก.พ. 122

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 รล.99 เล่มที่ 99/6 เรื่องว่า

17 เมษายน - 23 พฤษภาคม 125

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 1/10 เรื่อง กรรณาสโมสร
30 กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก 120

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 1/2 สโมสรบันเทิงศึกษา
1 ธันวาคม รัตนโกสินทรศก 116

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 รล.3 เล่มที่ 3/9 พระบรมราโชวาทพระราช
ทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช 23 พ.ค.112 - 11 ก.พ. 113

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 น.49 เล่มที่ 4/5 เรื่องสัณนิษฐานการเล่าเรียน
27 ก.ย. 117

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 ก.13 เล่มที่ 1/106 เรื่องนักเรียนนายคาบ
11 เม.ย. - 17 พ.ค. 127

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 รล.3 เล่มที่ 3/6 เรื่องสร้างป้อมและพระราช
กัณฑ์เรื่องแก้ไขการปกครอง 24-25 เม.ย. 126

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 1/10 เรื่องบางกอก
รอนแรมบางกอกสปอร์ตคลับ (Royal Bangkok Sport Club)

ขอตั้งสนามแข่งม้า 22 มี.ค.119 - 6 พ.ย. 127

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 น.48 เล่มที่ 2/26 เรื่องหมายกำหนดการ
และพระราชพิธีต่าง ๆ 22 เม.ย.116 - 25 ก.พ. 128

จดหมายเหตุ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ร.99 เล่มที่ 1/7

เรื่องรายงานการแข่งเรือ 9 ธ.ค.115 - 8 พ.ย.118

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 ร.99 เล่มที่ 5/1054 เรื่องรายงานการแข่งเรือ

30 ตุลาคม ร.ค.118

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 น.49 เล่มที่ 79 เรื่องขอให้ส่งกรมกองตระเวนคอยห้าม
ปรามพระสงฆ์ สามเณรอย่าให้เข้าไปเบียดเสียดกับยุคนิโหระทางเสด็จกลับแควมมณฑล
ขอให้กองตระเวนไปรักษาการกัณฑ์หาหนารบกที่ทองสนามหลวงด้วย 4 - 13 พฤศจิกายน 126

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 น.1 เล่มที่ 2/36 ประกาศเรื่องตั้งว่าว ร.ศ.117

(8 เม.ย.117)

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 32/1 เรื่องกรีฑาสโมสร 9 มี.ค.115 -

2 พ.ค.117

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 รล.91 เล่มที่ 29 เรื่องกฤษฎีกาเห็นว่าที่สวนดุสิตในการ
ตั้งกรมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าเยาวมาลณมดล 10 - 12 พฤษภาคม ร.ค.124

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 ก.1 เล่มที่ 3/24 เรื่องเปิดเสรีศึกษาธิการ เพิ่ม
รายงานกรมศึกษาธิการ ร.ศ.109 (2433) 4 มี.ค.110

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 ก.1 เล่มที่ 1/29 เรื่องเจ้าพระยาภาส ฯ และเปิดเสรีจ
ธรรมการ 11 เม.ย.113 - 10 ต.ค.115

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 ศบ.50 เล่มที่ 10/5 เรื่องซ่อมโรงเรียนวัดปทุมคงคา
และปราบพื้นสนามหญ้า 3 ส.ค.2450 - 20 ส.ค.2451

..... เอกสารรัชกาลที่ 5 ศบ.50 เล่มที่ 6/6 เรื่องพลเสนาณรงค์ขออนุญาตเงินไป
ก่อสร้างโรงเรียนฝึกหัดนายกรมวัดนวลนรดิ 15 ต.ก.2444

จกหมายเหตุ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 1/7

เรื่องข้าราชการและพ่อค้าในเมืองภูเก็ตขอตั้งสโมสร คลับภูเก็ตสโมสร

2 ส.ค.118 - 8 ส.ค.120

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 8 อับราฮิม อับดุลกานี ขอตั้งสโมสร

อัครวัน โมมิเนนห์ คำบลกนสนีสลิม 5 ม.ค.119 - 6 มี.ย.120

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 1/9 เรื่องแขกในบังคับอังกฤษที่ตั้งสโมสร

ชื่อ คารุลโม บากลับ คำบลนาวัง กรมหมื่นนรา ๗ ขอเปลี่ยนเป็นชื่อ อารุนอามาร และไป
ตั้งสโมสรอยู่ที่หลังโรงสีกลไฟ ห้างมาแก้ว ร.ก.119, 120, 128 (12 มี.ค.119 - 24

ส.ค.124)

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 1/12 เรื่องข้าราชการในเมืองตรังขอตั้ง

สโมสรชื่อนันเทิงสถานในเมืองตรัง ร.ก.120 (11 ก.ย.120 - 13 ก.ย.120)

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 กค.1 เล่มที่ 38 เรื่องชาวต่างประเทศ 18 มกราคม

ร.ก.126

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.5 เล่มที่ 5/8 เรื่องการสาธารณสุข 12 เม.ย. -

21 พ.ย.129

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1 เล่มที่ 3 เรื่องโรงเรียนและการศึกษา

4 มี.ค. 2427

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ก.13 เล่มที่ 1/100 เรื่องการกรีฑาทหารบก

1 พ.ย.125 - 22 พ.ย.125

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 กค.50 เล่มที่ 2/42 มิสเตอร์ แมคคลัวร์

(Mr.W.G.Mc Clure) อาจารย์ใหญ่โรงเรียนคริสต์เตียนออกเงินช่วยในการกรีฑา

8 - 22 ม.ค.2452

จดหมายเหต, กอง กรมกิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.7 เล่มที่ 13

เรื่อง นอวโปรริกเตอร์ขอเล่นกอล์ฟในสวนดุสิต 11 มี.ก.120

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.18 เล่มที่ 5/59 - 89 เรื่องมิสเตอร์ปราชญ์

ขออนุญาตตั้งที่ห้องสนามหลวง (17 เม.ย.124 - 19 เม.ย.124)

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 1/3 เรื่องบางกอกกันกลับ

(Bangkok Gun Club) 9 มกราคม 116 - 10 มิถุนายน 117

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.2 เล่มที่ 55/13 เรื่องสมาคมบางกอกกอล์ฟ

(จดหมายเกี่ยวกับ The Bangkok Golf Club) 10 ต.ค. 2438

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.8 เล่มที่ 1/22 ห้างไหมดอตนก (บริษัทชาวต่างประเทศ)

31 ต.ก.129

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.8 เล่มที่ 1/54 บริษัทชาวต่างประเทศ บริษัท

โยเซฟแลงแวนคินส์จำกัด 12 ส.ก.129

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.18 เล่มที่ 5/59 - 89 เรื่องอังกฤษ

19 มี.ย.112

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น. 3 เล่มที่ 2/26 เรื่องหมายกำหนดการแลพระราช

พิธีต่าง ๆ 22 เมษายน 116 - 25 กุมภาพันธ์ 128

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.1 เล่มที่ 3/24 เรื่องเบิกเสด็จการศึกษา

4 มี.ก.110

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.1 เล่มที่ 35 เรื่องเบิกเสด็จศึกษาธิการ

19 - 28 ร.ศ.110 - 117

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.73 เล่มที่ 73 เรื่องประชุมว่ากวยการศึกษาชั้นสูง

และชั้นประถม 23 เม.ย.129 - 30 ต.ก.129

จดหมายเหตุ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 น.49 เล่มที่ 10

เรื่องการศึกษา 27 ส.ค.118 – 27 มี.ค.123

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค. เล่มที่ 75 เรื่องประชุมว่าด้วยการศึกษาการบริหาร
ของเก็ทหนม 14 พ.ค.129 – 6 ก.ค.129

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.10 เล่มที่ 6/81 เรื่องประชุมว่าด้วยการศึกษา
การบริหารของเก็ทหนม 1 มี.ย.129

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.10 เล่มที่ 21/3250 เรื่องการประชุมในต่างประเทศ
19 กรกฎาคม ร.ก.129

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 กอ.50 เล่มที่ 1/84 หม่อมราชวงศ์วิจิตรนิกเป็นมัธยม
สวนกุหลาบขอสมัครเป็นครูการบริหาร 21 – 26 ค.ค.2417

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.1 เล่มที่ 2/21 พระราชหัตถ์ ๗ ร.5
(5 ¹⁰ 5 คำ ปี่ชวกร สัปตึก กักราช 1247)

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.1 เล่มที่ 2/72 พระราชหัตถ์ ๗ ร.5
(2 ¹⁰ 6 คำ ปี่ชาล 1240)

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 บ.1 เล่มที่ 2/8 พระราชหัตถ์ ๗ ร.5
(1 ⁹ 1 คำ 1245)

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.10 เล่มที่ 138/3486 เรื่องการเดินทางประเทศ
28 ก.ค. 129

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.50 เล่มที่ 10/739 เรื่องสร้างโรงเรียนฝึกหัด
กายกรรมวัดคอนการาม 19 ม.ค. – 14 ส.ค. 2444

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 กอ.50 เล่มที่ 15/1 เรื่องทำคำเบ็ดหัดกายกรรม
สำหรับโรงเรียนสตรีวิทยา 19 – 23 ม.ค.2433

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 1/3 บางกอกกันกลับ (Bangkok Gun Club)
ขออนุญาตปลูกสร้างศาลา ที่ตำบลสระปทุมริมสนามแข่งม้าเก่า 9 ม.ค.116 –

10 มี.ย.117

จดหมายเหตุ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 8 เรื่องขอตั้งสโมสร
อควันโมมิเนน 5 มี.ค.119 – 6 มี.ย.120

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 1/9 เรื่องขอตั้งสโมสร อารุนามาร
12 มี.ค.119 – 24 ส.ค.124

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 1/22 เรื่องขอตั้งสมาคม "สถานสำราญโยธา"
4 ต.ค. – 19 ก.ย.126

_____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ กอ.50 เล่มที่ 9/13 เรื่องตั้งกัลป์ฟุตบอล
โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร (21 – 24 พฤศจิกายน 2448)

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 สบ.2 เล่มที่ 40/2 สมาคมและสโมสรต่าง ๆ

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 สบ.2 เล่มที่ 40/4 เรื่องสโมสรกอล์ฟเคสิด
16 เม.ย.143

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 สบ.2 เล่มที่ 40/2 เรื่องสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ
สมาคม – สโมสรต่าง ๆ 4 กันยายน 2467

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.2 เล่มที่ 2/4 เรื่องกำหนดแบบแผนการศึกษาใน
ประเทศอังกฤษ และคุณสมบัติของนักเรียน 13 พ.ค. – 31 มี.ย.117

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 รล.99 เล่มที่ 24 กฤติกาเล่นว้าว ร.ศ.124

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 เล่มที่ 6/103 กรีฑาสโมสร 9 มี.ค. ร.ศ.115

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 น.20 ประชุมกรรมการกรีฑาสโมสร 29 มี.ค. ร.ศ.115

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 รล.99 เล่มที่ 28 พระราชทานรางวัลแข่งว้าว ร.ศ.124

จดหมายเหตุ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 การปฏิรูปการศึกษาสมัยรัชกาล
ที่ 5 - 7 (ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475) พิมพ์ในงานแสดง
 นิทรรศการเอกสารจดหมายเหตุ 9 - 30 มกราคม พ.ศ. 2521, 12 หน้า
 สวัสดิ์ เจริญานนท์ บันทึกการแข่งขันกีฬา เอกสารที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์

1.2 เอกสารที่จัดพิมพ์แล้ว

" พระราชกรณียกิจพระพุทเจ้าหลวง " ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 24 ตอน 992
 ลงวันที่ 5 เมษายน 2417

" เจ้าชายอากาศเปิดเยือนประเทศไทย " ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 13 ตอน 878
 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2447

2. เอกสารชั้นรอง

2.1 หนังสือ

กลาโหม, กระทรวง ที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงกลาโหม 8 เมษายน 2430 -
 8 เมษายน 2496 โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี 2515, 133 หน้า

กิจ กรจักร์, พระยา พงศาวดารโยนก โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ พ.ศ. 2507, 244 หน้า
 กอง วิสุทวารมณ "กีฬา" คณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทย กวพรการพิมพ์
 2509, 68 หน้า

เกรียงศักดิ์ พิศนาคะ ไทย 5 ยุค ป. พิศนาคะการพิมพ์ 2506, 440 หน้า

เกื้อกูล ยืนยงอนันต์ การพัฒนากองนาคนาวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ปริณิพานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2520,
 274 หน้า อัดสำเนา

เจริญ ภูพานิช เบื้องหลังวิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 ม.ป.ท. 2489, 379 หน้า

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย กิริติประวัติของชาติไทย โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี 2511, 163 หน้า

จักรกฤษณ์ นรนิติคุณการ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรง กับ

กระทรวงมหาดไทย วิทยานิพนธ์ ร.ม.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2506, 604 หน้า

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้า เจ้าชีวิต อมรการพิมพ์ 2517,
800 หน้า

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันภาค 7
พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์โท หม่อมเจ้าดำรงกรี
กรีธาวัช ป.ม., ต.ช., ว.ป.ร.ก., ร.จ.พ. 20 ก.พ.2477, 316 หน้า

_____. จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันภาค 1 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระเจ้านครราชสีมาเธอพระองค์เจ้าอรุณวดี 9 มี.ค. 2476, 74 หน้า

_____. พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์ 2507, 346 หน้า

_____. พระราชหัตถเลขาเมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป พ.ศ.2440 เล่ม 1
โรงพิมพ์คุรุสภา 2505, 444 หน้า

_____. เสด็จประพาสรอบแหลมมลายู เมื่อปี 2433 โรงพิมพ์คุรุสภา 2507, 110 หน้า

_____. พระราชพิธี 12 เดือน โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ 2505, 718 หน้า

_____. ทองคำวรรณ, ศาสตราจารย์ กิจารักษ์โกสโชนิกกุลที่ 1 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2514, 31 หน้า

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชิตติยา กรรณสูต เอกสารการเมือง การปกครองของไทย
ไทยวัฒนาพานิช 2518, 106 หน้า

ชาญชัย รัตนวิบูลย์ บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2519, 398 หน้า อักส่าเนา

เชวาลิเออร์ เคอ.ฟอร์บิง จดหมายเหตุลาลูแบร์ แปลโดยพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น

นราธิปพงศ์ประพันธ์ โรงพิมพ์คุรุสภา 2513, 257 หน้า

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม สมเด็จพระเจ้าพระยามหาศรีศรีสุนทรสังคมนา โรงพิมพ์เทพไพศาล

2404, 560 หน้า

คำทรงราชูปถัมภ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าพระยา จดหมายเหตุลาลูแบร์ รุ่งเรืองรัตนการพิมพ์

2510 2 เล่ม

..... ประวัติศาสตร์สุโขทัย ภาค 1 โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี 2498, 86 หน้า

..... พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2 บุญส่งการพิมพ์ 2511, 356 หน้า

..... พงศาวดารเหนือในประชุมพงศาวดารภาคที่ 1 โรงพิมพ์คุรุสภา 2506, 101 หน้า

..... พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5 โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, 379 หน้า

..... พระราชประวัติรัชกาลที่ 5 โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, 272 หน้า

..... ประชุมพงศาวดาร โรงพิมพ์คุรุสภา 2504 ... 70 เล่ม

..... ไทยรบพม่า โรงพิมพ์คลังวิทยา 2505, 807 หน้า

เคอ ชัวซียี, บาทหลวง จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสยามในปี ค.ศ.

1685 - 1686 แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร สำนักพิมพ์ดาวหน้า 2516, 515 หน้า

ศรี อมาตยกุล "ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย วิธีการปกครอง" แถลงงานประวัติศาสตร์

เอกสารโบราณคดี โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี 2513, 163 หน้า

ศรี อมาตยกุล แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี
2511, 163 หน้า

ทวยหาญ ยมนาค เรียงความขอพระเกียรติสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, 278 หน้า

ทองกี ล้นแก้ว, ร.อ. วารสารสมาคมกีฬาไทย มิตรนาการพิมพ์ 2515, 58 หน้า

เทพธู หับทอง กรุงเทพในอดีต โรงพิมพ์อักษรบัณฑิต 2518, 79 หน้า

อนิต อยู่โพธิ์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ม.ป.ท. 2499, 46 หน้า

นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ จดหมายเหตุลาลูแบร์ โรงพิมพ์คุรุสภา
2505 ... 2 เล่ม

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยา ประชุมบทละครดึกดำบรรพ์
พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางเลื่อน ประสาน อักษรพรรณี การพิมพ์ 2509,
248 หน้า

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยา สาส์นสมเด็จพระเลม 2
โรงพิมพ์คุรุสภา 2510, 163 หน้า

นาก เทพหัสดิน ณ อยุธยา วิชากระบี่กระบอง โรงพิมพ์คุรุสภา 2513, 218 หน้า
นพมาถ, นาง นพมาถ หรือคำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ ม.ป.ท.
2457, 104 หน้า

บุณนาค เข้มเคจร พระปรีชาญาณของ ร.5 โรงพิมพ์ ป.พิณาคะ 2514, 392 หน้า
บริหารเทพธานี, พระ พงศาวดารชาติไทย ประจักษ์วิทยาการพิมพ์ 2512 ... 2 เล่ม

_____. ประวัติศาสตร์ไทย ศิลปบรรณาการการพิมพ์ 2518, 631 หน้า

ประยูร สิริวิพันธุ์ ราชสำนักไทย กลังวิทยา 2506, 680 หน้า

_____. การรอยบาทพระพุทธรูปเจ้าหลวง สำนักพิมพ์สยาม 2514, 647 หน้า

_____. สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย กลังวิทยา 2506, 68 หน้า

ประยูร พิณาคะ สมเด็จพระเจ้าเสือ พิณาคะการพิมพ์ 2505, 154 หน้า

ประเสริฐอักษร, หลวง กำให้การชาวกรุงเก่า กลังวิทยา 2510, 267 หน้า

พลศึกษา, กรม เอกสารการแบ่งส่วนราชการและอำนาจหน้าที่ของกรมพลศึกษา มปท.

2510, 16 หน้า โรเนียว

_____. ข่าวสารกรมพลศึกษา มปท. 2513, 37 หน้า

_____. กีฬาพื้นเมือง โรงพิมพ์โรงเรียนช่างพิมพ์ 2480, 49 หน้า

พัน จันทนุมาต (เจิม) กับ พระจักรพรรดิพงศ์ (จาก) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา

โรงพิมพ์คลังวิทยา 2507, 202 หน้า

พิพิธพร แก้วมุกดา ประวัติพลศึกษา เจริญผลการพิมพ์ 2503, 256 หน้า

พิมาน แจ่มจรัส (นามแฝง) สงครามในประวัติศาสตร์ไทย ผ่านฟ้าพิทยา 2508, 542 หน้า

_____. ชุมนุมจดหมายเหตุปรั้งในเมืองไทย โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ 2510, 330 หน้า

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ อู่เหนือ อักษรบริการ 2506, 1020 หน้า

เพชร สุมิตร, ประวัติอารยธรรมจีน โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2518, 266 หน้า

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2503, 1053 หน้า

การดี มหาชน การปฏิรูปทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2518, 472 หน้า อักโรเนียว

ภิมย์ภักดี, พระยา ตำนานนาวา วัฒนาพาณิช 2520, 68 หน้า

มยุรี ศุภวิบูลย์ อิทธิพลของการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการพลศึกษาและกีฬาในประเทศไทย

ระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2516 ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร 2519, 156 หน้า

รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยโดยย่อ ศิวพรการพิมพ์ 2506, 230 หน้า

วิจิตรมาตรา, ชุน หลักไทย บัณฑิตการพิมพ์ 2519, 382 หน้า

วิจิตรวาทการ, หลวง งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย กรุงเทพมหานครการพิมพ์ 2514,

643 หน้า

วิลเลียม คลิฟตัน ทอดด์ ชนชาติไทย แปลโดย หลวงนิเทศนิคิสรณ์ โรงพิมพ์กรม

วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2520, 156 หน้า

- กิลปกร, กรม พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา โรงพิมพ์คลังวิทยา 2506, 392 หน้า
- _____ . ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ 2507....77 เล่ม
- _____ . ทำให้การขุดหลวงหาวัดและพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ อักษรนิติ
โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม 2507, 486 หน้า
- _____ . สาส์นสมเด็จ เล่ม 11 โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, 353 หน้า
- _____ . นางนพมาศ โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา 2513, 159 หน้า
- _____ . บรรยายสัมมนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย 2503, 37 หน้า
- _____ . ประชุมคณาจารย์ภาคที่ 1 กรุงสุโขทัย โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี
2515, 18 หน้า
- _____ . สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย บัณฑิตการพิมพ์ 2517, 508 หน้า
- ศรีวิศาลาจา, พระยา ประเทศไทย โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2509, 608 หน้า
- ศึกษาธิการ, กระทรวง บทเรียนจากการศึกษาในรอบ 10 ปี โรงพิมพ์คุรุสภา 2512,
128 หน้า
- _____ . ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 โรงพิมพ์คุรุสภา 2502,
1134 หน้า
- สนธิ์ บางยี่ขัน การเมืองท้องถิ่นไทย โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2517, 198 หน้า
- สมบัติ พลายน้อย เกร็ดโบราณคดีประเทศไทย บุรินทร์การพิมพ์ 2515, ... 2 เล่ม
- สุทัศน์ ศิริสวาย พระราชกรณียกิจของพระเจ้ารามาคำแหง วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาวิทยาลัย
สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ 2509, 211 หน้า ไร้นิยา
- สุลักษณ์ กีวัลย์ รวมปลารกถางงานอนุสรณ์อยุธยา 200 ปี โรงพิมพ์คุรุสภา 2510,
126 หน้า

อนุกรรมการรวบรวมประวัติศาสตร์สุโขทัย ประวัติศาสตร์สุโขทัย ม.ป.ท. ๒๔๗๕,
๒๕ หน้า

อนุমানราชชน, ศาสตราจารย์ พระยา, เรื่องของชาติไทย โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา
๒๕๑๓, ๑๕๑ หน้า

อุทธรณ์ ปิตุพันธ์ การพัฒนาการของกีฬาและพลศึกษาในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ คม.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๗, ๑๗๐ หน้า โรเนียว

เอกซ์เรย์ (นามแฝง) ชีวประวัติบรรพชนชั้นนำของไทย โรงพิมพ์ ป.พิศบาตะ, ๕๕๐๕,
๘๓๕ หน้า

อรรณพ นพการา การปรับปรุงการปกครองและความขัดแย้งกับฝรั่งเศสในมณฑลอุดร
ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๒ - ๒๔๕๓ วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๒๕๒๐, ๓๔๒ หน้า โรเนียว

๒.๒ วารสาร

ส่งเสริมกีฬาแห่งประเทศไทย, องค์การ "การแข่งขันเรือพื้นเมือง" วารสารกีฬา
คุรุสภา ๒๕๑๓, ๔๗ หน้า สำเนา

๒.๓ หนังสือพิมพ์

อายุมงคล โสณกุล "เนื่องในโอกาสครบรอบ ๒๐๐ ปี ของรัชกาลที่ ๒" เดอะเนชั่น
๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ หน้า ๑, ๑๒

"Siam" Bangkok Calendar June 28, 1891. p. 6

Blofeld, John. King Maha Mongkut of Siam. Singapore;

Asia Pacific Press, 1972. 97 P.

Cady, John F. Southeast Asia. New York, McGraw - Hill

Bock Company, 1964, 657 P.

Kong Visudharom. "Sport" Olympic Committee Of Thailand.

Sivaporn Press, 1956

Leonowen, Anna. The English Governess at The Samese Court

London, Arthur Barker Ltd., 1870. 267 p.

Ministry of Education. A History of Thai Education. Ministry

Education, Bangkok, 1970. 173 p.

Ministry of Public Instruction. Report on The Work of The

Education Department. Bangkok, The Education Department,

1971

Moffat, Abbot Low. Mongkut, King of Siam, 1804 - 1868. Ithaca,

N.Y., Cornell University Press, 1961. 254 p.

Nash, Jay B. Physical Education. Interpretation Objective,

A.S. Barnes and Co., New York, 1948. 350 p.

Nat Indrapana. Sport and Physical Education in Thailand 1932 -

1966. Doctoral's Thesis The University of Alberta, Canada,

1973. 278 p.

Seni Pramoj, M.R. King of Siam Speaks. Comp. by M.R. Seni

Pramoj and M.R. Kukrit Pramoj. No. P., No. pub., No. d.250

The Royal Bangkok Sport Club. Diamond Jubilee, September 6,

1901 - 1961. Bangkok, Pisanaka Press. 1962. 53 p.

W.A.R., Wood. A History of Siam. The Siam Barnakich press

New Road, Sikak Physisri, Bangkok, 1933. 299 p.

Wales, H.G. Quaritch DVARAVATT The Earliest Kingdom of Siam.

London, Bernard Quaritch, Ltd., 11 Grafton Street, 1969. 746 p.

Weiss, Paul. Sport A Philosophic Inquiry, Southern Illinois

University Press, Illinois, 1969. 250 p.

Wilson, F. City Planning, the Games of Human Settlement.

New York, Van Nostrand, 1975. 96 p.

- - - - -

រាជធានី

ภาคผนวก ก.

กรมการศาสนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ผู้ทรง

พระบรมราชโองการ

สภามณฑล

พระบาทสมเด็จพระ

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

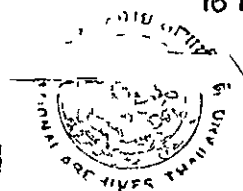
อภัย

พระบรมราชโองการ

เลขาธิการ

พระบรมราชโองการ

พระบัญชา

พระเดชเจ้ารองเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์

ที่พระพุทธรูป ผู้ได้รับนิทานนี้แห่งลัทธิพุทธมหาย
ชาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระบรมมหาราชวัง

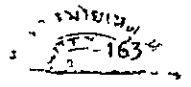
ทั้งเวลานี้เป็นเวลานี้ได้มาถึงคึกคักแล้ว ซึ่ง
ได้มีการรับเงินของกรีกาไลมส์นับเป็นครั้งแรก โดย
ที่กองทัพพระมหากษัตริย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระเนตรพระมหาราชได้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ไม่ว่าที่รับเงินของกรีกาไลมส์ครั้งนี้ พระเดชเจ้ารองเจ้า
เป็นต้นเกล้าฯ ทาที่ลัทธิได้ ก่อเป็นสิ่งที่หมายซึ่ง
ทำให้พวกที่พระพุทธรูปทั้งหลาย มีความดีใจยินดี
ซึ่งสืบไปโนพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นพระบรม
ราชประภาภในใจเจ้ารองเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ซึ่ง
โดยจะเปรียบได้ แลทำให้พวกที่พระพุทธรูปทั้งหลาย
มีความยินดีใจใจไปทั่ว กรีกาไลมส์นี้ ซึ่งได้ช่วย
ความประสงค์อันหมาย ในวาระประเพณีอันมีคุณ
แห่งลัทธิ อันจะชักนำความดีไปเพื่อประโยชน์

รับโง่ จะเป็นที่มั่นถาวรว่าผมบอกไป โง่ก็ —
ไคร้พระบรมเกศนาฟไนไคร้เจ้าดวงดีพระบาทสี —
เป็นพระบรมราชูประทักเป็นที่มั่น

อันในระหว่างเวลาเดิกรพระบาทดำเนินประมาศ
ประเทศยุโรปครั้งนี้ จักรพรรดิเจ้าทั้งหลาย —
มีความห่วงใยในพระกรุณาพระเมตตาคุณแห่งสมเด็จพระ —
พระนางเจ้าบรมราชินีนาถ จะทรงโปรดเกล้าโปรด —
กระหม่อมมาทำภักดีทูลนมัสการนี้ ให้เจริญโดย —
ลำดับไป (จนกว่าจะได้เสด็จพระบาทดำเนินกลับสู่ —
พระนคร)

ในที่สุดนี้ จักรพรรดิเจ้าทั้งหลายได้ไป —
ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระพร } ซึ่งทรงพระมหากรุณา —
แห่งกริชาลโมสรนี้ แต่ไม่มีสิ่งใดที่จะนิลลง —
พระเกียรติพระคุณให้หาเพียงแห่งพระมหากรุณาธิคุณ —
ได้ จึงพร้อมกันทั้งสถิตย์ฐานโดยความจริง —
จงรักภักดีในไคร้เจ้าดวงดีพระบาทและสมเด็จพระนาง —
เจ้าบรมราชินีนาถทั้งเสกษัตริย์บ้านเมือง ทรง —

พระพุทธเจ้าทั้งหลาย จาการมาถึงซึ่งในนี้ใหญ่
 ไม่ในระทานในสกลโลก จปรภาลให้ให้เสถียร—
 จลีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จมเด็จพระนาง—
 เจ้าพระบรมราชินีนาถ ให้ทรงพระเจริญไม่ศิริ—
 รกนภชลสมบัติ สรรพศิริสวัสดิพิพัฒน์มงคล
 พระเป็นป็นขนาทนโดยเสาศักจตกพิพาทกร
 จะมีพระราชหฤทัยประสงค์อันใด ขอจงได้ —
 ได้โปรดพระบรมราชประสงค์นั้น จกสิ่งตกประการ
 สักการะสักกษะ ขอเถอะ

กิริยาดีไม่ดอง

วันที่ ๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๖๕
ขอเดชะ เจ้าคุณจอมพลพระยาเทพปกเกล้าฯ ปกกระหม่อม
ที่ พระพุทธเจ้า พระยาเสนาบดีราช
พระราชทานไปถวายแก่สมเด็จพระบรมมหาราชวัง
คฤหาสน์พระบาท

ทำพระพุทธรูปไว้กราบพระบาทตาม
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ตามพระบรมราชโองการ
โดยทรงพระมหา
กรุณาเป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๑) ท้าวพระยาเจ้าโตไชยบุรีลาไปพระบาท
 หักกลเลขาซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ไปประดิษฐานในพิธีประชุมของกรรมการ
 มีฉนวนที่ ๔ ที่ฉนวนนี้ ทางเข้านั้นมี
 ขุนศึกในพระมหากรุณาเป็นล้นเกล้าฯ แด่
 รุกีกล่าวเป็นเกียรติยศอันยิ่งใหญ่มาก

ה

กวีทาสไม่วรที่ไม่วรที่เปรียบ แลพวก
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่วรสิ่งใดที่จะเสนอ
 ความชอบพระเดชพระคุณในพระมเหศวร
 อันนี้ได้อีกกว่า ข้าพระพุทธเจ้าขอพระบาท
 ทรราชย์คมทนต์ ถวายหนึ่งสื่อนับไว้ว่า ข้า
 พระพุทธเจ้าทั้งหลายขอ ขอพระเดชพระ
 คุณแผ่นดินเกล้าฯ เทที่สุดมิได้ แล
 หัวใจเกล้าฯ ว่ากวีทาสไม่วรนี้จะดำรง
 อยู่ได้ก็โดยอาศัยพระบรมเดชานุภาพ
 ปกเกล้าฯ สืบไป

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณา
 ธิราชเกล้าฯ

ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

พจนานุกรม

ภาคผนวก ก
สโมสรมรร เห่งัทฒนา

มรร เห่งัทฒนาการ

วันที่ 1 ธันวาคมรัตนโกสินทรศก 116

ขอเคอะเฬอะองอฐีพระบาทปก เกล่าปฏการหมอม

ข้าพระพุทเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบเฬอะองอฐีพระบาท
พระราชอาญาเป็นคณเกล้า

ด้วยข้าพระพุทเจ้าไค้ปริกษาค่ายเกล้า ฯ เห็นชอบพร้อมกันกับพวกสมาชิกของ
มรร เห่งัทฒนา เห่งัทฒนาหลวงกำบลอนจเรวิฏกรง ตั้งเป็นสถานที่ขึ้นแห่งหนึ่งให้ชื่อว่า
"มรร เห่งัทฒนาการ" และในสถานที่นี้จะไค้รวบรวมสิ่งของต่าง ๆ เป็นต้นว่า พระพุทธรูป
เพารูป และเงินทอง ทองแดง ที่มีตราแผ่นดินตราเครื่องหมายกับหังเครื่อง ้วย โถ
ราม จาน และเครื่องกิลา เครื่องแก้วเจียรระไน เครื่องมุก เครื่องกระ กับของอื่น ๆ
อีกหลายสิ่งหลายอย่าง ซึ่งเป็นของโบราณฝีมือช่างเก่า ๆ นั้นมาตั้งประทับไว้ที่ัทฒนาการ

อนึ่งถ้าพวกช่างผู้ไค้ทำของขึ้นด้วยฝีมือ อันนับว่าเป็นต้นคิด ต้นคำรื้ ฤาทำของ
อย่างไค้ขึ้นโดยงคางมปราณีศวีจิตร สมควรจะต้องไค้ที่ัทฒนาการ พวกช่างนั้นไค้บำของ
มาฝากให้ตั้งไว้ เพื่อจะอวดฝีมือศนว่าป็นต้นคิด ต้นคำรื้ ฤาจะฝากไว้ขายฉะนี้แล้ว
มรร เห่งัทฒนาการจะรับไว้ตั้งขายให้สมคางมประสงค ฤาของสิ่งไค้ที่มรร เห่งัทฒนา
จะรับซื้อซาคไค้ป็นสมบัติของมรร เห่งัทฒนาการจะรับซื้อไว้ไค้เดียว เพื่อจะได้ตั้งแต่ไว้ที่
ัทฒนาการ ให้สมาชิกของมรร เห่งัทฒนาการมาหาศนทั้งหยาให้มาคูกูมาชมเล่นป็นเครื่องบำรุง
ศคิปัญญา และเพลคเพลนิจ แก่ถาผู้ไค้มิไค้ป็นสมาชิก ช่วยออกเงินบำรุงัทฒนาการใน
ชั้นศนแล้วจะมากูมาเพียว่าที่ัทฒนาการ ต้องช่วยออกเงินที่ัทฒนาการกนหนึ่งกราวหนึ่งตั้งแถ
สสิ่งหนึ่งขึ้นไปตามคางมพอใจให้เพื่อป็นการอูดหนุนมรร เห่งัทฒนา จึงจะมีกรรมสิทธิ์
มากูมาเพียไค้

ถักการซึ่งข้าพระพุทเจ้าเห็นค่ายเกล้า ฯ พร้อมกันกับพวกสมาชิกมรร เห่งัทฒนา
ตั้งสถานที่ (คดับ) อย่างไค้ไค้มีความประสงคมุ่งหมายศคากความคไค้ป็นประโยชน์หลายประการ
คือ

1. เป็นเครื่องประดับประดาพระนกร
2. เมื่อได้เห็นสิ่งของที่แข็งแรงไว้ที่ทัศนาคารแล้ว ทำให้เกิดสติปัญญา เพลิดเพลินใจ และบางทีจะเป็นเครื่องแนะนำให้ประกอบการงานในหัตถกรรม พานิชกรรมด้วย
3. บรรรเหิงทัศนานี้ นับว่าช่วยบำรุงอุทฺทมนฝีมือช่างทั้งปวง ให้ได้รับผลประโยชน์ตามการฝึกและมีมือของเขา เพราะเป็นผู้รับซื้อรับขายให้
4. เป็นเครื่องมือแสดงสามัคคีคุณให้เจริญยิ่งขึ้นช่วยพวกสมาชิกของบรรรเหิงทัศนาล้อมาพบปะกันโดยเสมอ ๆ แล้ว การสามัคคีธรรมก็จะไ้ไม่จืดจาง
5. สิ่งของโบราณต่าง ๆ ซึ่งจะลบลืมซ่อนอยู่ ณ ที่ไหน เมื่อพวกสมาชิกของบรรรเหิงทัศนาล้อมช่วยกันสืบเสาะค้นหา มาตั้งแต่งที่ทัศนาคารนี้ ของที่ลืมนั้นก็จะได้มารวบรวมอยู่ เมื่อมีกิจการงานอย่างใด จะได้หยิบใช้โดยง่าย
6. สิ่งของเก่าโบราณต่าง ๆ ฤาของที่เป็นฝีมือช่าง ซึ่งบรรรเหิงทัศนาล้อมรวบรวมไว้นี้ เมื่อมีราชการอย่างใดจะทวงใช้ ฤาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จะทรงพระราชมงคลเมื่อใด บรรรเหิงทัศนาก็จะทูลเกล้าถวายฉลอง

พระ { เกษ
ให้ราชการนั้นสำเร็จตลอดไป
คุณ

ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ พร้อมกันกับพวกสมาชิกของทัศนาคารบรรรเหิงทัศนาคือมีความดีมีประโยชน์หลายประการดังนี้ จึงได้ก่อตั้งขึ้น และจะได้เปิดทัศนาคารในมหาชนทั้งทวยได้มาชุมนุม ในวันที่ 16 ธันวาคม ร.ศ. 116 ซึ่งเป็นวัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับคืนพระนคร อันนับว่าเป็นวันมหามงคลสมัยพิเศษประเสริฐอย่างยิ่ง และหวังจะได้เป็นสิ่งที่สักการะแสดงความยินดีต่อพระบรมราชบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการที่เสด็จกลับคืนพระนคร โภยสวัสดิภาพนั้นด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชมงคลโรกาส รับพระราชทานอนุญาตในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทในการที่จะได้ตั้งบรรรเทศทัศนาวรวิทย์ และได้เปิดทัศนาคารในวันที่ 16 ธันวาคม ร.ศ. 116 และจะได้ประชุมสมาชิกของบรรรเหิงทัศนาล้อมบางกรั้งบางคราว เพื่อได้ปรึกษาหารือกันด้วยกิจการงานของบรรรเหิงทัศนาล้อมให้เจริญยิ่งขึ้นกับข้าพระพุทธเจ้า

และสมาชิกทั้งปวง ขอพระราชทานพระมหากรุณาบารมีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า เป็นที่พึ่งไ้ทรงเป็นผู้นำบรมเทินทักท้านให้ มีความเจริญรุ่งเรืองไปโดยกาลนาน กุศลทั้งไ้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ทรงเป็นผู้นำบรม "กริธาสมิสร" ฉะนั้นกับขอไ้โปรดเกล้า ฯ นำข้อความทั้งนี้ขึ้นกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเมื่อเสด็จกลับกับพระนครแล้วนั้น เพื่อไ้ทราบบ้างละอองธุลีพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าไ้กล่าวพระนามและนามสมาชิกทั้งปวงของบรมเทินทักท้านทูลเกล้า ฯ ถวายมา เพื่อไ้ทราบบ้างละอองธุลีพระบาทด้วยแล้ว

ควรมิการแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอพระ

ข้าพระพุทธเจ้า กรมหมื่นจรัสพรปฏิภาณ

แพนสภานายก

ที่มา :- กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 เรื่อง สโมสรมบรมเทินทักทา

(1 ค.ศ. 116 - 12 ค.ศ. 116)

ภาคผนวก ง

พระมหากษัตริย์ไทย 34 พระองค์

สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

1. รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) พ.ศ. 1893 – พ.ศ. 1912
2. " พระราเมศวร ครั้งที่ 1 พ.ศ. 1912 – พ.ศ. 1913
3. " พระบรมราชาธิราชที่ 1 พ.ศ. 1913 – พ.ศ. 1925
4. " พระเจ้าทองหล่อ พ.ศ. 1925 – พ.ศ. 1925
5. " พระราเมศวร ครั้งที่ 2 พ.ศ. 1927 – พ.ศ. 1930
6. " พระยาราม พ.ศ. 1930 – พ.ศ. 1944
7. " พระอิทธิราชาธิราช พ.ศ. 1944 – พ.ศ. 1961
8. " พระบรมราชาธิราชที่ 2 พ.ศ. 1961 – พ.ศ. 1977
9. " พระบรมโกศโลกนาถ พ.ศ. 1977 – พ.ศ. 2015
10. " พระรามาธิบดีที่ 2 พ.ศ. 2015 – พ.ศ. 2052
11. " พระบรมราชาหน่อพุทธางกูร พ.ศ. 2052 – พ.ศ. 2056
12. " พระวิสุทธิราชาธิราช พ.ศ. 2056 – พ.ศ. 2057
13. " พระชัยราชาธิราช พ.ศ. 2057 – พ.ศ. 2070
14. " พระยดกฟ้า พ.ศ. 2070 – พ.ศ. 2070
15. รัชกาลขุนวรลงฟ้า กรองราชไค้ 5 เคือน
16. รัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2072 – พ.ศ. 2095
17. รัชกาลสมเด็จพระมหินทราธิราช ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2095 – พ.ศ. 2097
18. " พระมหาจักรพรรดิราชาธิราช ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2097 – พ.ศ. 2098
19. " พระมหินทราธิราช ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2098 – พ.ศ. 2099
20. " พระมหาธรรมราชาธิราช พ.ศ. 2099 – พ.ศ. 2122
21. " พระนเรศวรมหาราช พ.ศ. 2122 – พ.ศ. 2137
22. " พระเอกาทศรถ พ.ศ. 2137 – พ.ศ. 2144
23. " พระศรีเสาวภาค พ.ศ. 2144 – พ.ศ. 2145

24.	รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม	พ.ศ. 2145 – พ.ศ. 2170
25.	" พระเชษฐาธิราช	พ.ศ. 2170 – พ.ศ. 2171
26.	" พระอภัยมณีวงศ์	ครองราชได้ 6 เดือน
27.	" พระเจ้าปราสาททอง	พ.ศ. 2171 – พ.ศ. 2198
28.	" เจ้าฟ้าชัย	พ.ศ. 2198 – พ.ศ. 2198
29.	" ศรีสุวรรณราชาธิราช	พ.ศ. 2198 – พ.ศ. 2198 (ครองราชได้ 2 เดือน)
30.	" พระนารายณ์	พ.ศ. 2199 – พ.ศ. 2225
31.	" พระเพทราชา	พ.ศ. 2225 – พ.ศ. 2243
32.	" พระเจ้าเสือ	พ.ศ. 2243 – พ.ศ. 2246
33.	" พระที่นั่งท้ายสระ	พ.ศ. 2246 – พ.ศ. 2270
34.	" สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ	พ.ศ. 2270 – พ.ศ. 2277
35.	" สมเด็จพระบรมโกศ	พ.ศ. 2277 – พ.ศ. 2301
36.	" พระเจ้าอู่ทอง (ขุนหลวงเขาวัด)	ครองราชได้ 8 เดือน
37.	" พระที่นั่งสุริยาสวรรค์	พ.ศ. 2301 – พ.ศ. 2310

ที่มา : กรมศิลปากร พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ พันจันทานมาศ (เจิม)
กับ พระจักรพรรดิพงษ์ (จาก) หน้า 1 – 192

ภาคผนวก จ.

สงคราม 24 ครั้ง ระหว่างไทยกับพม่า
(สมัยกรุงศรีอยุธยา)

ครั้งที่ 1	พม่าตีเชียงใหม่	พ.ศ. 2081
ครั้งที่ 2	สมเด็จพระศรีสุริเยศยศจักรสังเวย	พ.ศ. 2091
ครั้งที่ 3	วิวาทกับเรื่องช้างเผือก	พ.ศ. 2106
ครั้งที่ 4	เสียกรุงแก่พระเจ้าหงสาวดี	พ.ศ. 2107
ครั้งที่ 5	สมเด็จพระนเรศวรประกาศอิสรภาพ	พ.ศ. 2127
ครั้งที่ 6	การรบพระยาพิษณุโลกที่สุพรรณบุรี	พ.ศ. 2127
ครั้งที่ 7	รบพระเจ้าเชียงใหม่ที่บ้านสระเกศ	พ.ศ. 2128
ครั้งที่ 8	พระเจ้าหงสาวดีล้อมกรุงศรีอยุธยา	พ.ศ. 2129
ครั้งที่ 9	พระมหาอุปราชา ยกทัพมาครั้งแรก	พ.ศ. 2133
ครั้งที่ 10	" " ครั้งที่สอง	พ.ศ. 2135
ครั้งที่ 11	ไทยตีเมืองทวาย และตะนาวศรี	พ.ศ. 2135
ครั้งที่ 12	สมเด็จพระนเรศวรไต่หัวเมืองมอญ	พ.ศ. 2137
ครั้งที่ 13	สมเด็จพระนเรศวรตีเมืองหงสาวดีครั้งแรก	พ.ศ. 2138
ครั้งที่ 14	" " " ครั้งที่ 2	พ.ศ. 2142
ครั้งที่ 15	สงครามครั้งสุดท้ายของพระนเรศวร	พ.ศ. 2147
ครั้งที่ 16	พม่าตีเมืองทวาย	พ.ศ. 2156
ครั้งที่ 17	ไทยตีเมืองเชียงใหม่	พ.ศ. 2157
ครั้งที่ 18	พม่าตีเมืองทวาย	พ.ศ. 2165
ครั้งที่ 19	ไทยตีเมืองเชียงใหม่	พ.ศ. 2205
ครั้งที่ 20	ไทยรบกับพม่าที่เมืองไทรโยค	พ.ศ. 2206
ครั้งที่ 21	ไทยตีเมืองพม่า	พ.ศ. 2207
ครั้งที่ 22	พม่าล้อมกรุงศรีอยุธยา	พ.ศ. 2302

ครั้งที่ 23 พม่าตีหัวเมืองปักษ์ใต้

พ.ศ. 2307

ครั้งที่ 24 ไทยเสียกรุง

พ.ศ. 2310

ที่มา : สมเด็จพระนเรศวรมหาราชานุภาพ ไทยรบพม่า หน้า 1 - 3

ภาคผนวก ฉ

วิธีการจับช้างเถื่อน

คอกใหญ่ที่คั่นปากโขลงช้างเถื่อนเข้ามาเลือกจับนั้นเรียก "เพี้ยค" มีขนาดกว้างและยาวมาก ถมดินขึ้นมาเป็นเชิงเนินสูงมากตลอดไป ทุก ๆ ฟากเพี้ยคโดยรอบรายเสาสูงราว 10 ฟุต ปักจมลงไปในดินโดยทั่วที่จะทานกำลังช้างกันได้ไหว เสาข้างหนึ่งจะห่างกันพอคนลอดเข้าไปข้างในวงเพี้ยคได้ แต่แถบเกินที่ช้างจะลอดออกมาได้ ในระหว่างเสาเพี้ยคสองต้น เสาเว้นที่ช้างพังเหื่อง เข้าไปหลบหลอช้างเถื่อนอยู่ หมอช้างที่ช้างพังลอดโขลงช้างมาเข้าใช้ใบไม้ไพรกำบังตนเพื่อมิให้ช้างเถื่อนเห็น นางช้างพังเหื่องนั้น ก็เข้าใจก็พอที่จะส่งเสียงแปรกแปรค คีคคั้น สมควรจะล่เรียกช้างพลายเถื่อนให้หลุมหลงตามมาได้ ก็เลยหลวมตัวตกเข้ามาอยู่ในคอกเพี้ยคสองแถวด้วยหลงละเลิงตามนางช้างแว่กฉมาเข้ามาก และจะกลับคืนสู่ป่าอีกก็ไม่ได้ แต่อุบายมุ่งหมายของกรมช้างนั้น คิจะจับช้างเถื่อนที่เจาะจงจะผูกมัดให้แน่นถักขังไว้จนกว่าจะหัดให้เชื่อง เป็นช้างใช้งานเป็นปกติ

ภาคผนวก จ

1. รวามไ้เกาะคามโรงกายกรรม
2. เจือกหอย 1
3. ไมหอย 1
4. รวามไ้สัก 1
5. หวงเหล็ก สองคู่ (เล็ก 1 ใหญ่ 1)
6. บันได 1 อัน
7. จิงจ้าคักทัว 1
8. จิงจ้าไต 1
9. มาเกรืองคักคัวห่มหนึ่ง 1
10. ไม้หลักปักกระโถกสูง 1

พระกรุณัถบรานสิฐ กรุใหญ่

30/5/ 122

ที่มา :-

กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ ถ.จ.50 เลขที่ 6/8 เรื่องสร้างเครื่องเล่นกายกรรมสำหรับโรงเรียนวัดนครคีติ (6 ก.ย. 2446)

ภาคผนวก ๕

โรงเรียนมัธยมวัดนครวัดขออนุญาตสร้างโรงเรียนและสนามหญ้า

สำหรับฝึกกายกรรม

ที่ 204/8530 วันที่ 28 เดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. 121

พระยารัฐบุรินทร์บุรีรักษ์ ปลัดทูลฉลอง กระทรวงธรรมการ

ทูลมายังหม่อมเจ้า ปิยภักดีนารถ ปลัดทูลฉลองกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทรงทราบ

ด้วยโรงเรียนวัดนครวัดได้ตั้งมานานแล้ว การเล่าเรียนก็เจริญขึ้นทุกที และพื้นที่ก็ กับทั้งเป็นที่ประชุมชนมาก กรมศึกษาธิการจึงได้จัดขึ้นเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา สำหรับสอนวิชาชั้นมัธยมศึกษา แต่ยังไม่มีส่วนหญ้าและโรงเรียนฝึกหัดกายกรรมให้สมกับที่เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมศึกษาธิการจึงเรียนนายช่างมากะราคา ค่าทำสนามหญ้า และโรงเรียนฝึกหัดกายกรรม นายช่างกะราคาทำสนามหญ้า 1000 บาท ค่าทำโรงเรียนฝึกหัดกายกรรม ราคา 2400 บาท รวมเป็น 3400 บาท

ท่านเสนาบดีจึงมีบัญชาให้หม่อมฉัน ขอรับประทานอนุญาตโอนเงินค่าเบี้ยเลี้ยง ในโรงเรียนราชวิทยาลัย ซึ่งมีอยู่ในงบประมาณ 20235 บาท เบิกจ่ายไปแล้ว 7820 บาท เกษ และขออนุญาตโอนไปตามหนังสือกระทรวงนี้ 3 ครั้ง เป็นเงิน 7137 บาท คงเหลือ 5237 บาทเศษ มาเป็นการรกร้างทำสนามหญ้าและโรงเรียนฝึกหัดกายกรรมที่โรงเรียนวัดนครวัด เป็นเงิน 3400 บาท และได้สอไปโอนเงินแนบจากถวายด้วยแล้ว

ขอได้โปรดนำความทราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทราบฝ่าพระบาท

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ที่มา :-

กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ 50 เล่มที่ 7 เรื่องสร้างโรงเรียนและสนามหญ้าฝึกกายกรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดนครวัด (28 ก.พ. 2445 - 14 ก.ย. 2446)

ภาคผนวก ข

โรงเรียนวัดปทุมคงคาขออนุญาตทำสนามหญ้า

วัดปทุมคงคา

วันที่ 12 สิงหาคม ร.ศ. 126

อาตมาภาพ พระครูธรรมสาร โสภณ ขอเจริญพรบาในเจ้าคุณพระยาวชิรธรวิสุทธิกัฏฐิ ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการทราบ

กัฏฐิขิตลงวันที่ 3 เดือนนี้ ขออนุญาตจ่ายทุนวัดทำสนามแถมนี้ไว้ให้แก่โรงเรียน นั้น (1) บัดนี้อาตมาภาพได้หารือกับพระไพศาลกิตยสาธิต เจ้ากรม ๆ ตรวจเห็นว่าถ้าทำ โรงเรียนมัธยมขึ้นจะมีประโยชน์มากทั้งเป็นการเจริญแก่วัดด้วย

ถ้ากรมศึกษาเห็นว่าควรมี อาตมาภาพเห็นสมควรจ่ายทุนวัด เพราะผลประโยชน์ ของวัดที่ขี้บู้ ไม่จำเป็นต้องเปลืองพระราชทรัพย์ ไม่จำเป็นต้องเปลืองพระราชทรัพย์ แต่จะทำ รูปทรงอย่างไร หนักใดจนตลอดการเหมาะเท่านั้น ให้กรมศึกษาจัดจนตลอดเพื่อเป็นสะดวก (2) ส่วนวาระอื่นไม่มเป็นที่ปราบพันสนามนั้น ขอให้กรมศึกษาจัดหาผู้จ้างไปปลูกและประมูกรากาเหมาะ ให้เสร็จเมื่อตกลงราก การทำหนังสือสัญญาเหมาะไป (3) ส่วนทำรั้วนั้นจะควักขอบเมื่อทำ โรงเรียนมัธยมหรือสนามเรียบร้อยแล้วจะจ้างประมาทตลอดรั้วหลัง (4) ส่วนทำสนามนั้นจำเป็นต้อง รื้อกุฏิหลังตึก โรงเรียนและข้างโรงเรียนรวม 3 หลัง ทั้งฐานกัฏฐิคาแรงรื้อแผลปลูกเสร็จ รากา 700 บาท (5) ที่จะปลูกโรงเรียนมัธยมว่าเป็นตั่งรื้อกุฏิทั้งหมด 3 หลัง การรื้อแผลปลูก เสร็จรากา 800 บาท (6) จำเ็นตั่งรื้อถาลาคินใหญ่ไปปลูกที่อื่น ทั้งการรื้อแผลปลูกคาบูน ขี้เเมนคกัฏฐิ เป็นรากา 2200 บาท เพื่อประโยชน์สำหรับนักเรียนได้ฝึกหัดกายบริหาร รวมการ รื้อกุฏิสองหลังกับถาลาคินนั้น วัดจะจัดทำเพื่อเป็นการสะดวกแถถาวรด้วย ส่วนการโรงเรียน มัธยมกับสนาม ขอให้กรมศึกษาจัดจนตลอด แถถการที่จะจ่ายทุกวัดนั้น ถ้าได้รับอนุญาตคือ กระทรวงนี้แล้ว เวยยาวัจจระจะได้ทำฎีกา เบิกแถถายตามเกยมา วัดจะได้จัดการรื้อแผลทำ ถอไป อาตมาภาพได้ทำงบประมาทรายการแถมมาพร้อมกับลิตินี้แล้ว

ภาคผนวก ๗

เรื่อง ขออนุญาตตั้งสถานที่สำหรับนักเรียนโรงเรียนกัจจริตออกกำลัง -

วันที่ 24 เดือนมิถุนายน ร.ศ. 126

เจ้ากรมตรวจกระทรวงธรรมการ

เรียนมายังคุณพระสรรพการศิริฤทธิ

ผู้อุปการะโรงเรียนกัจจริต

ด้วยคุณวิบุรุษคุณกร ผู้ตรวจการแขวงตะวันออกเหนือยื่นรายงานว่าโรงเรียนกัจจริตยังขาดสถานที่สำหรับให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกหัดกำลังอยู่ อยากจะให้มีสถานที่สำหรับนักเรียนนี้ฝึกหัดกำลัง เหมือนกับโรงเรียนอื่น ๆ บ้าง

ตามที่ผู้ตรวจการแขวงตะวันออกขึ้นแจ้งมาเป็นการสมควร จึงเรียนมาเพื่อให้ทราบว่าในขณะนี้ท่านเป็นผู้ตั้งโรงเรียนและยังทรงรับเป็นผู้อุปการะอยู่นั้น ท่านมีความจำเป็นในเรื่องสถานที่ของโรงเรียนน้อยแล้ว เป้าอย่างไรบ้าง

ขอแสดงความนับถือมาด้วย

ว่าที่เจ้ากรม กรมตรวจ

ที่มา :-

กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ ศบ.50
เล่มที่ 2/68 พระสรรพการ ฯ ขออนุญาตตั้งสถานที่สำหรับนักเรียนโรงเรียนกัจจริตออกกำลัง
26 มิ.ย. 2450

ภาคผนวก ก

โปรแกรมกระบวนเรือแข่ง

บางปะอิน วันที่ 8 พ.ย. ร.ศ. 118

คู่มือที่ 1	เรือใบตพายทหาร กรมอาสาสามกับกรมโตะ ที่หมาย	{ กรมอาสาสาม	ธงเขียวน้ำเงิน
		{ กรมโตะ	ธงแดง
คู่มือที่ 2	เรือใบตพายทหาร เรือมรธากับเรือราชบุรุษ ที่หมาย	{ เรือมรธา	ธงเขียวน้ำเงิน
		{ เรือราชบุรุษ	ธงแดง
คู่มือที่ 3	เรือสามปั่น กรมปากน้ำกับแปดกรม ที่หมาย	{ กรมปากน้ำ	ธงเขียวน้ำเงิน
		{ แปดกรม	ธงแดง
คู่มือที่ 4	เรือสามปั่น บุตรหมู่กรุงเทพ กับบุตรหมู่เกาะเมือง ที่หมาย	{ กรุงเทพฯ	ธงเขียวน้ำเงิน
		{ เกาะเมือง	ธงแดง
คู่มือที่ 5	เรือม่วนักเรียนนายเรือกับ น.ร.นายร้อย ที่หมาย	{ น.ร.นายเรือ	ธงเขียวน้ำเงิน
		{ น.ร.นายร้อย	ธงแดง
คู่มือที่ 6	เรือม่วน นายเรือกับนายร้อยทหารเรือ ที่หมาย	{ นายเรือ	ธงเขียวน้ำเงิน
		{ นายร้อย	ธงแดง
คู่มือที่ 7	นั่งกระพะพาย กรมปากน้ำ กับกรมมริน ที่หมาย	{ กรมปากน้ำ	ธงเขียวน้ำเงิน
		{ กรมมริน	ธงแดง

ที่มา :-

ด.ค. เรื่องรายงานแข่งเรือ

ภาคผนวก ญ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร
และพระราชทานรางวัลการแข่งขันยิงปืน

ศาลาบุญนาธิการ

วันที่ 27 เมษายน รัตนโกสินทร์ศก 123³⁷

กราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนสมมติอมรพันธุ์ทรงทราบฝ่าพระบาท
ด้วยการยิงปืนเป็นเล็กแข่งขันเป็น ร.ต.พิเศษพระราชทานรางวัลในทีกนี้ ได้ยิง
แข่งขันเมื่อวันที่ 23 เมษายนนายทหารที่ยิงเป้าในระยะ 300 เมตร ไม่ต่ำกว่า 40 แต้ม
นั้นได้เข้ายิงแข่งขันเป็น ร.ต.พิเศษ ทรงพระราชทานนี้ 22 นาย กำหนดยิงรูปปืนในระยะ
300 เมตร 10 กระสุน ยิงเป้าระยะ 800 เมตร 10 กระสุน นายร้อยเอก
หม่อมราชวงศ์สิทธิ ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ยิงได้ทั้งหมด 2 ระยะ 18 แต้ม เป็นที่ 1
ได้รับพระราชทานเป็น ร.ต.พิเศษรางวัลในทีกนี้³⁷

เมื่อมีโอกาสดันศรวรขอได้โปรดนำกราบบังคมทูลพระกรุณาเพื่อได้ทรงทราบฝ่า
ละอองธุลีพระบาท

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ข้าพระพุทธเจ้า กรมหมื่นนครไชยศรี

ผู้บัญชาการกรมบุญนาธิการ

ที่มา :-

กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด รล.8 ที่ 8 ณ/24
เรื่องพระราชทานปืนและโล่ห์ (14 เม.ย.120 - 16 เม.ย.129)

ภาคผนวก ก

การแข่งขันกรีฑาทหารบก

วังสราญรมย์

วันที่ 1 พฤศจิกายนรัตนโกสินทรศก 125

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลี

พระบาท

ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปีที่ 2 นี้ มีนายทหารผู้ใหญ่ในกรมทหารบกหลายนายเห็นพร้อมกันว่า กรมทหารบกก็มีข้าราชการอยู่เป็นอันมาก ควรจะจัดการรื่นเริงอย่างใดอย่างหนึ่งฉลองพระเดชพระคุณแด่ปิตุมาหาชนดู เพื่อให้เกิดความนิยมในราชการทหาร จึงได้นัดประชุมกัน ๗ ถ้ายกยอหาวิธีการ ข้าพระพุทธเจ้าได้เป็นประธานเพื่อปรึกษากันในเรื่องนี้ ตกลงกันว่าจะมีการจัดการกรีฑาในสวนทหารบกขึ้น จัดให้เล่นที่ทุ่งสนามหลวง เมื่อได้กำหนดการลงแล้วข้าพระพุทธเจ้าจะกรรมการกรีฑาเห็นด้วยเกล้าว่ากำหนดวันที่ 18 ที่ 19 พฤศจิกายน 2 วันนี้ จะเป็นวันที่เหมาะ เพราะจะได้ตรงกับงานพระราชพิธี เฉลิมฉัตรด้วย แลคิดว่าจะได้จัดผลับปลาไว้ที่หน้าวังมหาธาตุสำหรับเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรทั้งจะได้จัดที่สำหรับผู้จะไปดูด้วย จะได้เก็บเงินค่าที่นั่งตามสมควร

อนึ่งการกรีฑาเช่นนี้ คิดด้วยเกล้าว่าจะให้เป็นงานมีค่าจะให้มีในวันที่ 18 ที่ 19 เดือนพฤศจิกายนทุก ๆ ปีไปตามที่ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบบังคมทูลพระกรุณามาแล้ว ถ้าเป็นการชักชวนประการใด ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานเรียนพระราชนิติ

ควรมีกว่รแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า วชิราวุธ

ที่มา :-

กช. กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ก. 13 ที่ 1/100

เรื่อง มีการกรีฑาทหารบกหรือรวมพล (18 พ.ย. 125 - 19 พ.ย. 125)

[illegible]

[illegible]

ภาคผนวก ฅ

กฤติกาเสนาว่า

ที่สวนกุหลาบ

ในการตั้งกรมสบเค็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเพชรมาลย์นฤมล

วันที่ 10 - 11 - 12 พฤษภาคม

รัตนโกสินทร พุทธศักราช 2438
124

พระยาสีหราชฤทธิไกร ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ตั้งข้อกฤติกาไว้
ดังจะกล่าวต่อไปนี้

พระยาสีหราชฤทธิไกร

นายสนาม

พระยาเพชรบูรณ์

พระยาสมิทธสรวรรพการ

} ที่ปรึกษาในการที่จะกำหนดรางวัล

กำหนดสัญญา ระหว่างจุลา กับ บั๊กเป่า กำหนดส่วนแบ่งเต่งคานใต้
สนามจุลา อยู่สนามรูปไข่คานใต้ สนามบั๊กเป่า อยู่ส่วนแบ่งเต่ง คานใต้
นายสนาม อยู่ระหว่างถนนปลายใบพร แลถนนมา

ในการเสนาว่าครั้งนี้ จะพระราชทานรางวัล ฝ่ายจุลา เป็นฝ่ายห้อย
ฝ่ายบั๊กเป่า เป็นคอกจันทน์ สำหรับผู้แลกลักที่หว่างซุง เครื่องรางวัลนั้น บั๊กค่วย
กันเลื่อม มีอักษรพระนามอยู่กลาง แบ่ง เป็นสามชั้น

ชั้นที่ 1 พันทอง

ชั้นที่ 2 พันสีทับทิม

ชั้นที่ 3 พันสีชมพู

ลักษณะที่จะไ้รางวัลตามชั้นนั้นดังนี้

1 จุลา คัดบั๊กเป่า ๆ ทำให้จุลา เข้มฉ่ำปากฉาขาด หัก วัดแต่ปลายเข็ม
ฉาปากฉาเข้าไป ตั้งแต่ 5 นิ้วขึ้นไปก็ดี ทำให้หูขาด 2 เส้นก็ดี ฉาสุ่มปลายปัก
ขาดก็ดี ฉาบั๊กเป่าชกตอยจุลา ๆ มีอันตราย คือ สักขาดและกระคายขาดตั้งแต่ 6 นิ้วขึ้นไป
จนกำปั้นลอคได้ ฉาไม่ถึงกำปั้นลอคได้ แต่หลายแผลก็ดี

ถ้าจุลา พากบั๊กเป่า เข้ามาในสัญญาได้ จุลา มีรางวัลชั้นที่ 1 ถ้าตกบั๊กเป่า
บั๊กเป่า ไ้รางวัลชั้นที่ 1

2 จุลาคติปักเป่า จุลาเซาเหนียงปักเป่า ถาปักเป่ามัตตุงจุลา ถาปักเป่า
ปะกขวนถึงกองกตส์กันโดย เบนการลำบาก ถาจุลาขณะปี่รางวัลชั้นที่ 2 ถาจุลาแพ
ปักเป่ามีรางวัลชั้นที่ 2 เพราะเหตุว่าเป็นผู้แก่ดีแลลอดี

3 จุลาคติปักเป่า ๆ ปะบวงแสงตุดอกออกแล้วปะกขอีก จุลามีอาการขบขำ
แปนตบว้าปักตักขาหัก เข้มหัวกำกว่า 5 นิ้วก็ดี ถาสักขาถกกระดากขาถก กำกว่า
6 นิ้วลงมาก็ดี ถาจุลาขณะมีรางวัลชั้นที่ 3 ถาปักเป่าขณะมีรางวัลชั้นที่ 3 เพราะ
เหตุว่าเป็นผู้แก่ดีแลลอดี

4 จุลาตัวเดียวคว่ำปักเป่าได้ในวันเดียวขณะ 3 เที้ยว ไ้รางวัลชั้นที่ 3
จุลาตัวเดียวนั้นคว่ำปักเป่าได้ในวันที่ 2 อีก 3 เที้ยว เลื่อนขึ้นเป็นรางวัลชั้นที่ 2
จุลาตัวเดียวนั้นคว่ำปักเป่าได้ในวันที่ 3 อีก 3 เที้ยว เลื่อนขึ้นเป็นรางวัลชั้นที่ 1
ถาขณะไ้ในวันเดียว 6 เที้ยว ก็ไ้รางวัลชั้นที่ 2 ดีเคียว ถา 9 เที้ยวก็แปนชั้น
ที่ 1

5 ปักเป่าตัวเดียว ลอดจุลาตกไ้ในวันเดียว 3 เที้ยว ไ้รางวัลชั้นที่ 3
ปักเป่าตัวเดียวนั้น ลอดจุลาตกไ้ในวัน 2 อีก 3 เที้ยว เลื่อนขึ้นเป็นรางวัลชั้น
ที่ 2 ปักเป่าตัวเดียวนั้น ลอดจุลาตกไ้ในวัน 3 อีก 3 เที้ยว เลื่อนขึ้นเป็นรางวัล
ชั้นที่ 1 ถาขณะไ้ในวันเดียว 6 เที้ยวถา 9 เที้ยว ก็แปนอันไ้รางวัลชั้นที่ 2 แล
ชั้นที่ 1 ถึงกลาวในชอกอน

ว่ากวยการที่จะเข้าสนาม

ขอ 1 บรรดาผู้ที่จักว้าว กองนำวาวมายังนายสนาม ให้นายสนามตรวจ
กตส์ที่จะชักว้าวขึ้น ไม่ให้มีผิดจากข้อหาบแลเป็นอนุญาตและประทับตราในท้าวว้าว
แลหาง แลจึงชักว้าวขึ้นไ้

ขอ 2 ในเวลาตอนที่จนนำว้าวจุลา ถาปักเป่าขึ้นชักก่อนนั้น ผู้ตีแปนเจ้าของ
จุลาถาปักเป่า กองนำเดิมพันบาวางไว้ทอนนายสนามก่อนจงทกราบทุกวันแล้วจึงจะ
นำว้าวไปขึ้น แลวจุลาถาปักเป่า วัโคโมนำเดิมพันบาวางไว้ทอนนายสนามก่อนแล้ว

ถึงว่าผู้ที่ไม่ได้วางเดิมพันจะชนะ เดิมพันที่จะได้นั้นก็ให้เป็นกับไป เพราะเหตุว่าตนไม่ได้วางเดิมพันไว้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากนายสนามแล้วจึงจะใช้ได้

ข้อ 3 อัตราวัดที่จะใช้ในการเล่นวารี ในวันไทย คือเท่ากับ 10 นิ้วฟุต
เป็น 1 คืบ

วาควยขอมหามจุลา

ข้อ 4 วาจจุลาของผู้ใดที่จะนำมาขึ้นต่อในสนาม ห้ามไม่ให้หอกสั้นกว่า

4 ฟุตลงมา

ข้อ 5 ห้ามไม่ให้ใช้เหล็ก ทองเหลือง ทองแดง สังกะสี แลอื่น ๆ คัดที่
เอาแต่พิมพ์วาจจุลา

ข้อ 6 ห้ามไม่ให้ใช้ลวดทองเหลือง ทองแดง สังกะสี ทำสายซุง ฤาแซก
ในเกลียวป่าน ในสายซุงจุลา

ข้อ 7 ห้ามไม่ให้ใช้เหล็ก ทองเหลือง ทองแดง สังกะสี แลอื่น ๆ ซึ่ง
นอกจากไม้ไผ่ หวาย หนามหวาย ไม้คานข่อนไว้ในเครื่องจำปาของวาจจุลา

ข้อ 8 ห้ามไม่ให้ใช้ลวดเหล็ก ทองเหลือง ทองแดง สังกะสี เข้าเกลียว
แซกปนกับสายเครื่องจำปาของวาจจุลา

ข้อ 9 ห้ามไม่ให้ใช้กระเบื้องถ้วย ฤาแก้ว ฤาสสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นของคม
ทำสายซุงสายป่านสายเครื่องวาจจุลา

ข้อ 10 คึงที่หอยกามขวาง เครื่องจำปานั้น จะใช้เหล็กทองแดง ทองเหลือง
สังกะสี ตะกั่ว อย่างใดก็ได้

ข้อ 11 สายป่านจุลาที่จะขึ้นต่อในสนามนั้น อย่างมากที่สุดห้ามไม่ให้หนัก
เกินกว่า 30 ชั่งจีน

ข้อ 12 เมื่อนายสนามได้ตรวจประทับตราอนุญาตแล้ว ห้ามไม่ให้ผู้ใดเดิม
คึงแลจำปาเข้าอีก

วาลายขอมหมักเปา

ขอ 13 ห้ามไม่ให้หมักเปาอกขาวเกินกว่าศอกคืบ 5 นิ้ว

ขอ 14 ห้ามไปให้หมักเปาหางแมว ก้อนหางสั้นกว่า 5 ขั้วของหมักเปาขึ้น

ขอ 15 ห้ามไม่ให้ไซกระเบื้องกษยาด้วยแก้ว ภาชนะอื่นที่เปาของกมทา

สายป่าน สายขลุ่ย สายเหยียง โกลน และหางหมักเปาขึ้น

ขอ 16 ห้ามไม่ให้สายป่านที่ชักหมักเปานั้นโกเกินประมาณชว่นายสนามยัง
ไม่ให้อนุญาตให้ชักหมักเปาขึ้นก่อนสนามนั้น

ขอ 17 นายสนามจะเรียกสายป่านซึ่งจะชักหมักเปาขึ้นไว้เป็นศั่วนาง
ประมาณคืบหนึ่ง

ขอ 18 จุลากี้ หมักเปากี้ ฆงกระทำผิดข้อหานี้ กากนแพทองเคียบเดิมพัน
เต็ม กากนชนะจะเรียกเคียบแพแต่ไม่ได้ ถ้าผิดกวยกันทั้งสองฝ่าย เปนอันยกเลิก

วาลายหมักเปาจุลาตอสูกัน

ขอ 19 ถ้าจุลาตอหมักเปาแล้ว ต้องทำให้หมักเปาเสียหางก่อน แลจุลาพา
หมักเปาที่เสียหางนั้นเข้ามาในสุญจุลาใจแล้ว ต้องถือว่าจุลาชนะหมักเปา

ขอ 20 ถ้าจุลาตอหมักเปาแล้ว กว้างจูงกับ จุลาเขาหนึ่งก็ดี เขาขึงก็ดี
หมักเปาจะชักผิดจุลากี้ หักจุลาออกหักก็ดี ปักหักก็ดี ขาหักก็ดี เข็บหักก็ดี ถ้ากระดาก
หักสักขาดโตกว่า 6 นิ้วก็ดี ถ้าปักดอดเขาออกไล่ ถ้ากำบ่ดอดไล่โดยหลายแฉกก็ดี
ถ้าจะปักขลุ่ย ถ้ามีเหตุอย่างใดทำให้จุลาชำรุดถึง เข็บความาแล้วนั้น โกลนหมักเปาจะยัง
ไปเสียหาง ถ้าจุลาพาหมักเปาเข้าไปในสุญใจก็ถือว่าจุลาชนะหมักเปา เพราะจุลา
ชำรุดแล้ว ถ้าจุลานั้นตกในเข็บของหมักเปาต่อถือว่าหมักเปาชนะจุลา จุลาจะแย้ง
ว่าไปโดนคอกโดยเขาหนึ่ง ถ้าปักขลุ่ยหมักเปาโดนคอก จุลาถูกขลุ่ยถูกคอก
จึงตก ถ้ากวาดแฉกโดยคอก จะถือว่าเข็บไปโดนคอก เพราะคอกอยู่ด้วยหมักเปาแล้ว
นับว่าจุลากระหายเอง

ขอ 21 จุลาตอหมักเปาสองตัว หมักเปาเสียหางทั้งสองตัวก็ดี เสียหางแต่
ตัวเดียวก็ดี ถ้าจุลาพาเข้าไปในสุญใจ ถือว่าจุลาชนะหมักเปาทั้งสอง หมักเปา

ต้อง เสีย เกมพันทั้งสองได้แก่จุลา ถ้าจุลาตกให้เสีย เกมพันเฉพาะตัวเดียวเท่า
เพราะจุลาตกตัวเดียวในปักเปาแบ่ง เกมพันไปเท่ากันตาม เกมพัน เพราะ เป็นความผิด
ของปัก เปาที่ไม่หลบหลีกกัน ถ้าปัก เปาฝ่ายหนึ่งจะร้องว่าจุลาตก เพราะปัก เปาของตน
ชนะขอแบ่ง เกมพันใหม่นั้นไปใดเลย เพราะจุลาตกโดยปัก เปาทั้งสองนั้น เว้น
เสียแต่ปัก เปาจะยอมกันเอง

ขอ 22 ถ้าจุลาติดปัก เปา 3 ตัว โดยจุลาจะพาเข้าไปในสุญไคก็ดี ถ้า
จะตกในสุญปัก เปาก็ดี จะถือว่าผู้ใดแพ้ใครชนะไม่ไ้ ต้องว่าเสมอกัน (เจ็ดพัน)
ถ้าหลุดเสียตัวหนึ่ง ยังแกลสองตัวไว้ได้

ขอ 23 ถ้าจุลาติดปัก เปากำลังตอสุกันอยู่ มีจุลาตัวอื่นมาบนสายติดเครื่อง
วาง จุลาที่ตอสุกันอยู่นั้น กระทำให้จุลาที่ตอสุกับปัก เปานั้นตกก็ดี ถ้าพานสายปัก เปา
พานานตัวปัก เปา ทำให้เสียหางแก่จุลาที่ตอสุกับปัก เปาก็ดี แต่ทั้งสองประการนี้
ถือว่า เป็นความผิดของจุลาตัวที่มาพาน ถ้าจุลาตัวที่ตอสุตก ในจุลาตัวที่มาพาน
นั้นใจเกมพันแทน ถ้าปัก เปาเสียโดยเหตุที่พานนั้น ก็ให้ใจเกมพันแทนปัก เปาเอง เดิม
เพราะตนไปพานเขาทำให้เขาเสีย เว้นแต่จุลาติดปัก เปาด้วยกัน มาพานกันเขา
ก็เป็นอย่างนี้ไม่มีผิด เพราะอยากเล่นด้วยกันแต่เป็นการไม่แกลง เป็นแขกเล็ก

ขอ 24 ถ้าจุลาติดปัก เปากำลังตอสุกันอยู่ ภายหลังปัก เปาเสียหางแล้ว
หลุดจากจุลาที่ตอสุนั้น จุลาตัวอื่นควาคิดพาเขาไปในสุญไค จะถือว่าชนะปัก เปาตัวนั้น
ไม่ไ้เลย เพราะปัก เปาเสียหาง เสียแล้ว เว้นแต่คนที่ตอสุกันอยู่จึงจะ เป็นแพชนะ

ขอ 25 ถ้าจุลาติดปัก เปาแล้ว กำลังตอสุกันอยู่ ฝ่ายจุลามีเหตุซึ่งจากก็ดี
ถ้าจากรุกต่าง ๆ ก็ดี แต่หลุดจากปัก เปาที่ตอสุกันเสียแล้ว ปัก เปาตัวอื่นโดยที่
จุลาตก จะถือว่าปัก เปาตัวนั้นชนะจุลาไม่ไ้เลย เพราะจุลา เป็นเหตุเสียแล้ว
เว้นแต่คนที่ตอสุกันอยู่ จึงแพชนะ

ว่าด้วยลักษณะจุลาตก

ขอ 26 ถ้าจุลาควาคิดปัก เปาแล้ว ปัก เปาปะกบก็ดี จุลาเข้าเหนียง
ก็ดี ถ้าเข้าซุงก็ดี ถ้าตกควบเหตุหนึ่ง เหตุใดก็ดี ถกบนตนไม่ไ้ดี ตกถึงพื้นดินก็ดี
ถ้าตกในโพกที่หนึ่งก็ดี ซึ่ง เป็น เขตของปัก เปาโดยจุลาไม่มีทางที่จะถลันขึ้นไปบน

อากาศใด ฝ่ายเจ้าของจุลาจุลลาก็เข้าไปในสุญญไถ่ ต้องถือว่าปักเปาชนะจุลา เพราะ
ตกในเขตรของปักเปาแล้ว จุลลาก็ไปโดยจุลาไม่ไถ่กลับขึ้นบนอากาศ

ขอ 27 ถ้าจุลาติดปักเปาแล้ว ตกปักเปาควมเหตุหนึ่ง เหตุใดก็ดี ตกน้อย
อยู่บนตนไม่ก็ดี ตกถึงดินก็ดี ถ้าตกในที่ใดที่หนึ่งก็ดี แล้วกลับขึ้นไปบนอากาศใด
โดยไม่มีผู้ใดสงเคราะห์ไม่ช่วยจะถือว่าปักเปาชนะจุลานั้นไม่ไถ่ ถ้าปักเปาเสียหาง
จุลาพาเขาไปในสุญญไถ่ ต้องถือว่าจุลาชนะปักเปา ปักเปาจะร้องว่าจุลาตกแล้วไม่ไถ่

ขอ 28 ถ้าจุลาติดปักเปาแล้ว ไถ่เอตุย จุลาตกปักเปาควมเหตุหนึ่ง
เหตุใดก็ดี เมื่ออากาศปานจากรักปักเปาจะติดกับอยู่ก็ดี ถ้าหลุดจากนั้นก็ถือว่า
ปักเปาชนะจุลา จุลาตกเพราะปักเปาตัวนั้น เว้นไว้แต่จะหลุดกันเสียบนอากาศ

ขอ 29 ถ้าจุลาติดปักเปาแล้ว เขาเห็นบงก็ดี เขาซุงก็ดี ถ้าจะเหนียว
รั้งจุลาลงมาก็ดี ถ้าจุลาเต็มลงมาจากบน คนพวกปักเปาวิมลายพานจุลาไว้ก็ดี
กับตัวจุลาไว้ก็ดี จุลาตกลง จะถือว่าปักเปาชนะจุลาไม่ไถ่

ขอ 30 ถ้าจุลาติดปักเปาแล้ว ปักเปาเสียหาง จุลาพาเขาไปในสุญญ
ภายหลังปักเปากลับขึ้นหาใหม่ จุลาต้องหย่อนพานไปทำให้เสียหางเสียก่อน จึงจะ
พาปักเปาเขาไปในสุญญไถ่ เว้นไว้แต่พาเขาไปในสุญญแล้ว ปักเปาจึงกลับคืนก็ ถ้า
เป็นเช่นนี้ถือว่าจุลาชนะปักเปา เพราะเขาในสุญญจุลาแล้ว

ขอ 31 ถ้าจุลาติดปักเปาแล้ว สายพานปักเปาติดแน่นกับเครื่องจำปาของ
จุลาซึ่งสาวไม่เขาหย่อนไม่ออกแล้ว ถ้าปักเปาสั่นกวจุลา เสียหางหน้าซุงก็ดี
ถ้าเสียหางที่สายพานจุลาก็ดี แถหางหลกมอย ๆ ก็ถือว่าจุลาชนะปักเปา ควร
จุลาเดินรอกพาเขาไปไถ่ เพราะปักเปาไม่มีทางที่จะพาให้จุลาตกไถ่แล้ว

วากวยชากลอย

ขอ 32 เมื่อจุลายังไม่ติดปักเปา ชากลอยไป ปักเปาตัวหนึ่งตัวใดโดย
ติด จถือว่าปักเปาตัวนั้นชนะจุลาไม่ไถ่เลย เพราะจุลาตายเสียก่อนแล้วปักเปาจึง
โดยติด

ขอ 33 ถ้าปักเปาตัวใดชากลอย จุลาควาติด จถือว่าจุลาชนะปักเปา
ไม่ไถ่ เพราะปักเปาตายเสียก่อนแล้ว เหมือนกัน เว้นแต่ที่ตัวติดกันอยู่จึงแพชนะ

ขอ 34 ถ้าจุลาติดปักเปาแล้ว จุลาขาดลอย ปักเปาก็ติดไปกับจุลาคงถือว่าปักเปาชนะจุลา เพราะเหตุว่าคนที่ถือปักเปาถือกันไม่ เว้นจะหลุดจากกันเสียบนอากาศ จะถือว่าปักเปาชนะจุลาไม่ได้ เพราะว่ามันเสียบนอากาศแล้ว

ขอ 35 ถ้าจุลาติดปักเปาแล้ว ปักเปาเสียต่างโอบกับปักเปาจะขาดลอยก็ถ้าต่างจะขาดลอยก็ ถ้าจุลาพาตัวปักเปาต่างปักเปา ซึ่งมีราเดิมพันไปใดแต่อย่างหนึ่งอย่างใดก็ถือว่าจุลาชนะปักเปา เพราะเขาได้สิ่งสำคัญ ก็คือเดิมพันของปักเปาไปแล้ว

ขอ 36 จุลาติดปักเปาแล้ว ปักเปาเสียต่าง จุลาพาเขาไปในสุญปักเปาขาดลอยตกอยู่ในสุญจุลา ต้องถือว่าจุลาชนะปักเปา ถ้าปักเปาขาดลอยตกในเขตรของปักเปา จะถือว่าจุลาชนะปักเปาไม่ได้เลย ถ้าปักเปาตกลงลงอยู่ก็อย่าใหญ่ใจหยาบจระ ต้องให้ขายสนามตรวจจน ถ้าตรวจพบเห็นพันอยู่ในเขตรปักเปา จะถือว่าจุลาชนะปักเปาไม่ได้เลย

ขอบังคับนี้ก็มีบทครองอยู่อย่างใดนอกจากที่ไถ่กล่าวไว้แล้วนี้ นายสนามแบบผู้ป้อนาจที่จะตัดสินเถียงกันในเวลานั้น ถ้าใครตัดสินแล้วอย่างใด จึงจะตั้งข้อบังคับเพิ่มเติมอีกต่อไป

กฤติกาฉบับนี้ไต่ตกลงในที่ประชุมหน้าพระที่นั่งวังสวนกุหลาบ วันที่ 6 พฤษภาคม
รัตนโกสินทรศก 124

ภาคผนวก ท

รัฐบาลไทยควมปฏิเสศคำเชิญในการประชุมการศึกษากายบริหารของ เด็กหนุ่ม

กระทรวงธรรมการ

วันที่ 1 มิถุนายน รัตนโกสินทรศก 129

พระยาวิสุทธิสุริยภักดิ์ เรียนมายังพระยาพิพัฒน์โกษา ปลัดทูลฉลองกระทรวง
ต่างประเทศ

ด้วยหนังสือท่านที่ 1/852 ลงวันที่ 4 พฤษภาคม ฉบับที่ 2/729 ลงวันที่
30 เมษายน ฉบับที่ 3/1383 ลงวันที่ 20 พฤษภาคม ฉบับที่ 4/1383 ลงวันที่ 20 พฤษภาคม
มีหนังสือมาว่ารัฐบาลเบลเยียมขอเชิญรัฐบาลสยามให้ส่งผู้แทนไปประชุมระหว่างนานา
ประเทศที่เมืองบรัสเซล ว่าด้วยเรื่องการศึกษาวิชาพิเศษชั้นสูง การศึกษาวิชาแพทย์
และการศึกษากายบริหารจึงขอถามความเห็นกระทรวงธรรมการในเรื่องนั้นได้นำความ
กราบเรียนท่านเสนาบดีกระทรวงธรรมการทราบแล้ว

โปรดให้เรียนมาว่า กระทรวงธรรมการเห็นว่า การที่จะส่งผู้แทนออกไป
จะเป็นการ เปิดองค์พระราชมารยา และไม่เป็นเพียงแต่ขอให้เขาส่งรายงานการประชุมมา
ให้ทราบ ก็จะได้ประโยชน์เท่ากัน และความเห็นนี้กระทรวงธรรมการได้นำขึ้นกราบ
บังคมทูลพระกรุณา เพื่อพระบรมราชวินิจฉัย บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตามความ
เห็นนั้นแล้ว จึงขอตอบว่าไม่จำเป็นต้องส่งผู้แทนออกไปประชุม ขอแต่ให้เขาส่งรายงาน
การประชุมมาให้ทราบเท่านั้นก็พอ

ขอได้นำความกราบทูล พระเจ้าน้องยาเธอเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ
ทราบฝ่าพระบาทแล้วแต่จะโปรด

(เซ็นนาม) วิสุทธิสุริยภักดิ์

ปลัดทูลฉลอง

ที่มา :-

กจช. กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ก. เลขที่ 75 เรื่อง
ประชุมว่าด้วยการศึกษากายบริหารของเด็กหนุ่ม (14 พ.ค.129 - 6 ก.ค.129)

ภาคผนวก ๕

ราชทูตเบตเยียมเชิญรัฐบาลไทยไปประชุมว่าด้วยการศึกษากายบริหารของ เด็กหนุ่ม

ศาลาว่าการต่างประเทศ

วันที่ 5 กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก 129

คุณพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมนทอมรินทร์ ราชเลขาณุกา

ถวายหม่อมฉันไปรับหนังสือ มอนซิเออร์ เอ ฟแร ราชทูตเบตเยียม ลงวันที่ 14 พฤษภาคม ร.ศ. 129 ส่งโปรแกรมรายงานมาเชิญรัฐบาลสยามขอให้ส่งผู้แทนไปประชุม ณ กรุงปารีสครั้งที่ 3 ว่าด้วยการศึกษากายบริหารของ เด็กหนุ่ม ซึ่งจะไปประชุมกันที่ กรุงบรัสเซล เริ่มตนแก่ที่ 10 ถึงวันที่ 13 สิงหาคม คกปี หม่อมฉันได้ให้หาผู้ไป อังกฤษตรวจราชการแล้ว เห็นว่าน่าจะส่งผู้แทนออกไปเมื่อมองพระราชาธิบดีมีมาก หม่อมฉันจึง ได้หนังสือตอบบอกเลิกไปยังราชทูตเบตเยียมกับได้มีจดตราไปยังพระยาวิสูตรโกษา อรรถราชทูตสยามก่อนก่อนนี้ให้จัดการรายงานส่งเข้ามาเพื่อจะได้นำไปให้กระทรวงธรรมการ คำพิทอนไปถวายแล้ว ความแจ้งอยู่ในสำเนาหนังสือต่าง ๆ ตามบัญชีนำเรื่องไว้ถวายมา พร้อมกับหนังสือนี้ถวายแล้ว

ขอได้โปรดนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบเกล้าจะลงมือผู้พระยาวิสูตรโกษาแล้วแต่ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ทูลหม่อมฉันแล้วแล้วโปรด

พระเจ้าวรวงศ์เธอ

พินา :-

กจข. กรมศึกษากร เสด็จราชบัณฑิต 5 หมวด 3. 10 เลขที่ 75 เรื่อง
ประชุมว่าด้วยการศึกษากายบริหารของ เด็กหนุ่ม (14 พ.ค. 129 - 6 ก.ค. 129)

ภาคผนวก ๑

ราชทูตเบลเยียมเชื้อพระวงศ์ไทยไปประชุมว่าด้วยการศึกษาการบริหาร
ของเด็กรุ่น (ฉบับภาษาอังกฤษ)

Copy of Translation No 9/1253/Rec. 16 th May

Belguim Legation

in Siam

Bangkok, 14 th. May 1910

Monsieur' le Ministre

I have the honour to forward
to your Royal Highness under this cover, copies of documents
concerning the 3 rd International Congress of Physical Education
of the young, wich will be held from the 10 th. to the 13 th. of
August next on the occation of the Universal and International
Exhibition of Brussels

My government request me to invite
the Government of His Majesty the King of Siam to be officailly
represented at the propose conference.

Please accept, Monsieur Le Ministre,
the assurance of my high consideration,

Signed A. Frere.

His Royal Highness

Prince Devawong Varoprakarn

Ministre for foreign Affiar

Bangkok.

ที่มา:-

กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 หมวด ก. เลขที่ 75
เรื่องประชุมว่าด้วยการศึกษาการบริหารของเด็กหนุ่ม (14 พ.ศ. 129 - 6 ก.ค. 129)

สัญญาเช่าสนามกีฬาในหลวง

สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์
พระจุลจอมเกล้า เจ้าแผ่นดินสยาม
ขอประกาศแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงป็น
คำที่จะได้พบปะหนังสือนี้ ให้ทราบทั่วกัน
ว่า

ด้วยมองซิเออร์โอลารอฟสกีกับผู้อื่น
อีกหลายนาย ชนอยู่ในหมู่คนทั้งไทยและ
ต่างประเทศในกรุงเทพมหานครนี้ ได้ยื่น
หนังสือขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาต
ในการที่จะตั้งสโมสรสวดสถานแห่ง
หนึ่งขึ้นในกรุงเทพฯ ด้วยความหมายที่
จะบำรุงการผสมมาและการเล่นกีฬาหลาย
ในสนามนี้ให้เจริญยิ่งขึ้น

อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่าสโมสร
สวดสถานเช่นนี้ ย่อมจะเป็นแก่การเกื้อ
หนุนแก่ความงามและความเจริญของกรุงเทพฯ
มหานครนี้เท่านี้ด้วย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระ
ราชทานพระบรมราชานุญาตไว้ มีข้อ
ความซึ่งกล่าวต่อไปนี้ คือ

ข้อ ๑ สโมสรสวดสถานนี้ เปนบริษัทชน
หนึ่งซึ่งรวมกันนับว่าเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจ
พระราชกำหนดกฎหมายฝ่ายสยาม
และเมื่อเป็นเช่นนี้ จึงต้องประพฤติตามแต่
มีกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายฝ่ายสยามทุกประ
การ สโมสรสวดสถานนี้อยู่ในบังคับและอำนาจ
ของศาลสถิตย์ยุติธรรมฝ่ายสยามด้วย

ข้อ ๒ สโมสรสวดสถานนี้ มีนามตามภาษา
อังกฤษว่า รอยัล บางกอก สปอร์ตส
คลับ

ข้อ ๓ ที่ว่าการของสโมสรสวดสถาน
อันใดจะย้ายไว้ตามกฎหมายแล้ว จะไป
ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครนี้

ข้อ ๔ ความประสงค์ที่ตั้งสโมสร

We, Sornetch Para Paramindr Para
CHULALONKORN Phra Chula Chom Klao
KING of SIAM, etc., etc., etc.

To all and to whom these pre-
sents shall come, Know Ye !

-- Whereas a request has been pre-
sented to Us by Mr. A. E. Olarovsky
and several other persons belong-
ing to both the Siamese & Foreign
Community in Bangkok in order to
obtain a Charter for establishing
in Bangkok a Club of which the ob-
ject is promoting horse breed and
all kinds of Sports.

Whereas We deem that such a club
cannot but contribute to the gene-
ral development of our city of
Bangkok.

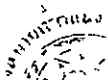
We are pleased by these pres-
ents to grant the following char-
ter -

I.- The Club is a Siamese jur-
istic person, and as such assumes
all obligations and enjoys all
right, according to Siamese Law.
The Club is subject to the juris-
diction of the Siamese Courts of
Justice

II.- The name of the Club is
the Royal Bangkok Sports Club.

III.- The registered office of
the Club will be situated in the
city of Bangkok.

IV.- The objects for which the

สถานที่นั้น คือ

๑ จะเช่าถือฤทธิทำโดยประการอื่นใด
โดยที่ดินตำบลสระประทุมวัน ซึ่ง
จากถนนสนามแข่งมาหลวงนั้นมาเป็น
ที่ของสโมสรสถาน

๒ จะสร้างสโมสรสถาน อาคารตกแต่ง
ภายใน ก่อสร้างโรงใหญ่
สำหรับแข่งม้า ที่ว่าการงาน โรง
แลเรือนโรงอื่น ๆ และจะกั้นรั้ว ทำ
รางน้ำเดิน แลรักษาสนามแข่งม้า
ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยดี

๓ จะจัดแบบบังคับ รักษา แลดูแลตรวจ
ตรา ในการแข่งขันแลการเล่นอื่น ๆ
ในสนาม แลทำการที่เป็นกิจของสนาม
แข่งมาทั้งปวงทุกอย่าง ภายในที่ดิน
ของสโมสรสถาน

๔ จะเป็นธุระดูแล้วยุ่ ในการแลสิ่ง
ทั้งปวงซึ่งเกี่ยวกับการเล่นต่าง ๆ ใน
สนาม แลเกี่ยวกับการที่จะมีประชุม
แข่งขันต่าง ๆ ในที่ดินของสโมสร
สถาน

๕ จะบำรุงการผสมม้า แลจัดการแสดง
มาประกวดกัน แลแสดงพิธีอัน
เครื่องสำหรับการเล่นทั้งภายใน
สนาม

๖ จะเก็บเงินค่าธรรมเนียม ค่าใช้สอย
ค่าเรือไร แลเงินอื่น ๆ ตามที่สโมสร
สถานจะคิดคิดไว้เป็นกำหนด

๗ จะยืมเงินกู้เงิน โดยมีหนังสือสำคัญให้
ไว้เป็นค้ำประกัน ว่าทรัพย์สินที่จะใช้
การให้เป็นไปตามความที่กล่าวไว้ใน
เบื้องต้นนั้น เป็นจำนวนเงินตรา
สองหมื่นห้าพันบาท ถูกเอาไปจำ
จะคงมีเงินใช้เล็กน้อยเท่าใด เมื่อ

Club is established are -

1. To take on lease or otherwise
acquire the land at Sapatoom
known as the Royal Course.

2. To erect a Club house & to fur-
nish & maintain the same also to
erect a grand stand or other
stands, offices, stables & build-
ings, & to fence, drain & keep
the Race Course in good order &
conditions.

3. To regulate, control & superint-
end all racing & other sports &
to carry on the business of a
Race Course in all its branches
on the Club land.

4. To take sole charge & directions
of all matters & things connect-
ed with sports or incident to
the holding of Race Meetings on
the Club lands

5. To promote horse breeding and to
organize horse shows & sporting
exhibitions of all kinds.

6. To levy & collect all such fees,
charges, subscriptions and other
moneys as may be determined by
the Club.

7. To borrow or raise money by De-
bentures for the purposes afore-
said to the amount of Tca. 125000
or such further sum (if any) as
may hereafter be found necessary

สโมสร

and

สโมสรสภานามีประชุมสมาชิกทั้งปวงทั่ว
ไปเห็นสมควรแล้ว ก็ย่อมได้

๘ จะตั้งกฎแลข้อบังคับต่าง ๆ สำหรับรับผู้
ซึ่งจะเข้าเป็นสมาชิกของสโมสรสภาน
และกำหนดจำนวนเงินค่าแรกเข้า แล
ค่าเรียไรทั้งปวง

๙ จะจัดการใช้เงินเหลือจ่ายของสโมสร
สภานให้เป็นประโยชน์แก่อุดมความ
ประสงค์ของสโมสรสภาน ในทางใด
ทางหนึ่งก็ตามซึ่งสโมสรสภานจะคิดก
ลงทุน ในที่ประชุมสมาชิกทั้งปวงทั่วไป
๑๐ จะทำการอื่น ๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวฤทธิจะ
เป็นเครื่องชำนทำให้ความประสงค์
ของสโมสรสภาน ซึ่งได้กล่าวไว้ข้าง
บนนี้ สำเร็จตลอดไปทุกข้อ ฤทธิเยี่ยง
ข้อใดข้อหนึ่งบ้าง

ข้อ ๕ สมบัติและเงินที่เกิดขึ้นแก่สโมสร
สภาน โดยทางใด ๆ ก็ดี จะต้องใช้เฉพาะ
แต่ที่จะแก่อุดมความประสงค์ของสโมสร
สภาน ซึ่งมีข้อความแจ้งอยู่ในหนังสือสัญญา
ที่สโมสรสภานนี้ ให้สำเร็จตลอดไปอย่าง
เดียวเท่านั้น และเอาเงินนี้มาถนอยเท่า
ใด ๆ ก็ดี ไปใช้ฤทธิจ่ายส่งไปโดยทาง
ตรงฤทธิทางอ้อมก็ดี เพื่อจะให้เป็นค่าไรฤทธิ
เป็นผลประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดแก่สมา
ชิกของสโมสรสภานนั้น ไม่ได้เป็นอันขาด
เว้นไว้แต่ที่จะให้เป็นรางวัลฤทธิเป็นค่าจ้าง
แก่พนักงานฤทธิคนใช้ฤทธิสมาชิกฤทธิโดยหนึ่งใน
สโมสรสภาน ฤทธิโดยหนึ่งซึ่งใดกระทำ
การอย่างหนึ่งอย่างใดให้แก่สโมสรสภาน
แล้วโดยจริงแท้ จึงใช้ได้

ข้อ ๖ เงินทุนของสโมสรสภานนี้ คือ
ทุนของยิมคานาคลับและการรวมหมื่นสามพันหก
ร้อยยี่สิบเจ็ดบาทห้าสิบเอ็ดสตึง กับหัจสิรพลึงซึ่ง
เป็น

and as may be determined by the
Club in general Meeting.

8. To make Bye-Laws and Regula-
tions for the admissions of Mem-
bers to the Club & fix the amount
payable for entrance fees & sub-
scriptions.

9. To apply the surplus income of
the Club in promoting its objects
by all such ways & means as may be
determined by the Club in General
Meeting.

10. To do all such other things
as are incidental or conducive to
the attainment of the above object-
s or any of them.

V.- The income & property of
the Club, whencesoever derived
shall be applied solely towards
the promotion of the objects of
the Club, as set forth in this Mem-
orandum of Association, & no port-
ion thereof shall be paid or tran-
sferred directly or indirectly by
way of dividend bonus or otherwise
howsoever by way of profit to the
Members of the Club. Provided that
nothing herein contained shall pre-
vent the payment in good faith of
remuneration to any officers or
servants of the Club, or to any Mem-
ber thereof or other person in re-
turn for any services actually ren-
dered to the Club.

VI.- The capital of the Club is
the capital of the old Gymkhana
Club, amounting to Tcs. 13,067 Atts
51 and all property of the Club

VII.

เปนนครพิทักษ์ของคณบดีด้วย

ข้อ ๑ สโมสรสถานจะกองทำบัญชีรายได้อายจ่าย พร้อมทั้งรายทรัพย์สินที่มีหรืออยู่แนวรายหนี้ของสโมสรสถานภายในสามเดือนถึงแต่ต้นปีรัตนโกสินทรศกไปทุกปี แลภาษาไว้ในที่ว่าการของสโมสรสถานเสมอ เสนาบดีกระทรวงพระนครบาล อนุญาตให้เสนาบดีกระทรวงนี้ได้แต่งตั้งไปแทน มีอำนาจที่จะตรวจตราบัญชี แลการงานที่มุ่งการได้กระทำการนี้โดยไม่เหือกว่าเวลาใด

ข้อ ๔ พระบรมราชานุญาตนี้ ยอมจะเปลี่ยนแปลงแก้ไข ถ้าจะเลิกถอนเสียทั้งสิ้นเมื่อใด ๆ ก็ได้โดยที่กระทรวงพระราชดำริเห็นสมควรแล้วทุกเมื่อ

พระราชทาน ณ กรุงเทพมหานคร
ณวันศุกร์ ที่ ๖ เดือนกุมภาพันธ์
รัตนโกสินทรศก ๒๔๖๖ ปีที่ ๓๔
ในรัชกาลปัจจุบันนี้

VII.- The Club shall within three months from the commencement of each year (of Bangkok Era or the year of foundation of the City of Bangkok) prepare a balance sheet showing its assets & liabilities & keep it always in its office, the Minister of the Local Government & his duly appointed Delegates has at any time the right to examine the state of business as conducted by the Directors.

VIII.- We reserve for Us the right to alter or withdraw the present Charter at Our pleasure.

Given at Bangkok, this day of September in the one hundred and twentieth year of the Foundation of the City of Bangkok and in the thirty-fourth year of Our Reign

